

Voorzitter: Dolman

Tegenwoordig zijn 140 leden, te weten:

Aarts, Abma, Van Amelsvoort, Andela-Baur, Van den Anker, B. Bakker, M. Bakker, Beckers-de Bruijn, Ter Beek, De Beer, Beinema, Van den Bergh, Bisschoff van Heemskerck, Blaauw, H. A. de Boer, Bolkestein, De Boois, Borgman, Braams, Braks, Bremen, Brinkhorst, Van den Broek, Buikema, Van der Burg, Buurmeijer, Castricum, G. M. P. Cornelissen, P. A. M. Cornelissen, Couprie, G. C. van Dam, M. P. A. van Dam, Dees, Deetman, Van Dijk, Dijkman, Van Dis, Van der Doef, Dolman, Duinker, Engwirda, Epema-Brugman, Van Erp, Evenhuis, Evenhuis-van Essen, Eversdijk, Faber, Frinking, Gerritse, Geurtsen, Ginjaar-Maas, De Graaf, Gualthérie van Weezel, De Hamer, Hartmeijer, Van Heel-Kasteel, Van der Hek, Hermans, Hermsen, Van Iersel, Jabaaij, Jacobse, Jansen, Joekes, Kappeyne van de Coppello, Keja, Van Kemnade, Keuning, Knol, Koekoek, Kolthoff, Kombrink, Konings, Kortevan Hemel, De Korte, Kosto, De Kwaadsteniet, Lambers-Hacquebard, Langedijk-de Jong, Lansink, Lauxtermann, Van Leijenhorst, Van der Linden, Lubbers, Mateman, Mertens, Mommersteeg, Moor, Müller-van Ast, Nijhof, Nijpels, Nypels, Van Ooijen, Patijn, Ploeg, Poppe, Portheine, Pronk, Rempt-Halmmans de Jongh, Rienks, Rietkerk, Roels, Roethof, Van Rooijen, Van Rossum, Salomons, Van der Sanden, Schaapman, Scherpenhuizen, Van der Spek, Spieker, Stemerink, Van der Stoel, Stoffelen, Terlouw, Van Thijn, Toussaint, Tripels, Den Uyl, Veerman, Verbrugh, Verkerk-Terpstra, Voogd, De Voogd, Voortman, B. de Vries, K. G. de Vries, Vrijlandt-Krijnen, Waalkens, Waltmans, Weijers, Wessel-Tuinstra, Wisselink, Wolff, Wöltgens, Worrell, Wüthrich-van der Vlist, Van Zeil en Zijlstra,

en de heren Wiegel, Vice-Minister-President, Minister van Binnenlandse Zaken, Van Aardenne, Minister van Economische Zaken, Albada, Minister van Sociale Zaken, De Graaf, Staatssecretaris van Sociale Zaken, mevrouw

Kraaijeveld-Wouters, Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en de heer Simons, regeringscommissaris voor de Grondwetsherziening.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat is ingekomen een bericht van verhindering van het lid Van de Ven, wegens ziekte.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik ook voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Aan de orde is de behandeling van de wetsontwerpen:

Wijziging van de begroting van het Staatsmuntbedrijf voor het jaar 1978 (verzamelontwerp; eerste wijzigingsvoorstel) (15 876);

Wijziging van hoofdstuk IX A (Nationale Schuld) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1979 (verzamelontwerp; eerste wijzigingsvoorstel) (15 867);

Wijziging van hoofdstuk IX B (Departement van Financiën) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1979 (wijziging naar aanleiding van de Voorjaarsnota; eerste wijzigingsvoorstel) (15 868);

Wijziging van hoofdstuk IX B (Departement van Financiën) van de aanwijzing en de raming van de middelen tot dekking van de uitgaven van het Rijk voor het jaar 1979 (verzamelontwerp; eerste wijzigingsvoorstel) (15 875);

Wijziging van hoofdstuk XII (Departement van Verkeer en Waterstaat) van de aanwijzing en de raming van de middelen tot dekking van de uitgaven van het Rijk voor het jaar 1978 (15 718);

Wijziging van de begroting van het Staatsvisserijhavenbedrijf te IJmuiden voor het jaar 1978 (15 632);

Naturalisatie van D'Accorso, Gaetano en 24 anderen (15 856);

Naturalisatie van Akihary, Cornelis Alex Paulus en 22 anderen (15 859);

Naturalisatie van Baas, Beatrice Germaine en 22 anderen (15 861);

Naturalisatie van Baarn, Romeo Roy en 29 anderen (15 862);

Naturalisatie van Belmonte Marks, Thomas Jean en 27 anderen (15 896);

Naturalisatie van Baeten, Hendrik Jozef Antonius en 21 anderen (15 912);

Naturalisatie van Badloe, Anandprakash en 19 anderen (15 913);

Naturalisatie van Ferdinandus, Sarah Wilhelmina en 22 anderen (15 914);

Naturalisatie van Araújo, José Maria en 27 anderen (15 917);

Naturalisatie van Brito, Antónia Maria en 25 anderen (15 918);

Naturalisatie van Abrol, Ytendr en 28 anderen (15 919);

Naturalisatie van Ahmed, Shahid, en 21 anderen (15 922);

Naturalisatie van Bandurski, Franz en 24 anderen (15 925);

Naturalisatie van Anestakis, Evangelos en 21 anderen (15 926);

Naturalisatie van Alexandropoulos, Theodoros en 23 anderen (15 927);

Naturalisatie van Araújo, Ramiro Joao en 27 anderen (15 931);

Naturalisatie van Atraghji, Ezra en 29 anderen (15 938);

Naturalisatie van Ang, Yan Sun en 27 anderen (15 939);

Naturalisatie van Barrancos y Perez, José-Antonio en 22 anderen (15 944);

Naturalisatie van Van den Brandt, Adrianus Ludovica en 26 anderen (15 945);

Naturalisatie van Al-Saiedi, Nouri Beder H. Lazim en 27 anderen (15 946);

Naturalisatie van Bakarbessij, Marcus en 21 anderen (15 952);

Naturalisatie van Aponno, Margaretha en 21 anderen (15 954);

Naturalisatie van Andrade, Gilberto Joao en 28 anderen (15 955);

Ingekomen stukken
Staatsmuntbedrijf
Nationale Schuld
Financiën

Verkeer en Waterstaat
Staatsvisserijhavenbedrijf
Naturalisaties

Voorzitter

Naturalisatie van Belghazi, Hassan en 25 anderen (15 956).

De **Voorzitter**: Ik merk op, dat in artikel 2 van wetsontwerp 15 868 in plaats van «Artikel 3» moet worden gelezen: Artikel III.

Deze verbetering zal worden aangebracht.

De wetsontwerpen worden zonder beraadslaging, en telkens na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Regeling van werkzaamheden

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Weijers, die het heeft gevraagd.

De heer **Weijers** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Gisteravond hebben wij om 23.00 uur de mogelijkheid overwogen om eventueel het agendapunt van het emancipatievraagstuk te verwisselen met de behandeling van het wetsontwerp over de aanpassingsmechanismen. Kunt u daarover iets mededelen?

De **Voorzitter**: Ik heb mij op de hoogte gesteld. Mij is gebleken dat inderdaad de mogelijkheid bestaat, de behandeling van beide onderwerpen ten dele om te wisselen. Ik stel dan ook voor, na het debat over de ijzergieterijen te beginnen met het 'CRM-debat', en wel de eerste termijn van de kant van de Kamer. Dan zullen wij wel tot de lunchpauze zijn gevorderd. Na de lunchpauze gaan wij door met het wetsontwerp inzake de indexering, opdat aan het andere doel – tijdig stemmen – ook kan worden voldaan.

Aldus wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van het verslag van mondeling overleg over de herstructurering van de ijzergieterijen (15 800-XIII, nr. 25).

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Van der Hek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Over dit onderwerp zal ik allereerst enige opmerkingen maken over de wijze waarop de Minister van Economische Zaken in dezen heeft geopereerd. Ik moet eerlijk zeggen dat de manier waarop hij de Kamer heeft bejegend werkelijk niet de gouden griffel verdient. Al een paar maanden gele-

De heer Van der Hek (PvdA)

den hebben collega Konings en ik de Minister vragen gesteld over de problematiek van de ijzergieterijen. Het antwoord kwam strikt genomen volstrekt te laat en was nietszeggend. Wij hoopten echter op een tijdig mondeling overleg. Dat mondeling overleg heeft plaatsgevonden op 6 december jl. en op dezelfde dag ontvingen wij een brief van de Minister over de problematiek. Zorgvuldige behandeling van deze brief was hiermee natuurlijk niet goed mogelijk. Toch moesten er beslissingen door de Minister worden genomen, want alle betrokken bedrijven in de sector verkeerden in moeilijkheden' het ene meer en het andere minder.

Het ministeriële optreden heeft zeker ertoe geleid dat voor een aantal bedrijven de kou uit de lucht is genomen, althans voor korte termijn. Eén bedrijf is mede door het toedoen van de Minister in acute moeilijkheden gekomen. Dit is Asselbergs Holland te Bergen op Zoom.

De conclusies van de Minister zijn bekend. Dit bedrijf krijgt geen verdere tegemoetkoming van het Rijk en wordt dus bedreigd met sluiting. De beweringen waarop deze conclusies zijn gebaseerd, zijn ook bekend; deze staan in de brief. Een behoorlijke onderbouwing van de conclusies en beweringen komt echter in de brief niet voor en zijn ons op geen andere wijze behoorlijk verstrekt. Het bewijs is niet geleverd.

Vragen in de kamercommissie, niet alleen van ons, om de bewijsvoering te leveren, leidden tot nagenoeg niets.

De Minister wilde dit niet. Hij kon het misschien ook niet. Wat wij nu vertrouwelijk ter inzage hebben gekregen, is allerminst toereikend. Wat moet een kamerlid dan doen? Hij moet de informatie ergens anders vandaan zien te halen. Dit is gelukkig gelukt. De NEHEM zelf – zie de brief aan u, mijnheer de Voorzitter – heeft duidelijk gemaakt wat haar standpunt is. Het betrokken bedrijf en de hierin aanwezige werknemers hebben ons uitvoerig ingelicht en gelukkig waren er ook enkele anderen die ons wat wijsheid in deze materie konden bijbrengen.

Waar leidt dit inzicht toe? Ten onrechte voert de Minister de Nehem als getuige aan ten gunste van zijn standpunt. De NEHEM acht blijkens haar eigen brief de continuering van Asselbergs verantwoord. De structuurcommissie ijzergieterijen is dezelfde mening toegedaan. Hierbij sprak de sector. De Minister vergat te vermelden dat hij zelf bij alle betrokkenen verwachtingen heeft gewekt die zich niet verdragen met zijn oordeel tot het stopzetten van de steun op dit moment.

Ik verwijs hierbij naar zijn brief aan Asselbergs van 10 augustus 1978. Hierin staat zeer nadrukkelijk dat de Minister bereid is, te bevorderen dat na afloop van het investeringsprogramma – dit is overigens zeer recent – en in ieder geval binnen een periode van drie jaar, wat bij mij nog altijd 1981 betekent, zal worden besproken op welke wijze een balanssanering van Asselbergs Holland bij voorbeeld tot stand kan worden gebracht ten einde op iets langere termijn tot een betere financiële structuur van de onderneming te geraken. Hierna volgt een exposé over de financiële problemen die aanwezig zijn. Dit exposé zal ik niet geven; ik heb slechts de uitdrukkelijke toezegging die de Minister deed, geciteerd.

De wijze waarop de sanering moet plaatsvinden, moest nader worden besproken. Uiteraard moest de vinger aan de pols worden gehouden, maar men wist op het ministerie zeer goed waar de schoen wrong. Dit wist men al in 1978. Er was toen geen reden voor, de maatregelen te nemen die de Minister nu wél nam, in een situatie die niet fundamenteel anders is.

Het ministeriële besluit lijkt in te houden dat de Minister surséance van betaling wil opdringen. De Algemene Bank Nederland, de Nederlandse Credietverzekeringmaatschappij en de Nationale Investeringsbank zijn niet verder bereid, krediet te verschaffen. Dat ook de Nationale Investeringsbank hiertoe niet meer bereid is, kan niet

Van der Hek

zijn gebeurd zonder wetenschap van de Minister zelf. Hij wist dus wat er gebeurde. Hij heeft dus zelf moedwillig gewerkt in de richting van surséance van betaling. Gezien de gegevens die ons allemaal bekend zijn over de kasstroom, de balansproblemen en de moeilijkheden bij Asselbergs, is dit niet gerechtvaardigd en wellicht zelfs fa- taal.

Ik vraag de Minister of hij de Kamer nu wil toezeggen, zijn besluit in heroverweging te nemen, de continuïteit van Asselbergs veilig te zullen stellen en uiteraard in dit streven de NEHEM en de structuurcommissie te betrekken, waarbij wij voorzien in het aanbren- gen van een dakconstructie, wel- bekend aan degenen die aan dit debat deelnemen. Ten slotte leg ik een motie in deze geest aan de Kamer voor, mijn- heer de Voorzitter.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Van der Hek, Gerritse, Braams, Engwirda, Van Dis, Castricum, Eversdijk en Nijpels wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging over de herstructurering ijzergieterijen;

constaterende, dat al geruime tijd in het kader van de NEHEM met mede- werking van de Regering gewerkt wordt aan de herstructurering van de ijzergieterijensector;

overwegende, dat volgens de NEHEM en de Structuurcommissie IJzergieterijen het uitgangspunt van deze her- structurering moet zijn het behoud van zoveel mogelijk omzet, capaciteit en werkgelegenheid op langere termijn;

overwegende, dat, zowel naar het oor- deel van de NEHEM als van de Struc- tuurcommissie IJzergieterijen, Assel- bergs Holland B.V. past in de voor de ijzergieterijen gewenste sectorstruc- tuur;

overwegende, dat ten behoeve van de ijzergieterijen aanbevolen wordt een zogenaamde dakconstructie tot stand te brengen, waardoor de herstructure- ring op succesvolle wijze begeleid en mede uitgevoerd zou kunnen worden;

verzoekt de Regering, te bevorderen, dat een dakconstructie ten behoeve van de ijzergieterijen inderdaad tot stand komt;

verzoekt de Regering, in overleg met de NEHEM en de structuurcommissie

maatregelen te nemen waardoor de continuïteit van Asselbergs Holland B.V. in overeenstemming met het her- structureringsplan ijzergieterijen ge- waarborgd wordt, waarbij o.a. als voorwaarde dient te gelden dat deze gieterij de bedoelde dakconstructie aanvaardt,

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie krijgt nr. 27 (15 800-XIII).

De heer Gerritse (CDA)

□

De heer **Gerritse** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! In het algemeen heb ik er mijn twijfels over of het een goede zaak is, het wel en wee van een afzon- derlijk bedrijf in de plenaire vergade- ring van dit hoge college te behande- len, maar in een aantal gevallen kan ik mij toch wel in zo'n behandeling vin- den, bij voorbeeld wanneer het gaat om grote, door de overheid te ver- strekken steunbedragen, om grote aantallen arbeidsplaatsen die worden bedreigd, of om zaken van structureel belang in het industriebeleid. Het laat- ste doet zich thans in ieder geval voor: het gaat niet alleen om Asselbergs Holland, maar ook en vooral om het sectorbeleid, om de toekomst van het sectorbeleid en om de geloofwaardig- heid ervan.

Er is in de secto van de ijzergieterij- en een herstructurering aan de gang. Men kan zeggen, dat het tot nu toe één van de betere voorbeelden van her- structurering is. De NEHEM speelt hierbij een rol en er is een structuur- commissie waarin de bedrijfstak is vertegenwoordigd. Deze beide instan-

ties achten in de nieuwe structuur van de sector plaats voor Asselbergs Hol- land. De Minister wees zelf, bij het mondeling overleg, op de grote vakbe- kwaamheid van de mensen bij Assel- bergs Holland en op de moderne outil- lage van het bedrijf. Zij zouden vol- gens hem, bij een situatie van surséan- ce van betaling, ongetwijfeld belang- stellende derden op het toneel bren- gen. Het lijkt mij dat de Minister met deze uitspraak de levensvatbaarheid van het bedrijf als productie-eenheid erkende.

Ik ben het met de Minister eens, dat een sectorbeleid niet kan inhouden, iets met investeren op gang te bren- gen om er vervolgens steeds maar weer opnieuw geld in te blijven stop- pen, zonder naar de resultaten te zien, maar een sectorbeleid mag toch ook niet inhouden, dat via een surséance van betaling en overname door een derde, die helemaal geen boodschap aan de herstructureringsplannen be- hoeft te hebben, een bedrijf wordt ge- saneerd, waarvan de herstructureren- de instanties vinden, dat het past in de herstructurering.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben bang, dat dit het vertrouwen in het herstruc- tureringsplan ernstig zou schaden, met effecten – vrees ik – in de richting van iedere toekomstige herstructure- ring en van iedere poging tot sectorbe- leid. Met name de vakbeweging sprak zich in de gevoerde gesprekken op niet mis te verstane wijze hierover uit.

Wat de concrete situatie bij Assel- bergs Holland betreft, komt het mij voor, dat bij alle geldgevers een ver- trouwenscrisis rond dit bedrijf bestaat, die tot een soort negatieve ketting- reactie heeft geleid.

De al eerder genoemde dakcon- structie – de heer Van der Hek verwees naar dat bekende begrip – zou het ver- trouwen in de toekomst van het bedrijf kunnen herstellen, waardoor ook het bedrag dat acuut nodig is mogelijk- kerwijs beperkter van omvang zou kunnen zijn.

Ik heb, ook al was het een monde- ling overleg over de ijzergieterijsector, niets gezegd over de andere gieterijen, aangezien de Minister daarover rede- lijk positief was. Ik heb ook de werkge- legenheid niet expliciet genoemd, maar natuurlijk is die van veel belang. Het gaat om 625 directe en misschien wel evenveel indirecte arbeidsplaat- sen. Zeker voor de regio is dat belang- rijk. De werkgelegenheid is een van de uitgangspunten van het herstructure- ringsproces. Dit is een reden te meer om te pogen deze herstructurering niet te doen stranden in het zicht van de haven die de herstructureerders,

Gerritse

ondanks de mist van de problemen van dit moment, nog steeds menen te zien.

□
De heer **Van Dis** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Wij worden vandaag opnieuw geconfronteerd met een in moeilijkheden verkerend bedrijf en eigenlijk met een hele sector die in moeilijkheden verkeert. Wanneer er ongeveer 600 arbeidsplaatsen op de tocht staan is dat zeker voor de betrokkenen een zaak van grote zorg. Voor de werkgelegenheid in de vestigingsplaats Bergen op Zoom zal de sluiting en liquidatie van Asselbergs Holland een sterk negatief effect hebben. Dat geldt ook voor al die plaatsen en streken waaruit werknemers afkomstig zijn. Als ik goed ben ingelicht komt zelfs 20% van hen uit Zeeland.

Ik heb mijn twijfels over het besluit van de Minister de steun aan dit bedrijf in te trekken en het accent te gaan verleggen naar die gieterijen die nog betrekkelijk weinig aan herstructurering hebben gedaan. De Minister waardeerde positief dat een aantal andere gieterijen het voornemen heeft tot nauwe samenwerking. Dit heeft hem mede tot zijn standpuntbepaling gebracht. Wij vragen ons af of dit wel ter zake is. Uit de geschiedenis van het bedrijf, dat thans in het blikveld staat, blijkt in ieder geval dat dit ook uit een fusie is voortgekomen en wel zonder bijzondere aandrag van buitenaf. Wij menen dat ook dit punt moet worden meegewogen.

In de brief van de Minister van 1978 werd het jaar 1981 genoemd als moment om nader overleg te plegen over de wijze waarop het risicodragend kapitaal kan worden versterkt. Is het dan wel juist al eind 1979 te stoppen met de geldelijke steun? Wat zit daar nu precies achter? Is het beschikbare geld op? Of wil men per se andere gieterijen helpen? Bestaat dan niet het gevaar dat men de bedrijven ieder voor zich te weinig steunt, waardoor het resultaat nog minder zal zijn? Beter is, ons inziens, een voldoende steun aan een bedrijf dan een versnipperde steun aan vele bedrijven. Zijn de moeilijkheden van Asselbergs Holland al niet voor een groot deel overwonnen? Of heeft dit besluit ook te maken met de tekortkomingen in de administratieve organisatie en moet een deel van de verantwoordelijkheid voor de moeilijkheden worden geschoven op de kwaliteit van het management?

Wij hebben van de betrokkene een aantal stukken ontvangen waaruit blijkt dat er wel degelijk perspectief is.

Mag men in zo'n situatie de steun abrupt intrekken? Wij menen dat een voortzetten van de steun tot behoud van de afzetmarkt en de werkgelegenheid meer voor de hand ligt dan het stoppen ervan.

Uiteraard zijn ook wij van mening dat een concurrentievervalsing moet worden voorkomen. Speelt dat element in deze situatie echter wel zo'n grote rol, nu het grootste deel van de produktie geëxporteerd wordt? Wij hebben de indruk dat de van het bedrijf ontvangen gegevens vrij solide zijn.

De kwestie van de dakconstructie is niet helemaal uit de verf gekomen. Dit lijkt ons een punt dat zeker verder moet worden uitgediept.

Ook mag niet vergeten worden dat Asselbergs Holland de modernste gieterij van Europa is, als gevolg van een heel ingrijpende operatie. Uiteraard heeft die ontwikkeling met kinderziekten te kampen gehad, waartoe naast de gelden uit de kaderregeling ook andere fondsen moesten worden aangesproken.

Wij zijn van mening dat in het stadium waarin de herstructurering is, nu verkeert het niet verantwoord zou zijn daaronder nu een streep te zetten en wellicht zelfs derden met de buit te laten vertrekken. Daarom onderstrepen wij de visie van de NEHEM en van de structuurcommissie van de NEHEM, welke aandringen op voltooiing van de herstructureringsplannen. Juist de toekomst voor het sectorale herstructureringsbeleid in het algemeen via de NEHEM is hier in het geding, met name wat betreft de geloofwaardigheid.

□

De heer **Braams** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie wil de problemen benaderen vanuit het gezichtspunt van een sectorale herstructurering, alhoewel vandaag het zwaartepunt bij de meest acute situatie, namelijk die van de gieterij Asselbergs ligt. Uit de informatie die wij van de Minister hebben ontvangen, komt een aantal tegenstellingen en tegenstrijdigheden naar voren. Vast staat dat er het een en ander is bereikt, wat overeenkomt met de gestelde doelen in de zin van produktie en kwaliteit van het werk, toename van de export en zinnvolle werkgelegenheid voor ruim 600 mensen. Wat dat betreft is aan de verwachtingen voldaan en is door directie en ieder ander uit het bedrijf een grote prestatie geleverd.

Maar er zijn zwakke punten en daarom meent de Minister dat er geen toekomst voor het bedrijf is. Met name zouden leiding en management niet

voldoen aan de eisen die de Minister terecht wil stellen. Welnu, als dat het hoofdbezwaar is, dient de Minister het nodige te doen om daarin verbetering aan te brengen. De vraag is zelfs gerechtvaardigd, waarom de Minister niet veel eerder het voldoen aan die eis als voorwaarde voor het aanvangen van de herstructurering heeft gesteld.

Omstreeks 1976, toen de analyse voor de gehele sector door de NEHEM werd uitgevoerd, is al gesteld dat leiding en management van de verschillende gieterijen verbetering behoeften. Wat heeft het nu voor zin om dan aan die herstructurering te beginnen en niet de meest essentiële en noodzakelijke verbeteringen in leiding en management aan te brengen? Van veel bedrijven die in moeilijkheden komen moet worden gesteld, dat het management niet in staat is geweest de ontwikkelingen tijdig te onderkennen en de nodige maatregelen te nemen. Misschien is dat een algemeen zwak punt in ons land. Het is van uitermate groot belang dat op dat punt de verbeteringen gericht zijn.

Deze herstructurering is een van de eerste goed voorbereide herstructureringen. De ervaring die hier wordt opgedaan, is essentieel voor een voortzetting van het sectorbeleid in het algemeen en voor het afwerken van een herstructurering in deze sector. Uitgangspunt daarbij is steeds geweest het verwerven van een zo breed mogelijke steun van de partners uit het bedrijfsleven. Op die formule was de NEHEM gebaseerd. De FNV heeft zich daar helaas uit teruggetrokken, andere vakcentrales niet. Het CNV en de Unie BHP hebben doorgewerkt, o.a. in de structuurcommissie.

Het lijkt er nu op dat er tegenstellingen zijn tussen het departement van Economische Zaken en de andere partijen die bij de herstructurering betrokken zijn. Dat geeft geen opwekkend perspectief voor de toekomst. De vrees lijkt gerechtvaardigd dat toekomstige herstructureringen in deze en andere sectoren op grote moeilijkheden zullen stuiten. Dat zou een zeer ernstige ontwikkeling zijn. Die zouden wij sterk betreuren.

We menen daarom dat de Minister moet zoeken naar wegen waardoor aan de oorspronkelijke uitgangspunten wordt tegemoet gekomen. Het versterken van de leiding en het management tijdens een herstructurering is noodzakelijk en een dwingende eis. Daar moet alsnog aan worden voldaan. De herstructurering moet worden voortgezet, met de dakconstructie en door onderwerping van het bedrijf

Braams

aan de hogere belangen die via een gecoördineerde aanpak kunnen worden gediend. De sanering van de financiële toestand van het bedrijf dient op zo kort mogelijke termijn te geschieden. Voor alles echter dient het bedrijf te blijven werken en exporteren. Als het werk wegvalt hier, komt het niet terug elders. Als het niet kon zou ik het hier niet bepleiten. Maar wij menen dat de Minister dit probleem oplossen kan. Wij menen dat bij de oplossing van dit probleem vanuit sectorale aanpak bezien, het vertrouwen kan ontstaan dat de herstructurering in deze gehele sector op een behoorlijke wijze kan geschieden.

Er is in dit kader waarschijnlijk veel leergeld betaald. Dat kan van belang zijn bij de oplossing van de problemen bij de andere gieterijen. Ik noem de milieu problemen. Na 1976 zijn de eisen wellicht verscherpt. Inmiddels is ervaring opgedaan. Dat moet ten voordele kunnen werken met betrekking tot de andere gieterijen. Ik hoop dat de Minister daaraan met zijn collega's in de Regering aandacht wil schenken.

De heer **Engwirda** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Een vat vol tegenstrijdigheden. Misschien moet ik zeggen: een gietijzeren vat vol tegenstrijdigheden. Dat is de voornaamste indruk, die ik heb overgehouden uit de gesprekken van de afgelopen dagen in de vaste Commissie voor Economische Zaken over de herstructurering ijzergieterijen en in het bijzonder de situatie bij Asselbergs Holland. Ik noem er twee.

In het mondeling overleg zei de Minister van Economische Zaken, dat de toekomstperspectieven van Asselbergs Holland door de NIB negatief worden beoordeeld. Door de directie van het bedrijf is ons echter een prognose overgelegd, die door Economische Zaken, de NIB en het bedrijf samen is opgesteld. Volgens die prognose zal vanaf het tweede kwartaal van 1980 door Asselbergs Holland winst worden gemaakt, nadat de afgelopen jaren verliesgevend zijn geweest. Kan de Minister meedelen, hoe ik deze feiten moet rijmen met zijn bewering, dat de toekomstperspectieven van Asselbergs Holland door de NIB negatief worden beoordeeld?

In hetzelfde mondeling overleg zei de Minister verder dat Asselbergs Holland zich duidelijk tegen het voorstel van de NEHEM voor een dakconstructie heeft uitgesproken. Van de directie van Asselbergs, kregen wij vervolgens te horen, dat zij zich helemaal niet te-

gen een dakconstructie had gekeerd, maar dat Estel de dakconstructie onmogelijk zou hebben gemaakt door te eisen, dat de produktie dan geconcentreerd zou moeten worden bij de meest produktieve gieterijen, namelijk Asselbergs en het Limburgse Globen. Kan de Minister een nadere verklaring geven van deze tegenstrijdigheid?

Mijnheer de Voorzitter! Een derde uitspraak van de Minister in het mondeling overleg, waar ik vandaag op terug wil komen, betreft zijn mededeling, dat hij nog eens zal bezien in hoeverre het mogelijk is om vertrouwelijke rapporten, zoals dat van de NIB en dat van het overleg over een eventuele samenwerking tussen een aantal gieterijen aan de vaste Commissie voor Economische Zaken ter vertrouwelijke inzage te verstrekken.

Mijnheer de Voorzitter! Om verantwoord te kunnen oordelen over verzoeken tot steunverlening is het naar mijn mening absoluut noodzakelijk, dat wij over dergelijke rapporten beschikken. Slechts in uitzonderingsgevallen zou dat op vertrouwelijke basis moeten geschieden. Ik wil daarom op dit punt een uitspraak van de Kamer vragen.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Engwirda en Van der Hek wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging over de herstructurering ijzergieterijen;

van mening, dat het voor een verantwoord besluitvorming over gevallen van steunverlening aan het bedrijfsleven noodzakelijk is, over rapporten van instanties, die de Regering ter zake adviseren bij voorbeeld NEHEM (NIB), te beschikken;

constaterende, dat dit ten aanzien van de beslissing over steunverlening aan Asselbergs Holland B.V. niet is gebeurd;

verzoekt de Regering, dergelijke rapporten en adviezen voortaan tijdig aan de Kamer ter beschikking te stellen, en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 28 (15 800-XIII).

De heer **Engwirda** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Op grond van de informatie, waarover wij nu beschikken, is mijn fractie van mening dat aan Asselbergs Holland de kans moet worden

geboden om de eerder genoemde prognose dat van het tweede kwartaal van 1980 winst kan worden gemaakt, te realiseren. Die prognose, die mede door Economische Zaken en de NIB is opgesteld, wijst er immers op, dat een rendabele exploitatie in de komende jaren wel mogelijk zal zijn. De overheid dient daartoe de nodige aanvullende steun te verlenen voor de periode tot april 1980. Bovendien dient te worden bezien op welke wijze een balanssanering voor dit bedrijf tot stand kan worden gebracht, ten einde op iets langere termijn tot een betere financiële structuur van de onderneming te komen. Het laatste vloeit logischerwijze voort uit de toezegging in de brief van de Minister van Economische Zaken van 10 augustus van het vorige jaar, waarnaar de heer Van der Hek ook verwees. Ik vind, dat die toezegging moet worden nagekomen. Wel lijkt mij er alle aanleiding toe te bestaan, gezien ook de omvangrijke steunverlening zoals die in het verleden al heeft plaatsgevonden, om deze nieuwe steunoperatie een definitief karakter te geven in die zin, dat geen verdere steun meer zal worden verleend.

Bovendien zouden aan een dergelijke nieuwe steunverlening naar de mening van mijn fractie enkele harde voorwaarden moeten worden verbonden. Daarbij denk ik dan met name aan de bereidheid van Asselbergs Holland om mee te doen aan het voorstel van een dakconstructie, waarover al een motie is ingediend, alsmede aan de versterking van het management. Ook op dit punt wil ik de Kamer een uitspraak voorleggen.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Engwirda wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging over de herstructurering ijzergieterijen;

overwegende, dat er reden tot twijfel is aan de kwaliteit van het management van Asselbergs Holland B.V.;

verzoekt de Regering, verdere steunverlening aan dit bedrijf te binden aan de uitdrukkelijke voorwaarde dat dit management dient te worden versterkt c.q. vervangen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 29 (15 800-XIII).

□

De heer **Jansen** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! De problematiek in de ijzergieterijen komt op ons af via een nood-situatie bij Asselbergs Holland: Zeshonderd mensen, wier bestaan als werknemers wordt bedreigd, zonder dat zij daaraan zelf part of deel kunnen hebben. De geldgevers hebben geen vertrouwen; de Minister lijkt overal dwars doorheen te gaan. Hij lijkt het advies van de structuurcommissie naast zich neer te leggen. Is dat terecht?

Laat ik eerst eens kijken naar de situatie bij Asselbergs. Wij hebben een brief gekregen van de heer Baas, president-directeur van Asselbergs, die ons een aantal controleerbare feiten voorlegt. Hij laat ons weten dat de produktie van 500 tot 1100 ton is opgevoerd, dat het afkeuringspercentage van 30 naar 10 is teruggevallen, dat het exportpakket van 1 mln. is opgelopen tot 20 mln. en dat het prijsniveau lonend is, gegeven de produktiemogelijkheden en de inrichting van het bedrijf. Je zou zeggen: Dat biedt een prima vooruitzicht. Dat neemt niet weg dat de aanloop om tot dit niveau te komen niet is om over naar huis te schrijven.

Wat er gebeurd is, is dat het herstructureringsgeld in het kader van de kaderregeling aan Asselbergs ter beschikking gesteld op is. Dan doen zich twee conclusies voor, of het geld is niet goed gebruikt – het herstructureringsplan van het bedrijf was niet goed – of de structuurcommissie en de NEHEM hebben grenzeloos onderschat het geld dat nodig was om het bedrijf werkelijk weer op poten te krijgen. In beide gevallen leidt dit tot onprettige en vervelende conclusies ten aanzien van het leidinggevend vermogen van betrokkenen.

Er lijkt een tegenspraak te zijn. De Minister wijst op een zwakke administratie gedurende de laatste jaren. Ondanks veel inspanning is die niet van de grond gekomen. Het college van burgemeester en wethouders van Bergen op Zoom en gedeputeerde staten van Noord-Brabant sluiten zich daarbij aan en beginnen ook duidelijk een vingerwijzing te geven in de richting van de kwaliteit van het management. Als het management heeft gefaald, dan moet worden vastgesteld dat de werknemers daar part noch deel aan kunnen hebben. Ik vind dat wij dit goed moeten onthouden.

Ik vind de verwijzing van het college van burgemeester en wethouders van Bergen op Zoom naar Globon ronduit ergerlijk. Ik vind dat daarbij met emoties wordt gespeeld op een wijze dat

werknemers, de zwaksten, tegen elkaar worden opgezet. Dat is een handwijze die ik, hoe dan ook, veroordeel, tot welke andere conclusies men ook komt. Ik heb daar geen waardering voor.

Bij Globon is tot nog toe geen geld gebruikt in het kader van de kaderregeling en de financiering aldaar van een aantal investeringen heeft een rentelast ten gevolge die het bedrijf in een nadelige positie zou plaatsen ten opzichte van andere. Als ik de Minister goed heb begrepen in het mondeling overleg, heeft het niet veel zin, over Globon te praten, omdat de marktvervlechting tussen Globon en Asselbergs niet aanwezig is of hooguit een zeer kleine overlapping. Ik vind dat een belangrijk gegeven en ik ben benieuwd of dat in de toekomst juist zal zijn.

Er wordt ons als middel om tot oplossing van de problemen te geraken een dakconstructie aangereikt, in de motie die ik niet mede heb ondertekend, omdat ik daarbij twijfels heb. De vraag rijst dan ogenblikkelijk wat dat is. In de brief die de NEHEM aan de Minister heeft geschreven lees ik onder andere: Alle essentiële bevoegdheden gecentraliseerd, te beginnen met het verkoop- en marketingbeleid, het financieringsbeleid, het investeringsbeleid, het sociale beleid en het inkoopbeleid.

Dat moet dan niet alleen gelden voor Asselbergs en Globon, maar ook voor drie andere gieterijen, die – als ik uit het uitblijven van noodkreten conclusies mag trekken – het op het moment vrij redelijk doen.

Zo een dakconstructie vind ik veel te zwaar voor het gebouw, de ondernemingen die haar zullen moeten tillen. Er komen één a twee managementlagen bij, het kost extra geld en communicatie en de flexibiliteit wordt minder. Het kan zinvol zijn om die offers te brengen, uit een oogpunt van afstemming, coördinatie en produktie op de markt in gevallen van overcapaciteit maar ik betwijfel of op dit moment die zin aan deze constructie kan worden gegeven. Ik kan mij een lichtere dakconstructie, met een soort servicefunctie voorstellen.

Bij het vinden van een oplossing acht ik het van groot belang om het managementprobleem op te lossen. Het sectorbeleid mag niet dienen als dekmantel voor deze problemen. Wij moeten andere oplossingen vinden, omdat wij anders van de wal in de sloot zullen geraken. De feitelijke vooruitzichten zijn niet ongunstig. De werkgelegenheid zou kunnen worden be-

houden, maar daarvoor moet het vertrouwen van de geldgevers worden hersteld.

Door middel van het stellen van voorwaarden ten aanzien van het management, kan de Minister daaraan iets doen. Ik reken er op dat de Minister die kant uitgaat, want dan krijgen wij een andere oplossing dan de zware dakconstructie. De herstructurering mag bij dit alles niet doorkruist worden. In dit debat herinner ik mij overigens bij voortduring de geschiedenis van de herstructurering van de wolindustrie.

□

Minister **Van Aardenne**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil eraan herinneren dat bij de gieterijen niet alleen sprake is van een algemene herstructurering, maar dat er bovendien een bijzondere vorm is voor de grotere gieterijen. Nadat de kaderregeling enige tijd functioneerde, bleek dat de kleine gieterijen daar in het algemeen baat bij hadden, terwijl het voor de meeste grote gieterijen – vier van de zes – kennelijk geen soelaas bleek te bieden. Bovenop de algemene sectorherstructurering is toen een speciale kop gedacht voor de grote gieterijen. Dit is wellicht te vergelijken met de bijzondere positie die werfgroeperingen 1 en 2 innemen in de herstructurering van de scheepsbouw. Een reden daarvoor is dat de grote gieterijen voornamelijk werken op de internationale markt, waar andere omstandigheden gelden dan op de binnenlandse markt. Ook als men de grenzen in de gaten houdt, is er geen essentieel bezwaar aan te voeren om bepaalde bedrijven die op een andere markt opereren, onder andere voorwaarden voor herstructurering onder te brengen.

Als men de grenzen ten minste in de gaten houdt, zeg ik dan. Het mag immers niet zo zijn dat de grote bedrijven onder het mom van die andere markt zoveel meer voordelen op grond van de herstructurering krijgen toegevoegd dat de concurrentiekracht van de kleine bedrijven wordt ondermijnd. Er moeten dus duidelijke grenzen aan gesteld worden.

In dat licht kan men zeggen dat er in de bedrijfstak van de gieterijen ruimte bestond voor een speciaal investeringsprogramma, ook voor de grote gieterijen. Sommige waren daarmee overigens al op eigen kracht begonnen. Ik noem Globon, de Limburgse vestiging van De Globe, die tot een zeer moderne gieterij is uitgebouwd. Nu kun je er natuurlijk over twisten, welke gieterij nu de allermooiste in

Van Aardenne

Europa is. Ik zal mij daarin niet begeven, maar in ieder geval zijn zowel Asselbergs als Globon in Nederland moderne gieterijen.

Toen deze stelling eenmaal betrokken was, bleek twee jaar geleden dat de problemen bij Asselbergs zodanig waren, dat er alleen het hoofd aan kon worden geboden door snel een ondernemingsplan, passend in die kop-herstructurering die ik zojuist schetste, te ontwikkelen en daarbij een beroep te doen op extra overheidsmiddelen, die formeel, omdat de herstructurering nog niet rond was, als een soort individuele steun zouden worden gekenschetst. Men heeft echter in de sector nota kunnen lezen dat ik van mening ben, dat er sprake kan zijn van een soort voorschot op de herstructurering, als het op een gegeven ogenblik nodig is, een bedrijf staande te houden om niet voortijdig geconfronteerd te worden met een herstructurering ten koste van één bedrijf. Met andere woorden, terwijl het onderzoek nog aan de gang is, moet een mogelijke partner niet behoeven om te vallen. Bij Asselbergs had het voorschot overigens een zeer duidelijke investeringsfunctie; het ging niet alleen om het overeind houden van het bedrijf. Die investeringsplannen bleken ten slotte veel duurder uit te vallen. De laatste tijd is er uit de werkgelegenheidspot nogal wat geld bij gelegd, maar wel vanuit de gedachte dat Asselbergs daarmee zijn deel uit de herstructurering van de gehele sector zou kunnen verkrijgen.

Dit wil echter niet zeggen, mijnheer de Voorzitter, dat andere daarvoor niet meer in aanmerking zouden kunnen komen. Dat zou namelijk de keuze van één bedrijf vooraf hebben betekend. Het mag ook niet betekenen dat het eenmaal beginnen aan een herstructurering met het beschikbaar stellen van overheidsmiddelen inhoudt, dat ook maar steeds nieuwe overheidsmiddelen moeten worden toegevoerd. Het kan wel betekenen, dat de overheid zich op een gegeven moment bereid verklaart, een streep te geven door vorderingen die uit hoofde daarvan zijn ontstaan. In die zin heb ik aan Asselbergs geschreven, dat ik bereid was tot balanssanering. Daarbij ging ik uit van het uitkomen van de prognose. Dat is niet gebeurd, dus die voorwaarde zou vervallen zijn. Ik wil er wel bij zeggen, dat ik rniij ook nu nog bereid heb verklaard, die balanssanering voor Asselbergs uit te voeren. Ik zeg dit, omdat sommige leden de indruk hebben gewekt, dat ik nu een andere

mening ben toegeedaan. Balanssanering? Ja. Op een gegeven moment wordt er echter om nieuw geld gevraagd.

De heer Jansen eindigde met te zeggen dat de wolherstructurering hem in dit debat constant door zijn gedachten speelde. Dat gold voor mij ook. Op dat punt ben ik het met de heer Jansen eens. Ook ben ik het met hem eens dat de zware dakconstructie, in wezen de fusie van alle grote gieterijen, geen reële oplossing lijkt. Ik geloof dat wij dan inderdaad in een situatie zouden geraken zoals die van de wolherstructurering.

Wij hebben gezamenlijk geconstateerd dat dit geen goede herstructurering is geweest. Iets anders is een lichte dakconstructie. Ik heb mij daarvan altijd een voorstander getoond. Ik heb dan ook geen problemen met de stelling die door verschillende geachte afgevaardigden is ingenomen, namelijk dat die nodig zou kunnen zijn, al is het maar om elkaars marktgedrag min of meer af te bekenen. Er zijn duidelijk gescheiden segmenten. Het probleem is echter, dat Asselbergs hierin nu juist moeilijk paste. Deze zomer was er sprake van een onderhandelingsfase van vijf gieterijen (Rademakers deed ook mee) met de Estel, waarbij die dakconstructie een rol heeft gespeeld en waarbij met name de leiding van Asselbergs zich op het standpunt heeft gesteld dat een dakconstructie niet wenselijk was. Misschien had men daarvoor dezelfde argumenten als die welke ik zojuist noemde. Misschien vond men ook (dit zou terecht zijn geweest) dat in elk geval op het eigen bedrijf alle aandacht moet zijn geconcentreerd.

Duidelijk is in elk geval dat die besprekingen totaal zijn mislukt; daar is niets uit gekomen. De overheid staat dan voor een keuze. Moet zij de gehele topherstructurering van de groep gieterijen laten schieten? Moet zij constateren dat twee van de zes het toch wel op eigen kracht kunnen en dat de andere vier dit kennelijk niet gekund hebben? Men kan uiteraard gebruik maken van kaderregelingen. Of moet de overheid erkennen dat er behalve de twee die het op eigen kracht kunnen, een is die zijn geld al heeft opgenomen? Twee anderen die juist door een bundeling van krachten elkaar heel wel aanvullen, daartoe ook bereid zijn en met een derde, namelijk Rademakers, willen samengaan, althans samenwerken, in een vorm waarover men eensluidend vindt dat zij een goede bundeling van krachten biedt, niet afgedwongen maar met een zinvol doel aangegaan.

Ten slotte is er een zesde, met name gelegen in Limburg, welke provincie nog niet zo lang geleden onderwerp was van een openbare commissievergadering, omdat Zuid-Limburg het gebied is in het land met de meest zorgwekkende werkgelegenheidsontwikkeling. Deze gieterij maakt een produkt dat niet direct met die van beide andere interfereert. Het probleem hierbij is, dat men te weinig ordertoevoer krijgt, omdat de Nederlandse markt hiervoor veel te klein is. Men moet zich dus heel duidelijk op de buitenlandse markt richten en daarvoor is deze onderneeming als eenling eigenlijk te zwak.

Welnu, het zal de Kamer bekend zijn dat het NEHEM-advies ertoe strekte Globon te laten vallen. Niet voor niets heeft Globon hiertegen geprotesteerd. Ik begrijp dit; dit zou iedereen doen, zoals Asselbergs het nu ook doet. Dit wil natuurlijk op zichzelf nog niet zeggen dat dit advies onjuist moet worden genoemd. In het kader van het NEHEM-plan paste Globon echter niet en zou Globon dus moeten sluiten. Ik heb dit advies niet overgenomen, niet alleen om de reden die ik zojuist schetste, namelijk dat ik in die zware dakconstructie geen heil zie, gelet op de ervaringen die wij hiermee in de wolsector hebben opgedaan, maar ook omdat ik in mijn beleid probeer een evenwichtige afweging te vinden tussen het sectorbeleid en het regionaal beleid. In deze Kamer is meer uitgesproken dat dit niet eenvoudig is. De specifieke invalshoek van het regionaal beleid mag echter wel degelijk een rol spelen. Als er voor Globon een oplossing kan worden gevonden (daarin heb ik alle vertrouwen, zoals ik bij de behandeling van de perspectievennota ook heb gezegd) in een wat andere sfeer waardoor het toevoeren van orders wordt versterkt, dan bestaat er ruimte voor Globon en moet Globon ook de kans krijgen. Dit betekent echter dat het NEHEM-advies op dit punt moet worden verlaten. Dat moge ook duidelijk zijn.

Wij hebben ons ook op het standpunt gesteld dat het niet aanging om de veel geringere vraag naar investeringssteun in het kader van het herstructureringsplan, die de twee oostelijke gieterijen samen met Rademakers, die het in wezen op eigen kracht kan, zouden indienen, af te wijzen onder het motto dat wij alle kaarten op Asselbergs gaan zetten. Ook dat leek mij niet redelijk. Bij Asselbergs is het duidelijk als een voorschot gezien.

Binnen dit kader moest ik, inderdaad op zeer korte termijn, tot mijn besluitvorming komen. De Kamer zou in redelijkheid tegen een dergelijke proce-

Van Aardenne

dure ook geen bezwaar kunnen maken. Af en toe moet men snel besluiten nemen. Ik heb in ieder geval eerst de commissie willen horen voordat de zaken verder naar buiten kwamen. Wij hebben een gesprek gehad. Het is inderdaad de taak van de Kamer om de Regering te controleren op haar besteding van gelden ook op dit punt. Dat gebeurt dan vandaag.

Ik heb echter niet gezegd dat ik ooit de NEHEM heb geciteerd als zijnde pro sluiting van Asselbergs. Dit geldt wel voor Globon. Ik heb echter wel gezegd dat de NEHEM van mening was dat er voor Asselbergs nog 15 miljoen gulden nodig was, plus een balanssanering om het bedrijf in veilig vaarwater te loodsen. De Investeringsbank zat op een bedrag van 13,5 miljoen.

Door deze bedragen zouden wij weer kunnen vervallen in de fout die door de heer Engwirda is geschetst. Men moet op een gegeven moment zeggen dat het definitief is. Wel nu, wij hebben de vorige keer tegen Asselbergs gezegd dat het bedrag definitief was en dat men het daarmee moest doen. Als men er nu 15 miljoen bijstopt, zegt men misschien later dat het jammer is, nu er geen 50 maar 65 miljoen in is gestopt en nu er nog 5 miljoen nodig is, om die 5 miljoen er ook niet in te steken. Dan bevinden wij ons op een hellend vlak.

De financiële grenzen voor overheidssteun bij een herstructureringsoperatie moeten heel duidelijk worden aangegeven. Dat is onder andere een voorwaarde om in dit land – de heer Braams heeft er enige kritiek op geleverd – het management zijn eigen verantwoordelijkheid te doen beseffen. Als bij elk uitputten van definitieve steun een beroep op de Kamer voldoende zou zijn om meer geld te krijgen, dan wordt het wel erg gemakkelijk. Dit zou de kwaliteit van het management niet ten goede komen.

Wij hebben dus op een gegeven moment gezegd dat er grenzen waren. Men heeft voldoende middelen gekregen, meer dan oorspronkelijk was voorzien. Ik laat buiten beschouwing wie nu de fout heeft gemaakt, Asselbergs of de herstructureringscommissie. Wij hebben het bedrijf nog enkele malen middelen gegeven en toen gezegd dat het definitief was. Ik heb zelfs nu nog gezegd dat er, op basis van de criteria voor de werkgelegenheid, nog ruimte zou zijn voor 1,5 miljoen.

Men zei toen dat men daar misschien mee kon uitkomen, als men een balanssanering doorvoerde. Ik heb

mijn toezegging toen herhaald dat die balanssanering kon plaatsvinden. Voor de overheid betekent dit ook weer een offer, want de Minister van Financiën moet hiervoor ruimte maken op zijn begroting. Ik heb die toezegging, hoewel de voorwaarden niet waren vervuld, toch weer herhaald. Ik heb gezegd dat men dan zelf de overbrugging moest zien te vinden. Als dan de geldgevers zoveel zekerheden hebben verkregen dat alles wat wordt verkocht eerst aan de geldgevers wordt verstrekt, dan is dit een kwestie van onderhandelingen tussen het bedrijf en de geldgevers. Deze hebben echter niet tot succes geleid, omdat de geldgevers, ook de Investeringsbank, geen toekomst meer zagen.

De heer Engwirda heeft erover gesproken dat er in het tweede kwartaal van 1981 winst zou worden gemaakt. Vanaf 1980 hoopt Asselbergs een positieve cash flow te bereiken. Dat is dus geen winst. Er is zelfs geen sprake van winst. Dat gebeurt dan zelfs nog zonder dat de rente wordt betaald. Om die reden wil men ook de balanssanering. Dat is dus een heel wat bescheidener doel dan de werkelijke rentabiliteit. Een balanssanering betekent immers in wezen dat het bedrijf een heleboel geld cadeau krijgt, omdat men de rente niet meer behoeft te betalen. En dat, terwijl anderen dat niet zouden hebben gekregen. Daarom is ook voor de andere bedrijven een balanssanering noodzakelijk.

Naar aanleiding van opmerkingen van de heer Braams verdient het vermelding dat de voorwaarden inzake verbetering van het management inderdaad geregeld gesteld zijn. Die voorwaarden zijn ook gedeeltelijk gerealiseerd. Het is natuurlijk geen voorwaarde die je stelt en die er dan toe leidt dat men de volgende dag meteen met een nieuw management komt. Niet iedereen is daarvoor direct te vinden, ook al is men een goed manager. Er moeten dus ook mensen zijn die dat willen. Je moet dan onderwijl wel het geld kunnen ophouden, want dan is het bedrijf inmiddels ook al weer 'doorgezakt'. Men heeft daaraan dus wel degelijk gewerkt en de voorwaarden zijn door ons wel degelijk gesteld. Wanneer wij die nog een keer zouden stellen, zou dat op zich zelf geen verschil in beleid betekenen. Er waren overigens ook wat problemen met de bevoegdheden van de regeringswaarnemer.

De vragen nalopend, kan ik stellen dat niet anderen geholpen worden ten koste van Asselbergs. Ik weiger echter ook, anderen niet te helpen ten bate

van Asselbergs. Asselbergs heeft een belangrijke hoeveelheid geld uit de gemeenschapsmiddelen gekregen. Ik heb er een aanvullend aanbod bij gedaan. Ik heb toen gezegd dat ik dat wilde doen ondanks het feit dat de laatste keer was gezegd dat het een definitief aanbod was. Ik heb ook gezegd, bereid te zijn tot een balanssanering, zodat men van de rentelast af zou zijn. Men moest het dan wel verder zelf doen.

Wanneer ik dan kijk naar de bedragen die de NEHEM en de NIB – f 13,5 miljoen en f 15 miljoen schelen niet zo veel – daarbij vermelden voor het gezond krijgen van Asselbergs, buiten de balanssanering, dan gaat dat naar mijn mening duidelijk ten koste van de anderen, omdat wij dan dat geld niet meer hebben om de anderen nog enigszins op dezelfde wijze hun investeringsplannen te laten uitvoeren. Dat zou betekenen dat zowel Vulcanus als Doesburg moet sluiten. Dan zou hier ongetwijfeld een kamerdebat plaatsvinden over de vraag waarom ik die bedrijven niet dezelfde kansen had gegeven als Asselbergs. De Kamer zou daarin dan groot gelijk hebben.

Wat dat betreft moet er ook in een herstructurering en in het regeringshandelen ten opzichte van een herstructurering sprake zijn van een zo gelijk mogelijke rechtsbedeling.

De heer Van Dis vroeg of de samenwerking tussen de anderen ter zake doet. Die samenwerking doet op zich zelf niet ter zake, maar die beperkt wel de investeringssteun die er moet worden gegeven, omdat men dan de investeringen goed concentreert. Daardoor is minder overheidsgeld nodig. Wanneer men dit echter niet zou doen en wanneer men wel met zijn allen zou instemmen met de lichte dakconstructie, dan is die samenwerking op zich zelf geen criterium. Het is dus niet dat zij de steun daarom krijgen. Ik zeg evenwel nogmaals dat ik de lichte dakconstructie belangrijk acht en dat ik mij daar ook niet tegen heb verklaard. Het is mij echter bekend dat er bij Asselbergs tegen die constructie bezwaren bestaan, want dat heb ik zelf uit de mond van de leiding van Asselbergs gehoord.

De heer Engwirda heeft een motie ingediend – deze heb ik nog niet – over het beschikbaar stellen van de rapporten van de NIB. Ik begrijp de vraag, maar de rapporten zijn niet van mij. Zij zijn van anderen, zoals de NIB, de Nehem of het betrokken bedrijf. Hierover kan ik niet vrijelijk beschikken. Ik heb de vraag van de commissie overgebracht. Het antwoord erop was negatief.

Van Aardenne

Ik merk hierbij op dat iedereen in deze maatschappij een eigen verantwoordelijkheid heeft. Gelukkig is de overheid in een democratische maatschappij niet almachtig. Dit betekent dat ik niet kan voldoen aan het verzoek. Wel heb ik voldaan aan het verzoek, relevante cijfers vertrouwelijk aan de kamercommissie over te leggen. Hiervan heeft men gisteren kennis kunnen nemen. Ik bied mijn excuus aan voor het feit dat de cijfers wat laat zijn gegeven.

Uit het rapport van de NIB blijkt duidelijk dat er geen toekomst meer is voor Asselbergs. Ik neem aan dat de NIB het mij niet kwalijk neemt, als ik de slotzin van het rapport citeer: 'Gezien het feit dat het perspectief voor de onderneming op dit moment ontbreekt, menen wij dat in de voorziening van de opgetreden middelenbehoefte niet via de regeling bijzondere financiering kan worden voorzien.'

De NIB spreekt zich natuurlijk niet uit voor steun à fond perdu. Hiervoor is echter in wezen geen ruimte meer aanwezig.

De heer **Engwirda** (D'66): Ik vind dit onbegrijpelijk. Bij de bijzondere financiering gaat het om delegatie van bevoegdheden door de Regering aan de Nationale Investeringsbank. Hierbij worden voor rekening en risico van de staat gelden besteed. Dan hebben wij als parlement recht erop, over de informatie te beschikken op grond waarvan de instantie die met de bevoegdheid is belast, tot bepaalde beslissingen is gekomen.

Minister **Van Aardenne**: De instantie heeft in ieder geval een eigen verantwoordelijkheid in het rapporteren. Hierin zitten beoordelingen van het bedrijf die problemen kunnen geven aan anderen. De instantie kan een kort advies aan de Regering geven zonder de onderbouwing waarover men beschikt. Dan krijgt echter ook de Regering deze niet meer, waarmee het beleid niet wordt gediend. Het is duidelijk dat men deze zaken niet verder in de openbaarheid wil brengen.

Hierover is trouwens vaker gesproken; het is niet iets nieuws. De commissie-Van Dijk, een subcommissie van de commissie voor de rijksuitgaven, houdt zich bezig met het vinden van een vorm waarin de controle van het parlement op de besteding van de hulpmiddelen beter mogelijk is. Na afloop is dit altijd eenvoudiger, omdat dan de rapporten hun actualiteitswaarde hebben verloren en eerder ter inzage kunnen worden gegeven. Zij zijn

dan niet meer zo relevant voor bijvoorbeeld de concurrentiepositie van bedrijven.

Overigens is het duidelijk dat hierbij ook een rol speelt de wijze waarop een Regering regeert onder controle van het parlement. Deze controle geschiedt echter in principe achteraf. Dit wil uiteraard niet zeggen dat men niet soms vooruit van gedachten kan wisselen. Ik ben mij niet ervan bewust dat ik hiervan een verkeerd gebruik maak. De grenzen moeten echter duidelijk worden getrokken, zeker bij dergelijke rapporten.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Wordt het rapport van de Nationale Investeringsbank uitgebracht in de bijzondere financieringscommissie en is het vervolgens het eigendom hiervan?

Minister **Van Aardenne**: Het rapport wordt uitgebracht door de Stichting Industrieel Garantiefonds – formeel is het de stichting die dit doet – naar aanleiding van een bespreking in de werkkommissie....

De heer **Van der Hek** (PvdA): Dat vind ik vreemd. De Stichting Industrieel Garantiefonds heeft niets van doen met de bijzondere financieringscommissie. Zij is slechts de participatiemaatschappij die de aandelen beheert.

Minister **Van Aardenne**: Toch brengt zij het rapport uit. In ieder geval is het stuk geen eigendom van de bijzondere financieringscommissie. Het enige dat men op een gegeven moment hiermee kan bereiken, is, dat dergelijke rapporten niet meer op deze wijze worden uitgebracht, dat de discussie in de bijzondere financieringscommissie hieronder gaat lijden en dat hiermee de financiering van het bedrijfsleven veel sterker problematisch zal worden.

De heer **Gerritse** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Vloeit hieruit eigenlijk niet de logische conclusie voort, dat wij als Kamer dan niet meer over dit soort zaken kunnen spreken omdat wij niet over de juiste gegevens beschikken?

Minister **Van Aardenne**: Ik heb al gezegd, dat in dit kader de taak van de Kamer veeleer die van een controle achteraf is. Hiervoor zijn naar mijn mening wegen te vinden. Het is duidelijk, dat bij voorbeeld rapporten van de Algemene Rekenkamer wel een grote rol hierbij spelen. Ik herinner aan de discussie over het rapport inzake de wolindustrie, waarbij ook de Algemene Rekenkamer heeft geweigerd, onderliggende voorlopige rapportages aan de Kamer ter inzage te geven, ondanks een verzoek hiertoe van de Regering.

Ik zou het op zich zelf geen bezwaar hebben gevonden, maar de Algemene Rekenkamer heeft op basis van haar verantwoordelijkheid gezegd, dit niet te willen doen: er is een openbaar rapport en dat is het.

Mijnheer de Voorzitter! Het gaat hierbij om een spanningsveld dat zich aftekent bij de controlerende functie van het parlement. Hierbij speelt de vraag een rol, in hoeverre men voor een beoordeling van het regeringsbeleid bepaalde rapporten per se nodig heeft. Ik voeg hieraan nog toe, dat voor mij rapporten niet doorslaggevend behoeven te zijn. Er zijn gevallen geweest waarin in strijd met rapporten is gehandeld. Ik heb zojuist gezegd, dat ik het advies van de NEHEM om Globon te laten vallen niet heb overgenomen; je wijkt er wel eens van af. De Kamer kan dat regeringshandelen in alle opzichten controleren.

De **Voorzitter**: Zien de leden af van het houden van repliek?

De heer **Van der Hek** (PvdA): Neen!

De **Voorzitter**: Dan is het woord weer aan de Minister. De leden kunnen bij de repliek hierop terugkomen.

Minister **Van Aardenne**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Gerritse heeft gesproken over een vertrouwenscrisis bij geldgevers. Misschien is hiervan sprake, met name omdat alle prognoses steeds door de werkelijkheid werden achterhaald.

Mijnheer de Voorzitter! Ik krijg zojuist de aantekening, dat de Stichting Industrieel Garantiefonds er niets mee te maken heeft. Het staat wel boven het rapport, maar dat betreft kennelijk alleen maar een briefhoofd. Het NIP-rapport blijft onder de verantwoordelijkheid van de Investeringsbank en wordt dus geen eigendom van de bijzondere financieringscommissie. Zij heeft een eigen verantwoordelijkheid. Dit is het punt waarover wij van gedachten kunnen wisselen. Het betreft wel een onderliggend stuk.

Mijnheer de Voorzitter! De levensvatbaarheid van Asselbergs Holland erkennen kan ik niet door te zeggen: na een surséance van betaling zal er wel belangstelling bestaan voor de vakbekwaamheid van de werknemers en voor de moderne outillage bij het bedrijf. Ik ben ook wel hiervan overtuigd. Het is niet zo, dat zich hiervoor iemand heeft gemeld. Hiermee heb je nog niet de levensvatbaarheid van het bedrijf erkend. Een surséance van betaling zou een geheel andere vorm van balanssanering kunnen betekenen. Er zijn in ons land meer bedrijven ge-

Van Aardenne

weest die na een positie van faillissement heropgebouwd zijn met gebruikmaking van bestaande outillage en met inschakeling van mensen die er hadden gewerkt. Op zich zelf is dat alleen maar verheugend. Het is dan echter wel een nieuw bedrijf. Er komt iemand die uit de boedel de outillage koopt en die de mensen die anders werkloos zouden worden weer in dienst neemt en werk biedt.

De Regering is tot de beslissing om, afgezien van die anderhalf miljoen, geen aanvullende steun aan Asselbergs te geven, ook al kun je twijfelen over het goede perspectief, gekomen op grond van het feit dat er al vele malen steun is gegeven. Daarbij is duidelijk gezegd dat er een eind zou komen aan die steun en dat het verder de eigen verantwoordelijkheid van het bedrijf zou zijn. Het gaat niet aan dat maar te vergeten op het moment dat er een nieuwe aanvraag komt.

Het overnemen van het NEHEM-advies, met een zware dakconstructie kwam mij, om de redenen die de heer Jansen geschetst heeft, niet wenselijk voor. Daar kwam nog bij dat ik niet van zins was, vanuit een misschien redelijke, maar zeer rechtlijnige sectoroverweging, het regionale aspect van Globon geheel uit het oog te verliezen.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de spreek-tijd in tweede termijn te bepalen op 2 minuten per spreker.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **Van der Hek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet spreken over de opmerking van de Minister over de controle op het steunbeleid en over het beschikbaar zijn van documenten. Alleen, in het geval van de wolindustrie was het volstrekt aan de Minister om te beslissen zijn stukken aan de Kamer ter beschikking te stellen. Meer stukken had de Algemene Rekenkamer ook niet, op grond van artikel 80 van de Comptabiliteitswet. Ik laat het hierbij. Het zal nog uitvoerig aan de orde komen bij het rapport-Van Dijk, waarnaar de Minister verwees.

Ik erken alle problemen van de Regering in dit soort situaties. Op het punt van de prognose van de kasstroom blijkt echter dat in de loop van 1980 zich een positieve ontwikkeling begint af te tekenen. Deze gieterij functioneert, met deze opzet en deze outillage, pas vanaf dit voorjaar. Daarvoor stond er een zeer oud bedrijf met een oude outillage. Dat is omgezet in een modern bedrijf en dat geeft natuurlijk

financiële problemen. In dit bedrijf hoeft niet eindeloos geld gestopt te worden, het mag geen bodemloze put worden. Als echter is voldaan aan voorwaarden op het punt van management, behoorlijk toezicht en de 'contabele ontwikkeling' en als daarover in de komende periode harde afspraken kunnen worden gemaakt, dan moet de Minister toch bereid zijn, zonder de openlijke surseance van betaling, maar door maatregelen binnen het bedrijf, te bereiken dat de continuïteit kan worden verzekerd.

Overigens ben ik het met de heer Jansen eens dat een zware dakconstructie moet worden afgewezen. Wij zijn wel voorstanders van een lichte dakconstructie, hoe die verder ook moet worden ingevuld. Daarom staat ook in de motie 'in overleg met'.

De heer **Jansen** (PPR): In de motie wordt de dakconstructie, door middel van twee op elkaar aansluitende overwegingen, sterk gekoppeld aan datgene wat door de NEHEM en de Structuurcommissie is gezegd. Daar komt een zware dakconstructie uit. Daarom is het van groot belang hier vast te stellen wat de indieners onder die dakconstructie verstaan. Dat is voor mij erg belangrijk om te bepalen of ik voor of tegen die motie zal stemmen.

De heer **Van der Hek** (PvdA): In het eerste deel van het dictum staat 'een dakconstructie'. In het tweede deel van het dictum wordt daarnaar verwezen. Dat is door de indieners heel bewust gedaan. Door het woord 'een' is uitgedrukt dat wij niet zonder meer het oorspronkelijke NEHEM-voorstel van een zware dakconstructie wilden overnemen. Het betekent dat bij voorbeeld Estel toezicht houdt op het marktgedrag en de ontwikkeling van de capaciteit in de bedrijven en daarin adviseerend en begeleidend kan optreden. Geenszins is echter beoogd dat Estel zal functioneren als houdstermaatschappij van een aantal onderdelen, hetzij in juridische hetzij in feitelijke zin.

□

De heer **Gerritse** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik verdubbel mijn twee minuten spreek-tijd door mij bij de heer Van der Hek aan te sluiten.

Ik heb geconstateerd dat de Minister in strijd met de door hem verdedigde principes toch bereid is nog eens anderhalf miljoen te geven. Dat wijst erop dat de Minister meent dat er op dit terrein nog wel iets kan geschieden. Is het dan wel zinvol als hij zegt, wel an-

derhalf miljoen te willen geven maar niet méér, wetend dat de andere geldgevers daarop niet inspelen?

Ik meen dat de Minister zijn bereidheid zodanig moet uitbreiden dat de andere geldgevers weer vertrouwen krijgen in de gang van zaken en daarop inspelen, opdat met een volgens de berekeningen beperkter bedrag dan dat van f 15 miljoen deze zaak weer tot een goed perspectief kan worden gebracht. Ik wil herhalen dat hiermee het beeld van deze herstructurering in het belang van het sectorbeleid dat de Minister wil gaan voeren naar aanleiding van de indiening van zijn sectornota, kan worden gered. Dat lijkt mij een heel belangrijke zaak.

De heer Van der Hek heeft al uitgelegd wat onze bedoeling is met de dakconstructie.

De heer **Jansen** (PPR): De heer Van der Hek heeft uitgelegd dat het ging om marktafbakening en om een vorm van capaciteitsafstemming. Wil de heer Gerritse mij uitleggen of niet uit zo'n capaciteitsbeheersing automatisch zaken voortvloeien als regelingen ten aanzien van financieringsbeleid, investeringsbeleid en verkoop en marketing?

De heer **Gerritse** (CDA): Ik meen dat niet alle punten op dat terrein erbuiten kunnen worden gehouden. Wij hebben de formule zo gemaakt, dat in overleg moet worden gezocht naar een dakconstructie die past in deze situatie. Het kan nooit de bedoeling zijn een te zware te kiezen. Die dakconstructie is bedoeld als een positieve voorwaarde voor het welslagen van deze herstructurering en het daarin ook kunnen functioneren van Asselbergs.

Ik kom nog even bij de interruptie die ik op uw verzoek, mijnheer de Voorzitter, heb ingeslikt. Die betrof de controle. Wanneer wij ons in dit geval moeten beperken tot controle achteraf, dan zouden we achteraf tot de conclusie komen dat het bedrijf er nog had moeten zijn. Als een bedrijf dan weg is, is het heel moeilijk de oude situatie weer te herstellen.

□

De heer **Braams** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Het meest cruciale punt is de interpretatie van de formulering van de Nationale Investerings Bank. Die zegt geen toekomst te zien. Op dit moment ontbreekt perspectief, zo stelt men. Ik beluister dat zo, dat ook deze bank stelt dat als bepaalde voorwaarden op korte termijn kunnen worden vervuld, er wel perspectief is. Over die voorwaarden is gesproken.

Braams

Er is duidelijk kritiek geweest op de leiding van het bedrijf. Er is ook naar voren gekomen dat het management in een dergelijke moeilijke periode versterking verdient in de vorm van aanvulling met bijzondere kwaliteiten, die misschien niet blijvend nodig zijn, maar die in ieder geval helpen om zo'n moeilijke operatie op een goede manier tot stand te brengen en daarbij ook het oog te houden op de toekomst. Daarvoor is die dakconstructie van belang. In mijn ogen is het heel belangrijk ervoor te zorgen, dat dat brede overzicht ook bij het bedrijf terecht komt, een breed overzicht dat een bedrijf als Estel wel zal kunnen hebben, zodat niet alleen marktaspecten maar ook innovatie-aspecten en toekomstige milieu-aspecten mede erin kunnen spelen. We zijn er natuurlijk niet, nu er een modern bedrijf staat. Dat bedrijf kan binnen vijf jaar weer verouderd zijn als niet nu al de basis wordt gelegd voor verdere vernieuwing. Zoiets zal moeten komen van instanties, die in zo'n dakconstructie mede aandacht aan die aspecten kunnen besteden.

De Minister heeft gesproken over de noodzaak van eigen verantwoordelijkheid bij zo'n bedrijf. Men mag, als eenmaal geld is gegeven, niet aannemen dat daarmee wordt doorgegaan. Wij staan daar volledig achter. De vraag laat zich dan stellen of de consequenties op de werknemers dan wel op de leiding moeten rusten. Ik zou willen zeggen: de leiding moet weten dat zij, als zij niet voldoet aan de voorwaarden, haar recht van leiding geven verliest.

□

De heer **Engwirda** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil op drie punten nog even terugkomen. Het eerste is het punt van de adviezen en rapporten. De Minister heeft uitsluitend gesproken over het rapport van de Investeringsbank. Ik wijs ook op de NEHEM-adviezen en op het overleg tussen de verschillende gieterijen, waaromtrent ook wel een verslag zal zijn gemaakt. Die zaken hebben wij niet onder ogen gekregen. Ik moet tot mijn schande bekennen dat ik nu voor het eerst hoor, dat de Nehem geadviseerd heeft, Globon maar te laten vallen. Ik vind het volstrekt onverantwoord dat wij, zonder dat wij al die adviezen en rapporten kennen, uitsluitend op basis van een stuk van de Minister, waarin hij zo ongeveer zegt dat hij het niet meer ziet zitten met een bepaald bedrijf, beslissingen in deze Kamer moeten nemen. Dat is een veel te summere informatie.

Het tweede punt betreft de dakconstructie. Ik ben het met andere sprekers eens dat een lichte dakconstructie de voorkeur verdient. Ik meen dat de samenwerking zich vooral moet afspeelen op het gebied van het commerciële management en dat het technische management per bedrijf afzonderlijk gehandhaafd moet worden. Ik heb in eerste termijn gezegd dat door de directie van Asselbergs Holland is gezegd, dat Estel een en ander heeft tegengehouden. Dat heeft een bijzondere betekenis, omdat de Nehem de bedoeling had, dat Estel het dak zou vormen van de dakconstructie. De directie van Asselbergs Holland heeft gezegd dat Estel zich op 11 mei van dit jaar keihard heeft opgesteld en dat de dakconstructie daardoor is mislukt.

Ten slotte wil ik nog een opmerking maken over het management. De Minister heeft gezegd, dat hieraan in het verleden al is gewerkt en dat 'het niet van de ene dag op de andere kan'. Feit blijft dat van verschillende kanten – ik zal geen namen noemen – erop is gewezen, dat er in dit kader sprake is van een knelpunt. Daarom vind ik het zinvol, mijn motie ter zake te handhaven.

□

De heer **Jansen** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Hoewel je het verleden niet kunt wegpoetsen, is een blik op de toekomst natuurlijk het meest essentiële bij het nemen van beslissingen. Het gaat dan in dit geval om maximaal f 25.000 per arbeidsplaats. Als ik 'maximaal' zeg, geef ik al aan dat het er ook onder kan liggen.

De Minister heeft duidelijk gemaakt dat geen interferentie van marktsegmenten zou moeten plaatsvinden. Ik kan mij heel goed voorstellen dat een constructie nodig is – laat men dit 'dakconstructie' of 'lichte dakconstructie' noemen – die daarvoor moet zorgdragen. Naar mijn mening kan zo'n constructie niet inhouden dat de eigen financiële verantwoordelijkheid van elk van de ondernemingen wordt aangetaast.

Ik denk dat er een ondernemingsplan moet komen of dat het ondernemingsplan, dat er is, instemming moet krijgen van de ondernemingsraad als dat nog niet is gebeurd. Voorwaarden moeten verder worden gesteld ten aanzien van het management bij Asselbergs Holland in overleg met de ondernemingsraad. Onder die condities begrijp ik de motie, die is ingediend. Laat ik deze als volgt vertalen: Minister, schep de voorwaarden waaronder het perspectief van Asselbergs Holland tot ontwikkeling kan komen en zorg ervoor, dat Globon en de andere

gieterijen in hun belangen niet worden geschaad. Als ik de motie zo mag opvatten, denk ik dat ik mijn fractie wel kan adviseren, haar stem aan die motie te geven. Met nadruk wil ik stellen, dat ik toch maar de dakconstructie een heel duidelijke invulling geef.

□

Minister **Van Aardenne**: Mijnheer de Voorzitter! Aan het adres van de heer Van der Hek zou ik willen zeggen, dat door de Kamer op een gegeven moment is gevraagd om meer informatie dan het officiële rapport van de Algemene Rekenkamer, maar laten wij dat nu maar laten rusten. Dat is in de Handelingen nog wel na te lezen.

Als men in april tot een positieve cashflow zou komen, is het dan niet gerechtvaardigd, nu die overbrugging te geven? In antwoord op deze vraag van de heer Van der Hek wijs ik erop, dat een positieve cashflow nog niet betekent dat een bedrijf uit de problemen is. Dan zal ook een balanssanering moeten plaatsvinden, waardoor geen rentelast meer bestaat. Ik wijs er bovendien op dat daarna geld zal moeten worden verdiend om een aantal preferente crediteuren te betalen, zoals bij voorbeeld de sociale verzekering, wat niet onbelangrijk is. Dat zijn gelden, door de werknemers opgebracht, die in wezen in het bedrijf zijn blijven zitten.

Als men dit alles naast elkaar zet, dan is een overbrugging op dit moment mogelijk, wanneer bovendien nog een aantal geldgevers van hun zekerheden zouden afzien en anderhalf miljoen guldens beschikbaar zouden worden gesteld. Er zit dus een aantal 'alsen' in; een ervan is het afzien door de geldgevers van zekerheden; een andere is het niet opeisen door preferente crediteuren van belasting- en sociale-verzekeringsschulden. Dat betekent dat de zaak wordt vooruit geschoven. Desalniettemin heb ik gezegd dat, als het bedrijf vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid in staat is dat te realiseren, ik dan bereid ben mijn nek uit te steken om die 1½ mln. die inderdaad volgens de criteria van de werkgelegenheid nog beschikbaar kan worden gesteld, zuiver als individuele steun, beschikbaar te stellen, en verder, ondanks het feit dat de voorwaarden niet zijn voldaan, de toezegging in de brief betreffende de balanssanering ook na te komen. Dat lijkt mij het uiterste, waaraan een Regering in redelijkheid kan worden gehouden.

Kennelijk is het niet overtuigend gebleken bij de andere geldgevers. Het bedrijf is er niet in geslaagd. Dat is ook

Van Aardenne

geen wonder, als men ziet de becijferingen van NEHEM en de NIB, die onafhankelijk van elkaar hebben geconcludeerd dat er ongeveer 14 mln. nodig is om het bedrijf werkelijk te helpen. Met een bedrag van 14 mln. extra worden de grenzen overschreden.

Uit het sectorbeleid heeft Asselbergs meer gekregen dan waarop het bedrijf recht had. Recht is iets wat alle gieterijen hebben. Vanuit de topsfeer heeft men een investeringsplan kunnen uitvoeren. Dat is gebeurd en dat willen wij nog bekronen door een balanssanering; die 15 mln. zouden zilver individuele steun zijn. Wij zijn dan met een operatie bezig die niet meer gerechtvaardigd is.

De heer **Van der Hek** (PvdA): De enige vraag die ik heb gesteld aan de Minister is, of hij dit probleem, zonder tot een openlijke surséance van betaling te komen, intern met crediteuren en het bedrijf tracht te regelen, waarbij hij stellig mogelijkheden heeft om een bijdrage te leveren voor het scheppen van voorwaarden daartoe.

Minister **Van Aardenne**: Die voorwaarden moeten worden vertaald in financiën en die financiën zijn in verdere mate niet beschikbaar. De dakconstructie is het probleem helemaal niet. Daar is niet het feit, dat er geen bereidheid zou zijn van de overheid mee te werken aan een lichte dakconstructie. Estel voelt niets ervoor, zodat het een andere vorm zou moeten zijn. Voorwaarden voor het management zijn gesteld. Die kunnen wij altijd nog verder stellen, maar men moet redelijk zijn en niet zeggen: Nu moeten de mensen er een, twee, drie uit, terwijl wij nog geen nieuwe hebben. Dat lijkt mij ook geen zinvolle zaak. Zo ernstig heeft het management nu ook niet gefaald. Men heeft wel taken onderschat en het is al versterkt. De essentie waar het om gaat, is dat men aan de overheid meer geld vraagt dan overeenkomst met normale individuele steunverlening. Het is namelijk individuele steunverlening. Op een gegeven ogenblik moeten daarvoor normen gelden. Die worden dan overschreden.

De heer **Van der Hek** (PvdA): De Minister noemt een bedrag van 13 à 15 mln, inclusief de 1,5 mln. die hij wel ter beschikking wil stellen. Als ik kijk naar de crediteuren die in dat bedrag zitten, is het dan volstrekt uitgesloten om weer met ze om de tafel te gaan zitten – ook met de preferente crediteuren – om te kijken of men kan komen tot afspraken met betrekking tot afbetalingstermijnen en het te gelde maken en

de aanwending van de gelden van datgene waarop men onderpand heeft gekregen? Dat moet toch in een interne betalingsregeling te doen zijn, zonder over te gaan tot een openlijke surséance van betaling?

Minister **Van Aardenne**: Uw pleidooi is volstrekt logisch en wij hebben dan ook getracht om dit te doen. Daarom moest er vrij snel iets gebeuren. Als men tot april in de behoefte kan voorzien met een bedrag van 1,5 mln. en het afzien van crediteuren met een onderpand van het opeisen daarvan als het wordt verkocht en het afzien van preferente crediteuren van vorderingen op dit moment, zou het plaatje formeel ongeveer sluitend zijn. Misschien zit er nog iets tussen. Dit is kennelijk niet gelukt, omdat men de zaak veel somberder inschatte dan ik zou hebben durven denken. Ik wil het natuurlijk best nog eens proberen, maar het is al eens gedaan en toen mislukt. Het gaat dan niet aan om te zeggen dat dan de overheid het maar moet doen.

Diegenen die bij een deconfiture iets te verliezen hebben, zeggen dan kennelijk dat zij het niet willen, maar dat de overheid het maar moet doen. Ik ben er niet tegen als een openlijke surséance op een of andere manier te vermijden is, maar op zichzelf kan een surséance bepaalde voordelen hebben voor de mensen die in het bedrijf werken.

De heer **Gerritse** (CDA): Voor een hernieuwde poging zijn wellicht twee nieuwe argumenten aan te voeren, namelijk hetgeen er gezegd is in dit debat en het feit dat er sprake kan zijn van het aanwenden van middelen om het sectorbeleid voor nu en de toekomst te redden.

Minister **Van Aardenne**: Als een bedrijf alles gekregen heeft wat mogelijk is in het kader van het sectorbeleid en het haalt het dan toch niet, dan kunnen wij niet meer spreken over het redden van het sectorbeleid. Dan komt het in de sfeer van de wol terecht, waarbij het mislukte, maar waarbij hier en daar nog maar wat individuele steun werd gegeven. Het sectorbeleid gaat uit van in wezen generieke steunvormen die in speciale gevallen kunnen zijn toegesneden op een bepaald bedrijf. Iedereen die mee wil doen en daarvoor zijn verantwoordelijkheid neemt en zijn bevoegdheden inlevert, heeft daar recht op.

Als men het dan niet waar maakt, kan er bij een beroep op de overheid alleen nog sprake zijn van individuele steun. Daar kunnen termen voor aan-

wezig zijn, maar het is dan geen sectorbeleid meer. Daarom wil ik dat er duidelijk buiten houden.

Estel voelt er niet voor. In het geval Globon wil Estel misschien nog wel een rol spelen. De heer Engwirda zei niet te weten dat de NEHEM geadviseerd had om Globon te laten vallen.

Ik heb een aantal telexen uit Limburg gekregen, die – dacht ik – ook wel aan de Kamer bekend zijn, waarin juist de mensen van Globon op hun positie wezen: 'De NEHEM wil ons laten vallen; dat zou niet moeten, want wij wachten nog op een rapport.'. Welnu, dat is er inmiddels. Misschien is de NEHEM er ook iets positiever over gaan denken. Ik heb er in ieder geval geen negatief oordeel over, maar dan moet er wel iets gebeuren. Er zal ook nog geld in moeten worden gepompt. Ik ben mij dat wel bewust, maar Globon heeft ook nog geen beroep gedaan op de herstructureringsmiddelen. Het bedrijf heeft er recht op en het zal dan ook nog wel middelen krijgen.

Over de dakconstructie hebben velen weer gesproken. Ik ben het geheel eens met hetgeen de heer Jansen over 'zwaar' heeft gezegd. Anderen hebben zich nu bij zijn interpretatie aangesloten. In 'lichte' vorm, een soort service-instituut voor informatie, heeft zo'n constructie mijn instemming geheel. Daarmee heb ik geen enkel probleem.

Dan zegt de heer Engwirda, dat de Kamer eigenlijk te weinig informatie heeft om te beslissen. Het antwoord is kort: de Kamer beslist ook niet. De Regering beslist en de Kamer controleert. De Kamer zal hiervoor zoveel mogelijk informatie willen hebben. De Regering zal ook zoveel mogelijk informatie krijgen, maar zij kan alleen de informatie verstrekken, die haar vrij staat te geven. Zo is het nu eenmaal in dit leven. Het overschrijden van die grens zou betekenen dat de Regering die informatie ook niet meer krijgt, hetgeen het beleid niet ten goede zou komen. De Regering blijft immers gehouden om te beslissen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de stemmingen over de moties te doen plaatsvinden heden, onmiddellijk vóór de stemmingen in verband met het wetsontwerp 15 900, dus aan het eind van de middag.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van:
het verslag van mondeling overleg over de provinciale vrouwenemancipatiebureaus en de toekomst m.b.t.

Staatssecretaris mevrouw Kraaijeveld-Wouters

de advisering inzake emancipatievraagstukken (15 800-XVI, nr. 16); het verslag van mondeling overleg over het ontwerp-bijstandsbesluit landelijke draagkrachtcriteria (15 300-XVI, nr. 76).

De beraadslaging wordt geopend.

Mevrouw Vrijlandt-Krijnen (VVD)

Mevrouw Vrijlandt-Krijnen (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Gedurende een half jaar praat de bijzondere commissie voor de emancipatie over de opzet van provinciale vrouwenemancipatiebureaus. Vandaag wordt over dit onderwerp een plenair debat gehouden. Na de openbare commissievergadering over de nota 'Emancipatie, een proces van verandering en groei' voor het eerst weer een openbaar debat over de wijze waarop de overheid een emancipatiebeleid kan stimuleren. Laat ik vooropstellen dat mijn fractie het van het grootste belang vindt, dat de overheid stimulerend optreedt en ook zelf een voorbeeld stelt. In dat licht wil ik namens mijn fractie een oordeel geven over de opzet en de invulling van de vrouwenemancipatiebureaus.

Het zal de Staatssecretaris niet zijn ontgaan, dat mijn fractie zich nogal kritisch heeft opgesteld ten aanzien van het takenpakket van deze vrouwenbureaus. Tegen de mogelijke opzet van vrouwenemancipatiebureaus hebben wij ons niet verzet op voorwaarde dat de provincies heel duidelijk zelf inhoud mogen geven aan de structuur die zij in hun provincie gewenst achten. Daarbij heb ik gesteld dat wij vinden dat de bureaus hun taak moeten kunnen vinden in het veld en dat de vrouwenorganisaties in deze richting mee zouden moeten werken.

Als ik spreek over 'vrouwenorganisaties' dan bedoel ik heel duidelijk de traditionele vrouwenorganisaties en de nieuwe organisaties. Mijn fractie vindt dan ook dat, wanneer de provincies zich niet kunnen vinden in de voorgestelde structuur, zij de ruimte moeten krijgen op hun eigen wijze het emancipatiebeleid op provinciaal niveau gestalte te kunnen geven. Ik ben er dan ook zeer nieuwsgierig naar wat het jongste overleg van de Staatssecretaris met het Interprovinciaal Overleg (IPO) heeft opgeleverd. Of is dit nu vanwege dit debat uitgesteld? Graag hoor ik hierover straks wat meer van de Staatssecretaris.

Ten aanzien van de financiering van de vrouwenemancipatiebureaus heeft de Staatssecretaris een koppelsubsidie voorgesteld: 80% te financieren door het Rijk en 20% door de provincies. Mijn fractie heeft over de wijze waarop de provincie deze 20% zouden moeten financieren, geen duidelijk antwoord gekregen. Daarom wil ik nu zeggen dat, wanneer de landelijke overheid een nieuw beleid wil voeren en nieuwe activiteiten wil stimuleren, diezelfde landelijke overheid dan ook de consequentie daarvan moet aangaan en dus eigenlijk de gehele financiering voor haar rekening zou moeten nemen.

Mag uit de keuze van de financieringstermijn van vijf jaar worden afgeleid dat na vijf jaar een definitieve uitbreiding van de middelen van het Provinciefonds zal plaatsvinden, zodat het stimuleringsbeleid zal worden tot een structureel gefinancierd beleid?

Een tweede reden waarom wij de bijdrage van 20% door de provincies niet zo zien zitten, ligt in het feit dat deze 20% een drempel kunnen opwerpen voor de provincies om aan deze activiteit te beginnen. Wij zijn daarbij bang dat de financiering door de provincie voor de huisvestings- en apparaatskosten ten koste zal gaan van het reeds bestaande emancipatiewerk in de provincies. Ik hoop dat de Staatssecretaris deze zorg van mij zal kunnen wegnemen. Daarbij komt nog dat het zeer van de houding van de provinciale besturen zal afhangen op welke wijze de huisvestings- en apparaatskosten beschikbaar zullen komen. Ten aanzien hiervan zou een grote ongelijkheid in de verschillende provincies kunnen ontstaan.

Mijnheer de Voorzitter! In het geagendeerde verslag van het mondeling overleg staat dat ik de Staatssecretaris heb gevraagd naar de opgetreden vertraging bij de toewijzing van de gelden voor het plaatselijk emanci-

Vrijlandt-Krijnen

patiebeleid. De reden was dat de procedure nogal traag verlopen is nadat een aantal brieven door de Staatssecretaris is geschreven aan de colleges van burgemeester en wethouders. In het mondeling overleg heeft de Staatssecretaris ons de verzekering gegeven dat de gemeenten nu voldoende op de hoogte zijn gebracht door middel van het Landelijk Vrouwenbureau. Toch bestond er nog steeds een grote onzekerheid bij de verschillende gemeenten over de vraag welke projecten wel of niet zullen worden toegestaan. De laatste berichten duiden erop dat de Staatssecretaris wat geld overhoudt van de begrote bedragen, met andere woorden, dat niet alles van wat zij zich blijken de begroting voor 1979 had voorgesteld, uitgegeven zal worden. Kan de Staatssecretaris hierover nadere mededelingen doen? Waaraan ligt dat? Licht dit mede aan vertragingen in de uitvoering van de vele projecten? Ik heb begrepen dat de Staatssecretaris al lang toestemming heeft gegeven voor het aanstellen van emancipatiewerkers, maar dat de organisaties er problemen mee hebben die post in te vullen.

Ten slotte wil ik enkele opmerkingen maken over de toekomst van de advisering inzake emancipatievraagstukken. Het was ons allen (ook de Emancipatiecommissie en de Staatssecretaris) bekend dat de huidige Emancipatiecommissie per 1 januari 1980 haar advisering zou moeten beëindigen. Hoewel mijn fractie in het verleden wel aanmerkingen heeft gemaakt op de politiek eenzijdige samenstelling van deze commissie, zijn wij van mening dat deze commissie geweldig veel werk heeft verricht. De verschillende adviezen hebben de nodige aandacht gehad. Maar wij betreuren het dat de Emancipatiecommissie op zo'n laat tijdstip over de opzet van een emancipatieraad heeft geadviseerd. De Staatssecretaris heeft daarop willen wachten. Dit betekent dat een wettelijke basis voor een nieuwe emancipatieraad per 1 januari 1980 ontbreekt.

Er hebben ons nogal wat tegenstrijdige berichten bereikt over de bereidheid van de huidige afgeslankte Emancipatiecommissie om de lacune die per 1 januari ontstaat, op te vullen. Is het waar dat de Emancipatiecommissie nu toch bereid is door te gaan met haar adviserend werk tot de wettelijke regeling tot stand is gebracht? Welke afspraken zijn daarvoor nu gemaakt? Wij hopen dat de Staatssecretaris, bij een nieuw in te stellen emancipatie-

raad, zal willen uitgaan van een pluriforme samenstelling. Bij de behandeling van het betreffende wetsontwerp zullen wij onze gedachten over de vorming van een platform nader uitwerken. Ik ben nu zeer nieuwsgierig naar het verdere verloop ten aanzien van de advisering aan de Regering ten behoeve van het emancipatiebeleid.

Ik zal kort spreken over het tweede onderwerp dat op de agenda staat. Vandaag spreken wij voor de derde maal over het ontwerp-bijstandsbesluit landelijke draagkrachtcriteria. Wij hebben er tweemaal over gesproken in een mondeling overleg en nu spreken wij er hier over. In het kader van het onderling op elkaar afstemmen van sociale verzekeringen heeft de Staatssecretaris landelijke draagkrachtcriteria ontworpen overeenkomstig de drempel in de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet. Het doel van deze drempel is om het bedrag op de gemeentelijke uitvoeringsapparaat door aanvragen voor geringe kosten te beperken. De VVD-fractie kan zich in algemene zin verenigen met het voorgestelde ontwerp-besluit. Het kan een eind maken aan de interpretatieverschillen. Wel wil mijn fractie van de Staatssecretaris na verloop van enige tijd een inzicht krijgen in de praktische uitvoering van het ontwerp-besluit.

Wel wil mijn fractie haar zorg uiten nu het onderscheid tussen de periodieke en incidentele kosten is komen te vervallen. Daardoor kunnen problemen ontstaan. Kan de Staatssecretaris deze zorg bij mijn fractie wegnemen?

□ **Mevrouw Bischoff-van Heemskerck (D'66):** Mijnheer de Voorzitter! De fractie van D'66 vergelijkt de vrouwenemancipatie met de door ontwikkelingslanden gewenste Nieuwe Internationale Economische Orde. Zolang wij er alleen gezellig over kunnen babbelen, is iedereen vol sympathie. Als het op uitvoering aankomt, wordt de stemming echter grimmiger, niet alleen bij hen die de status quo niet willen veranderen maar ook bij hen die dat wel willen. Deze zelfde grimmigheid is ontstaan bij de vrouwenbureaus. Door sommigen worden zij stimulerende actiecentra genoemd, door anderen bolwerken van repressieve tolerantie.

Door vele vrouwenbewegingen aan de basis wordt dit laatste zo gevoeld. Ik denk dat hiervoor een aantal oorzaken zijn aan te wijzen.

Zij hebben het gevoel dat zij nooit echt inspraak hebben gehad in de plannen. Het laatste jaar zijn de emancipatiegelden slechts voor een relatief

Mevrouw Bischoff-van Heemskerck (D'66)

klein deel aan basisgroepen toegevalen (ik kom hier later nog op terug).

Zij hebben het gevoel dat de drempel te hoog wordt. Een vrouw die net begint heeft bij voorbeeld geen auto, of oppas om zo maar even naar de provincie-hoofdstad te gaan. Omdat er tegenwoordig al bepaalde structuren bestaan, wat je noemt traditionele vrouwengroeperingen, zijn vooral nieuwe groeperingen bang dat ze niet aan de bak komen. Daarbij komt toch het gevoel van: Hebben wij het dan niet goed gedaan dat er nu ineens professionele krachten moeten komen? Er is de angst voor te sterke scheiding tussen vrijwilliger en betaalde krachten. Wanneer is uw studie ter zake klaar? Moeten wij hieruit concluderen dat de functie van een vrouwenbureau helemaal overbodig zou zijn, dat je geen ombudsfunctie, signaleren, adviseren, voorlichten en activeren meer nodig hebt? Ik vrees van niet. Er moeten namelijk nog voldoende structuren veranderd worden in onze samenleving om de doelstellingen van emancipatie, inhalen achterstand te bereiken. In bepaalde zaken zitten wij structureel zelfs in een neergang. Mag ik een voorbeeld noemen?

Een onderzoek van Siegers aan de Rijksuniversiteit te Utrecht toont aan dat er een soort roldoorbreking in de banen ertoe geleid heeft dat vele mannen in sectoren terecht kwamen die door vrouwen waren bezet, echter omgekeerd niet. Wat is het gevolg? Weer achteruitgang voor vrouwen. Wij zien zelf in ziekenhuizen tegenwoordig

Bischoff-van Heemskerck

steeds meer hoofdverplegers. Vrouwelijke timmerlieden zien wij echter weinig. Kortom, de achterstandssituatie is nog te groot dat er niet voor emancipatie enige steun in de rug moet zijn. De Regering moet ook als steun in de rug functioneren, zoals wij altijd hebben gezegd. Kunnen we nu in plaats van elkaar als vrouwen over en weer te gaan verketteren, waarbij degenen die eigenlijk de status quo willen handhaven in het vuistje lachen, niet actief gaan denken aan aanvaardbare compromissen die zowel de noodzaak tot structurele veranderingen als de wensen van bepaalde vrouwenbewegingen in zekere mate kunnen harmoniëren? Mag de fractie van D'66 eens proberen mee te denken?

1. De Staatssecretaris biedt de provincie een steunfunctie of functies op emancipatiegebied aan, maar laat de uitvoering aan de provincies over in overleg met alle georganiseerde en niet georganiseerde vrouwengroepen.

2. Als men dan een emancipatiebureau wil, zoals in Drente, dan kan dat.

3. Als echter, zoals mijn fractiegenoten in Noord-Holland hebben voorgesteld, de organisatie en uitvoerende werkfase in elkaar geschoven worden, in die zin dat al startend met de ombudsfunctie de behoeften bij de vrouwen worden geïnventariseerd, moet dat mijns inziens ook mogelijk zijn.

4. Daar kan uitkomen dat, als de behoeften zijn geïnventariseerd, de steunfunctie financieel iets minder zwaar wordt en er voor andere meer geld overblijft. Daar moet ruimte voor zijn.

Bovendien kunnen de steunfuncties mijns inziens ook regionaal worden, dus dicht bij huis. Mijn fractie begrijpt dat de Staatssecretaris heeft willen aansluiten bij de kaderwetstructuur, maar ook daar dringt de gedachte aan steunfuncties dicht bij huis op. Ook ten aanzien van de begeleiding zou ik enige vrijheid laten mits democratie gewaarborgd is.

Hoe is trouwens het overleg met het IPO verlopen? Wij hebben er telefonisch al iets van gehoord, maar wij vernemen hierover graag nog iets van de Staatssecretaris.

Ik vat dit onderwerp kort samen: wél steunfuncties voor emancipatie, voor – om man en paard te noemen – conservatieve en progressieve groepen, maar meer vrijheid voor de provincies in de uitvoering. Dat klinkt misschien wel wat angstig voor ons die gewend zijn achter onze bureaus alle puntjes op de i te zetten, maar de fractie van

D'66 durft het wel aan. Wij hebben vrouwen in de vrouwen in de provincie.

En dan de andere regelingen die in genoemd verslag zijn opgenomen. De Staatssecretaris begrijpt dat wij bedroefd en verontwaardigd waren toen we in persberichten op 6 december lasen dat er nog ruim 1 miljoen zou overblijven. Bedroefd, omdat er nog zo ontzettend veel moet gebeuren op emancipatiegebied, verontwaardigd omdat er voor de tweede keer geld uit de emancipatiepot de vrouwenneuzen voorbijgaat. Over de oorzaak zijn ons vele verhalen ter ore gekomen en die willen wij graag voorleggen. Bepaalde vrouwenvriendelijke gemeenten schijnen de vrouwen niet te hebben doorgegeven dat er een rijksbijdrageregeling was. Zou hierbij een simpel telefoontje van CRM niet wonderen kunnen doen zonder dat men centralistisch te werk gaat. Mij is tevens ter ore gekomen dat de experimentenpot dit jaar gehalveerd zou zijn ten opzichte van het vorige jaar. Emancipatiewerkers zouden alleen zijn toegewezen aan grote landelijke punten. Is dat allemaal waar?

Mijnheer de Voorzitter! Alles overziende doet het geheel me wat rommelig en triest aan; als de planten in een kamer van iemand die niet van planten houdt. Dat kan toch niet het geval zijn bij deze belangrijke zaak?

Het tweede onderwerp wordt gevormd door de landelijke draagkrachtcriteria. De drempel van f 138 die in het ontwerp-Bijstandsbesluit landelijke draagkrachtcriteria – zoals het voorstel nu voorligt – wordt gehanteerd, ligt ons zwaar op de maag. Voor de mensen die de sociale minima als inkomen hebben, ligt die zwaar op de beurs.

De tweede onrechtvaardigheid is naar onze mening dat als je f 137 kwijt bent aan de bijzondere bestaanskosten, je niets terugkrijgt, terwijl je bij f 139 alles terugkrijgt. Moet dat zo?

Waarom is er zo weinig overgenomen van het advies van de Emancipatiecommissie over de rijksbijdrageregeling, waarin vooral het 'eenvoudiger' en 'opener' wordt benadrukt? Is bij voorbeeld het criterium 'bovenplaatselijk' altijd even nuttig gebleven?

Krijgt de Staatssecretaris de f 1,5 miljoen nog op en hoe? Zal zij zich flexibel tonen in de uitwerking hiervan? Als dat niet zo is, heb ik nog een aardig lijstje van alternatieven gekregen uit het land. Als de Staatssecretaris bovendien de f 7 miljoen van verleden jaar nog terug wil krijgen, dan moet er

toch een visie achter zitten waaraan zij dat bedrag wil besteden. Is die visie er?

Ten slotte kom ik tot de opvolging van de Emancipatiecommissie en de tussenperiode. Hoe zit het daar nu mee? Is de Emancipatiecommissie het nu eens met de brief van 14 november van de Staatssecretaris?

□

Mevrouw **Evenhuis-van Essen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Het initiatief om het mondeling overleg van 25 oktober jl. hier in het openbaar te behandelen is weliswaar in eerste instantie niet van mijn fractie uitgegaan, maar het geeft ons in ieder geval de gelegenheid, de Staatssecretaris te zeggen hoe wij haar inzet voor het emancipatiebeleid waarderen. Dit doen wij alleen al voor het feit dat op het ministerie een soort vrouwenbureau functioneert, waar hard gewerkt wordt aan nieuwe initiatieven en dat in januari 1978 nog helemaal van de grond getild moest worden.

De Staatssecretaris hanteert de verschillende reacties op het instellen van vrouwenbureaus met grote soepelheid; ik noem als voorbeeld het aan de provincies gelegenheid geven om de gelden, bestemd voor vrouwenbureaus, ook te kunnen besteden voor startfunctionarissen, voor het organiseren van hoorzittingen en voor onderzoek naar de behoefte van deze vrouwenbureaus! Ook het ombudswerk, zoals in Drente en Den Haag, werd ruimte gegeven. Dit zijn kortom allemaal middelen, die de vrouwen aan de basis laten meedenken en werken, zoals een bodembedrag voor de kleine gemeenten.

Ook het feit, dat daarenboven per 1 januari 1980 een jaarlijkse bijdrage, vastgesteld naar inwonertal, voor provinciale/regionale vrouwengroepen voor emancipatie-activiteiten als manifestaties en dergelijke beschikbaar wordt gesteld, terwijl ook de experimentenpot nog mogelijkheden biedt, ervaren wij als zeer positief. Wél rekenen wij op een evaluatie na 5 jaar en op de mogelijkheid tot bijstelling wanneer daar eerder aanleiding toe bestaat. Misschien kan er ook wat meer aan de weg getimmerd worden via de media, de pers enzovoorts voor alle mogelijkheden die er zijn voor vrouwenorganisaties en vrouwengroepen. Ik blijf vrouwen tegenkomen, die nog onvoldoende op de hoogte zijn.

Hoe is de reactie op de brief vanuit Oisterwijk, Noord-Brabant van 6 november jl. betreffende ondersteunend kaderwerk voor vrijwilligers vanuit de Volkshogeschool, waarvoor slechts

Evenhuis-van Essen

één part-time kracht beschikbaar is? Ik beveel dit verzoek dringend in de aandacht van de Staatssecretaris aan. Kunnen vrouwenbureaus bemiddeling geven aan dergelijke initiatieven van een Volkshogeschool? Is het geen duidelijke ondersteuning, stimulering en activering wanneer – dat zeg ik met nadruk – het een emancipatoir karakter heeft? Onder welke subsidie valt een dergelijke activiteit? Gaat het uit de experimentenpot of via de rijksbijdrage-regeling?

Dat de provincie en een vertegenwoordiger van CRM betrokken worden bij de startfase van de ontwikkeling van vrouwenbureaus, beoordelen wij positief. Het voordeel is dat knelpunten, subsidiegever en -ontvanger direct worden gesignaleerd. Er bestaat een directe lijn met de subsidiegever, vertegenwoordigster van het ministerie, waardoor geen onduidelijkheden mogen en kunnen voorkomen.

Omdat wij de decentralisering voorstaan, wordt een overkoepelend vrouwenbureau, zoals de Emancipatiecommissie suggereert, afgewezen. Bovendien schept het weer een bestuurslaag en is een directe ambtenaar van CRM effectiever. Wél willen wij de toezegging, dat het een ambtenaar is, die ingevoerd is in de emancipatie-problemen en niet een soort toezichthouder.

Wij onderschrijven overigens de motie op stuk nr. 18 (15800), aangenomen bij de algemene beschouwingen, waarbij werd voorgesteld initiatieven te nemen betreffende een 'Centre Retravailler', zoals in Parijs functioneert of zoals op het congres 'Vrouw en Arbeid', 'Weerwerk'. Dit hoort ook thuis bij de Minister van Sociale Zaken en kan later ter sprake komen.

Ik kom nu bij enkele vragen over de emancipatieraad. Wanneer wordt het advies van de Raad van State verwacht en wanneer kan de behandeling van het wetsontwerp in de Tweede Kamer verwacht worden? Wordt bij de sollicitatie-procedure van de emancipatieraad aandacht besteed aan een pluriforme samenstelling? Welke criteria worden in de open procedure gesteld? Wat is overigens de reactie van de Emancipatiecommissie op de laatste ontwikkelingen inzake haar werkzaamheden? Is het juist dat een nieuw lid benoemd is bij de Emancipatiecommissie?

Mijnheer de Voorzitter! Het mag bekend verondersteld worden dat veel vrouwen in een duidelijke achterstandpositie verkeren: weinig diploma's, weinig ervaring in betaald werk buitenshuis, maar veel praktische erva-

ring binnens- en buitenshuis. Die laatste punten behoren gehonoreerd te worden. Het bedrag, dat voorgesteld wordt om de vrouwenbureaus te bevrouwen is vastgesteld op f 225.000 per bureau voor onder meer drie startfunctionarissen. De Staatssecretaris vindt het aan te bevelen wanneer er deeltijdbanen worden gecreëerd. Welke normen worden bij de inschaling gehanteerd? Worden uitsluitend diploma's gehonoreerd bij de vaststelling van het salaris of is praktische ervaring, intelligentie, inzet, betrokkenheid en deskundigheid inzake de emancipatie een belangrijke norm? De laatste criteria achten wij belangrijker, ofschoon een diploma nooit weg is maar mag niet de doorslag geven.

De afstand tussen vrouwen en vrouwen mag niet kunstmatig via ambtelijke normen worden verbreed. De gewone vrouw moet worden bereikt! Diploma's voor deskundigheid betreffende emancipatie bestaan nog niet, maar als zij ooit komen, wil ik graag in de examencommissie zitten.

Mijnheer de Voorzitter! Kan de Staatssecretaris deze suggestie van ons in overweging nemen? Hoe worden deze vrouwen functioneel ingeschaald en wie bepaalt, hoe de inhoud van de functie wordt opgedeeld?

Helaas kunnen wij de laatste standpunten van het interprovinciaal Overleg niet bij onze overwegingen betrekken. Kunnen wij – weliswaar achteraf – alsnog hierover worden geïnformeerd, zeker met betrekking tot de beoogde financïering? Staat het vast, dat de verhouding 80% : 20% door de Staatssecretaris gehanteerd blijft worden?

Mijnheer de Voorzitter! Helaas bereiken ons berichten waaruit blijkt, dat aanvragen voor het subsidiëren van projecten soms op de lange baan worden geschoven. Als voorbeeld noem ik de cursus 'bestuurlijk handelen' waarover al in 1978 werd geschreven aan het ministerie van CRM. In 1978 en 1979 volgde hierop een boeiende correspondentie en telefonade, gevolgd door een positieve benadering van de zijde van het departement, waardoor met de voorbereidingen werd begonnen. Helaas is tot nu toe geen financiële bijdrage verstrekt, zodat men geld moest lenen.

Mijnheer de Voorzitter! Er bestaan nog enkele onduidelijkheden met betrekking tot de emancipatiewerkers die door organisaties en groepen worden aangetrokken. Is hierbij niet sprake van een onzakelijke benadering, welke bij voorkeur moet worden voorkomen? Hoe is dit overigens te rijmen met de bedragen die over zijn van de

emancipatiegelden? Is er bij voorbeeld al iets geregeld met betrekking tot de reisvergoeding voor woon-werkverkeer? Wordt ook hierbij meer waarde gehecht aan diploma's dan aan praktische deskundigheid?

Bestaat niet de kans, dat door een ambtelijke benadering van de zijde van het departement praktische emancipatoire vrouwen minder kans krijgen dan anderen, hoewel juist zij het letterlijk en figuurlijk verdienen, een kans te krijgen? Kan men hiermee alleen maar in de politiek terecht? Hiervoor zijn namelijk geen diploma's nodig, voor zover mij bekend is....

Mijnheer de Voorzitter! Waardering sluit een kritische benadering gelukkig niet uit. Emancipatiebeleid is niet een exclusiviteit van bepaalde politieke partijen; dat is een eenzijdige pretentie waarvoor mijn fractie niets voelt. Ik zou daarom Joke Smit willen aanhalen. Zij zei, toen zij de Annie Romijn-Verschoorprijs ontving:

'Feministische solidariteit gaat ver boven partijsolidariteit; welke tegenstellingen er verder ook tussen de politieke partijen mogen zijn, als vrouwen bij de Tweede Kamer niet gemeenschappelijk duwen, dan bereiken we niets. De geschiedenis van de eerste golf kan ons leren wat er gebeurt, als wij onze loyaliteit elders beleggen dan bij onze mede-vrouw'.

Mijnheer de Voorzitter! Onze solidariteit betreft daarom zeker ook onze Staatssecretaris voor emancipatiezaken.

Mijnheer de Voorzitter! De gegevens betreffende de cursus 'bestuurlijk handelen' kan ik overleggen wanneer de Staatssecretaris hieraan behoefte heeft.

□

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil enkele opmerkingen maken over het Bijstandsbesluit landelijke draagkrachtcriteria.

Sedert 3 juli 1974 kennen wij het Besluit landelijke normering, dat regels geeft voor de verlening van bijstand in algemeen noodzakelijke kosten van bestaan. De fractie van het CDA ziet het Besluit landelijke draagkrachtcriteria als een complement van het eerder genoemde besluit, maar dan voor de bijzondere, noodzakelijke kosten van bestaan waarbij rekening wordt gehouden met de individuele financiële draagkracht van persoon en gezin.

Mijnheer de Voorzitter! Wij spreken graag onze waardering uit voor de zeer zorgvuldige voorbereiding die aan dit ontwerp-besluit is voorafgegaan. In het mondeling overleg dat wij

Cornelissen

op 5 september 1979 met de Staatssecretaris hebben gevoerd over het ontwerp-bijstandsbesluit landelijke draagkrachtcriteria hebben wij een aantal vragen gesteld welke zeer tot onze tevredenheid zijn beantwoord. Onze zorg dat gemeenten zich beperkt zouden kunnen voelen met betrekking tot de geïndividualiseerde uitvoering van de Algemene Bijstandswet heeft de Staatssecretaris weggenomen door ons mede te delen, dat in het algemeen de gemeenten, Divosa en de gemeentelijke sociale diensten – en, wat zeer belangrijk is, ook het College Algemene Bijstandswet – hun instemming met het voor ons liggende ontwerp-besluit hebben betuigd.

Mevrouw Langedijk-de Jong (PvdA): Divosa niet! Er ligt een brief van het hoofdbestuur van Divosa, van tegen de zomer, waarin men vasthoudt aan zijn standpunt. Dat is een ander standpunt.

Mevrouw Cornelissen (CDA): Ik citeer uit het verslag van het mondeling overleg. Hierin wordt Divosa met name door de Staatssecretaris genoemd. Dit is tot dan toe niet door Divosa weersproken. Het is een letterlijk citaat.

Dit wil evenwel niet zeggen dat ook onze fractie geen enkele twijfel zou hebben over dit ontwerp-besluit. De vraag waarom wel jaardraagkracht en geen maandraagkracht, blijft ook bij ons bestaan. In tegenstelling tot andere politieke partijen geven wij de Staatssecretaris graag het voordeel van de twijfel, te meer daar zij ons heeft toegezegd na een bepaalde periode deze uitvoeringsregeling te evalueren. Wij zouden het op prijs stellen indien deze evaluatie zou plaatsvinden als dit bijstandsbesluit landelijke draagkrachtcriteria twee jaar heeft gefunctioneerd. Uiteraard willen wij van de dan vrijkomende gegevens op de hoogte worden gesteld.

Vanochtend bereikte ons een brief van de landelijke stichting dagcentra voor schoolgaande jeugd, de Boddaertcentra, waar hulp wordt verleend aan schoolgaande jeugd met ernstige opvoedingsmoeilijkheden. In de brief spreekt de stichting er haar bezorgdheid over uit dat uit een mededeling van het ministerie van CRM zou blijken dat de toekomstige draagkrachtcriteria ook op deze Boddaertcentra van toepassing zullen zijn.

Wij zijn nu bezig met de erkenning van instellingen in het kader van de Algemene Bijstandswet. Zou de Staatssecretaris willen nagaan of en in hoe-

verre deze draagkrachtcriteria een beletsel kunnen vormen voor het functioneren van deze tehuizen? Enkele gemeenten vinden dit blijkbaar al zo'n goede regeling dat zij, vooruitlopend op deze landelijke draagkrachtcriteria-regeling, deze nu al toepassen. Voor het functioneren van deze huizen blijkt dat een belemmering te zijn. Minder ouders zijn geneigd hun kinderen naar die tehuizen te laten gaan. Dit is een zaak die niet alleen met de wijziging van de draagkrachtcriteria, maar ook met een erkenning in het kader van de wijziging van de Algemene Bijstandswet te maken heeft. Daarom zouden wij hierover graag wat meer van de Staatssecretaris willen vernemen.

Mevrouw Beckers-de Bruijn (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Al meermalen is door de PPR-fractie aan de Staatssecretaris gevraagd of de vrouwenemancipatiebureaus in de provincies ook werkelijk zullen functioneren in het belang van de vrouwen. Deze centrale vraag is tot nu toe onvoldoende beantwoord.

De bezorgdheid van mijn fractie richt zich met name op drie punten: Wij hebben de indruk dat onevenredig veel nadruk wordt gelegd op de structuur van de vrouwenbeweging. Een naar verhouding groot deel van het emancipatiebudget moet daaraan worden besteed. Die structuur sluit te weinig aan op spontane initiatieven. Een dergelijke structuur heeft onvermijdelijk eindeloze vergaderingen en eindeloos overleg op provinciaal niveau tot gevolg. Emancipatie is echter nog steeds vooral een bewustwordingsproces. Een dergelijk proces is, ons inziens, nog niet toe aan de strakke inkadering, die de Staatssecretaris zich voorstelt. Wij vrezen dat er onvoldoende tijd en onvoldoende mogelijkheden zullen zijn die spontane initiatieven op te vangen en te begeleiden. Het gevolg daarvan zal zijn dat de initiatieven eerder in de kiem zullen worden gesmoord dan worden gestimuleerd.

Ons tweede punt is de relatie tussen de betaalde krachten, die geen direct uitvoerende taak zullen krijgen, en de vrijwilligers, die geen invloed hebben op de beleidsbepaling. Zelforganisatie is in de vrouwenbeweging enorm belangrijk. Die wordt niet gediend met een dergelijke scheiding tussen beleidsbepaling en beleidsuitvoering. Bovendien zullen er onvermijdelijk spanningen ontstaan als vrijwilligers onvoldoende mogelijkheden, ook financiële mogelijkheden, tot hun beschikking krijgen. Op andere plaat-

sen loopt de Staatssecretaris vooruit op de kaderwet Welzijn, is het niet mogelijk op dit punt vooruit te lopen op de nota Vrijwilligerswerk, waarvan wij de eerste deelnota rond de jaarwisseling kunnen verwachten?

Het derde punt is dat de voorgestelde decentralisatie niet of te weinig aansluit bij de praktijk. Veel vrouwen-groepen werken op plaatselijk of op landelijk niveau.

Gewend moet nog helemaal worden aan het provinciaal niveau. Onze vrees is dat de drempel van een provinciaal vrouwenemancipatiebureau in de meeste gevallen veel te hoog zal zijn.

Wat de rijksbijdrageregeling betreft kan men nu al moeilijkheden zien aankomen. De procedure is erg ingewikkeld, met name in de wat grotere gemeenten. Die procedure zou wel eens een barrière kunnen betekenen voor onervaren groepen in het algemeen en vrouwenemancipatiegroepen in het bijzonder. Wij zien die barrières op dit moment al.

Het planningsstelsel loopt vooruit op de kaderwet specifiek welzijn. Voor mijn fractie is het de vraag, of dat op dit moment wel verantwoord is, omdat daar straks de discussie echt gevoerd gaat worden.

Zullen er van de kant van CRM globale richtlijnen komen aan de gemeenten ten aanzien van de criteria die moeten worden gehanteerd bij het beoordelen van aanvragen voor rijksbijdragen? Wat zijn precies emancipatie-activiteiten? In de praktijk zijn er grote verschillen van mening over tussen gemeenten en vrouwenbewegingen.

In dit verband wil ik vragen hoe de Staatssecretaris de spontane groep open school ziet. Ik heb begrepen dat zij in enkele gevallen aan spontane groepen open school subsidie heeft toegezegd. Dit is een punt waarvan veel gemeenten zeggen dat het geen emancipatie-activiteit is.

Wat bewustmakende activiteiten door vrouwengroepen in politieke partijen betreft, willen wij graag het standpunt onderschrijven van de Emancipatiecommissie, dat dit soort van activiteiten, mits gericht op bewustmaking of emancipatie, nadrukkelijk vermeld worden als emancipatie-activiteiten.

In het uitvoerende werk zijn uitsluitend vrijwilligers werkzaam. Onder de huidige omstandigheden zijn er problemen met de continuïteit. Waarom wordt niet alvast een voorschot genomen op de nota vrijwilligerswerk? We zien dat vrouwen jarenlang, soms terwijl ze rond moeten komen van een zeer laag salaris, enorm veel moeite en geld hebben geïnvesteerd in het vrij-

Beckers-de Bruijn

willigerswerk voor Open School-projecten en VOS-cursussen. Zij hebben ook gecoördineert en nieuwe groepen elders gestart. Op een gegeven moment wordt er dan een andere betaalde kracht aangetrokken en hun onkosten worden niet eens vergoed.

Tenslotte: ik zou graag een overzicht krijgen van de activiteiten waaraan de gelden dit jaar zijn besteed, én van de afgewezen projecten.

Verder wil ik het overschot genoemd hebben. Is de Staatssecretaris in overleg met de Minister van Financiën over niet bestede gelden? Hoe staat het met de teruggegeven gelden over 1978? Is reservering voor 1980 mogelijk en komt het dan boven op de rijksbijdrageregeling? Waarvoor worden de gelden gebruikt die misschien over zullen blijven als straks de emancipatiebureaus niet snel genoeg van de grond komen?

Wat het tweede onderwerp van dit debat betreft:

Mijn fractie is falikant tegen de drempel van f 138 in het bijstandsbesluit landelijke draagkrachtcriteria.

Mevrouw **Wüthrich-van der Vlist** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Er is in ons land al heel wat gediscussieerd over de provinciale vrouwenemancipatiebureaus. We hebben het advies van de Emancipatiecommissie; vrou-

wengroepen en vrouwenorganisaties hebben discussiedagen aan dit onderwerp gewijd. De provinciale besturen zijn er bij betrokken. De Bijzondere Commissie Emancipatie heeft twee keer een mondeling overleg gevoerd met de Staatssecretaris. Wij meenden dat het goed was dit onderwerp in de Kamer aan de orde te stellen.

Mijn fractie heeft steeds toegejuicht dat er ook een provinciale regeling zou komen ter ondersteuning van het emancipatiebeleid.

Ik zal trachten duidelijk te maken waarom wij met het regeringsstandpunt niet uit de voeten kunnen. Binnen de verschillende provincies bestaan er totaal verschillende situaties. Zo zijn er provinciale besturen, die bezig zijn een provinciaal emancipatiebeleid op te bouwen; zij doen dit in nauw overleg met vrouwengroepen en -organisaties. Zij twijfelen aan de noodzaak en de inpasbaarheid van de voorgestelde vrouwenemancipatiebureaus in hun beleid.

Andere provincies maken zich grote zorgen over de financiële gevolgen voor hun budget. Zij krijgen immers voor de 20% die zij moeten bijdragen aan vrouwenemancipatiebureaus geen extra geld.

Vrijwel alle provinciale besturen zijn ontevreden over de overlegprocedure, door de Staatssecretaris gevolgd, inzake de totstandkoming van het definitieve standpunt. Ik ben erg benieuwd

naar de uitslag van het vanmorgen gehouden overleg IPO-welzijn. De bereidheid om te komen tot provinciaal emancipatiebeleid is bijna in alle provincies aanwezig, maar dan liever niet op deze manier. Ook bij de vrouwen-groepen en -organisaties heerst grote onrust, en niet alleen bij de zgn. radicale feministen, zoals men soms wil suggereren.

Vrouwen van VOS-groepen, Open School-groepen, spontane groepen van de Open School-projecten, sommige CDA-vrouwen, afdelingen van het Katholiek Vrouwengilde, etc. hebben in verschillende provincies hun protest laten horen. De begeleidsters van die groepen, VOS-consulentes en kadercursusleidsters, maar ook 'Eva bijt door', door de Staatssecretaris gezien als voorloper van haar vrouwenbureaus, verzetten zich tegen deze voornemens. Men is zeer ongerust dat te veel geld in de structuur gaat zitten, terwijl nog zoveel activiteiten door gebrek aan geld niet kunnen worden uitgevoerd.

Kortom, de gedachten gaan veel meer uit naar kadertrainingen, activiteiten aan de basis en kleine provinciale steunpunten, dan naar uitgekende emancipatiebureaus.

Mijnheer de Voorzitter! De Regering wil via decentralisatie het emancipatiebeleid gestalte geven. Dat vinden wij een loffelijk streven. Maar dan wel een decentralisatie, die van onderaf opgebouwd en ingevuld wordt. Dege-nen, voor wie het emancipatiebeleid opgezet is, behoren daarin de grootst mogelijke inbreng te kunnen hebben.

Concluderend stel ik dat mijn fractie graag zou zien, dat de Regering, op weg gegaan met haar vertrekpunt vrouwenemancipatiebureaus, thuiskomt met het standpunt van mijn fractie: het mogelijk maken van provinciaal emancipatiebeleid. Daarover wil ik een uitspraak van de Kamer vragen, mijnheer de Voorzitter.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Wüthrich-van der Vlist, Bischoff van Heems-kerck, Beckers-de Bruijn, Van der Spek en Schaapman wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging over de provinciale vrouwenemancipatiebureaus;

overwegende:

dat er grote behoefte bestaat aan stimulering en ondersteuning van emancipatie-activiteiten in de provincies;

Mevrouw Wüthrich-van der Vlist (PvdA)

Voorzitter

dat de decentralisatiegedachte alleen ingang kan vinden wanneer deze aansluit bij behoeften die leven bij vrouwengroepen en vrouwenorganisaties;

dat er bij een aantal provinciale besturen grote twijfel bestaat over de noodzaak en de inpasbaarheid van vrouwenemancipatiebureaus in het op provinciaal niveau te ontwikkelen emancipatiebeleid;

van mening, dat de voorgestelde structuur geen recht doet aan de geconstateerde behoeften van vrouwen die in de provincies met vrouwenemancipatie bezig zijn;

verzoekt de Regering, terug te komen op haar standpunt ten aanzien van de provinciale vrouwenemancipatiebureaus, en voorts aan de provincies de financiële mogelijkheid te geven in overleg met alle betrokken groepen en organisaties het provinciale emancipatiebeleid inclusief de steunfuncties gestalte te geven,

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie krijgt nr. 20 (15 800-XVI).

Mevrouw Wuthrich-van der Vlist (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Over het geld dat dit jaar weer over dreigt te blijven, is al door anderen gesproken. Waarom worden toch steeds weer aanvragen voor projecten en ondersteuning van emancipatie afgewezen? Het is aan de vrouwengroepen en -organisaties niet meer uit te leggen; het is een van de redenen waarom men zo afwijzend staat ten opzichte van de vrouwenemancipatiebureaus.

Nog een opmerking wil ik maken over de voorlichting van CRM met betrekking tot de rijksbijdrageregelingen voor de vrouwenemancipatie. Ik zou de suggestie willen doen, eens een paar spotjes te maken voor Postbus 51, zowel voor radio als TV, bij voorbeeld over activiteiten die gesubsidieerd kunnen worden. Het zichtbaar maken van zaken komt meestal duidelijker over dan ingewikkelde circulaires. Ook zou gedacht kunnen worden aan korte, voorlichtende filmpjes. Wij slaan dan twee vliegen in één klap: het beleid wordt duidelijker en zichtbaar en er kunnen weer filmers aan het werk.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu aan het tweede gedeelte van het verslag van het mondeling overleg: de toekomst van de advisering bij emancipatievraagstukken. Door passief te blijven heeft de Staatssecretaris een gat laten vallen tussen de beëindiging van de werkzaamheden van de Eman-

cipatiecommissie en de start van de Emancipatieraad. Weliswaar is het advies van de Emancipatiecommissie met betrekking tot de Emancipatieraad pas in mei uitgekomen, maar al ruim vóór die tijd is er regelmatig overleg geweest tussen de Staatssecretaris en de Emancipatiecommissie, zodat zij al eerder op de hoogte was van de inhoud van het advies. Bovendien wist de Staatssecretaris al vijf jaar geleden dat op 14 december het mandaat van deze commissie afgelopen zou zijn.

Er is nu een nieuwe instellingsbeschikking waarbij de termijn van de Emancipatiecommissie verlengd wordt zonder een duidelijke termijnstelling in tijd. Er staat: tot het in werking treden van de wet op de Emancipatieraad. In de beschikking staat ook dat de inwerkingtreding nog geruime tijd op zich zal laten wachten. Hoe lang duurt dat nog?

In de brief van de Staatssecretaris van 28 november jl. aan de Emancipatiecommissie schrijft zij dat de Emancipatiecommissie verlengd wordt en tegelijkertijd stelt zij dat het een overgangscmissie is; dat lijkt een ambivalente opstelling. De Emancipatiecommissie adviseert gevraagd en ongevraagd de Regering in emancipatievraagstukken. Een overgangscmissie kan alleen maar de Emancipatieraad voorbereiden en de aanwezige know-how vasthouden.

Mijnheer de Voorzitter! De huidige Emancipatiecommissie heeft praktisch geen secretariaat meer, zeven medewerkers mogen in 1980 aangetrokken worden. Met de benoeming van een secretaris wil men terecht wachten tot de voorzitter is benoemd. Met de werving moet men nog beginnen. Wil een toekomstige Emancipatieraad goed kunnen functioneren, dan zou het secretariaat toch op volledige sterkte moeten zijn bij de inwerkingtreding van de nieuwe wet. Dat betekent dat al in 1980 ook geworven moet kunnen worden voor de vier medewerkers die in 1981 aan het secretariaat toegevoegd kunnen worden. Of de Emancipatiecommissie met minder leden en een praktisch niet bestaand secretariaat wel of geen adviezen aan de Regering voorlegt is een zaak van de commissie zelf; zij is immers onafhankelijk? Mijn fractie is van mening: beter geen adviezen dan oppervlakkige adviezen. Het gat dat helaas ontstaan is, is te wijten aan gebrek aan voortvarend beleid van de Staatssecretaris.

□

Mevrouw Langedijk-de Jong (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Waarom hebben wij twijfels over het ontwerp-bij-

standsbesluit landelijke draagkracht-criteria? Om maar meteen met de redden in huis te vallen, het zijn de volgende: De groep mensen om wie het gaat, is afgenomen en wordt geschat op enkele tienduizenden van de ongeveer honderdduizend die momenteel bijstand voor bijzondere kosten ontvangen. Er staan regelingen op stapel voor situaties die nu nog onder de Algemene Bijstandswet vallen, maar waarvoor meer geëigende regelingen beter op hun plaats zijn.

Het drempelbedrag van f 138 past volgens ons niet bij het sluitstuk en individualiserende karakter van de ABW.

Het overschakelen op jaardraagkracht doet ook dat individualiserende karakter geweld aan.

Ik zal mijn best doen deze redenen te onderbouwen.

Vooraf wil ik eerst de vraag stellen of de Raad van State al commentaar gegeven heeft en er de vraag aan vastknopen of, in het bevestigende geval, de Staatssecretaris ons op de hoogte wil brengen van de inhoud ervan.

Op 22 januari 1977 vroeg de toenmalige staatssecretaris van CRM in een nota een reactie van onder andere het College ABW op een te ontwerpen AMVB inzake het onderwerp dat wij nu behandelen. Dat advies kwam eind 1977 en week op één onderdeel fors af van de nota, namelijk in de keuze voor jaardraagkracht in plaats van maanddraagkracht. Die keuze heeft de huidige Staatssecretaris overgenomen. Zij gaat daarmee voorbij aan de huidige gemeentelijke praktijk waarin veelal voor periodiek bijzondere bijstand de periode genomen wordt die gelijk is aan bij voorbeeld de duur van de dienstverlening, waarbij de draagkracht gerelateerd wordt aan het maandinkomen. Voor de bijstand in bijzondere kosten van incidentele aard is koppeling van de draagkrachtperiode aan de duur van het gebruik niet goed mogelijk, omdat de gebruikperiode niet vaststaat. Meestal wordt in die gevallen uitgegaan van het jaarinkomen, of zelfs van een langere periode.

Het voordeel van een uniforme draagkrachtperiode van een jaar is een gelijke belasting van hen die maar kort, eenmalig of voor langere tijd op bijstand voor bijzondere kosten zijn aangewezen.

Het nadeel daarvan is, met name waar het gaat om periodieke bijstand, dat beslag gelegd wordt op toekomstig inkomen voor kosten die gedurende een beperkte periode van het jaar gemaakt worden en die in die periode voldaan moeten worden. Dat is voor mensen die het niet breed hebben een

Langedijk-de Jong

nauwelijks te begrijpen en te aanvaarden situatie. Wij kiezen dus met de brief van Divosa dd. 28 juni 1979 en een minderheid van het College Algemene Bijstandswet voor maanddraagkracht met uitzondering van incidentele kosten die te maken hebben met duurzaam gebruik van goederen. Wij zijn daarmee in goed gezelschap. Het College Algemene Bijstandswet schreef niet voor niets dat het wel beseft dat voor sommige bijstandsaanvragers in geval van kortlopende periodieke uitgaven een draagkrachtperiode van 12 maanden liquiditeitsmogelijkheden met zich mee kan brengen. Het voegde daar het advies aan toe, de mogelijkheden van leenbijstand uit te breiden in die zin dat leenbijstand ook mogelijk wordt gemaakt in geval van bijstandsverlening in bijzondere bestaanskosten; zo'n wijziging zou met name van belang zijn voor hen die tot de lagere inkomensgroep behoren, aldus de uitleg van het College. En dat is andere kost dan de in de memorie van toelichting bij de begroting voor 1980 aangekondigde normering van de aflossing bij leenbijstand. Het hanteren van jaardraagkracht voor alle soorten bijzondere kosten kan technisch bekeken een vooruitgang zijn, hoewel daar verschillend over gedacht wordt bij sociale diensten, zeker waar het gaat om een kleiner wordend aantal mensen dankzij o.a. de eerder tot stand gekomen regeling. Naar de individuele aanvrager toe echter werkt het te weinig individualiserend en dat laatste moet de doorslag geven.

Dat aspect is voor ons ook doorslaggevend waar het gaat om het drempelbedrag, dat, evenals dat het geval is bij andere sociale wetten, beaigumenteed wordt vanuit het willen voorkomen van het steken van te veel administratieve energie en kosten in het beoordelen van aanvragen voor kleine bedragen. Wij hebben dat geaccepteerd voor andere wetten. Wij vinden echter dat, waar juist de mensen uit de laagste inkomens en de mensen die alleen nog een beroep kunnen doen op de ABW in het geding zijn, bij deze wet een uitzondering gemaakt moet worden. Wij kunnen niet zorgvuldig genoeg zijn, juist in de huidige periode, als het gaat om mensen met een minimuminkomen.

De vorige staatssecretaris overwoog een drempelbedrag. Wij vinden nu dat die overweging moet uitmonden in een afwijzen ervan. Er blijft overigens nogal wat onduidelijk op dat punt. De Staatssecretaris vertelde ons dat bij overschrijding van f 138 in een

jaar cliënten weer voor tegemoetkoming in het totale bedrag aan bijzondere kosten in aanmerking komen. Maar artikel 6, tweede lid, bepaalt dat, als er meerdere voorzieningen zijn, waarvan de kosten elk onder het drempelbedrag blijven, doch dit te zamen overschrijden, alleen het meerdere voor bijstandverlening in aanmerking komt. Dat staat ook in de toelichting. Wat klopt er nu, het ontwerp-besluit en de toelichting, of het verslag van het mondeling overleg?

Ik kom nu toe aan de bespreking van een aantal zaken dat in elk geval voor ons nogal wat vraagtekens oproept. De Staatssecretaris zei op 12 september dat de inkomensbepaling binnen het draagkrachtsysteem voor bijzondere bestaanskosten uiteraard afwijkingen kan vertonen ten opzichte van het advies dat het College Algemene Bijstandswet zal uitbrengen over de vrijlating van inkomsten bij bijstandsverlening in algemene bestaanskosten. Dat kan dus zowel betekenen dat mensen erop achteruitgaan door wat voor hen dan een tussenmaatregel zal zijn, als dat ze erop vooruit gaan. Kan de Staatssecretaris ons enig inzicht verschaffen in de huidige situatie op dat punt, in de tekst van haar adviesaanvraag en in de vermoedelijke uitkomst van de eventuele invoering van het ontwerp-bijstandsbesluit dat we vandaag bespreken? Zal de rechtsgelijkheid, die zij zo graag bevordert, gediend worden, of worden de individualiseringsmogelijkheden ingeperkt?

Wij denken dat, waar in het ontwerp-besluit neveninkomsten gekort gaan worden als hoofdinkomsten, de betreffende mensen erop achteruit zullen gaan. Hetzelfde vermoeden hebben wij waar het bij het bepalen van de draagkracht gaat om de wijze waarop het bedrag van de woonkosten berekend moet worden. De reële ruimte lijkt daardoor aanzienlijk verminderd te worden. Van de huur dient namelijk – naar wij begrijpen – 50% van de ruimte te worden afgetrokken, nadat eerst al de huursubsidie en de normhuur in mindering zijn gebracht, als het gaat om huur boven de normhuur. Hebben we dat goed begrepen?

Over kosten die met scholing en vorming samenhangen van bij voorbeeld alleenstaande ouders en waarvoor extra tegemoetkomingen nodig zijn, naast een uitkering en naast bijstand voor bijzondere noodzakelijke kosten, vinden we niets terug in het ontwerp-besluit en de nota van toelichting. Het wachten is onder andere op een notitie over scholing van vrouwen in de bijstand. Maar wat is de situatie in de tus-

sentijd? Worden die kosten wel of niet opgeteld bij het inkomen? Of staan ze er als doeluitkering buiten? We zouden daar graag duidelijkheid over hebben. Een uitleg van de Staatssecretaris, waarom in het ontwerp-besluit de 16- en 17-jarigen niet zijn meegenomen, zouden we eveneens op prijs stellen.

Ten slotte wil ik de aandacht van de Staatssecretaris vragen voor problemen waarmee Boddaerhuizen en crisiscentra te maken hebben en die wel eens verergerd zouden kunnen worden door het voorliggende ontwerp-besluit. Voor die huizen en centra verlangen gemeenten een ouderbijdrage of een verhaal van de kosten. De ene gemeente is daar karig mee uit een oogpunt van individualisering, de andere gemeente bouwt draagkrachtcriteria in en nog weer andere gemeenten verhalen de kosten stipt. Dat laatste kan zeer bezwaarlijk zijn uit een oogpunt van hulpverlening. Dat geldt met name voor de crisiscentra. De meeste gemeenten berekenen een ouderbijdrage naar draagkracht, 20 tot 25%. Welke invloed zal het nieuwe besluit hebben?

Naar onze mening een voor de hulpverlening overwegend negatieve zoals blijkt uit de spoedbrief van de landelijke stichting dagcentra voor schoolgaande jeugd. Dat zou bij ons op grote bezwaren stuiten. Wij willen graag horen, hoe de Staatssecretaris in overleg met haar collega's kan en gaat zorgdragen voor een gewaarborgde hulpverlening, bij voorbeeld door middel van een ouderbijdragetabel.

U zult er begrip voor hebben, mijnheer de Voorzitter, dat ik deze eerste termijn, gezien het feit dat een mondeling overleg ten grondslag ligt aan dit debat, met een motie wil afsluiten.

Motie

De Voorzitter: Door de leden Langedijk-de Jong, Beckers-de Bruijn en Van der Spek wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging over het ontwerp-besluit landelijke draagkrachtcriteria;

overwegende, dat het sluitstuk- en individualiserende karakter van de Algemene Bijstandswet onverkort gehandhaafd dient te blijven;

gelet op aangekondigde regelingen en adviesaanvragen;

spreekt als haar mening uit, dat: uitgegaan dient te worden van maanddraagkracht in plaats van jaar-

Voorzitter

draagkracht bij periodieke en langdurige bijzondere noodzakelijke kosten van bestaan;

geen drempelbedrag gehanteerd moet gaan worden;

met spoed gewerkt dient te worden aan geschikte regelingen ten einde bestaande vormen van hulpverlening die o.a. afhankelijk zijn van bijdragen, niet in gevaar te brengen;

verzoekt de Regering, als deze voorwaarden niet vervuld zijn, het in ontwerp voorliggende besluit niet te nemen;

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldeende ondersteund.

Zij krijgt nr. 21 (15 800-XVI).

□

De heer **Van der Spek** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Ik zal alleen iets zeggen over het eerste van de twee stukken die aan de orde zijn en wel over de provinciale vrouwenemancipatiebureaus. Hoezeer bij mijn partij trouwens de vrouwenemancipatie is geïntegreerd in de totale politieke opstelling, moge mede blijken uit het feit dat mijn fractie de enige is, voor wie een man aan deze discussie deelneemt.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Dat is logisch bij een fractie die alleen maar uit mannen bestaat!

De heer **Van der Spek** (PSP): Als die bureaus er toch komen, mijnheer de Voorzitter, dan vind ik dat ze heel anders moeten worden dan is voorgesteld door de Staatssecretaris. In de eerste plaats zouden ze ook een ombudsfunctie moeten krijgen, zoals de Emancipatiecommissie heeft voorgesteld. Ze zouden bovendien meer bevoegdheden moeten krijgen op het gebied van de knelpunten in plaats van het alleen maar signaleren daarvan. Er zou sprake moeten zijn van minder bevoogding van het Departement van CRM, zoals nu via een staffunctionaris zal gaan geschieden.

De provincies zijn niet verplicht, zo'n bureau op te richten. Als nu een provincie besluit, niet mee te doen, wat gebeurt er dan met het geld? Mijn suggestie is, het geld dan toe te voegen aan de experimenteerpot en wel zo, dat daaruit ook langlopende activiteiten kunnen worden betaald. Ik denk aan het voorbeeld van 'Eva bijt door', emancipatoirisch vrouwenvormingswerk. Dat soort goede activiteiten valt eigenlijk nergens onder. Zo'n activiteit

kan uit geen van de vijf potjes die de Staatssecretaris in het stuk noemt, worden gefinancierd.

Ik ben overigens van mening dat de bureaus er niet moeten komen. Om te beginnen zullen ze leiden tot professionalisering. Er zal sprake zijn van theoretische deskundigheid in plaats van van praktijkervaring van mensen die jaren hebben meegedraaid in het werk voor en met vrouwen. Er zal sprake zijn van institutionalisering. Ik denk daarbij aan die startfunctionaris. Het zal een zeer groot deel van het totale emancipatiebudget van het rijk in beslag nemen. Als ik uitga van 11 provincies en drie of vier grote steden dan kom ik met de salarissen die in het stuk worden genoemd, tot een bedrag van 3³/₄ mln. Het gaat om drie mensen van het niveau van hoofdcommies en één administratief medewerker per bureau. Het is overigens wel raar dat er weer zo'n groot salarisverschil tussen die twee categorieën wordt opgevoerd. Een ander bezwaar is, dat het inzetten voor slechts vijf jaar tot gevolg heeft, dat degenen die er gaan werken, een slechte rechtspositie zullen krijgen. Het zullen voornamelijk vrouwen zijn. Dit is in dit verband extra interessant.

Ik vind dus dat het niet moet doorgaan en dat het geld dat hiervoor is uitgetrokken – eventueel het geld dat overblijft in gevallen van provincies die 'neen' zeggen – beter kan worden besteed voor directe activiteiten in het kader van de emancipatie, zoals uitbreiding van het aantal crèches, meer overblijfmogelijkheden voor kinderen op scholen, hogere subsidies voor vrouwenhuizen, 'blijf-van-mijn-lijf'-huizen e.d. Ik heb hierover een heel duidelijke motie, die verder gaat dan de overigens ook door mij ondersteunde, motie van mevrouw Wuthrich.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Van der Spek wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging over de provinciale vrouwenemancipatiebureaus;

van mening, dat de door de Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk in haar notitie voorgestelde provinciale vrouwenemancipatiebureaus een ongewenste professionalisering en institutionalisering van het emancipatiewerk voor vrouwen inhouden;

constaterende, dat de vijf-jarige financiering door het Rijk van de personeelskosten van deze provinciale vrouwenemancipatiebureaus de tijdelijkheid van de aanstellingen in de hand werkt voor waarschijnlijk voornamelijk vrouwelijke werknemers, met alle slechte rechtspositionele gevolgen van dien;

verzoekt de Staatssecretaris, af te zien van haar voornemen de provinciale vrouwenemancipatiebureaus in te stellen en de daardoor vrijkomende middelen ten goede te doen komen aan voor vrouwen van direct belang zijnde voorzieningen en middelen, zoals uitbreiding van het aantal crèches, overblijfmogelijkheden voor kinderen op scholen, verhoging van de subsidies aan vrouwenhuizen en aan «blijf van mijn lijf»-huizen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldeende ondersteund.

Zij krijgt nr. 22 (15 800-XVI).

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 12.55 uur tot 13.45 uur geschorst.

De **Voorzitter**: Het Presidium heeft met eenparigheid van stemmen besloten te stellen in handen van de vaste Commissie voor Financiën:

De Nota inzake het regeringsstandpunt over het rapport inflatie-neutrale belastingheffing (14 932).

Regeling van werkzaamheden

De **Voorzitter**: Op verzoek van de vaste Commissies voor Landbouw en Visserij en voor Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk stel ik voor, de stukken over het Staatsbosbeheer (15 639) van de agenda van de volgende week af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Den Uyl, die het heeft gevraagd.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Gisteravond heeft de Minister-President toegezegd zo spoedig mogelijk aan de Kamer aanvullende informatie te verschaffen over het gisteren genomen besluit van de speciale bijeenkomst van NAVO-Ministers en over de opstelling van Nederland daarbij. Velen zullen met mij geschokt zijn geweest, toen zij na afloop van de verklaring van de Minister-President kennis konden nemen van het commu-

Den Uyl

niqué met de besluiten van de speciale bijeenkomst van de Ministers van de NAVO, vanwege de flagrante tegenstelling tussen de door de Minister-President gegeven voorstelling van de eigen positie van Nederland en de in het communiqué vastgelegde unanieme besluitvorming inzake modernisering en plaatsing van 572 nieuwe raketten. Ik onthoud mij nu van enige kwalificatie van hetgeen gisteravond is gebeurd. Het feit geeft mij echter aanleiding tot een tweetal verzoeken aan u om nadere inlichtingen te vragen aan de Regering.

Wilt u de Regering verzoeken bij de te verstrekken informatie ook nadere inlichtingen te verschaffen over uitspraken, gedaan door verantwoordelijke deelnemers aan het NAVO-overleg? De secretaris-generaal en de Amerikaanse Minister van Defensie hebben nadrukkelijk verklaard dat de besluitvorming ter zake van de modernisering unaniem heeft plaatsgevonden. Ik stel het op prijs, daarbij de letterlijke tekst te krijgen van die persverklaring. 'Nederland', aldus secretaris-generaal Luns, 'heeft deelgenomen aan de beslissing om de wapens te produceren'. Ik citeer Minister Scholten: 'maar nu het besluit is uitgevallen, zoals het is uitgevallen, hebben wij het niet wijs geoordeeld onze bondgenoten ook over het produktiebesluit met een afwijkend Nederlands standpunt te achtervolgen.'

Het is duidelijk dat de Kamer recht heeft op de exacte, letterlijke tekst van de uitspraken die zijn gedaan.

Ik zou het ook op prijs stellen, gelet op de gang van zaken van gisteren, als de Minister-President bij het verschaffen van nadere informatie, thans ook een concreet inzicht zou willen geven in hetgeen hij op zijn rondreis langs bevriende regeringen precies heeft voorgesteld en over de reactie daarop van die regeringen, gelet op de unanieme besluitvorming die gisteren in Brussel heeft plaatsgevonden.

Gelet op de draagwijdte en de betekenis van het communiqué van de NAVO, stel ik het op prijs als de Kamer via uw bemiddeling in de gelegenheid zal worden gesteld, morgen, bij voorbeeld tot 12.00 uur, schriftelijke vragen te stellen over de dan beschikbare stukken, met name over het bewuste NAVO-communiqué zodat de Regering nog kan reageren vóór het debat van woensdag aanstaande.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil mij graag aansluiten bij het eerste deel van de

vragen van de heer Den Uyl. Wat het tweede deel betreft zijn mijn vragen niet zo uitvoerig. Wij willen graag een exacte informatie over de aard van het voorbehoud van Nederland en over de wijze waarop dit is geregistreerd in de besluitvormingsprocedures.

Tegelijkertijd willen wij informatie over de aard en de wijze van de registratie van andere voorbehouden die door andere landen, zoals Italië, België en Denemarken, zijn gemaakt. Graag zouden wij ook willen weten hoe het zit met de financiering; op welke wijze is Nederland – gezien hetgeen er nu is gebeurd – financieel gebonden?

De heer **Den Uyl** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik vergeet nog een kleinigheid. Volgens de persberichten heeft Minister Scholten gisteren op zijn persconferentie gesproken over geheime stukken, respectievelijk geheime afspraken. Ik stel het op prijs dat namens de Kamer wordt gevraagd, of die er zijn en wat de inhoud daarvan is. Het spreekt voor mij vanzelf, dat in deze zaak het bestaan van geheime stukken, respectievelijk afspraken onduidelijk is.

De heer **Lubbers** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Gisteren is hier door de Minister-President een verklaring afgelegd inzake het vraagstuk van de kernwapens. Toen is toegezegd, dat zo snel mogelijk en toch zo compleet mogelijk een dossier deze Kamer zal bereiken. Zojuist zijn door de geachte afgevaardigden de heer Den Uyl en mevrouw Beckers aanvullende vragen gesteld. Mijnentwege merk ik op dat hoe beter dat dossier kan zijn, hoe beter het is. Mocht dat ertoe leiden dat het al te lang gaat duren, dan vraag ik mij af, of u, mijnheer de Voorzitter, de Regering niet in overweging kunt geven, wellicht ook tussentijds – zij het misschien wat summier – informatie aan de Kamer te doen toekomen. Ik vraag mij dit af in het licht van het feit dat de Kamer thans beschikt over de verklaring van de Minister-President. De Kamer heeft uiteraard ook kennis kunnen nemen van het officiële communiqué van de NAVO-ministerraad. Het naast elkaar leggen van die twee stukken roept een groot aantal vragen op.

Met betrekking tot de opmerking van de geachte afgevaardigde de heer Den Uyl over de geheime stukken merk ik op, dat wij naar mijn oordeel in een publiek debat dat hier wordt gevoerd, en in een publieke beoordeling die wij geacht worden te doen, niet uit de voeten kunnen met geheime stukken. Wij moeten helder en klaar het standpunt van de Regering hebben.

Ten slotte is door de geachte afgevaardigde de heer Den Uyl een punt aan de orde gesteld dat eigenlijk niet een verzoek aan de Regering inhield, maar een verzoek aan ons zelf, namelijk om eventueel de mogelijkheid te organiseren om schriftelijke vragen te stellen over deze zaak ter voorbereiding van het debat van volgende week. De Kamer zal hierover nog een besluit moeten nemen, maar het is mijn voorlopige opvatting dat dit buitengewoon zinvol kan zijn, voor zover er bij ons op dat ogenblik een aantal documenten voorligt. Ik heb al gesproken over de mogelijkheid van een zekere tussentijdse rapportage. Wat dat betreft schort ik mijn oordeel over dit verzoek van de heer Den Uyl dus op, omdat het mij voorkomt dat het enige document waarover deze Kamer thans officieel beschikt, namelijk de verklaring die de Minister-President gisteren heeft afgelegd, voor mij niet voldoende een basis vormt om een compleet geheel van vragen te formuleren.

De **Voorzitter**: Zoals de heer Terlouw gisteren al een of twee vragen heeft geformuleerd, heeft de heer Den Uyl daaraan nu een aantal toegevoegd. Het lijkt mij het beste dat alle feitelijke voorbereidende vragen die in de Kamer opkomen ter voorbereiding van het debat, worden verzameld, en wel zo tijdig dat de Regering daarop ook tijdig kan reageren. Naar mijn mening kan geen later tijdstip worden gekozen dan morgenmiddag 15.00 uur.

Ik stel de Kamer voor, mij te machtigen, vragen van de leden die mij voor dat tijdstip hebben bereikt, door te zenden aan de Regering met het verzoek, deze in haar nadere informatie en beantwoording te betrekken. Het lijkt mij een uitstekende gedachte van de heer Lubbers dat het verstrekken van schriftelijke informatie, inclusief de beantwoording van vragen, in fasen gebeurt. Hoe eerder wij over informatie beschikken, hoe beter. Bij wijze van spreken kan vanavond een eerste brief komen, morgen een tweede en na het weekeinde een derde inclusief de beantwoording van de vragen. Dit lijkt mij een praktische gedachte.

Kan de Kamer zich met al deze ideeën verenigen?

De heer **Lubbers** (CDA): Uw haast uitbundige opsomming van een eerste, tweede en derde brief is niet direct de waterval die ik poogde los te maken.

De **Voorzitter**: Het was uitsluitend mijn bedoeling, geen mogelijkheid uit te sluiten.

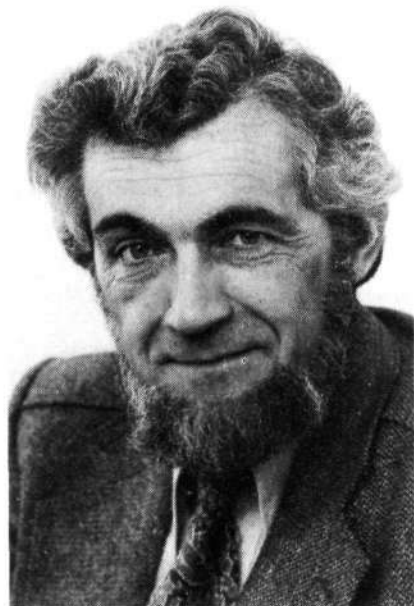
Voorzitter

Het stenogram van deze interessante gedachtenwisseling zal aan de Regering worden overgebracht.

Naar mij blijkt, is dit het geval.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Nadere wijziging van de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag, een aantal sociale verzekeringswetten en enige andere wetten (herziening aanpassingsmechanismen en vaststelling regelen hoogte sociaal minimum) (15 900).**

De algemene beraadslaging wordt hervat.

De heer Van der Doef (PvdA)

De heer **Van der Doef** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Graag open ik mijn bijdrage in tweede termijn met het zeggen van dank aan de bewindslieden voor de beantwoording, voor de toezending van een nota van wijzigingen, voor de hierna naar beneden gedwarrelde toelichting op enkele wijzigingen en bij voorbaat voor de wijzigingen die ons nog zullen bereiken. Hierin zit ook waardering voor het vele ambtelijke werk dat erin besloten is.

Het is velen niet ontgaan dat de Regering niet volledig is ingegaan op nogal wezenlijke elementen van de algemene beschouwing die ik bij dit wetsontwerp heb geleverd. Dit schokt mij niet in zoverre dat ik erop was

voorbereid dat het in het licht van een meer gedepoliteerde aanpak, een enigszins geneutraliseerde aanpak van deze materie niet past, deze technische problematiek van een politieke lading te voorzien. Deze lading heeft zij; ik heb deze niet zo maar erin gebracht. Ik heb geprobeerd, aan te geven wat de echte betekenis van het wetsontwerp is door de techniek heen en waarom de heer De Korte en anderen dit terecht een hervormend voorstel noemen. Ik houd staande dat de Regering een niet onverdienstelijke poging heeft gedaan, de politieke keuze die erin besloten is, te verhullen achter nogal wollige woorden, verkleinwoordjes en vooral de techniek en het veelvuldige gebruik van begrippen als systeemfouten en correcties.

Er is een historische breuklijn zichtbaar. Hiervoor hebben mijn fractie en ik oog. Zij maakt een einde aan een fase – de jaren zeventig zijn hierdoor sterk gekenmerkt – waarin de minimumlonen sterker konden en mochten stijgen dan andere inkomenscategorïën, een fase waarin de laagste sociale uitkeringen geleidelijk aan werden gekoppeld aan het stijgende netto-minimumloon. Deze fase is net niet voltooid. Hieraan ontbrak nog – zoals het wel eens is genoemd – de laatste steen voor de AOW: de f 9,50.

In dit proces is aanvaard, dat van sommige uitkeringen de netto-uitkomsten ten opzichte van sommige inkomens- en loongroepen hoger waren. Dat stuitte niet op wezenlijke bezwaren. Het hield verband met het aantal mensen waarom het in de uitkeringen ging, alsmede met de economische ruimte die wij gezamenlijk hiervoor beschikbaar wilden stellen. In die periode betrof het ook een principiële politieke bereidheid in de samenleving en in de politiek.

Minister **Albeda**: Hebt u wel eens aan betrokkenen gevraagd, hoe zij het er voeren dat hun inkomen net iets hoger was dan het bedrag dat zij zouden krijgen als zij niet werkten?

De heer **Van der Doef** (PvdA): De Minister heeft – in enkele kwaliteiten – de door mij aangeduide jaren politiek meegemaakt. Hij weet, hoe vooral in verkiezingscampagnes de ontwikkeling van de netto lonen – de koppelingsgedachte en de betekenis hiervan, ook vanuit opvattingen van inkomenspolitiek – element van de discussie is geweest, terwijl deze elementen naar mijn vaste overtuiging ook wezenlijk in de verkiezingsuitslagen zijn terug te vinden, zowel die van 1973 als die van 1977. Het waren poli-

tieke keuzen. Ik denk dat wij in dit huis heel wel het tijdstip mogen markeren – en als bereikt aanduiden – waarop deze lijn niet kan worden doorgetrokken, namelijk een lijn waarbij de laagste sociale uitkeringen sterker kunnen blijven stijgen dan de laagste lonen en de andere inkomenscategorïën. Ik denk namelijk, dat – economisch gesproken – de rek hiervoor eruit is. Deze lijnen van de laatste jaren kunnen niet op dezelfde wijze naar de toekomst worden doorgetrokken.

Een positie welke wij hierbij willen betrekken, is die van de status quo: de netto niveaus die nu zijn bereikt, zijn vertrekpunt voor de parallele lijnen die daarna zullen worden getrokken. Inkomens, ontleend aan sociale uitkeringen, en inkomens, ontleend aan arbeid, zullen zich parallel ontwikkelen. Hierover zou in de Kamer overeenstemming mogelijk zijn. Ik duid aan, dat kabinet en regeringspartijen verder gaan. Zij grijpen terug op de in het verleden gegroeide verhoudingen en op verworvenheden van het verleden, zij verklaren deze daarna tot systeemfouten en zij willen niet alleen correcties aanbrengen die betrekking hebben op toekomstige ontwikkelingen, maar zij halen een deel van de in het verleden gegroeide ontwikkeling terug.

Hiermede suggereer ik niet – hierop behoeft dus ook niet te worden geantwoord – dat mensen geld moeten terugbrengen. In deze zin gebruik ik de term 'terugwerkende kracht' niet. Ik doe dit in de betekenis van: De Regering corrigeert niet alleen een systeem door voor de toekomst bepaalde zekerheden in te bouwen, maar ook door een ontwikkeling uit het verleden te corrigeren.

Zij zegt ook uitdrukkelijk erbij – dit heeft mij nogal verrast – dat een deel van deze ontwikkeling niet had mogen plaatsvinden. Dit teken ik op uit de mond van vertegenwoordigers van de Regering, maar niet in de laatste plaats ook van woordvoerders van het CDA, die in hoge mate – ik meende dit en ik meen dit nog – verantwoordelijk zijn voor die politieke keuzen c.q. die ontwikkelingen uit het verleden. Ik begrijp het dan ook niet, dat hierop zo'n inbreuk wordt gemaakt. Ik zal nu niet uitvoerig hierop ingaan, maar het is evident, dat in onze benadering het beleid ten aanzien van de sociale zekerheid niet los te zien is van de opvattingen en plannen die wij hebben ten aanzien van het inkomensbeleid, waarin inkomensmatiging een logisch element vormt. Ik wil dit nu niet uitwerken omdat ik dit verband als voldoende bekend veronderstel.

Van der Doef

Ik kom nu bij de beoordeling van datgene wat door de Regering is gewijzigd onder invloed van de opvattingen in de Kamer. Ik heb de CDA-woordvoerders betrekkelijk gelukkig achterover zien leunen toen bleek dat er een nota van wijzigingen kwam die in belangrijke mate aan de door hen op twee punten uitgesproken kritiek tegemoet zou komen. Het verulde echter naar mijn gevoel de verantwoordelijkheid die zij uitdrukkelijk nemen voor de grondslagen van het wetsontwerp, voor de structurele verandering die daarin wordt aangebracht. Zonder iets te willen afdoen aan de materiële of psychologische betekenis van de nota van wijzigingen, maak ik de CDA-fractie attent op haar volledige verantwoordelijkheid voor deze breuk met terugwerkende kracht. Er lijkt mij voor de CDA-fractie geen enkele reden te zijn voor enige zelfgenoegzaamheid.

Het is een tikkeltje voorspelbaar gedrag van deze fractie, namelijk altijd een ietsje bijsturen naar links of naar rechts, wat uiteraard afhankelijk is van de coalitie waaraan zij deelneemt. In dit geval moest het een correctie naar links zijn vanwege de aard van dit kabinet. Maar men heeft het geaccepteerd en ik hoop straks de heer De Korte daarover nog te horen. Hij was ook de enige die al in eerste termijn het kabinet lof toezwaaide. De VVD kan tevreden zijn met dit wetsontwerp. De heer De Korte heeft zich niet zo vaak behoeven te beroepen op systeemfouten en dat soort wat verhullende begrippen. Hij heeft het klip en klaar gezegd. Veel van de uitkeringsniveaus zijn gestegen ten opzichte van de lonen. Daartussen moet meer afstand zijn. Hij is daarin bepaald helder. Het is ook een opvatting die in de samenleving uitdrukkelijk bestaat en die ik niet slecht gepresenteerd vind door de heer De Korte.

Het enige probleem dat de heer De Korte nog zal hebben is met de dekking voor de 200 miljoen, welk tekort kennelijk in 1981 ontstaat. Ik kom daarop nog terug.

Ik heb in mijn eerste termijn betoogd wat de betekenis van het wetsontwerp is, ook in het licht van de vraag hoe mensen met uitkeringen dat ervaren, die toch al zo sterk gebukt gaan onder wat ik genoemd heb de vooroordelen die er ten aanzien van hen leven. Ik had de indruk dat de Regering nogal geprikkeld reageerde op die beschouwing, maar heeft bij mij bepaald niet weggenomen de overtuiging, dat door de woordkeus en ook in de wijze waar-

op gisteren een en ander door haar werd toegelicht de Regering in hoge mate zelf heeft bijgedragen tot een versterking van de vooroordelen.

Dit voorstel houdt niet anders in dan dat een stuk van oude rechten moet worden teruggegeven, weliswaar niet echt met terugwerkende kracht zoals ik al heb gezegd, maar duidelijk wordt gemaakt dat de mensen dit stuk ten onrechte hebben gehad. Als daarvoor begrippen worden gehanteerd als 'overtrokken solidariteit', 'de boog is niet alleen gespannen, maar overtrokken' dan moet dat wel bevestigen de indruk dat de uitkeringen te hoog zijn en dat dus het gelijk is aan hen, die maar wat graag grotere afstanden zien tussen uitkeringen en lonen. Er wordt in dat verband natuurlijk niet voor niets voortdurend naar andere landen verwezen. Ik vind dat uitermate kwalijk.

Ik zou het wat minder kwalijk vinden als de Regering eerlijk uitkwam voor de opvattingen die zij op dat punt heeft. Om echter een beleid te voeren dat daarvan de uitdrukking is zonder te zeggen wat zij daarmee werkelijk beoogt en waarop het is gebaseerd, acht ik uitermate kwalijk.

Een enkele opmerking, zonder daarop uitvoerig te kunnen ingaan, over het arbeidsvoorwaardenbeleid. Bij het dringende beroep dat de Regering ook gisteren weer heeft gedaan op de sociale partners teken ik alleen aan, dat dit kabinet in de afgelopen twee jaar de geest van looneisen, zeker die voor vuil, zwaar en onaangenaam werk die nog boven de al verwachte komen, zelf heeft opgeroepen. Nu probeert zij die geest weer terug in de fles te krijgen.

De Regering weet dat dit wetsontwerp een wezenlijke hinderpaal heeft gevormd en nog vormt voor het bereiken van die houding die de Regering graag bij de vakbeweging zou zien. Toch wordt dit wetsontwerp niet alleen gehandhaafd, maar ook door de Kamer gedrukt. Ik wijs de Regering op de bijdrage die dat heeft geleverd aan het verslechterde sociaal-economische klimaat.

Minister Albada: Het is de heer Van der Doef toch ook opgevallen tegen wie de havenarbeiders indertijd protesteerden?

De heer Van der Doef (PvdA): Ja zeker. De Minister kan dit beter zelf toelichten, want hij wil hiermee kennelijk iets beweren.

Minister Albada: Het is evident dat men zich niet richtte tegen de Regering, maar tegen de vakbeweging. Het is evident dat men niet sprak over zaken als deze, maar over poen.

De heer Van der Doef (PvdA): Natuurlijk als regel halen vakbonden en werknemers hun loon bij werkgevers weg, met welke middelen dan ook. Laat de Minister maar eens aantonen dat aan die beweging, die actie, niet ten grondslag lag de onvrede over het hele politieke en sociaal-economische klimaat. Aan het ontstaan van die onvrede heeft de Regering een niet onbelangrijke bijdrage geleverd.

De heer Weijers (CDA): Moet ik dat zo uitleggen dat het op het laatste moment afhaken van de FNV de schuld van de Regering is?

De heer Braams (VVD): Een moeilijke vraag.

De heer Van der Doef (PvdA): Dat is niet zo'n moeilijke vraag. Ik weet niet of die sprong naar het afgebroken, of opgeschorte arbeidsvoorwaardenoverleg wel kan worden gemaakt. Ik heb er geen behoefte aan in die overweging te treden, omdat de Regering zich nog beraad op de conclusies die zij aan dat verbroken arbeidsvoorwaardenoverleg moet verbinden. Ik zou een discussie met de Regering daarover op ieder moment op prijs stellen, maar niet zo maar in het kader van dit wetsontwerp.

De heer Weijers (CDA): En dit verhaal noemt u geen mist?

De heer Van der Doef (PvdA): Ik reageerde op het appel van de Regering. De heer De Vries heeft het de avond daarvoor gedaan en toen onderstreept dat hij daarmee uitsluitend de partijen bij de c.a.o.-onderhandelingen op hun verantwoordelijkheid wilde wijzen. De interruptie, waarbij naar de Regering werd verwezen was, naar ik meen, van de heer Weijers en niet van de heer De Vries afkomstig. De Regering heeft dat beroep herhaald. Ik heb alleen gezegd dat dat allemaal best aardig is, maar dat de Regering natuurlijk niet eerst geesten moet oproepen om dan vervolgens te proberen die weer onder de kurk te krijgen.

Ik kom nu aan een aantal meer technische aspecten van het wetsontwerp, dat is onontkoombaar. Gisteren stond al even een discussie over wat in de welvaartsvaste koppeling bij het minimumloon autonome verhogingen zijn die in de toekomst kunnen leiden tot een bijzondere verhoging, tot een bijstelling eens in de zoveel jaren.

Ik wil van de Regering nog eens expliciet horen dat in het kader van de keuze van de Regering, die niet onze keuze is, een driejaarlijkse bijstelling mogelijk blijft en dat dit wel degelijk kan impliceren dat het verschil tussen

Van der Doef

regelingslonen en de index van de verdiende lonen kan leiden tot een conclusie ten aanzien van dat verschil en tot een correctie.

In de discussie over het minimumloon heeft de Regering erop gewezen dat als het nieuwe systeem van het kabinet zou zijn gevolgd en de vloeren in dat minimumloon zouden zijn verwerkt, dit een positief effectief van 2,3% had opgeleverd, terwijl als andere elementen buiten beschouwingen zouden zijn gelaten, dit een negatief effect van 2,4% hebben gehad. Bij elkaar zou het effect dus neutraal zijn.

Ik heb de indruk dat in deze redenering min of meer met terugwerkende kracht elementen uit de index worden geëlimineerd. Strikt technisch gebeurt dat natuurlijk niet, maar er zit toch 2,4% in het minimumloon dat de Regering eruit wil halen. Ik maak die opmerking omdat ik vragen heb gesteld over de veronderstelde achterstand die er in het minderheidsadvies van 1978, afkomstig van de SER, op het punt van het minimumloon zou blijken te bestaan. In dit licht bevestigt de Regering die veronderstelling. Ik hoor er graag de reactie van de Regering op.

De Regering heeft ons niet kunnen overtuigen dat, de bezwaren van de beide systemen, regelingslonen en verdienende lonen, tegen elkaar afwegend, de keuze ten principale voor de regelingslonen de meest juiste is en dat wij ten onrechte zouden blijven aandringen op het doen ontwikkelen van een andere index, op zijn minst na te gaan of die mogelijk is. Collega Nypels van de fractie van D'66 zal daarop uitvoerig terugkomen en daarover een uitspraak van de Kamer vragen.

Voor de Regering moet een wezenlijk bezwaar blijven, dat voorspelbaar in de keuze die men doet voor de regelingslonen afstand gaat ontstaan tussen de index van verdiende lonen en van regelingslonen. Dat is helemaal het geval nu de Regering uit de regelingslonen een aantal componenten weghaalt, componenten waarbij ik de Regering volg en andere waarbij ik dat niet doe. Ook de toeslagverwerking leidt per definitie tot schoksgewijze correcties van de index. Ik voorzie dat wij – ook ik bezie de economie voor de komende jaren niet al te optimistisch – dan altijd weer dezelfde soort van discussie krijgen, omdat eigenlijk die toeslagen door zouden moeten werken in de index maar wordt aangevoerd, dat het eigenlijk niet kan. Of het nu de bouw is, een uitzend-cao, de havens, de metaal of de grafische indus-

trie, het argument zal, zo is te voorzien, worden gehanteerd als voor dit systeem wordt gekozen.

Waarom wordt dan niet meegewerkt aan de ontwikkeling van een index die in beginsel kiest voor de verdiende lonen, maar die wel degelijk bepaalde elementen kan elimineren en het element van achterstand en schoksgewijze optreden niet heeft?

Ik kom bij twee elementen die de Regering buiten de index wenst te houden, de herstructurering en de eindejaarsuitkering. De Regering heeft mij allerminst overtuigd, dat wat in het algemeen onder herstructurering moet worden verstaan, niet tot de index zal moeten behoren. Heel strikt redenerend vanuit de veronderstelling dat voor betrekkelijk kleine groepen bijzondere verhogingen gaan optreden, echte herstructureringen van loonschalen met plussen voor de één en minnen voor de ander, zeg ik dat als het neutraal eindigt, het verder geen effect heeft. Waar het gaat om besteding van loonruimte door bepaalde vaak niet onbelangrijk grote groepen in een onderneming extra te verhogen ten opzichte van de rest, de minderheid dus, ontgaat het mij waarom een dergelijke verhoging, die een initieel karakter heeft, niet in de index tot uitdrukking zou moeten komen. Ik meen dat ik gelet op het antwoord een uitspraak van de Kamer daarover moet vragen.

Motie

De Voorzitter: Door de leden Van der Doef en Nypels wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat de Regering voornemens is de effecten van herstructurering vanwege het specifiek functie- of sectorgebonden karakter van dit beloningsbestanddeel uit de voor de aanpassing van minimumloon en sociale uitkeringen relevante index te elimineren;

overwegende, dat meermalen bepaalde gewenste veranderingen van lonen worden overeengekomen onder de noemer van structuurveranderingen, terwijl het in feite gaat om de verdeling van een deel van de initiële loonsverhoging;

overwegende voorts, dat onder de noemer van structuurveranderingen voor grote groepen werknemers loonsverhogingen worden overeenge-

komen, welke, ten gevolge van de door de Regering voorgestane eliminering van de effecten daarvan, niet meer zouden doorwerken in de regelingsloonindex;

van oordeel, dat, zowel vanwege het feit, dat discutabel is wat onder functie- dan wel sectorgebonden herstructureringen moet worden verstaan, als vanwege het feit, dat door de eliminering van de effecten van herstructurering loonsverhogingen voor grote groepen werknemers niet langer doorwerken in de regelingsloonindex, de eliminering van deze effecten ongewenst is;

nodigt de Regering uit, af te zien van haar voornemen om bij de halfjaarlijkse bruto-aanpassing van minimumloon en sociale uitkeringen de component «herstructurering van beloningsverhoudingen» buiten beschouwing te laten,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 27 (15 900).

De heer **Van der Doef** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik verheer mij niet dat, ondanks uw boeiende voordracht, deze motie een technisch moeilijke materie betreft. Wij hadden er grote voorkeur voor, dit soort opvattingen per amendement tot uitdrukking te brengen. Dat bleek niet mogelijk te zijn; het moet bij motie. Hoewel de materie technisch moeilijk is, zal het degenen, die erin geïnteresseerd zijn, deugd doen, dat beoogd wordt de werkelijke loonontwikkeling tot uitdrukking te laten komen in plaats van de correctie die de Regering voorstelt.

Ook ten aanzien van de eindejaarsuitkering blijf ik met de Regering van mening verschillen. Ik meen dat de eindejaarsuitkering niet wezenlijk tot het loon behoort en dat mutaties daarin in de loonindex tot uitdrukking moeten komen. Daarbij geldt in niet mindere mate dat het geacht moet worden te zijn – en in c.a.o.'s ook is – een vorm waarin men de loonsverhoging wenst te betalen. Als een onderneming zegt dat zij een dertiende maand of een kwart ervan wil introduceren, kan het op die manier gebeuren, met welke overwegingen dan ook. En men kan er iedere week 1/52ste van geven. Het is niet voor te stellen dat het in het laatste geval niet doorwerkt en in het eerste geval wel. Ook op dit punt wil ik een motie indienen.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Van der Doef, Nypels en Jansen wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat de Regering voornemens is de effecten van de eindejaarsuitkering uit de voor de aanpassing van minimumloon en sociale uitkeringen relevante index te elimineren;

overwegende, dat de eindejaarsuitkering een element is voor het vaststellen van de welvaartsontwikkeling;

overwegende, dat overcompensatie voor dit element alleen plaats vindt bij het betrekkelijk gering aantal actieve minimumloners dat recht heeft op een eindejaarsuitkering;

nodigt de Regering uit, af te zien van haar voornemen om bij de halfjaarlijkse bruto aanpassing van minimumloon en sociale uitkeringen de component eindejaarsuitkering buiten beschouwing te laten,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nummer 28 (15 900).

De heer **Van der Doef** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik kom op het punt van de vakantietoeslag. Alvorens in te gaan op de nota van wijzigingen, die door de Regering is ingediend, wil ik het volgende kwijt.

Wij hebben overwogen amendementen in te dienen die tot doel hadden, de vakantietoeslag in dit wetsontwerp op 8% te brengen, zonder een evenredige korting op het minimumloon en de sociale uitkeringen. De Regering heeft een nota van wijzigingen ingediend, die tot strekking heeft de vakantietoeslag op dit moment op 7,5% te brengen zonder evenredige korting op de uitkeringen, waarbij ik nog niet helemaal zeker weet of dit gebeurt voor uitsluitend de minima dan wel voor alle uitkeringen. Hoe het ook zij, toen wij probeerden amendementen te maken die op basis van het gewijzigde wetsvoorstel tot uitdrukking brachten wat wij wensen, is ons gebleken dat het ontwerpen van dergelijke amendementen een reeks uren kost.

Mijn fractie doet onder geen enkele omstandigheid afstand van het recht van amendement, maar het gebruik maken van dat recht betekent in dit geval dat de Kamer voorspelbaar gedu-

rende vele uren vandaag wordt opgehouden. De stemming over onder andere die te ontwerpen amendementen kan namelijk pas plaatsvinden nadat ieder lid over die amendementen beschikt en een oordeel heeft gevormd.

Ik heb, dat vaststellende, in een buitengewoon moeilijk afwegingsproces gezeten. Gebruik maken van dat recht zou betekenen dat ik de Kamer, zonder daarvoor verder verantwoordelijk te zijn, hier vannacht uren houd tot het tijdstip van stemmingen, omdat iedereen op prijs zal stellen dat die amendementen zorgvuldig en juist worden gemaakt en beoordeeld. Ik moet dat afwegen tegen de mogelijkheid dat zonder amendementen niet voldoende tot uitdrukking komt, wat voor opvattingen er in deze Kamer ter zake leven. Ik heb in die afweging besloten, omdat wij voor het voldongen feit staan dat dit wetsontwerp – bij kamermeerderheid is dat besloten – vandaag nog in stemming moet komen, af te zien van amendering op dat punt. Ik heb uiteraard laten meewegen de bijdragen die in dit debat door de verschillende groeperingen zijn geleverd. Ik wijs er echter op dat het naar mijn gevoel een onverantwoorde en niet aanvaardbare situatie is, als iemand in deze Kamer, wie dan ook, in de afweging wordt betrokken van het niet gebruik kunnen maken van een recht dat hem toekomt, uitsluitend om wille van een zekere mate van collegialiteit.

Om die reden wil ik de amendementen vervangen door een motie, die hetzelfde uitdrukt wat de strekking betreft.

Minister **Albeda**: Ik waardeer ten zeerste wat de heer Van der Doef zegt. Als er een amendement bestaat om van 7 naar 7½% te gaan, is het dan niet net zo gemakkelijk om een amendement te maken, waarin van 7 naar 8% wordt gegaan? Waarom zouden wij – ik zie trouwens omhoog blikkend dat het mogelijk is – dan niet de heer Van der Doef in staat stellen, dat amendement alsnog te maken? Ik neem aan dat het amendement technisch niet kan verschillen van de nota van wijziging en dat het gewoon een kwestie is van het veranderen van een cijfer. Ik kan mij dus niet voorstellen dat dit uren duurt.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Ik waardeer deze bijdrage van de Minister. Ik heb alleen weergegeven wat de informatie is waarover ik beschik, namelijk dat het juist door de nota van wijzigingen een buitengewoon gecompliceerde situatie is die heel veel tijd en aandacht vraagt. Omdat er vandaag nog een mogelijkheid bestaat, wat de termijnen betreft, zal ik nagaan, of het indienen van een amendement alsnog

mogelijk is, maar ik vrees dat mijn bijdrage de feiten al heeft weergegeven. Ik handhaaf mijn motie, die ik u overhandig, mijnheer de Voorzitter.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Van der Doef wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat vanwege wetstechnische problemen het niet mogelijk is de verhoging van de vakantietoeslag voor de bovenminima niet te compenseren door bijstelling van de reserveringsfactor;

van oordeel, dat de verhoging van de vakantiebijslag niet gecorrigeerd mag worden door een verlaging op het minimumloonniveau en door een vergelijkbare verlaging voor de bovenminima;

nodigt de Regering uit, de niet op de sociale minima gebaseerde daglonen per 1 januari 1980 zodanig te verhogen dat de negatieve correctie veroorzaakt door de verhoging van de vakantiebijslag ongedaan wordt gemaakt,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 31 (15 900).

De heer **Van der Doef** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu aan de bouw- en uitzend-c.a.o.'s. De Regering stelt zich andermaal op het standpunt dat ten principale zo'n toeslagverwerking tot uitdrukking moet komen in de index en moet doorwerken in het minimumloon enzovoort. Dat principe wordt voor de volle honderd procent onderuitgehaald door het feitelijke voorstel om dat in volle omvang niet te doen. Dat principe is de Regering kennelijk helemaal niets waard. Het is niet helemaal de taak van de Minister van Sociale Zaken te antwoorden op wat ik ga vragen, maar hij zal er ongetwijfeld een mening over hebben en kan zich altijd nog verstaan met zijn collega van Binnenlandse Zaken.

Wat is nu de zin van overleg over een dergelijk onderwerp, als hierover al beslissingen zijn genomen, waarbij er noch financieel, noch principiële marge over is waarbinnen nog enige andere opstelling mogelijk is? Het precedent dat hier wordt geschapen, is buitengewoon gevaarlijk. Wij beleiden allen lippendienst aan het principe om vervolgens tot de conclusie te komen dat het onder die bepaalde omstandig-

Van der Doef

heden niet mogelijk is. Wil de Regering hierop ingaan? Hoe denkt zij zich ten aanzien van de toekomst op te stellen?

Als er zich binnen de bouw-c.a.o. iets dergelijks voordoet, waardoor er een materieel effect ontstaat voor de betrokken werknemers dan vindt de Regering het min of meer voor de hand liggend om het te laten doorwerken. Dat is echter geen argument voor de regelingslonen, maar voor de index van de verdiende lonen. Dan nog is het geen argument, maar het systeem. Dat houdt in dat ten principale bij een verwerking van een toeslag in de bouw, dit dient door te werken in de index, zonder dat vast behoeft te staan dat dit ook voor de huidige bouwvakkers enig materieel effect heeft, of leidt tot loonkostenstijging voor de sector. Ik hoop dat de Regering mijn opvatting op dit punt wil bevestigen Waaruit blijkt dat de Regering dit onderdeel van het wetsontwerp werkelijk beschouwt als een uitzondering en dat hierin niet al de loopplank wordt uitgelegd naar een beslissing op enig moment na nu, waarbij een volgende toeslagverwerking met dit als precedent niet zal doorwerken.

Ik kom tot het betoog van de Staatssecretaris. Het frappeert mij dat hij zo wezenlijk gelooft in de zaken die hij hier verdedigt. Dat siert hem. Als wij echter over drie, vier jaar kijken naar de feitelijke ontwikkeling van de uitkeringsniveaus en de lonen, dan zal volgens mij de naam van deze Staatssecretaris terecht worden vereenzelvigd, met de dan te signaleren afstand, die niet gemakkelijk, of wellicht in het geheel niet zal zijn te overbruggen. Met al zijn idealen, opvattingen en deskundigheid heeft deze Staatssecretaris zich verbonden aan een beleid dat een financiële doelstelling heeft, op grond waarvan hij moest komen tot dit voorstel en de verdediging daarvan. Over een aantal jaren zal ook hij schrikken van het beeld van de uiteengetrokken inkomensverhoudingen tussen actieven en niet-actieven, ondanks het feit dat hij daar nu volledig verantwoordelijk voor is.

De Staatssecretaris was buitengewoon trots op het argument dat dit kabinet veel sneller met voorstellen op tafel is gekomen dan het vorig kabinet. Mij staan de discussies uit 1977 nog scherp voor de geest. Ik hoor dit de heer Wiegel in zijn toenmalige rol nog voortdurend zeggen. De Staatssecretaris hanteert dit argument nu ook. Ik vind dat een staaltje van snelle aanpassing.

Staatssecretaris **De Graaf**: Kunt u dat nader toelichten?

De heer **Van der Doef** (PvdA): In 1976-1977 werd van VVD-zijde haast gevraagd van het kabinet. Aangezien dit tot onzorgvuldigheid zou leiden, is dit ook altijd door ons gepareerd.

Nu komt de Staatssecretaris als trotse maker van dit wetsontwerp zeggen: Wij zijn toch maar veel sneller dan het vorige kabinet met concrete voorstellen op tafel gekomen. Ik vind dat een typische VVD-argumentatie. De Staatssecretaris heeft zich wat dat betreft aardig aangepast.

Staatssecretaris **De Graaf**: Ik reageerde op een verwijt van de heer Van der Doef, dat wij onvoldoende haast maken met het volumebeleid. Ik heb aangevoerd, dat dat niet het geval is. Ik begrijp deze redenering helemaal niet.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Ik heb gezegd dat ik het verbijsterend vind, dat ter zake van het volumebeleid zo laat pas concrete voorstellen zijn gedaan. Ik hoop dat de Staatssecretaris de Kamer in januari ook kan laten weten, wat de effecten van het volumebeleid zijn, dat hij de laatste twee jaar heeft gevoerd, te onderscheiden van het nominale beleid. Ik ben er buitengewoon belangstellend naar, maar voorlopig zijn er naar mijn oordeel niet meer dan intenties, voorstellen en is er geen uitgevoerd beleid. Het is niet voor niets dat het niet eens een nota mocht heten, maar een notitie ter bijdrage aan een discussie. Er moest vooral niet verondersteld worden dat dit al beleid van het kabinet zou zijn. Welnu, als inmiddels resultaten zijn geboekt op het punt van volumebeperking, dan ben ik buitengewoon benieuwd naar de resultaten, maar dan bevreedt het mij, dat de Regering die niet eerder heeft medegedeeld.

Dan kom ik tot hetgeen in het wetsontwerp 'historische ontwikkeling' wordt genoemd en tot de premie-solidariteit, alsmede tot de beschouwing die de Staatssecretaris daarover heeft geleverd. Ik heb bij die gelegenheid verwezen naar hetgeen de heer Lubbers, fractievoorzitter van het CDA, bij de algemene beschouwingen heeft gezegd. Ik heb mij afgevraagd, waarop het kabinet zich nu eigenlijk beroept, op welke kameruitpraak. Ik heb toen naar het betoog van de heer Lubbers verwezen. Ik citeer nog eens, wat hij toen over solidariteit heeft gezegd:

'Dat betekent ook dat de hele gedachte over de solidariteit met name betrekking moet hebben op de toekomst. Natuurlijk mogen nu, als een verder stijgende premielast gaat drei-

gen, ook de inactieven aan de orde komen, maar alleen in die situatie en weer begrensd door de koopkracht-mogelijkheden.'

Ik heb er al aan herinnerd, dat de exegeses van dat moment tot geen andere conclusie leidden dan dat die betrekking had op toekomstige premieontwikkelingen. Hoe kan de Staatssecretaris zich dan op ideeën van de CDA-fractie beroepen, als het gaat om in het verleden ontwikkelde premieverschillen? Mijn conclusie blijft niet alleen dat de heer Lubbers hier buitengewoon cryptische taal heeft gesproken, maar ook dat in elk geval niet voldoende helder is, waarop de Regering zich beroept als zij naar de Kamer verwijst, als het gaat om de terugwerken de kracht op het gebied van de premiebetaling.

De heer **Weijers** (CDA): Om alle misverstanden uit de weg te ruimen, ik vind dat de manier waarop het kabinet aan de inhoud van die woorden gestalte geeft, geheel overeenkomt met de strekking van die woorden.

De heer **Van der Doef** (PvdA): De heer Weijers behoort tot degenen die er een eigen exegese op na houden. Ik weet echter niet, of die hetzelfde is als die van het kabinet en of die exegese betrekking had op het wetsontwerp dan wel op het wetsontwerp na de nota van wijzigingen. Bovendien vind ik ook na die nota niet in het minst het bewijs geleverd voor de aanvaardbaarheid van het ongedaan maken van in het verleden gegroeide verhoudingen. Daarvoor geeft de nota van wijzigingen in het geheel geen compensatie. Het is inkomenspolitiek, zeer interessant voor de oude gevallen, waarin de toeslag op de vereveningsbijdrage wordt bevroren, maar aan het principe doet zij in het geheel niets af.

Met betrekking tot de vakantietoeslag is het mij nog niet geheel duidelijk of in het voorstel van de Regering het half procent dat er per 1 januari bij komt, voor alle uitkeringen zal worden gerealiseerd zonder compensatie. Voorts weet ik niet of al duidelijk is wat er per 1 januari 1981 precies zal gebeuren. Ik heb begrepen dat het per 1 januari 1981 8% kan of zal worden; het moet nog blijken in dit debat. Zeker moet nog blijken of dit nu wel of niet gepaard gaat met een correctie van de uitkering, of dit uitdrukkelijk wordt uitgesloten, dan wel of er een toezegging is, dan wel of het een onderdeel van de wet uitmaakt. Ik zou dit graag duidelijk zien toegelicht door de Regering.

Kan de Regering met betrekking tot de effecten die voor de koopkracht nu

Van der Doef

optreden, de Kamer een 'koopkracht-plaatje' laten zien dat betrekking heeft op de verschillende categorieën? De Regering zal dit zeker kunnen produceren. Mij staat namelijk op dit moment niet voor alle inkomenscategorieën precies voor ogen welke effecten er precies zullen optreden.

In elk geval heeft de door de Regering aangebrachte wijziging een positief effect op de koopkracht. Ik weet niet wat het per saldo zal gaan betekenen. Ik zou dat graag alsnog willen vernemen.

Over de budgettaire effecten van de nieuwe operatie zal, naar ik aanneem, door de heer De Korte worden gesproken, die in al zijn geluk toch enige zorgen zal hebben over het gat dat in de dekking ontstaat. Ik heb over dat punt enkele vragen (ik volg nu de slotpassage waarboven staat: speech Staatssecretaris, hoofdstuk 5, financiering).

In de eerste plaats wil ik weten wat de effecten voor 1980 zijn. Het staatje heeft alleen betrekking op 1981.

In de tweede plaats zou ik willen weten of de schoning van de index van de regelingslonen ad 125 mln. een extra effect vormt en waarom dit niet in het wetsontwerp zelf is berekend. Waar bestaat dan, als het een extra effect is, dat extra uit? Is dat een extra voor 1980 of voor 1981? Of is het al eerder voorzien en is het een al eerder berekend effect van de voorstellen van de Regering zelf, omdat die onderdeel uitmaakten van de operatie (de schoning, het elimineren van een aantal elementen)?

De Regering is van plan ongeveer 40 mln. te compenseren door verdere opschoning van de index en het elimineren van elementen voor pensioenpremie en de VUT. Ik ken nog geen voorstellen ter zake. Is dat een aankondiging van een nieuwe wijziging van de wet? De pensioenpremie is door de heer De Korte aan de orde gesteld; ik weet dus niet of dit kan of zal leiden tot een nota van wijzigingen respectievelijk tot amendementen. Dat zal op heel korte termijn moeten blijken.

Het betekent dat de SER met betrekking tot de gevraagde uittreding als eerste de Regering attent heeft gemaakt op de omissie op dat punt, nl. dat het niet in de adviesaanvraag aan de SER was betrokken. Het lijkt mij dan niet helemaal correct nu al aan te kondigen dat geëlimineerd zal worden voor de VUT als de SER zelf de Regering attent heeft gemaakt op dat aspect en hij nog geen gelegenheid heeft gehad daarover een advies uit te brengen. Ik ben uiteraard zeer benieuwd

wat de Regering zich voorstelt met betrekking tot de dekking, of dit nu 200 mln. is of meer, voor 1981 en, wat het ook extra moge zijn, voor 1980. Ik neem aan dat dit voor de regeringspartijen een niet onbelangrijke zaak is, die helaas de vreugde van deze en gene wat heeft beïnvloed.

Ten slotte kom ik aan de bijdrage van de Staatssecretaris mevrouw Kraaijeveld-Wouters, welke bijdrage betrekking heeft op de werkingssfeer van het wetsontwerp. Ik kan er heel kort over zijn omdat wat de heer Bakker al buitengewoon helder uiteen heeft gezet, overeenkomt met de opvattingen van mijn fractie.

Waarom is de Staatssecretaris niet ingegaan op het element van de vereveningstoeslag, maar uitsluitend op het indexeringsgebeuren? Voor deze categorie zijn vier elementen van belang. Dat is de vraag wat er met de minima gebeurt, in verband met dat andere fiscale regime. Dat is de vraag wat met de vereveningstoeslag gebeurt en wat er met nieuwe gevallen gebeurt. Ten slotte is het de vraag welke index van toepassing is.

De strekking van de amendementen op dit punt is dat, wat de eerste onderdelen betreft, dit wetsontwerp op deze groepen geen betrekking heeft, maar dat het uitsluitend wat de indexerings betreft op deze groepen betrekking heeft. Voor die groepen geldt dus wel een aanpassingsmechanisme.

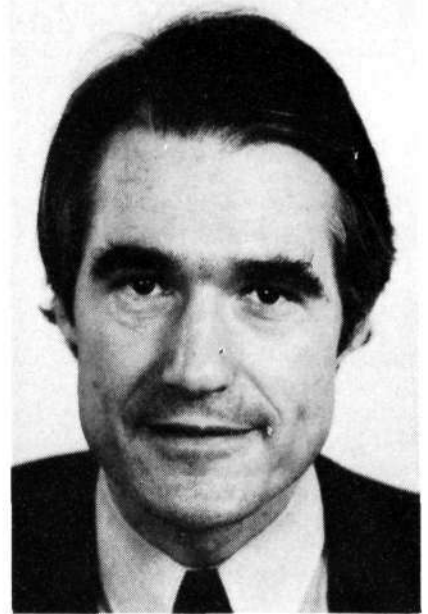
Ik overweeg om een korte derde termijn te vragen voor het indienen van een motie in het geval dat onze amendementen niet worden aangenomen.

De Voorzitter: Dat lijkt mij een vreemde procedure. Dit betekent dat na de stemming over het wetsontwerp de beraadslaging wordt hervat.

De heer Van der Doef (PvdA): Nee, dit was ik niet van plan omdat ik weet hoe ongebruikelijk dit is, zij het dat het in een bepaalde veronderstelling niet onlogisch is. Ik was voornemens na het antwoord van de Regering en de andere fracties te beoordelen of de situatie zodanig is dat ik op dat moment moties moet indienen.

□

De heer De Korte (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben de eerste termijn begonnen met twee citaten uit de zogeheten 1%-nota van het kabinet-Den Uyl. Die nota is verschillende keren door verschillende sprekers aan de orde gesteld. Bestek '81 had op het punt van de correctie van de aanpassingsmechanismen geen ander karakter dan de 1%-nota. Alleen waren de correcties in die nota niet zo zorgvuldig

De heer De Korte (VVD)

ingebod in arbeidsmarkt- en werkgelegenheidsmaatregelen. Alleen was er in die nota geen sprake van zulke royale koopkrachtgaranties, zoals dit kabinet die aangeeft. Wel was er sprake van volumebeleid, maar niet in enigerlei uitgewerkte vorm. Dus enige bescheidenheid past de heer Van der Doef op dit punt bepaald.

Op de langere termijn – daarover zijn wij het met elkaar wel eens – is dit volumebeleid het belangrijkste beleidsdoel. Alleen duurt het lang voor zoiets vruchten afwerpt. Op de korte termijn is deze aanpassingsoperatie in de nominale sfeer dus ook nodig. Op de korte termijn geldt dit tevens voor het opruimen van de knelpunten op de arbeidsmarkt. Ik ben blij dat de knelpuntennota van het kabinet – wij hebben er nu dus drie – sinds gisteren op tafel ligt. Daarover zullen wij nader spreken op 21 januari. Een nieuw jaar, een goed begin.

Van de grootste betekenis is en blijft de loonontwikkeling. De Minister deed gisteren in dit verband een dringend beroep op de onderhandelaars, natuurlijk nu vooral op bedrijfstaksniveau, zich op zijn minst te houden aan het concept-arbeidsvoorwaardenakkoord. Dit zou de grens moeten worden waarmen niet overheen gaat. Het zou echter een verkeerde zaak zijn indien dit van overheidswege door een ingreep zou moeten worden opgelegd. Drie looningrepen onder het kabinet-Den Uyl hebben niets opgelost. De betersfeer tussen werkgevers, werknemers en het kabinet, mede dank zij deze Minister, is dan prompt in één slag verloren.

De Korte

Wat het bruto aanpassingsmechanisme betreft heeft het kabinet nog eens onderbouwd in zijn argumentatie dat het niet juist zou zijn de verdiende lonen te volgen als indicator, maar dat men de geschoonde index moet volgen. Het belangrijkste element van die nieuwe index is het naar niveau toerekenen. Dit naar niveau toerekenen houdt tevens in dat de zogenaamde in-verdien-effecten van de nieuwe index pro memorie-posten zijn. Men kan niet op voorhand zeggen dat zij plus of min zijn, en zeker niet in welke mate. Van 1974 tot 1977 – daarvoor is op papier een berekening gemaakt – zou de nieuwe index een nuleffect hebben gegeven. Dat geeft dus al aanleiding tot voorzichtigheid. Voor de boven-modalen kan inderdaad worden gesteld dat de nieuwe index wel op een permanent inverdieneffect zal uitkomen.

In 1980 is het inverdieneffect nu zeker gesteld op 0,25% voor de minima en 0,32% voor de bovenminima. Ik zeg er wel bij dat de -0,25% een gewicht heeft – naar ik mij heb laten vertellen – van 70% en de -0,32% van 30%. Het gewicht van het opschoningseffect van de minima is dus veel aanzienlijker. De pro-memoriepост in 1980 die hierdoor hard kan worden gemaakt, bedraagt f 115 miljoen. Doorwerkend voor 1981 bedraagt die f 125 miljoen. Dat is de enige zekerheid die wij hebben. Ik zeg dit ter attentie van al diegenen die zich al op voorhand er rijk aan willen rekenen en zich daardoor royaler ten opzichte van de toekomst opstellen dan budget-tair strikt verantwoord blijkt.

Mijnheer de Voorzitter! Onderlopen van de schalen in de zwakke bedrijfstakken, zo heeft de Minister gezegd, daarover behoeven wij ons met de nieuwe index niet zoveel zorgen te maken, want het effect zal maar klein zijn als het optreedt. Voor de periode 1974–1977 zijn er op papier blijkbaar cijfermatige oefeningen gedaan. Kan de Minister vertellen wat het saldo-effect blijktens die oefeningen voor de minima voor die jaren is geweest?

Ik kom tot de schoningselementen. Toeslagen op de individuele lonen komen niet in de regelingsloonindex. Dat is voor de hand liggend en daarmee ga ik dan ook akkoord. Wanneer echter toeslagen op grotere groepen slaan, ook nog bindend worden en vervolgens worden verwerkt, dan komen zij in de regelingsloonindex. Dat staat als een paal boven water. Wat de bandbreedte van toeslagen betreft van 1% voor vuil, zwaar en onaangenaam werk, zoals in het concept-arbeids-

voorwaardenakkoord voor 1980 is aangegeven, is het duidelijk dat dit in sterke mate kan gebeuren. Zouden in 1980 vooral op dit punt herstructureeringen plaatshebben, dan is daarvoor immers niet noodzakelijkerwijze extra loonruimte nodig.

Herstructureeringen kunnen immers als een overhevelingsoperatie binnen één bedrijf worden uitgevoerd, met als mogelijke uitkomst nul. Ik denk daarbij aan de aanvangssalarissen die daarvoor een compensatie kunnen bieden. Voorts denk ik aan bepaalde bureauwerkzaamheden die wat anders kunnen worden gewaardeerd in de toekomst.

Wij weten echter allemaal dat herstructureeringen veel tijd nemen. Ik ben dus blij met de positieve reactie van de Minister op mijn verzoek, ervoor te waken dat de bandbreedte van 1% later niet oneigenlijk in de regelingsloonindex komt. Ik zeg er wel bij dat maximaal het effect – als zij één jaar later wordt ondergebracht in de regelingsloonindex – een bedrag is van f 450 miljoen aan extra collectieve uitgaven. Dat is nogal wat. Wanneer er dus verbindendverklaringen van de toeslagen voorkomen over grotere groepen die worden gevolgd door verwerking daarvan, dan wil de Minister terugkomen bij de Kamer – zo heb ik begrepen – en daarover nadere voorstellen presenteren.

Ik vraag nog eens uitdrukkelijk hoe hij dat ziet en hoezeer hij van mening is dat dit wenselijk is. Wanneer hij dat niet doet, heb ik de behoefte, een door mij geprepareerde motie in te dienen.

Wat de einde-jaarsuitkering betreft merk ik het volgende op. Met de opschoning van dit element zijn wij het eens. Om echter uit parallelle-overwegingen ook te zeggen dat de einde-jaarsuitkeringen uit het begrip 'loon' van de Wet op het minimumloon moeten worden gehaald, wil er bij mij nog steeds niet in. Het minimumloon heeft duidelijk het karakter van een garantieleen.

De looncompensaties voor gestegen werknemersbedragen in de sfeer van de pensioenpremies en de VUT wil ik nu aan de orde stellen. De Minister heeft welwillend op mijn suggestie in dezen gereageerd, de toerekening naar niveau te elimineren. Hij was voor mijn argumentatie echter minder gevoelig.

Ik ben ervan overtuigd dat dit element een verdere bijdrage kan geven aan een op verantwoorde wijze opschonen van de index. De parallel met het geval van het spaarloon versterkt mijn mening. Ik dien graag mede na-

mens mijn collega De Vries een motie op dit punt in om de Minister steviger in zijn schoenen te zetten.

Motie

De Voorzitter: Door de leden De Korte en B. de Vries wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat de door de Regering voorgestelde aanpassings-systematiek met zich brengt, dat effecten van looncompensaties in verband met gestegen werknemersbijdragen in de pensioenpremie of bijdragen van werknemers in regelingen voor vervroegd uittreden, ook indien deze zich in beide gevallen beperken tot enkele bedrijfstakken en een gevolg zijn van het verbeteren van bestaande regelingen of invoeren van nieuwe regelingen, toch doorwerken in het minimumloon voor andere sectoren, waaronder ook die waar reeds goede pensioenvoorzieningen bestaan danwel geen werknemersbijdrage voor regelingen voor vervroegd uittreden geheven worden;

overwegende, dat zulks, in bedrijfstakken waar reeds een goede pensioenvoorziening is of geen werknemersbijdrage voor regelingen inzake vervroegd uittreden worden geheven, leidt tot een bevoordeling, terwijl het anderzijds, in de bedrijfstakken waarin reeds een looncompensatie is gegeven, leidt tot een cumulatie en daarmee tot overcompensatie;

van oordeel, dat, nu het doel van de herziening van het aanpassingsmechanisme onder meer is het voorkomen van ongewenste cumulatie en overcompensatie, die aanpassings-systematiek ook geschoond dient te worden van de hiervoor genoemde effecten;

verzoekt de Regering, bij de bruto-aanpassingen van minimumloon en sociale uitkeringen de componenten 'wijziging van het loon in verband met wijziging van het werknemersdeel in de pensioenpremie' en 'wijziging van het loon in verband met opname of wijziging van een werknemersbijdrage in een regeling van vervroegd uittreden' buiten beschouwing te laten,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie vol-doende ondersteund.

Zij krijgt nr. 32 (15 900).

Voorzitter

De **Voorzitter**: Ik maak van de gelegenheid gebruik, de leden nogmaals te verzoeken, moties van te voren bij de Voorzitter te deponeren, opdat hij zich enigszins vertrouwd kan maken met de inhoud ervan.

Ik sluit niet uit, dat in de tekst van de zojuist ingediende motie een taalkundige correctie moet worden aangebracht. Hiertoe zal ik mij eventueel met de heer De Korte verstaan.

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb gepleit voor parallelie tussen het toepassen van de index op de aanpassing van de sociale uitkeringen en het opschuiven van de toelatingsgrens voor volksverzekeringen en ziekenfonds. In eerste termijn heb ik gezegd dat wij voor de middengroepen niet met twee maten moeten meten. Hiervan zou sprake zijn.

De Minister vraagt tijd voor het afmaken van een studie. Hij zegt dat op de uitkomst ervan moet worden gewacht. Hij kan echter niet meedelen wanneer de studie zal zijn afgerond. Dit kan nog even duren. Per motie wil ik op dit punt een uitspraak van de Kamer vragen, die hem later kan helpen herinneren aan deze zaak.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden De Korte, Keja, De Voogd, Nijpels en Joekes wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat de Regering voornemens is de maximum premieinkomsgrens voor de volksverzekeringen en de toelatingsgrens voor de verplichte ziekenfondsverzekering jaarlijks te herzien met de geschoonde, niet naar niveau toegerekende, index der regelingslonen;

van oordeel, dat het niet naar niveau toerekenen van de indexaanpassing in het nadeel werkt van de middengroepen;

nodig de Regering uit, bij de te treffen maatregelen met betrekking tot de herziening van deze grenzen uit te gaan van de geschoonde, wel naar niveau toegerekende, index der regelingslonen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie krijgt nr. 33 (15 900).

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik acht het nog steeds principieel onjuist, de zogenaamde volgende c.a.o.'s – dit zijn de c.a.o.'s van

de trendvolgers – te betrekken bij het registreren van de regelingsloonindex. Die registratie dient zich alleen te richten op de initiërende c.a.o.'s.

De Minister zegt, dat het technisch sowieso onmogelijk is, ze eruit te lichten. Ik begrijp dit niet. Ik hoop dat het zal worden toegelicht. Ik heb een motie in voorbereiding voor het geval de toelichting mij onvoldoende lijkt.

Mijnheer de Voorzitter! De minimum-vakantietoelage is onderwerp van uitgebreide discussie geweest. De Regering heeft de argumenten van de zijde der Kamer gewogen en haar eigen, aanvankelijke positie ingeruild voor een andere. Dat is altijd fair, maar is deze verandering wel geheel van sluitende argumenten voorzien? Ik voel zeker voor het argument van de mogelijke daling van koopkracht van een overigens betrekkelijk kleine groep minimumloners, die al een hoge vakantietoelage hadden en voor wie qua niveau een daling met 1% per 1 januari 1980 zou plaatsvinden. Het juiste argument van het kabinet was tot nu toe: voor hen had in het verleden al een compensatie plaatsgevonden.

Bij mij heeft de indruk post gevat, dat het vooral de doelstelling van de koopkracht is die de belangrijkste argumentatiegrond moet zijn. Hoeveel zou het inkomen van deze mensen per 1 januari 1980 beneden nul zijn gedaald in het oorspronkelijke voorstel van het kabinet? Had ook een systeem van verhoging van 7 naar 8% van het vakantiebijslagminimum en een verlaging van het niveau met 0,5% in plaats van 1% kunnen worden overwogen? Naar onze mening was de Regering er te vroeg mee, nu reeds vast toe te zeggen dat per 1 januari 1981 het niveau van 7½% naar 8% zal gaan, zonder een niveau-aanpassing. Dit kost structureel een extra bedrag van f 130 mln. à f 135 mln. in 1981, waarvan de dekking afwezig is. Wij kunnen een stellige belofte ter zake niet voor onze verantwoording nemen, hoewel wij in principe bereid zijn, deze 8% voor 1981 te overwegen, als er in de loop van 1980 structurele ruimte blijkt te zijn, want het is duidelijk, dat het vroeg of laat zeker hiervan – van deze 8% – wel komt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog iets zeggen over de kwestie van de bouwtoelagen en de uitzend-cao. Ik ben blij met de toezegging van de Minister, dat hij bij onverhoopt nieuwe verwerking van resterende toelagen bij de Kamer terug wil komen, hiervoor hebben wij natuurlijk ook de betreffende uitzonderingsbepaling. Hij kan mijns inziens vergif erop innemen,

dat verdere verwerking in de bouwsector in 1980 zal plaatsvinden. Tenslotte heeft hij zelf de onderhandelaars hiertoe aangemoedigd in de tekst van de memorie van toelichting. Misschien wil de fractie van de PvdA dan reeds op voorhand haar wens inzake een wél doorwerken in haar alternatieve plan voor 1981 verwerken. Dat voorkomt dat de heer Van der Doef bij volgende debatten opnieuw in zijn hemd komt te staan.

Mijnheer de Voorzitter! De uitzend-cao heeft een onevenredig zwaar gewicht in de systematiek. Het potentieel versturende effect blijft, want het is van de andere groepen in de hierbij gehanteerde CBS-code nauwelijks te verwachten, dat zij onder cao's zullen willen vallen. Dit is een storende systeemfout in de CBS-meting. Het CBS gaat zich hierop bezinnen. Kan de Minister nog eens uitdrukkelijk toezeggen, dat hij bij het CBS deze correctie zal bepleiten? Ook hierover zal ik anders met een motie komen.

Mijnheer de Voorzitter! De netto uitkeringspercentages in ons land zijn en blijven de hoogste in de wereld. Ook na de correcties blijven zij de hoogste. Terecht zegt de Staatssecretaris, dat hieraan wel eens meer aandacht had mogen worden besteed. Aan ons ligt het wat dit betreft niet! Ik herhaal: de bereidheid van de werkenden om een flink deel van hun besteedbaar inkomen af te staan ten bate van niet-actieven en tijdelijk niet-actieven, mag niet door een te hoge premiedruk worden ondermijnd.

Jammer vind ik het dat het kabinet toch niet uit zekerheidsoverwegingen voor een 2,5% calculatiepremie voelt, die als norm heeft het premiegemiddelde van de 25.000 personen op minimumloonniveau met de hoogste ZW/Wg premies. Met 7,5% vakantietoelage in plaats van 8% is er overigens minder aanleiding. Dat geef ik toe. Mocht echter in de toekomst blijken dat toch aanzienlijke aantallen minimumloners netto beneden de minima zakken door de aangegeven oorzaak, dan hoort het kabinet zeker nader van ons.

Wat de nu voorgestelde bevrozing betreft van de op 1 januari aanstaande bestaande uitloop voor de bovenminima ben ik niet daverend enthousiast. Bij zo'n bevrozing wordt er een ongelijke behandeling voor soms jaren ingebouwd. Dat op zich is al uit een overweging van gelijke behandeling van gelijke gevallen niet juist. Het vraagt bovendien structureel extra gelden: 50 miljoen in 1980 en 100 miljoen in 1981 en verder.

De Korte

Administratief is het natuurlijk ook een onding. Terecht stelden de bewindslieden oorspronkelijk dat het niet in de geest van het wetsontwerp was. Ik dacht ook niet dat het tegenover de premiebetalers gemakkelijk te verdedigen was. En zonder al te veel argumenten komt het kabinet met een nota van wijziging. Misschien wil het kabinet de argumentatie aanscherpen, want ik heb in de nota van wijziging geen toelichting gezien.

Tot slot de besparingen en de dekking. Begrijp ik het goed – de heer Van der Doef heeft daar ook naar gevraagd – dan zal de koopkracht door de 7,5% vakantietoelag-operatie zonder niveauverlaging weer op 0,3% voor het minimumloon komen, op nul procent voor het modaal niveau. Begrijp ik het goed, dan zullen de minimumloners met reeds meer dan 8% vakantietoelag door deze nota van wijziging ook weer boven of op de nullijn komen te zitten. Ik hoor hiervan graag een bevestiging.

Hoeveel zou in de oorspronkelijke opzet van het kabinet uit de voorindexeringsreservering voor 1980 gebruikt zijn voor dat koopkrachtophogsdoel voor die groep?

Hoe zal na de nota van wijziging de cijfermatige opstelling voor 1980 zijn? Ik kom namelijk uit op het volgende beeld: de 7,5% minimumvakantietoelag-wijziging zonder niveauverlaging kost 125 miljoen in 1980. De bevrozing van de bovenminimumuitloop kost 50 miljoen in 1980, te zamen dus 175 miljoen. Daarvan gaat weer af het invandien-effect van de opschoning die hard gemaakt is en die 115 miljoen bedraagt. Daaruit blijkt dan een tekort van 60 miljoen, dat naar ik aanneem ruim uit de voorindexeringsreservering wordt gedekt, die het kabinet anders weer zou hebben gebruikt voor het ophogen van de koopkracht van de beperkte groep waarover ik eerder sprak.

De heer **Bakker** (CPN): Volgens mij kost de bevrozing in 1980 niets. Dat bedrag is niet voor 1980 gereserveerd.

De heer **De Korte** (VVD): Ik denk dat de Staatssecretaris daarop wel zal antwoorden. Aan het adres van de heer Bakker merk ik op dat er volgens de memorie van antwoord sprake is van 50 miljoen extra op transactiebasis vanwege dat aspect. Ik houd het daar voorlopig maar op.

Staatssecretaris **De Graaf**: Het is een uitkering die twee keer per jaar plaatsvindt.

De heer **De Korte** (VVD): Gezien de afweging, die ik zoëven maakte, lijkt mij de conclusie juist dat er voor 1980 geen centje pijn is. Dus wordt in 1980 de 590 miljoen ombuiging volledig waargemaakt.

Als ik het goed begrijp heeft de Staatssecretaris voor wat betreft 1981 een illustratie willen geven van wat er in 1981 zou gebeuren wanneer de 8% vakantietoelag, waartoe ook wij in beginsel bereid zijn, zou worden gerealiseerd. Dan moet er dekking komen voor 240 mln.

De nota van wijziging, en dus de wet, gaat voor alsnog uit van een minimum vakantietoelag van 7½%. Zolang dit niet is verhoogd naar 8% zullen de cijferopstellingen van 7½% moeten blijven uitgaan.

Wil de Staatssecretaris het beeld van die cijferopstelling voor 1981 verschaffen? Deze cijferopstelling is ook relevant voor de voortgangsnota van februari 1980, de zogenaamde 'Krokus-nota' als ik het goed begrijp.

Mijnheer de Voorzitter! Alles samenvattend moet ik zeggen dat, met inachtneming van mijn opmerkingen en aanmerkingen, hier een wet op stapel wordt gezet die mij met de volgende woorden doet besluiten: Hier wordt een hervormende maatregel getroffen door het kabinet Van Agt-Wiegel waarmee het kabinet het sociale voorzieningenhuis van de toekomst een enorme dienst bewijst.

□

De heer **Jansen** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de bewindslieden voor de, in ieder geval voor mij, leerzame uiteenzetting over het systeem dat in zich een zekere schoonheid schijnt te hebben. De vraag is welke inborst achter die schoonheid schuil gaat. Ik vrees dan dat er sprake moet zijn van een maatschappij hervormende maatregel, zoals de heer De Korte bedoelde, in de richting van een prestatie-maatschappij.

Minister **Albeda**: Wil de heer Jansen nog eens toelichten hoe het mogelijk is de netto-netto-koppeling te handhaven en dan toch te beweren dat wij plots een verandering krijgen in de richting van de prestatie-maatschappij?

De heer **Jansen** (PPR): Het is geen verandering die met een groot schokeffect gepaard gaat. Het is een eerste stapje in de richting van een geleidelijk veranderingsproces. Ik hoop dat ik dat in mijn betoog kan duidelijk maken. Wellicht dat mijn betoog voor de Minister dan even leerzaam zal zijn als

het zijne voor mij is geweest, ook al waag ik het daar een vraagteken bij te zetten.

De Minister heeft duidelijk gemaakt dat budgettaire overwegingen niet ten grondslag hebben gelegen aan dit wetsontwerp. Een uitzondering daarbij vormt natuurlijk de verwerking van de toeslagen in de bouw en bij de uitzendbureaus. Wel heeft de Minister gezegd dat de maatregelen noodzakelijk zijn bij de huidige sociaal-economische problematiek. Ik koppel dit onmiddellijk aan het beleid op het gebied van de sociale voorzieningen. Hier is toch duidelijk een wisselwerking met budgettaire aspecten. Als de Minister bij de argumentatie van dit wetsontwerp erop wijst dat de huidige sociaal-economische problemen dit wetsontwerp noodzakelijk maken, komen wij, zij het langs een omweg, toch bij het budgettaire aspect terecht.

Bij het wetsontwerp wordt een keuze gemaakt tussen een aantal definities, de schoonheid van het gebouw. Ik denk aan de verwerking van de eindejaars-uitkering, de herstructurering. Wat is nu het gevolg van die keuze?

Ik had gisteren een gesprek met een groep WAO'ers. Een van hen vertelde mij wat er met hem was gebeurd in de tijd dat hij een trekker van een WAO-uitkering was geworden in vergelijking met de mensen met wie hij destijds aan de werkbank had gestaan. Daaruit bleek dat er wel degelijk sprake is van een uit elkaar lopen van de inkomens van mensen die in vergelijkbare posities verkeerden en waarvan er dan een, ondanks zichzelf, in een onvergelijkbare situatie terecht is gekomen.

Ik vermoed dat de definities die door de Minister en de Staatssecretaris zijn gekozen een nog meer uit elkaar lopen tot gevolg hebben. Wanneer iemand begint met van de WAO te trekken zal hij op 90% van zijn loon zitten, maar na verloop van tijd zal zijn buurman als die in vergelijkbare omstandigheden verkeerde maar wel werkte, een inkomen gaan verdienen, waarmee vergeleken dat van de eerste man niet meer 90% maar veel minder is.

Dat uit elkaar lopen kan gecorrigeerd worden. Daarvoor hebben we in de afgelopen tijd het systeem van bijzondere verhogingen gehad. Dat heeft ook gefunctioneerd, want als men vergelijkte de regelingsloonindex met de index van het verdiende loon, dan kan men constateren dat die twee over langere termijn vrij weinig uit elkaar zijn gaan lopen.

Wel moet worden vastgesteld dat van een automatische inpassing moet worden teruggevallen op een incidenten-

Jansen

tele inpassing, die na aanneming van dit wetsontwerp elke keer bij wet zal moeten worden geregeld. Dan zal zo'n maatregel worden getroffen in het kader van een overall inkomensbeleid en afhankelijk van de sociaal-economische positie van het moment. Het gevolg is dat bij het minder automatisch aanpassen juist die zwaksten in de samenleving in een meer afhankelijke positie worden geplaatst. Een deel van hun inkomen waarop ze nu recht hebben wordt een gunst want elke keer moet in de Kamer worden beslist of het al of niet wordt gegeven.

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Mag ik de heer Jansen vragen in dit verband een voorbeeld te noemen? Het automatisme wordt toch wel vastgelegd. Enkele elementen worden weggewerkt. Een bijzondere verhoging blijft mogelijk.

De heer **Jansen** (PPR): Dat is juist. Nu wordt een aantal componenten uit de definitie gehaald. Daardoor gaan die inkomens meer uit elkaar lopen dan in de huidige situatie. Dat meer uit elkaar lopen kan dan eventueel worden ingehaald met bijzondere verhogingen, maar daarvoor moet een wetsontwerp door de Kamer worden aanvaard en daarover moeten wij hier debatteren. Dat wil zeggen dat een automatisme dat in de huidige aanpassingen zit, na aanneming van dit wetsontwerp verdwijnt en plaatsmaakt voor iets incidentiels.

Minister **Albeda**: Daar is geen sprake van. Er gebeurt iets heel anders. Er waren elementen die erin kwamen en er niet in hoorden. Die moeten er ook niet via bijzondere verhogingen in komen.

De heer **Jansen** (PPR): Ik denk dat er iets heel anders gebeurt. De indexen van regelingsloon en van verdiende loon lopen gezien over een langere periode nagenoeg gelijk op, zoals ik al zei. Dat betekent dat allerlei elementen, eventueel ook elementen die de Minister niet in de regelingsloonindex verwerkt wil zien, uiteindelijk via bijzondere tussentijdse verhogingen bij besluit in de Kamer daarin terecht zijn gekomen. Nu wordt een aantal elementen die in die definitie zitten, eruit gelicht.

Ik kom nog te spreken over de vraag, of het een objectieve dan wel subjectieve keuze is. Het betekent dat voorspelbaar is dat men meer uit elkaar gaat lopen dan in het verleden het geval was. Dan zal hier in de Kamer in een moeilijke sociaal-economische situatie gesproken moeten worden over

de vraag of men bij wijze van gunst – wat eerst een recht was – moet overgaan tot het inlopen van een achterstand van een inkomen gebaseerd op een regelingsloonindex ten opzichte van een inkomen gebaseerd op een verdiende loonindex.

De Minister heeft dit gepresenteerd als een objectief gegeven. Ik denk niet alleen aan een kwestie als vuil werk maar ook aan een verandering van waardering van handarbeid ten opzichte van hoofdarbeid in de richting van handarbeid, wat ik zou verkiezen. Dergelijke zaken, zoals ook de eindejaarsuitkering, zouden er volgens de Minister uit moeten.

Tegelijkertijd hebben wij uit het antwoord van de Minister kunnen vaststellen dat in feite het antwoord op de vraag of een bepaalde verandering in het inkomen terecht komt in de vorm van een eindejaarsuitkering of een verandering daarvan, in de vorm van een of andere toeslag of in de vorm van een regelrechte loonsverhoging, vaak het resultaat is van de uitkomst van een arbeidsvoorwaardenoverleg, een overleg tussen werkgevers en werknemers. Mijn opvatting is dat iets, wat wij wettelijk objectief benoemd hebben, niet zo objectief is, maar gewoon subjectief de uitkomst van een overlegproces wordt. Dan hebben wij precies de kern van de zaak te pakken. Dan is er sprake van een maatschappelijk overleg- of strijdproces, hoe men het ook noemen wil, waarvan de uitkomst bepaalt hoe de regelingsloonindex zich verhoudt tot de verdiende-loonindex.

De voordelen van de verdiende-loonindex zijn in wezen niet aangevochten. Deze voordelen zijn: minder bijzondere verhogingen, aanpassingen met minder schokeffecten, een grotere rechtszekerheid voor de minimumloners, een nauwkeuriger volgen van de feitelijke loonontwikkeling, een betere welvaartsvaste koppeling en – last but not least – een index die beter aansluit bij het loonbegrip in de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag. Deze voordelen zijn dus niet aangevochten; wel zijn enkele bezwaren geopperd. Zo is het bezwaar gemaakt, dat men bij het hanteren van de verdiende-loonindex minder goed kan toerekenen naar niveau. Dat geldt niet voor de zaken waarover wij het nu hebben – vloeren en aftopping – maar het geldt in het bijzonder voor verdere ontwikkelingen, bij voorbeeld in het incidenteel. Het daarmee rekening houden, vereist een verfijning van de enquête en dat gaat niet. Ik kan het met dat bezwaar van de Minister best eens zijn.

De vraag laat zich echter stellen of het wel zo nodig is dat een ontwikkeling van het incidenteel naar niveau verrekend wordt. Mijn fractie heeft met betrekking tot de afvlakkende werking als je dat niet zou doen een wat andere opvatting dan de Regering.

Dan kom ik bij het na-ijleffect. Ten aanzien van de regelingslonen is daarvan al sprake. De Minister heeft gezegd: je kunt twee dingen doen, nl. je kunt de prijscompensatie synchroniseren en je kunt een prognose inbrengen van het initieel. Dat zijn precies een paar hoofdcomponenten van wat we willen noemen een voorindexering. Ik kan het met de Minister eens zijn, dat deze zaken mogelijk zijn.

Als het gaat om een vergelijking tussen de verdiende lonen en de regelingslonen, moet je vaststellen dat het niet zozeer een principiële verschil betreft en veel meer een tijdsverschil. Je moet, als het gaat om verdiende lonen, wat verder voor je uitkijken bij de synchronisatie van de prijscompensatie en bij de inbreng van de prognose van het initieel. Ik ben mij ervan bewust dat hoe verder je in deze zaken voor je uitkijkt des te moeilijker en onnauwkeuriger het wordt. Ik heb geen enkele behoefte, daarop iets af te dingen. Ik wil de Minister in dit verband vragen het CBS-onderzoek ter zake niet te doen verrichten met betrekking tot de regelingslonenindex maar met betrekking tot de verdiende-loonindex, met name omdat er eigenlijk toch geen principiële verschil tussen beide is, althans in dit opzicht.

De Minister heeft gezegd dat het elimineren van bepaalde componenten niet mogelijk is bij de verdiende-loonindex. Hij heeft daarbij o.a. gesproken over de herstructurering. Uit mijn betoog in eerste termijn zal het de Minister duidelijk zijn geworden – ook uit datgene wat wij bij de schriftelijke voorbereiding hebben opgemerkt – dat wij aan dat bezwaar in het geheel niet tillen. Wij zijn van mening dat de herstructurering blijvend verwerkt moet worden.

Het tweede aspect betreft de directe en de indirecte minimumlooneffecten, het haasje-over-effect, het vliegwieleffect. Wij erkennen dat er, wat het directe minimumlooneffect betreft, sprake is van een probleem.

Wat het indirecte minimumlooneffect betreft, zal het probleem er ook wel zijn, maar wij tillen daaraan niet zo erg. Daarmee heb ik ook op dat punt mijn commentaar gegeven. Mijn uiteindelijke conclusie op dit punt is, dat het de voorkeur blijft verdienen, te werken met de verdiende-loonindex in plaats van met de regelingsloonindex.

Jansen

Ik kom nu tot een heel ander punt, namelijk de solidariteit, waarover de Staatssecretaris zich nogal heeft uitgesproken. Ik wil dan eerst iets over de premiesolidariteit zeggen. Wij hebben het zowel in de schriftelijke voorbereiding als in eerste termijn gehad over de premiesolidariteit bij volksverzekeringen en bij inkomensdervingsverzekeringen. Ik wijs daartoe op schema B op blz. 59 van het SER-advies, waarin een tendens in de richting van datgene wat ons voor ogen staat valt waar te nemen, namelijk steeds meer via vele wetten in het kader van de volksverzekeringen verplichte premiebetalingen. Bij de inkomensdervingsverzekeringen is dat veel minder het geval. Wil de Staatssecretaris daarop nog eens nader ingaan? Ik ben wat teleurgesteld over de weinige reacties die wij daarop hebben kunnen krijgen, zowel in de mondelinge als in de schriftelijke behandeling.

Veel indringender is het vraagstuk van de solidariteit tussen actieven en niet-actieven in de samenleving. Ik heb gisteren tegen de mensen die ik ontmoette en die een inkomen via de WAO kregen gezegd: Mensen, het gaat mij niet in de allereerste plaats om solidariteit tussen actieven en niet-actieven, maar om solidariteit tussen zwakken en sterken. Er zijn in onze samenleving ook niet-actieven die bijzonder sterk zijn, ook in hun inkomenspositie. Als ik zie hoe die solidariteit zich in de samenleving ontwikkelt, dan wekt de Staatssecretaris toch wat al te gemakkelijk de suggestie, dat die solidariteit tot uitdrukking komt in de vraag: Wat kiezen wij, lonen of uitkeringen?

Ik vind dat dit het terugbrengen is van een maatschappelijke werkelijkheid, wat ongeoorloofd genoemd moet worden. Als wij kijken naar de opstelling van de vakbeweging ten opzichte van dit wetsontwerp in het SER-advies en zien, over welke zaken de minderheid meestal, die de vakbeweging was, het wel eens was, en hoe de werkgevers zich hebben opgesteld, dan is mij duidelijk, hoe in de sociaal-economische verhoudingen de sociale partners stelling nemen ten aanzien van het solidariteitsvraagstuk.

Ik kom terug tot de vraag van de matigingsbereidheid van de werknemers. Ik denk dat de matiging wordt gevraagd in het kader van het door de Regering gevoerde en te voeren sociaal-economisch beleid. Een nogal wezenlijk onderdeel daarvan is het inkomensbeleid. Men ziet nu gebeuren, dat deze maatregel de eerste structurele

maatregel ter zake is. De Minister van Sociale Zaken heeft een grote reeks van inkomensmaatregelen genoemd, maar voor een deel betreft dat voorstellen die al eerder waren gedaan. Zij betreffen een inkomenskaderwet, waarvan de invulling nog lang niet zeker is. Er is een prijscompensatie die niet wordt afgevoerd.

Wat met het rente-inkomen gaat gebeuren, is volstrekt onduidelijk. Als wij spreken over matigingsbereidheid van de werknemers en met name van de vakorganisaties als vertegenwoordigers van hen, dan moeten wij ons ter wille van een goed begrip van de maatschappelijke werkelijkheid realiseren dat er een machtsstrijd aan de gang is, waarbij de vakbeweging kennelijk kiest voor haar leden en voor de trekkers van sociale uitkeringen en niet voor haar leden en tegen de trekkers van sociale uitkeringen.

Ik wil ook nog enkele woorden wijden aan de vierde nota van wijzigingen. Ik kan dat heel kort doen, omdat een groot deel van de vragen die ik had willen stellen, al door collega Van der Doef is gesteld. Ik herinner mij de opmerkingen van de Minister van Financiën bij de behandeling van het dekkingsplan en ik herinner mij, welk een groot bezwaar hij maakte om het dekkingstekort verder te verhogen. Er wordt dan toch wel heel gemakkelijk bij het zoeken van dekking gewezen op het vergroten van het dekkingstekort of op de extra ombuigingen.

Kan de Staatssecretaris uitleggen – met een onderscheid tussen politieke en technische factoren – waarom de 8% verhoging van de minimumvakantietoeslag per 1 januari 1981 niet in de wet zou worden opgenomen?

De heer **Nypels** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! De heren Van der Doef en De Vries hebben een betoog gehouden over de verhoging van de minimumvakantietoeslag en de effecten van de voorgestelde neerwaartse correctie voor de index. Beide betogen hebben mij in sterke mate overtuigd van de praktische bezwaren die er waren tegen de oorspronkelijke voorstellen van de Regering. Met name geldt dit voor de vier argumenten die de heer De Vries heeft opgesomd. Wat dat betreft, heb ik dan ook grote waardering voor de nota van wijziging die de Regering op tafel heeft gelegd, om daaraan tegemoet te komen, ook al betreurt ik dat dit gepaard is gegaan met een terugbrenging van de wettelijke minimumvakantietoeslag van 8%

naar 7,5%. Dat neemt niet weg de waardering die wij hebben voor deze nota van wijzigingen.

Ik heb ook het betoog van de heer Weijers met instemming gevolgd, waar hij sprak over de verlaging van het uitkeringsniveau voor uitkerings-trekkers en de methode van de Regering om dit niveau structureel te verlagen, door de toeslagen die waren bedoeld om koopkrachtverlies van bestaande uitkeringen te voorkomen, te laten verdwijnen. De heer Weijers heeft voorgesteld om de in het verleden in de ogen van de Regering opgebouwde overcompensatie te bevriezen, hetgeen betekent dat voor bestaande uitkeringen handhaving van de status-quo via een nota van wijziging in de voorstellen is opgenomen. Dat is ten opzichte van het wetsontwerp een zeer belangrijke verbetering. Ik ben ook zeer dankbaar voor dit deel van de nota van wijzigingen die de Regering tijdens de behandeling heeft ingediend. Voor bestaande uitkeringen is in belangrijke mate de angel uit het wetsontwerp getrokken.

Het zal echter duidelijk zijn dat onze bezwaren ten aanzien van het wetsontwerp nog onverkort overeind zijn gebleven, voor zover het nieuwe gevallen betreft, want zonder enige compensatie worden die uitkeringen feitelijk structureel teruggebracht, waardoor het nettoprocentage van de uitkeringen wordt verlaagd.

Ik ben er verder dankbaar voor dat de Regering heeft ontkend dat bij haar het arbeidsmarkt-motief een rol speelt. De Staatssecretaris heeft aan die ontkenning toegevoegd dat de huidige maatregelen wat dat betreft weinig effect zouden sorteren. Hij vindt het niet juist om mensen door verlaging van uitkeringen tot werken te pressen. Dat antwoord vind ik verheugend, maar daarmee zijn de maatregelen als zodanig in onze ogen nog lang niet gekomen in de richting die wij zo graag zouden willen.

De Regering heeft als belangrijkste motief genoemd de vrees voor een overtrokken beroep op solidariteit van de niet-actieven ten opzichte van de actieve beroepsbevolking, de vrees voor een onevenwichtig zware druk op de actieven. Dat argument kan ik op zich zelf wel begrijpen, omdat de lasten die het sociale zekerheidsstelsel op het ogenblik op de actieve beroepsbevolking legt, inderdaad zeer hoog zijn.

Ik geloof ook dat niemand dat zou willen ontkennen. De vraag is alleen, of wij ondanks die hoge lasten die op het ogenblik moeten worden opgebracht, een beroep op de actieve be-

Nypels

roepsbevolking durven doen om bij te blijven dragen aan het handhaven van het netto-uitkeringspeil van de uitkeringstrekkers, of wij op haar een beroep durven doen, de status-quo te handhaven als het gaat om het koppelen van de netto-uitkeringen aan de nettolonen. Ons standpunt is uitdrukkelijk, dat wij dat beroep nog steeds durven te doen.

Staatssecretaris **De Graaf**: Dat doen wij ook, want de premie gaat niet omhoog, maar er komt een stabilisatie in.

De heer **Nypels** (D'66): Dat begrijp ik zeer goed, maar wij durven het aan om de bestaande toestand voor oude en nieuwe uitkeringen te handhaven. Dat betekent dus dat wij een beroep op de mensen doen om de drukstijgingen, die daarvan het gevolg zijn, te accepteren. Ik wijs er in dit verband op, dat het WAO-uitkeringspercentage – 90 – toch al een terugval voor de betrokkene betekent. Bovendien heeft men geen promotiemogelijkheden meer, noch financiële uitloop van functies. Vandaar dat wij in dezen onze bezwaren tegen het wetsontwerp handhaven, voor zover het gaat om de structurele teruggang van het netto-uitkeringspercentage voor de nieuwe uitkeringsgevallen.

Wij houden ook onze bezwaren als het gaat om de koppeling van de nettominima aan het nettominimumloon, ook al erkennen wij dat de argumenten van de Regering in dezen betekenis hebben. Er zal inderdaad een onlogisch systeem ontstaan. Dat poetsen wij niet weg, maar wij zouden het op een andere wijze gecorrigeerd willen zien, met name door het systeem van de Regering over te nemen, maar dan gelijktijdig met het aanbrengen van enkele correcties voor het feit, dat de inkomensposities van de sociale minima teruglopen, omdat de aftrekposten geringer worden.

De Staatssecretaris heeft er nog op gewezen, dat de pensioenopbouw van arbeidsongeschikten in vele gevallen wel degelijk doorgaat. Ik heb erop gewezen, dat dit bij voorbeeld voor de werklozen niet het geval is en dat er, voor zover het gaat om de arbeidsongeschikten, geen garanties zijn voor voldoende aanpassing aan de inflatie, zodat koopkrachtverlies van de pensioenen voor hen wel degelijk werkelijkheid is.

De Staatssecretaris van CRM heeft erop gewezen, dat zij het logisch vindt dat degenen die een uitkering krijgen krachtens de WUV en de buitengewone pensioenwetten, in goede maar ook

in slechtere tijden de ontwikkelingen van de sociale verzekeringstrekkers blijven volgen, met name omdat de uitkeringen zijn gekoppeld aan de loonontwikkeling, via de loonindex.

Op zich zelf heb ik wel begrip voor zo'n argument maar ik betwijfel toch of het argument wel voldoende is om deze groepen binnen de wet te houden. Dat argument heb ik bij voorbeeld ook gehoord ten aanzien van de trendvolgers, die de loonontwikkelingen bij de ambtenaren volgen. Toch hebben wij gemeend verschil van behandelingen in dezen te moeten aanvaarden, omdat de positie van die groepen niet precies hetzelfde is. Ook hier vraag ik dus nog steeds of de rechtsgrond die de Regering aanvoert voor de invoering van een vereveningsheffing ook voor de WUV en de buitengewone pensioenen geldt.

Immers, het argument van de Staatssecretaris dat het hier gaat om een aanpassing aan loonontwikkeling en dat daarom de loonindex gevolgd zou moeten worden, blijft namelijk gelden. Ook wanneer men deze groepen uit de wet zou lichten, blijft de loonindex voor de aanpassingen gelden. De vraag is alleen of er een rechtsgrond bestaat, niet voor wijziging van de loonindex (want dit gebeurt niet) maar voor het invoeren van de vereveningsheffing. Daarover blijven wij aarzelingen houden.

Wat betreft de algemene indexering sluit ik mij aan bij de betogen van de heren Van der Doef en Jansen, voor zover het betreft het al of niet buiten de loonindex houden van herstructurerings-elementen. Wij blijven van mening dat die in feite binnen de loonindex behoren te blijven.

Ik wil iets nader ingaan op het onderwerp of het al of niet gewenst is over te gaan van het hanteren van de index voor de regelingslonen op die voor de verdiende lonen. Wij vinden dat het hanteren van de index van de verdiende lonen, het koppelen van de sociale verzekeringen en het minimumloon aan de index van de verdiende lonen op zich zelf billijk en eerlijk is. Het is in overeenstemming met wat wij als het doel van het aanpassingsmechanisme beschouwen. Voorgaande sprekers hebben er ook op gewezen dat hantering van een index van de verdiende lonen een aantal duidelijke voordelen heeft: minder schoksgewijze aanpassingen, betere mogelijkheden om naar niveau toe te rekenen zijn enkele daarvan.

De Regering noemt wel een aantal bezwaren, waarvan enkele, zeker op het eerste gezicht, zeer steekhoudend

lijken te zijn. De wijze van verzamelen, de betrouwbaarheid en het tijdstip waarop de gegevens ter beschikking kunnen komen, zijn allemaal zaken die zeker een belangrijke rol spelen bij het nemen van een beslissing.

Wel stel ik voorop dat de argumenten van de Regering dat bepaalde elementen minder gemakkelijk elimineerbaar zijn, ons minder aanspreken omdat wij vinden dat die elementen niet allemaal geëlimineerd behoren te worden. Dit alles neemt niet weg dat wij het bijzonder teleurstellend vinden dat de Regering meent er geen behoefte aan te hebben de CBS te verzoeken een betere index van verdiende lonen samen te stellen en zelfs niet aan een nadere oriëntatie of studie op dat terrein.

Wij gaan ervan uit dat, als algemeen wordt aanvaard dat het gebruik van de index van de verdiende lonen grote voordelen met zich zou kunnen brengen en als blijkt dat in de SER en ... deze Kamer een zeer groot gedeelte van de leden vindt dat een dergelijke index ingevoerd zou behoren te worden, het vanzelfsprekend is dat nader wordt uitgezocht wat precies de mogelijkheden zijn een dergelijke index te hanteren. Vandaar dat ik geen genoegen kan nemen met het antwoord van de Regering in dezen, om alvast bij voorbaat te beslissen de index gebaseerd te laten zijn op die van de regelingslonen zonder verder na te laten gaan of wellicht een overschakeling op de index van de verdiende lonen mogelijk en gewenst, en dus verantwoord, kan zijn. Op die grond dien ik, mede namens de heer Van der Doef, de volgende motie in.

Motie

De Voorzitter: Door de leden Nypels en Van der Doef wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat de Regering bij de bruto aanpassing van minimumloon en sociale uitkeringen uitgaat van de index van de regelingslonen;

constaterende, dat ook de Regering erkent dat bij gebruik van de index van de regelingslonen het gevaar bestaat van het schoksgewijs zichtbaar worden en doorwerken van bepaalde loonontwikkelingen;

overwegende, dat het loslaten van de index van de regelingslonen en het in plaats daarvan kiezen voor een index

Voorzitter

van de verdiende lonen beter aansluit bij het loonbegrip in de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag;

overwegende, dat de index van de verdiende lonen meer mogelijkheden biedt dan de index der regelingslonen om de verschillende samenstellende elementen naar niveau toe te rekenen;

voorts overwegende, dat het thans niet mogelijk is de index van de verdiende lonen naar de verschillende samenstellende elementen te analyseren, en dat de technische verwerking van deze index te veel tijd vergt;

van oordeel, dat het wenselijk is na te gaan of het mogelijk is te komen tot een bruikbare index der verdiende lonen, waarin de technische bezwaren die nu nog verbonden zijn aan het hanteren van deze index als basis voor de brutoaanpassing van minimumloon en sociale uitkeringen worden weggenomen;

nodigt de Regering uit, de hiertoe vereiste technische studie te laten verrichten en hierover aan de Kamer te rapporteren, zodat daarna beoordeeld kan worden of invoering van een aanpassingsmethodiek gebaseerd op een index van de verdiende lonen aanbeveling verdient,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 34. (15 900)

□

De heer **Bakker** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb gisterenavond bij u erop aangedrongen enige ruimte te laten voor de tweede termijn, omdat de materie nogal moeilijk was. Ik moet dit misschien toch nader uitleggen. Ik kan dit waarschijnlijk het beste doen door te vertellen wat ons in zo'n nota van wijziging wordt voorgelegd. Een sprekend voorbeeld is het nieuwe artikel XIX A. Dat luidt als volgt:

'1. Per 1 januari 1980 wordt een toeslag verleend op de uitkeringen ingevolge de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering, welke zijn ingegaan vóór 1 januari 1980, met uitzondering van de uitkeringen welke zijn berekend naar het artikel 14, derde lid van die wet bedoelde minimumdagloon ter hoogte van het bedrag dat ingevolge artikel 79a van de Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering op de in dat artikel bedoelde arbeidsongeschiktheidsuitkering zou zijn ingehouden, indien dit artikel op 30 september 1979 toepassing had gevon-

den, verminderd met 0,5% van de in het derde lid bedoelde uitkeringen, voorzover deze zijn berekend naar een dagloon dat lager is dan het minimumdagloon, bedoeld in artikel 14, derde lid, van genoemde wet, dan wel met het verschil tussen 2,2%, van die uitkeringen en f 1,48 per dag indien de uitkeringen zijn berekend naar een dagloon, dat hoger is dan vorenbedoeld minimumdagloon, met dien verstande, dat de toeslag ten hoogste het bedrag dat ingevolge genoemd artikel 79a wordt ingehouden kan bedragen.'

Het voorlezen van zo'n lid uit een artikel maakt misschien enigszins duidelijk waarom de sprekers in dit debat enige ruimte nodig hadden om precies de portée van de nota van wijziging te doorgronden.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Dan wilde u er f 1,50 van maken?

De **Voorzitter**: Heeft u nu voldoende ruimte gehad?

De heer **Bakker** (CPN): Ik heb voldoende ruimte gehad om de toelichting te begrijpen, maar niet om dit artikel te doorgronden.

In eerste instantie heb ik betoogd dat de as waarom het gehele wetsontwerp draait, de nieuwe indexering van het minimumloon is. Dit wordt in de toekomst de bron van de winst die de Regering hier voor 's Rijks kas en de fondsen wil behalen.

Op zeer korte termijn – voor 1980 – ligt die winst bij de te nemen belastingmaatregelen voor de beneden-minimalen. Op langere termijn ligt de winst in de methodiek van berekening van de loonontwikkeling. Het zeer uitvoerige betoog dat de Minister hier gisteren heeft gewijd aan vooral de berekening van het minimumloon en de indexering, onderstreept dat deze berekening van het minimumloon het centrale punt is in de totaliteit van dit wetsontwerp.

Wanneer wij naar de toekomst kijken, zien wij dat het streven van de Regering erop gericht is – dat is trouwens ook het streven van de werkgevers – om ieder jaar zo veel mogelijk initiële loonsverhogingen bij de c.a.o.-vernieuwingen bij de nullijn te houden. Als aan drang tot loonsverhogingen niet valt te ontkomen, wil de Regering die laten uitmonden in bijzonderheden, dus in takken van de kerstboom in plaats van op de stam van de boom. Daardoor zal er een voortdurende groter wordende afstand komen tussen datgene wat de index bepaalt en datgene wat – zeker in een periode van hoogconjunctuur in bepaalde bedrijfstakken – het werkelijke loon zal zijn. Hoezeer de-

ze systematiek werkt blijkt al uit de cijfers die nu door de Regering zijn verstrekt over het effect van een aantal door haar genomen maatregelen voor 1981. Daaruit blijkt dat de schoning van de index al een bedrag van f 125 miljoen oplevert bovenop datgene wat de Regering in haar totale calculatie had opgenomen.

De volle uitwerking daarvan komt bij de nieuwe uitkeringen naar voren. De nieuwe uitkeringen zullen op een lager bedrag starten. Zij zullen relatief daarvoor zwaarder dalen ten opzichte van de verdiende lonen. Als dat het uitgangspunt is dat de meerderheid van de Kamer kiest voor de wetgeving, dan is er nog slechts de mogelijkheid, te proberen door amendering iets van deze elementen af te zwakken. Daardoor is dus iets van de schoning te verminderen. Hierop zijn enkele pogingen tot amendering van onze kant gericht. Daarbij denk ik in het bijzonder aan het buiten de schoning houden van de dertiende maand. Wij zien juist in de dertiende maand een element waar mogelijkwijze in een groeiend aantal bedrijven toe zal worden overgegaan, als men zich zo veel mogelijk bij voorgeschreven nullijnen wil houden.

Juist de constatering van de heer Van der Doef met betrekking tot de omvang van de dertiende maand, namelijk dat die zo'n 10% van de bedrijven bestrijkt – de Minister heeft dat later bevestigd – geeft aan dat hier ruimte zit voor een toeneming die ook invloed op de index houdt. Wanneer de omvang al 90 of 100% was, zou zij natuurlijk geen effect meer hebben op de index. De toeneming van 10 naar 15% of van 15 naar 20% kan echter op een gegeven ogenblik de index beïnvloeden. Dat is natuurlijk de reden dat de Regering die eruit heeft gehaald. Wanneer die uitkering er over alle bedrijven in zat, was er geen reden haar uit de index te halen. Het feit dat het gaat om een klein aantal dat bovendien kan groeien in een periode waarin wordt geprobeerd, initiële loonsstijgingen af te remmen, is de reden dat die uitkering buiten de index wordt gebracht. Dat is ook de reden dat wij proberen, door amendering een klein beetje ruimte te scheppen.

Wij zijn verrast door de nota van wijziging van de heer Weijers, als ik deze zo mag noemen. De heer Weijers hield een betoog waarin hij zei dat hij amendering klaar had, maar nog even wilde wachten met het indienen van de amendementen, totdat hij had gehoord wat de Regering erover te zeggen had. Vervolgens diende de Rege-

Bakker

ring een tekst in die voor de heer Weijers aanleiding was, te zeggen dat hij niets meer behoefde te doen. Het was uitstekend samenspel.

De inhoud ervan is dat de uitkeringen boven de minima vaste bedragen zullen hebben, die niet zullen worden afgebroken. Dit is voor de betrokken groep zonder enige twijfel een verbetering. Naarmate de inflatie toeneemt, wordt de verbetering natuurlijk minder waard. Op korte termijn is het echter een verbetering, omdat de regeling voor deze periode de fictieve premie opvangt. Het is een deel van een totaal, maar het is in ieder geval iets.

Op zich zelf acht ik het typerend dat het om iets gaat waarmee niet de armen worden geholpen. De maatregel werkt voor de bovenminima en niet voor degenen die het het moeilijkst hebben en die bij voorbeeld slechts hun AOW'tje hebben.

De heer **De Vries** (CDA): Hiervoor is de vakantietoeslag.

De heer **Bakker** (CPN): Voor de vakantietoeslag blijft in volle kracht de belastingkorting werken. De laagst betaalden schieten daar niet mee op. Ik geef toe dat de vakantietoeslag meer oplevert en op dit punt een gunstige uitwerking heeft. Hij is belangrijker, omdat hij het niveau van de index als totaal verhoogt.

Het beeld is echter dat een forse ingreep wordt gedaan. Vervolgens wordt een kleinigheidje gematst in de Kamer, zodat dit overkomt als een reusachtig succes, terwijl het totale effect van de ingreep blijft.

Met enige verbazing hebben degenen in deze Kamer die nog te verbazen zijn, kunnen waarnemen hoe de bouw-c.a.o. in de loop van het debat is weggespeeld onder het argument van de hoge kosten. Het water van de zee wast niet weg dat sprake is van het niet doorwerken van een gereglementeerde verhoging in de minimumlonen en de hieraan gekoppelde uitkeringen. Het gaat om een groot bedrag en wij achten het onrechtvaardig dat deze c.a.o. niet doorwerkt.

Bij ons wekt het grote zorg dat het feitelijke gemak waarmee dit gebeurt, een precedent schept voor mogelijke toekomstige ingrepen van dezelfde aard. Ergens in een bedrijfstak of een serie bedrijven kan hetzelfde gebeuren, als nu in de bouw is gebeurd. Dan kan dezelfde incidentele wetgeving plaatsvinden.

De heren Van der Doef en Nypels hebben al gesproken over de buitengewone pensioenen. Ik behoef er dus

niet veel meer over te zeggen. De Staatssecretaris heeft zich beperkt tot het argument van indexering. Zij zei dat de pensioenen nu eenmaal in het indexeringssysteem zitten en dat, als het indexeringssysteem wordt veranderd, dit nu eenmaal het risico is.

Ik heb in eerste instantie gezegd dat ik mij zou kunnen indenken dat wij voor de buitengewone pensioenen een ander indexeringssysteem gebruiken, maar dat ik dit niet wilde voorstellen aan de Kamer, omdat ik zag dat dit niet te halen is. Ik kan dus wel met de verslechterde indexering akkoord gaan. Hierbij heb ik echter gezegd dat de maatregelen die speciaal op verzekerden slaan, niet moeten gelden. Dit geldt bij voorbeeld voor de fictieve premieheffing.

Na het verschijnen van de nota van wijzigingen van de bekende personen is de fictieve premieheffing voor een deel ongedaan gemaakt, maar toch blijft het principe hiervan overeind. Een principiële andere benadering zou vragen, dat deze wetgeving buiten de verzekeringswetgeving wordt gehouden, omdat de argumentatie van de premiesolidariteit enzovoort hiervoor niet geldt. Bovendien hebben wij te maken met een reeks nieuwe gevallen, gevallen die er eigenlijk niet onder mogen vallen en die toch – naar schatting – volgend jaar zo'n 1500 zullen bedragen (1400, begrijp ik van de Staatssecretaris).

Mijnheer de Voorzitter! Ten slotte wil ik nog enkele algemene opmerkingen maken. In de eerste plaats wil ik erop wijzen, dat de gang van zaken zoals wij deze de laatste dagen hebben gezien ietwat verbazingwekkend is. Ik heb al gewezen op de manier waarop zo'n nota van wijziging tot stand komt. Op degenen die niet tot de inner circle van het CDA of van de Regering behoren, maakt het de indruk dat de zaak uitstekend en zeer vlot wordt geregeld tussen het CDA en Regering, althans deze bewindslieden. Het blijkt ook als men ziet, om welke bedragen het gaat. Uiteindelijk bedraagt het effect van de wijzigingen die op aandringen van de heer Weijers zijn tot stand gekomen in 1981 f 365 mln. Dit valt mee door het indexeringsvoordeel, maar ik denk dat degenen die goed in de materie thuis zijn dit voordeel al hadden ingecalculleerd.

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de heer Bakker erop willen wijzen, dat het betreffende wijzigingsvoorstel van de heer Weijers betrekking heeft op 1980 en niet op 1981. Ik gebruik echter een geheel verkeerde terminologie. Ik moet zeggen: het

voorstel van de Regering. Echter, wat de heer Bakker zegt, is natuurlijk wel suggestief.

De heer **Bakker** (CPN): Wat de heer De Korte zei, was subtiel.

Het gaat erom, dat de Staatssecretaris ons een berekening heeft gegeven van de effecten voor 1981. Dat bedraagt f 365 mln. Het gaat hierbij om de kwestie van de vakantiebegroting en de kwestie van de bevoorziening. Het bedrag kan iets worden verminderd door een bedrag van f 125 mln. aan indexeringsvoordeel, maar alle deskundigen wisten te voren dat dit erin zat, want hierom is de hele zaak begonnen. Oorspronkelijk is dit voordeel als zeer laag voorgesteld, maar al in de gewisselde stukken bleek, dat een aantal mensen ervan op de hoogte was, dat het veel hoger zou zijn. Er wordt dus met f 365 mln. geschoven. Ik meen dat wij het interessante schouwspel zien, dat voor ruim eenderde miljard uit de graaivingers van de VVD wordt weggehaald – als ik het subtiel mag zeggen. Echter, de heer De Korte heeft het al toegejuicht, dus wie ben ik dan om hem nog hierover lastig te vallen?

Mijnheer de Voorzitter! De Minister schudt het hoofd. Laat ik het dan zo zeggen: de heer De Korte heeft aan het einde van zijn betoog zo'n jubelkreet geslaakt over dit stuk wetgeving van het kabinet -Van Agt/Wiegel, dat hij dit ook nog wel meeneemt.....

Hij heeft gisteren op een gegeven moment woedend, voor iedereen zichtbaar, zijn potloodje op tafel gegooid, maar hij heeft ons gezegd, dat hij het inmiddels weer heeft gevonden.

De heer **De Korte** (VVD): Ik heb verscheidene potloodjes.

De heer **Bakker** (CPN): Ja, de vloer van de zaal ligt op het ogenblik bezaaid met VVD-potloodjes....

Ik heb gisteren aan het einde van mijn eerste termijn een vraag gesteld aan de heer Van der Doef over de relatie tussen wat hij zei en wat zijn partijvoorzitter had gezegd. Ik heb daarop antwoord gekregen van de heer Van der Doef. Hij heeft gezegd: Een groot deel zullen wij maar slikken. Dat heb je nu eenmaal met slechte wetgeving. Als dit tot stand is gekomen, zit je ermee. Ook met de bouw-c.a.o. Ik had ook niet anders verwacht. Ik geloof ook anderen niet, die met zoveel wel lust uit de 1%-nota hebben staan citeren.

De heer Van der Doef gaf in zijn antwoord aan mijn adres even de indruk dat ik de heer Van den Bergh niet helemaal juist geciteerd had. Voor de an-

Bakker

nalen wil ik nog wel voorlezen wat de voorzitter van de Partij van de Arbeid zaterdag heeft gezegd. Het was: 'Wij zullen niet in een regering gaan zonder dat dan ook een blokkade wordt gelegd waarbij datgene wat nu dreigt te gebeuren ongedaan wordt gemaakt.'

Nou ja, dat is dus gewoon niet waar geweest. Als de Partij van de Arbeid dat niet zegt, zeg ik het maar.

□

De heer **Van Dis** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met de bewindslieden dank te zeggen voor hun antwoord. Wij stellen het op prijs dat ruime aandacht is gegeven aan wat van onze kant in eerste termijn aan de orde is gesteld.

Staatssecretaris De Graaf heeft mijn opmerking – hij zal wel begrijpen dat ik daarop nog even terugkom – inzake een andere benadering van de solidariteitsgedachte toch wel wat erg ver uit haar verband gerukt. Daardoor heeft hij mijns inziens niet helemaal recht gedaan aan mijn bedoelingen. Ik maakte uit de interventie van de Staatssecretaris op, dat ook hij het verband daarvan met de sociale verzekeringsgedachte niet direct zag. Daar heeft hij nog gelijk in ook. De door mij aangehaalde tekst paste wel in de door mij naar voren gebrachte benadering, omdat daarin niet alleen sprake was van het helpen in financiële zin – het verdelen van de lasten –, maar ook en vooral het dragen en het tot steun zijn van de naaste die metterdaad in moeilijke omstandigheden is gekomen, overigens met al zijn hebbelijkheden en onhebbelijkheden. Ik heb deze opmerking gemaakt om in ieder geval geen misverstand te laten ontstaan.

In het begin van mijn bijdrage in eerste termijn heb ik gewezen op het feit dat de aanpassing als voorgesteld naar onze mening te veel was beredeneerd vanuit het solidariteitsbegrip en te weinig vanuit budgettaire noodzaak, terwijl naar onze mening juist het laatste argument in ieder geval de stoot heeft gegeven voor het naarstig zoeken met name door de commissie-Lammers en de zogenaamde centrale economische commissie vanwege om de collectieve sector binnen de perken van de redelijkheid te houden, zodat op de langere duur de bestaande rechten in stand zouden kunnen blijven.

De Minister heeft dit in één enkele zin ook bevestigd om daarna dit punt direct weer te verlaten. Wij hebben in dat verband gewezen op de noodzaak dat het bedrag der ombuigingen in ieder geval niet substantieel zou mogen

worden aangetast. Niet omdat wij zo graag willen ombuigen, nog minder om betrokken gerechtigden tot een uitkering of inkomen te beknotten of op achterstand te zetten, het mindermeer-beginsel! Nee, juist om de voorwaarden te verbeteren waaronder de Nederlandse economie op een meer gezonde economische basis – een betere startpositie voor het bedrijfsleven en het broodnodige afstemmen van de uitgaven op de inkomsten – ook inderdaad in staat kan blijven om de lasten te dragen zonder dat te eniger tijd, menselijkerwijs gesproken, de wal het schip moet keren. Daarmee zijn betrokkenen immers in het geheel niet gebaat.

Wij willen zwaar laten wegen dat verkregen rechten toch zoveel mogelijk gehandhaafd moeten blijven. In dat opzicht hebben wij waardering voor de nota van wijziging, die de toeslag bevestigt. De kosten daarvan worden voor 1981 geraamd op ongeveer 100 miljoen. Hoe ligt dat voor de daarop volgende jaren? Zal dat teruglopen vanwege de bevrozing? Wij vinden dat de extra-ombuiging in het kader van de schoning van de regelingsloonindex, die voor 1980 125 miljoen oplevert in plaats van de aanvankelijk gedachte neutrale uitwerking van de schoningsoperatie, dan ook gezien kan worden als een soort compensatie voor die bevrozing. Mag worden aangenomen dat de voor 1980 geraamde extra-ombuiging van 125 miljoen structureel is, en ook voor 1981 en volgende jaren wat aan het ombuigingsbedrag toevoegt?

Meer moeite hebben wij met de wijziging ten aanzien van de minimumvakantietoeslag, waarbij de korting van 1% thans vervalt. Is de argumentatie, door de bewindslieden gegeven voor toepassing van die 1%-korting, niet in tegenspraak met het laten vervallen daarvan? Wij vinden dat het kabinet in zo'n situatie wel moet komen met een goed uitgebalanceerd dekingsvoorstel.

Immers, een algemeen geformuleerd beroep op de regeringsfracties om te zijner tijd mee te werken aan extra-ombuigingen vindt onze fractie wat te vrijblijvend. Graag horen wij hierop nader commentaar.

Of moet worden aangenomen dat binnen het zogenaamde schoningsmechanisme nog meer extra-ombuigingen mogelijk zullen zijn? Gaarne ontvangen wij ook hierover nader bericht.

Wij menen dat een goed sluitende budgettaire opzet nodig is om het doel van Bestek '81 niet in gevaar te brengen.

Het is niet niets dat de vakantiebijslag-minimumloon-operatie thans een tekort laat zien voor 1980 van 130 miljoen en voor 1981 van 200 à 240 miljoen, althans volgens het lijstje van de Staatssecretaris. Ik ga er overigens wel van uit dat over deze wijzigingen kabinetsberaad heeft plaatsgevonden. Ik vraag hiernaar, omdat ik gisteravond de indruk kreeg dat niet beide coalitiepartners op de hoogte van het voornemen daartoe waren!

Ook door deze nota van wijzigingen is in ieder geval weer een nieuw gat gekomen in Bestek '81. Wij verliezen zo langzamerhand wel een beetje het zicht op het totaal. Kan in tweede termijn het totale plaatje, de stand van zaken tot en met vandaag, worden gegeven?

Wij hebben goede nota van wat door de Minister van Sociale Zaken is gezegd over het matigingsbeleid in het kader van het arbeidsvoorwaardenbeleid. Zijn opnieuw gedaan beroep op de onderhandelaars in de bedrijfstakken om de punten, zoals die in het concept-centraal akkoord waren overeengekomen daarin toch vooral integraal te betrekken, willen wij van harte ondersteunen. Wij menen wel dat het kabinet niet zal mogen aarzelen stringente, en daardoor dan ook impopulaire maatregelen te nemen, die moeten voorkomen dat het schip van de nationale economie zal gaan stranden op het onvermogen van de sociale partners om tot overeenstemming te komen.

De bewindslieden hebben een groot gedeelte van mijn vragen en opmerkingen in de eerste termijn beantwoord en dat op een behoorlijke en redelijke manier. Ik had trouwens ook niet anders verwacht.

De heer **Bakker** (CPN): Per slot van rekening moet u maar denken dat iedere stem telt.

De heer **Weijers** (CDA): Sommige zelfs dubbel.

De heer **Van Dis** (SGP): Daardoor is in ieder geval duidelijkheid geschapen. Wij hebben ons laten overtuigen dat als index de regelingsloonindex een bepaalde voorkeur verdient.

Met betrekking tot het minimumloon hebben wij in eerste termijn aandacht gevraagd voor de ons inziens onjuiste situatie in de verhouding tussen wat de overheid doet en wat de private sector met betrekking tot de hoogte van dat minimumloon laat zien. Ik heb niet gehoord wat de Regering denkt te doen aan het wegnemen van die extra-zuigkracht die van de overheid uitgaat als gevolg van dat

Van Dis

verschil, noch op de vraag hoeveel ambtenaren op het minimumloon zitten. Graag ontvang ik daarop een nader antwoord.

Met betrekking tot de invaliditeitsaf trek en de bejaardenaf trek heb ik een pleidooi ervoor gevoerd, ter zake een zelfde soort regeling te zijner tijd te treffen als in het wetsontwerp derde fase kinderaf trek en kinderbijslag is gedaan in de sfeer van de buitengewone lasten. De extra uitgaven passen in het algemeen meer in deze omschrijving en kunnen alsdan worden geïndividualiseerd. Mag ik aannemen dat ook dit facet wordt meegenomen in de studie die hieromtrent plaatsvindt? Wanneer kan het resultaat van die studie worden verwacht? Deze vraag heb ik ook in eerste termijn gesteld.

Wij dringen ter zake op spoed aan omdat het hier gaat om bejaarden en/of arbeidsongeschikten, die in hun individuele extra-kosten tegemoet behoren te worden gekomen. Als dat resultaat te lang uitblijft, dreigt er misschien een gat te vallen. Dat kan leiden tot onbillijkheden.

Mijn vraag over de aftrek van f 150 zal worden doorgeschoven naar zijn ambtgenoot van Financiën, aldus de Staatssecretaris. Wij vinden dat wel een doodoener, omdat het wetsontwerp ook de handtekening van de Staatssecretaris van Financiën draagt. Mij dunkt dat een meer inhoudelijk antwoord op zijn plaats was geweest.

Staatssecretaris **De Graaf**: Die handtekening staat er niet onder, wel onder de derde fase kinderbijslag.

De heer **Van Dis** (SGP): Ik zal het straks nog even nakijken.

De structurele aanpassing aan de inflatie zal ons alleszins redelijk voorkomen. Wij bevelen in ieder geval een studie op korte termijn op dit punt dringend aan. Wat voor kosten zou het overigens meebrengen als er een optrekking met bij voorbeeld f 75 zou plaatsvinden?

De heer **Weijers** zegt mij net dat ik het grootste gelijk van de wereld heb. Dan moet ik wel aannemen dat het zo is.

Het is duidelijk dat aan die verhoging andere aspecten zijn verbonden, bij voorbeeld de relatie met de regeling aftrek kosten van verwerving voor de werknemers. Ook zal het moeten passen in het gehele budgettaire plaatje.

Onze fractie ziet de noodzaak in van een spoedige structurele aanpak van de materie die door dit wetsontwerp wordt geregeld, opdat er rust komt op

het terrein waarop wij nu bezig zijn. De betrokkenen zijn gebaat bij een definitieve regeling, waaromtrent sinds jaar en dag over het principe geen verschil van mening is, maar alleen over de wegen en middelen om daartoe te geraken. Wij menen dat de voorstellen heel zorgvuldig zijn afgewogen en kunnen meewerken aan het bereiken van de twee doelstellingen, ten eerste de broodnodige ombuiging opdat onze economie de lasten kan blijven dragen, en ten tweede de door het kabinet veroorzaakte scheefgetrokken verhouding tussen inactieven en actieven weer zoveel mogelijk in evenwicht te brengen.

□

De heer **De Vries** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met de Regering mijn erkentelijkheid te tonen voor de uitvoerige en diepgaande wijze waarop zij is ingegaan op wat in eerste termijn van de zijde van de Kamer en met name van de zijde van mijn fractie is gezegd. Daarmee heeft de Regering van haar kant opnieuw de grote betekenis van dit structurele wetsontwerp onderstreept.

Wij waarderen het dat de Regering haar antwoord begonnen is met dit wetsontwerp te plaatsen in de samenhang met de doelstellingen van het sociaal-economisch beleid en het vele wat door de Regering aan voorbereiding van nieuwe wetgeving op dit terrein in beweging is gezet. Terecht heeft de Regering in dat verband de aandacht gevestigd op het volumebeleid, het wetsontwerp openbaarheid van inkomens, de voorbereiding van de raamwet op de inkomensverdeling en de wet op de inkomensontwikkeling van non-profit-instellingen.

Terecht ook is in dat verband genoemd het prijsbeleid voor de vrije beroepen en de koopkrachtgarantie tot het modale inkomen, die de Regering ook voor 1980 heeft toegezegd. Terecht ook heeft de Regering erop gewezen dat ter wille van het behoud van een welvaarts vaste koppeling vooral op langere termijn de medewerking van de sociale partners in de zin van bereidheid tot matiging van de loonontwikkeling onontbeerlijk is.

Ik kom thans tot de opmerkingen van de Regering die meer specifiek betrekking hadden op de onderwerpen die in dit wetsontwerp zijn geregeld.

Wat de inhoud van het begrip welvaarts vaste koppeling betreft kunnen wij ons vinden in de interpretatie die de Minister van Sociale Zaken heeft gegeven van het werknemers- en het werkgeversstandpunt in de SER. De

pluim die de Minister zich daarbij zelf op de hoed heeft gestoken door het regeringsstandpunt als het wijze midden te presenteren, heeft hij wat ons betreft ook inderdaad verdiend.

De argumenten die de Minister heeft aangevoerd tegen de kritiek op de thans voorgestelde index, hebben op ons indruk gemaakt. Dat geldt met name voor zijn bezwaren tegen voorstellen om in de plaats van de index van de regelingslonen over te stappen naar de index van de verdiende lonen. Afgezien van de door de Minister aangegeven praktische onmogelijkheid daarvan op dit moment, hebben wij ook begrip voor veel van de andere door hem genoemde bezwaren. Niettemin behouden ook wij begrip voor de bezwaren die zijn aan te voeren tegen de index van de regelingslonen. Daarnaast hebben wij geconstateerd dat de argumenten van de Minister niet op alle fracties zoveel indruk hebben gemaakt als op de onze. Tegen die achtergrond en met name omdat het hier gaat om een zakelijke discussie over de bruikbaarheid van een bepaalde index voor een bepaald doel, kunnen wij ons toch voorstellen dat de Regering nog eens aan het CBS om een notitie over deze materie vraagt.

Ik heb in eerste termijn gepleit voor eliminatie van pensioenpremies en VUT-bijdragen in de index van de regelingslonen. Ik heb begrepen dat de Regering van mening is dat dit probleem iets gecompliceerder is dan wij in eerste instantie hebben gedacht. Ik hoop echter dat dit niet betekent dat daarmee de hele zaak is afgedaan. Daarom heb ik hierover samen met de heer De Korte een motie ingediend.

Ik kom tot het punt van de minimum vakantiebijslag. Het heeft ons verheugd dat de Regering goed heeft geluisterd naar de bezwaren die in eerste termijn door de CDA-fractie zijn aangevoerd tegen de verlaging van het niveau van het minimum maandloon met 1%. Wij zijn de Regering erkerkelijk voor dat zij alles afwegend tot de conclusie is gekomen de niveaucorrectie achterwege te moeten laten. Dat geldt met name omdat wij ons ervan bewust zijn dat het achterwege blijven van die correctie niet onaanzienlijke financiële consequenties heeft. Dat brengt ons ertoe er begrip voor te hebben dat de wettelijke minimum vakantietoelag niet onmiddellijk naar het vrijwel door iedereen in deze Kamer gewenste niveau van 8% kan gaan. Voor ons is het aanvaardbaar dat het gefaseerd gebeurt, waarbij de wettelijke minimum vakantiebijslag vanaf 1 januari a.s. zal worden gebracht op het

De Vries

niveau van 7,5%. Wij zijn de Regering erkentelijk voor de nota's van wijzigingen die zij heeft aangeboden. Verheugd zijn wij ook over het voornemen van de Regering de minimum vakantiebijslag in 1981 naar 8% te brengen.

Wij hebben dit voornemen geïnterpreteerd als een beginselbereidheid onder het voorbehoud dat de daarvoor benodigde middelen kunnen worden gevonden in de opbrengst van de p.m.-post die betrekking heeft op de effecten van de schoning van de index dan wel in andere ombuigingen in dezelfde sfeer.

De cijfers, die de Staatssecretaris heeft gepresenteerd inzake de budgettaire effecten in 1981 interpreteren wij als een illustratie van dat financiële voorbeeld. Overigens onderschrijf ik het verzoek van de heer Van der Doef om een cijfermatig overzicht van de structurele effecten van de verhoging tot 7,5% in 1980.

Mijnheer de Voorzitter! Ten slotte wil ik een enkel woord spreken over de bouw- en uitzend-c.a.o. In eerste termijn heb ik reeds meegedeeld dat mijn fractie op dit punt akkoord kan gaan met de regeringsvoorstellen. Dat betekent ook, dat wij ons hebben laten overtuigen door de Regering dat er geen aanleiding is, deze c.a.o. alsnog voor haar eigen gewicht mee te nemen in de index. Wel gaan wij ervan uit, dat de Regering, nu het CBS bezig is een nieuwe index van de regelingslonen op te stellen, de aandacht van het CBS op deze problematiek zal vestigen. Ik ga er overigens trouwens van uit, dat problemen die uit de thans gehanteerde indexcijfers zijn gerezen niet geheel en al zijn ontsnapt aan de aandacht van het CBS.

De vergadering wordt van 16.27 uur tot 16.50 uur geschorst.

Minister Albeda: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met een opmerking over wat de heer Van der Doef heeft gezegd; hij sprak over een gedepolitiseerde benadering. Ik trek dat een beetje op mijn fatsoen, want als ik tegen een ding bezwaar heb in deze Kamer, dan zou het juist zijn, dergelijke belangrijke zaken uit de politieke benadering te houden. Als hij zou zeggen, dat wij hebben gestreefd naar een gedepolariseerde benadering, dan zou ik hem kunnen bijvallen. Het is niet onze bedoeling geweest, te doen alsof wij spreken over een puur technische aan gelegenheid. Ik heb met zoveel woorden gezegd dat het ons gaat om rechtvaardigheid, om billijkheid en om

evenredigheid bij een echt politieke bedoeling: handhaving van de netto-netto-koppeling, handhaving van de band tussen inkomens van actieven en niet-actieven.

Vervolgens heeft de heer Van der Doef een opmerking gemaakt over het arbeidsvoorwaardenbeleid. Ik heb bij interruptie al laten blijken dat ik het niet helemaal met hem eens was. Als het aankomt op de vraag, hoe het komt dat de matiging op de tocht is komen te staan, dan is het naar mijn gevoel wel zeer gerieflijk voor de oppositie om te zeggen dat het ligt aan het regeringsbeleid, maar alle uitingen van de mensen die actief zijn geweest in bijvoorbeeld de havenstaking, bij vleeswaren en dergelijke waren niet zozeer: ach, dat regeringsbeleid, ach, dat gebrek aan inkomensbeleid, of de Wet op de ondernemingsraden is niet mooi genoeg of er is geen VAD, als wel: er is best ruimte, waarom zouden wij dan het geld niet krijgen? Ik denk dat veel wezenlijker dan regeringsbeleid of beleid van FNV of van wie ook de problematiek is van de arbeidsmarkt, die werkgevers en werknemers in geweldige mate onder druk heeft gezet.

Ik kan mij best voorstellen dat het dan aardig uitkomt om te zeggen: Het ligt allemaal aan de Regering – ten slotte ligt alles aan de Regering – maar ik denk toch dat men op die manier de waarheid geweld aandoet. Als wij met zijn allen daaraan iets willen doen, en dat willen wij toch met elkaar, dan heeft het bijzonder weinig zin om dan maar te doen, alsof dat allemaal ligt in een sfeer van een regering die onvoldoende doet aan alle mogelijke zaken. Men begriep mij goed, dat wil niet zeggen dat ik die zaken onbelangrijk vind.

De aanpassingswetten moet men volgens de heer Van der Doef zien in een bepaalde context. Als hij zegt dat wij ergens zitten aan een historische breuklijn, dan is dat een benadering, waarmee ik best zou kunnen leven. Hij zegt vervolgens: Als het erop aankomt, dan stelt de Regering: Nu moeten wij van de gelegenheid gebruik maken om een en ander wat terug te schroeven. In wezen was dat ook de benadering van de heer Bakker.

Men gaat niet zeggen: Laten wij nu voorzichtig – status quo – zijn en niet in zoverre een verandering aanbrengen dat wij ervoor zorgen, dat het minimumloon niet gaat functioneren als een gaspedaal, maar laten wij het systeem handhaven op een manier, die erop neerkomt dat dit systeem een rol speelt ook bij de matiging. Hij zegt: De Regering wil wat anders; zij wil grotere afstanden maken. Ik ben dat

volstrekt met hem oneens. Ik wil dat ook met zoveel woorden ontkennen. De Regering heeft gezegd: Wij leven in een slechtere economische situatie; wij konden best wel eens problemen krijgen met het handhaven van al de belangrijke gebeurtenissen die in onze sociale-zekerheidswetgeving zitten.

Als wij in plaats van te morrelen aan de principes van onze wetgeving proberen om alles wat er aan fouten inzitten en om alles wat er aan niet bedoelde effecten inzitten eruit te halen, dan zou ons dat al een belangrijke besparing opleveren. Die besparing is van nut in de huidige slechte economische situatie. Ik vind dan ook een suggestie als die van de heer Jansen: Ach, dit is nog maar het begin, achter de opvatting van de Regering iets zoeken, wat er in geen geval achter zit en ook niet behoort achter te zitten.

Ik wil thans enkele opmerkingen maken over de problematiek van de koppeling van lonen en regelingslonen, waarover de heren Van der Doef, Nypels, Jansen en de Vries hebben gesproken.

Laten wij de zaak even op een rijtje zetten. De door ons voorgestane welvaartsvaste koppeling wordt gerealiseerd door het halfjaarlijks volgen van de regelingslonen. Wij laten daarbij elementen die specifiek sector- of functiegebonden zijn buiten beschouwing, evenals elementen die tot cumulatieve leiden. Daarnaast rekenen wij bepaalde elementen naar niveau toe. In het afgeleide beleid is voor ons geen plaats voor verdiende lonen. Daarvoor hebben wij enkele redenen. Het begrip minimumloon ligt inderdaad dicht bij het begrip verdiend loon, maar in de praktijk functioneert het vaak als regelings- of schaalloon. Bij de koppeling aan verdiende lonen zal dit van tijd tot tijd fricties geven.

Ik denk bij voorbeeld aan de wijze waarop prestatiebeloning op dat niveau zal doorrekenen in de vaststelling van het minimumloon. Dat is een heel duidelijke, zichzelf herhalende opkrikkende werking. Prestatiebeloning moet immers gezet worden op de basis van het minimumloon, maar in het verdiende loon komt diezelfde prestatiebeloning er nog eens in. Dat is een klassiek schoolvoorbeeld van een opkrikkende werking. Ik denk dat daar elementen in zitten die moeilijk te elimineren zijn. Ik geef de heer Nypels gelijk als hij zegt dat sommige dingen niet geëlimineerd kunnen worden, maar dat zijn nu juist dingen die wij niet zouden willen elimineren.

Voor ons gelden herstructurering, invoering toeslagen, minimum loon-effecten en de verschuiving tussen be-

Albeda

drijfstukken. Dit soort zaken is veel moeilijker te elimineren in het geval van het hanteren van verdiende lonen. Verder is er nog het punt van de nadjiling. Toegegeven moet worden dat in ons systeem soms schoksgewijze aanpassing kan plaatsvinden. In het algemeen valt het mee, maar het is toch een nadeel dat in ons systeem geaccepteerd zal moeten worden.

De verhouding tussen verdiende lonen en regelingslonen kan bij de discussies over bijzondere verhogingen aan bod komen, maar dan niet in de sfeer dat er een achterstand is, waardoor de zaak moet worden aangepakt. Dat moet dan gebeuren in vrijheid, letkend op de economische situatie van dat moment.

De heren Nypels, Van der Doef en De Vries hebben gevraagd om een studie van het CBS. Op dit punt is er ook een motie van de heren Nypels en Van der Doef. Ik ben het met de overwegingen uit de motie nauwelijks eens, maar ik wil het CBS wel om die studie vragen. Niet dat ik er veel van verwacht, maar dat hoeft op zich geen doorslaande reden te zijn om het niet te vragen. Wij zullen aan het CBS vragen om na te gaan wat de mogelijkheden zijn ingeval het verdiende loon wordt gehanteerd.

De heer Van der Doef heeft nog een vraag gesteld over de achterstand over de periode 1974-1977. Wij hebben bekeken wat de resultaten zouden zijn geweest als het nieuwe systeem in die periode van toepassing zou zijn geweest. De feitelijke ontwikkeling zou dan dezelfde zijn geweest. De heer Van der Doef vraagt of wij hiermee een achterstand met terugwerkende kracht proberen weg te redeneren. Dat is niet de bedoeling. Wij erkennen de achterstand, voor zover die voortkomt uit vloeren en vaste bedragen, maar wij voegen eraan toe dat er naar onze opvatting ook elementen ten onrechte hebben doorgewerkt. Per saldo is er naar onze mening noch van achterstand, noch van voorsprong sprake. Bewust en consequent zie ik daarbij af van het achterblijven van verdiende lonen bij regelingslonen.

Ik kom dan tot het niet elimineren van de component eindejaarsuitkeringen uit het aanpassingsmechanisme, waarover de heren Van der Doef en Bakker hebben gesproken.

Het meetellen van de eindejaarsuitkeringen in het aanpassingsmechanisme leidt in de praktijk tot dubbeltellingen, namelijk in de gevallen waarin minimumloontrekkenden uit hoofde

van hun arbeidsovereenkomst reeds een eindejaarsuitkering ontvangen. Het voorgestelde mechanisme beoogt nu juist, dergelijke dubbeltellingen te vermijden. Er is bovendien geen enkele reden om deze uitkering erbij te betrekken. De eindejaarsuitkering vormt materieel en – als deze wet in werking treedt – ook formeel geen onderdeel van het begrip 'minimumloon' en zij behoeft dus ook niet te worden meegenomen bij de toetsing van de vraag, of aan de minimumloonverplichting is voldaan. Ik teken daarbij aan dat toetsing op jaarbasis niet voorkomt. Wij hebben trouwens uit een oogpunt van rechtszekerheid in het algemeen bezwaar tegen toetsing op jaarbasis. Dat betekent uiteraard dat wij grote moeite hebben met de motie van de heer Van der Doef op dit punt.

Ook de heer De Korte heeft op dit punt vragen gesteld. Ik vind dus dat in beginsel toetsing van de minimumloonverplichting per betalingstermijn moet kunnen plaatsvinden. Alleen wanneer het looninkomen een groot variabel bestanddeel kent, kan toetsing over een langere termijn wenselijk zijn. De sociale partners kunnen daarover in c.a.o.'s afspraken maken. Dat gebeurt echter niet, zeker niet op jaarbasis. Dat betekent dat terecht de facto – en straks formeel – de eindejaarsuitkering geen onderdeel van het begrip 'minimumloon' behoort uit te maken.

De heer **De Korte** (VVD): Dan wil ik de Minister er toch op wijzen, dat dit dus niet op grond van overwegingen van parallelie gebeurt. Dat was tot nu toe het argument. Dat vond ik ook een heel gek argument. Omdat het eruit wordt geschoond, moet het uit het begrip 'minimumloon'.

Minister **Albeda**: Ik vind het logisch, de uitkering, als je die niet betreft bij de toetsing, of iemand wel het minimumloon haalt, ook niet mee te nemen bij de berekening van wat wel en wat geen minimumloon is.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Kunnen we dan niet beter de omgekeerde procedure volgen door de uitkering, ook op gronden van logica – ik ben het wat dat betreft met de heer De Korte eens – wel deel te laten uitmaken van de index? Ik vind het dan niet inconsequent om de eindejaarsuitkering ook mee te laten tellen bij het begrip 'minimumloon'.

Minister **Albeda**: Dat zou kunnen, maar dan ontstaat het technische probleem dat er een element is, dat alleen

over een jaar te berekenen is, terwijl onze aanpassingen in principe per halfjaar geschieden.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Heeft de Minister werkelijk het idee, dat het minimumloon nog veel fungeert als toetsingscriterium op korte termijn, in verband met de vraag of mensen het inkomen hebben gehad, dat zij volgens de wet hadden moeten krijgen?

Minister **Albeda**: Natuurlijk, dat gebeurt regelmatig.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Ik zeg dit, omdat de Minister het zelf minder geloofwaardig heeft gemaakt door er in de loop van de behandeling van dit wetsontwerp nogal de nadruk op te leggen, dat het minimumloon juist de functie van een schaalloon met al zijn effecten heeft gekregen. Daarmee is tegelijkertijd de andere functie van het minimumloon, in de wet althans, verminderd.

Minister **Albeda**: Ik heb nooit gezegd dat dat de regel is in het bedrijfsleven. Ik heb gezegd dat er gevallen zijn, waarin dat gebeurt. Ik denk echter dat de technische bezwaren zo groot zijn, dat het gewoon verstandig is, die tweezijdige operatie uit te voeren. Haal die uitkering uit het formele begrip 'minimumloon', dus neem die ook niet mee bij de toetsing, waardoor niemand schade heeft van het niet meer doorberekenen, maar dan moet die uitkering natuurlijk ook niet opgenomen worden in de regelingslooonindex. Ik vind het volstrekt logisch.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Kan de Minister meteen een mening geven over het amendement van de heer Bakker? De amendementen komen nog wel aan de orde, maar materieel behoort het bij dit onderwerp.

Minister **Albeda**: Ik weet niet, of de heer Bakker – dat zal hij zelf beter kunnen zeggen – zijn amendement nog handhaaft. Voor zover ik het heb begrepen, is er namelijk sprake van een klein misverstand. Wat de heer Bakker wil bereiken, is niet precies, wat het amendement inhoudt, voor zover ik het begrijp. Misschien is het echter beter, er bij de behandeling van de amendementen op terug te komen, want ik weet het niet precies uit het hoofd. Ik geloof echter dat wat de heer Bakker bedoelt, niet automatisch geldt als zijn amendement wordt aangenomen. Daarom denk ik dat het goed is als hij nog eens kritisch naar zijn amendement kijkt, resp. laat kijken.

Albeda

Het spijt mij dat ik de heren Nypels en Van der Doef ter zake van de herstructurering niet heb kunnen overtuigen.

Het kan zijn dat geconstateerd moet worden dat bepaalde functies relatief, d.w.z. bezien in het kader van de totale loonstructuur, geen goede plaats hebben. Dit vindt dan zijn oorsprong in specifieke omstandigheden in de desbetreffende sector der bedrijfstakken, dit uiteraard ter beoordeling van de sociale partners in die bedrijfstakken. Het kan dus betekenen dat bepaalde functies in vergelijking met andere functies een hogere beloning moeten hebben. Dan moet het mogelijk zijn die functies die hogere beloning te geven, zonder op de andere onderdelen van de loonstructuur weer een opkrikken-de werking uit te oefenen. Daarom moet het effect op het minimumloon naar ons gevoelen worden voorkomen. Wij blijven dan ook van mening dat herstructurering als zodanig geen onderdeel vormt van de algemene loonbeweging, althans niet op dezelfde wijze en in dezelfde zin als bij voorbeeld prijscompensatie of initieel. Daarom vinden wij dat de herstructurering wel moet worden geëlimineerd.

De heer De Korte vraagt hoe het nu zit met die technische problematiek ten aanzien van het uitzonderen van de trendvolgers. Ik heb geprobeerd dit uit te vinden. Het blijkt een computertechnische kwestie te zijn, die mijn begrip enigszins te boven gaat. Het schijnt echt nogal wat techniek te vragen om dit elimineren tot stand te brengen.

Een andere vraag is of men een inkomen, dat gekoppeld is aan de salarissen van ambtenaren en daarmee indirect aan de regelingslonen, moet meenemen in het regelingsloon. Daarover zouden twee opmerkingen gemaakt kunnen worden. In de eerste plaats, voor zover dat exact gebeurt, zou die opnemingsneutraal zijn. Het zou dus niet de moeite zijn het te elimineren of op te nemen. Het blijkt echter dat in de praktijk iets meer gebeurt dan alleen maar volgen. Het CBS is van mening dat het om de index van de lonen in de particuliere bedrijven gaat, waaronder volgens die definitie ook de trendvolgers vallen. In die zin behoort de zaak èn formeel èn materieel in de regelingslonen. Ik denk niet dat het effect van elimineren wereldschokkend zou zijn.

Ik kan ten aanzien van de problematiek van de toeslagen vuil en onaangenaam werk in principe niet meer doen dan herhalen wat ik in de eerste ter-

mijn heb gezegd. Dat heeft naar mijn gevoel niet zo bar veel zin, maar nog even uitgaande van dat betoog kan ik zeggen dat de problematiek pas problematisch kan worden wanneer in 1980 vuil-werktoeslagen ingevoerd en vrij snel daarop algemeen verwerkt worden. Het lijkt mij onwaarschijnlijk dat dit zich zou gaan voordoen.

Mocht het onverhoopt wel het geval zijn, dan vind ik dat een oneigenlijke ontwikkeling en als het op grote schaal zou gebeuren – wat ik niet verwacht – zal op dat moment bekeken moeten worden of de doorwerking metter daad gerechtvaardigd en wenselijk is. Ik heb in eerste instantie al gezegd dat het bij wet zou moeten worden veranderd als wij daaraan iets zouden doen.

De heer Van der Doef heeft met betrekking tot de bouwtoeslagverwerking gewezen op het overleg over de ambtenarensalarissen. In wezen is dat een vraag voor mijn ambtgenoot van Binnenlandse Zaken. Minister Wiegel heeft er nooit onduidelijkheid over laten bestaan dat de marges uiterst klein zijn. De heer Van der Doef gaat er naar mijn gevoel van uit dat, wanneer de Minister van Binnenlandse Zaken weinig tot geen ruimte heeft, een maatregel zonder overleg wordt opgelegd. Hoe klein en mager de marges eigenlijk zijn, blijkt ook in dit debat uit onze opstelling.

De heer Van der Doef (PvdA): U gaat er wel van uit dat er een marge is. Ik spreek mij ook niet uit over de grootte daarvan. Een marge waarover wordt onderhandeld, veronderstelt per definitie dat er enige ruimte is anders dan het volstrekt niet doorwerken. Welnu, aan dat uitgangspunt voldoet de onderhandelingsituatie niet.

Minister Albeda: Dat is uw conclusie.

De heer Van der Doef (PvdA): Vertelt u dan eens hoe groot die marge is en of zij überhaupt bestaat.

Minister Albeda: Dan zou ik de gehele onderhandelingspositie van mijn collega van Binnenlandse Zaken nog eens uit de doeken moeten doen.

De heer Van der Doef (PvdA): Het is uiterst relevant bij dit wetsontwerp om te weten welke marge de Minister van Binnenlandse Zaken heeft.

Minister Albeda: Duidelijk is dat uitvoerig is overlegd en dat de procedure rond deze zaak op dit moment af is. Wat u op dit moment vraagt, heeft naar mijn gevoelen geen enkele zin.

De heer Van der Doef (PvdA): Er was dus geen marge en er is dus geen marge.

Minister Albeda: Tja, dat is uw conclusie. Ik constateer in de eerste plaats dat er zeer geringe marges voor ons allen waren. In de tweede plaats constateer ik dat er overleg is gevoerd en in de derde plaats dat het geëindigd is zonder dat overeenstemming werd bereikt in die zin en dat dus de bouw-c.a.o. wordt doorberekend.

De heer Van der Doef (PvdA): Dan concludeer ik dat daar een volstrekt schijnoverleg heeft plaats gevonden.

Minister Albeda: Als u schijnoverleg noemt een overleg waarbij de vrager zijn zin niet krijgt, dan is dat uw definitie.

De heer Van der Doef (PvdA): Dit soort interpretaties laat ik niet lopen. Schijnoverleg is overleg waarbij feitelijk over helemaal niets valt te onderhandelen, omdat niet alleen de vrager zou kunnen overvragen, maar ook omdat de aanbieder helemaal niets heeft aan te bieden.

Minister Albeda: Dan heeft u kennelijk niet geluisterd naar alles wat collega Wiegel daarover bij herhaling heeft gezegd. Er is open reëel overleg, waarbij men niet van tevoren weet wat eruit komt. Dit overleg is er geweest. Dit overleg is echter stukgelopen.

De heer Van der Doef (PvdA): U kunt toch, ook vanuit het collegiale beraad, wel aanduiden of er enige marge in dat overleg is geweest, of iets anders dan volledig niet doorwerken bespreekbaar is geweest? Het woord 'bespreekbaar' staat in de memorie van toelichting bij dit wetsontwerp. Ik heb nergens kunnen vinden in welke mate het bespreekbaar is geweest.

De heer Van Dis (SGP): Dan moet u bij Minister Wiegel zijn.

De heer Van der Doef (PvdA): De Regering is ongedeeld en ook de Minister van Sociale Zaken kan vertellen wat er mee is bedoeld. Hij hoeft niet vanuit de onderhandelingen te spreken. Hij heeft bovendien zelf naar de memorie van toelichting verwezen.

Minister Albeda: Ik vind dat u een vraag stelt die u moet stellen aan de Minister van Binnenlandse Zaken die er ongetwijfeld een antwoord op zal geven. Ik heb bovendien laten uitkomen wat mijn antwoord zou zijn, als ik op deze vraag wel zou ingaan.

De heer Van Dis heeft gevraagd wat de Regering doet aan het verschil in netto-inkomen tussen de minimumloner in de particuliere sectoren en de minimumloner in de overheidssector. In verhouding tot de particuliere sector zijn er slechts relatief weinig ambe-

Albeda

naren in de overheidssector werkzaam die een brutosalaris hebben dat gelijk is aan het bruto-minimumloon. Het is bovendien niet terecht – de heer Van Dis bedoelt het waarschijnlijk niet zo – bruto lonen en inkomens met elkaar te vergelijken zonder daarbij de functies te betrekken. Uitspraken hierover zonder een functievergelijking, zijn per definitie niet onderbouwd. Juist daarom wordt op korte termijn een begin gemaakt met een pakket vergelijkend onderzoek. Hierover is mondeling overleg geweest. Er is uitvoerig over dit onderzoek gesproken. De zaak heeft dus wel degelijk de aandacht van de Regering.

De heer De Korte heeft gevraagd of de Minister bij het CBS ervoor wil pleiten dat voortaan de c.a.o.-uitzendwelen naar feitelijk gewicht wordt meegenomen. De wegingssystematiek, die wordt toegepast door het CBS, vind ik in haar uitgangspunten acceptabel. Het is niet mijn bedoeling te treden in de beoordeling van de feitelijke uitwerking van die uitgangspunten. Dit behoort nu eenmaal tot de eigen verantwoordelijkheid van het CBS. Zeker is dat het CBS vanuit die verantwoordelijkheid bij de voorgenomen herziening aan de specifieke problematiek rondom de uitzend-c.a.o. aandacht besteedt, mede gelet op de gevoerde discussies. De beslissing of dit moet leiden tot aanpassing van de uitgangspunten, kan uiteraard in alle vertrouwen aan het CBS worden overgelaten. Dit is overigens ook een antwoord op de vraag van de heer De Vries.

De heer Bakker heeft gesproken over het feitelijke gemak waarmee die bouw-c.a.o. is geëcarteerd. De heer Bakker spreekt toch wel enigszins eufemistisch, gezien de discussies die wij hebben gevoerd over de problematiek van de bouw-c.a.o.

Naar mijn mening is de Regering op dit punt erg consciëntieus te werk gegaan. Zij heeft afgewacht tot zij het advies had van de Sociaal-Economische Raad en zij heeft tot twee keer toe noodwetgeving gemaakt, voordat zij nu met de wetgeving komt. Naar mijn mening kun je dus niet zeggen dat dit erg gemakkelijk is. Aan het adres van de heer Van der Doef kan ik dan nog zeggen dat wij niet de meest efficiënte weg hebben ontwikkeld door het kiezen voor een wettelijke maatregel, wanneer het de bedoeling was om voortaan elke keer een wat tegenvallende c.a.o. te elimineren. De procedure duidt op zich zelf wel aan dat het een hoge uitzondering betreft. Dat be-

hoort het ook te zijn, want ik pleeg zaken die regelmatig voorkomen wat efficiënter te regelen.

In principe blijf ik op het standpunt staan dat toeslagwerkingen behoren door te werken in de index en daarmee in de minimumlonen. Ik bevestig dat nog een keer uitdrukkelijk. Wij hebben hier te maken met een bijzondere problematiek. Wij hebben dat niet alleen vanwege het karakter en de afkomst van de toeslagen, maar ook vanwege de bijzondere situatie voor 1980 en 1981. Ons beleid moet slagen ten bate van degenen die werkloos zijn.

De heer Bakker zei – hoewel ik hem wellicht niet goed heb begrepen – dat de voordelen van de wijziging van de bruto-aanpassingsmechanismen groter zijn dan door de Regering tijdens de voorbereiding is gesuggereerd. Ik moet dat ontkennen. Die verschillen met het bestaande systeem zijn per 1 januari voor het eerst in de praktijk berekend; $-0,25\%$ voor de minima en $-0,32\%$ voor de modale werknemer. Die marginale verschillen zijn door ons steeds voor mogelijk gehouden. Wij hebben dat ook altijd gezegd. Alleen omdat die verschillen marginaal zijn, zijn zij niet te ramen. Voor de modale uitkeringstrekkers zal die wijziging meestal een negatief effect hebben. Om die reden heeft toerekening naar niveau niet zo veel effect. Voor de grote bulk van de uitkeringen heeft een toerekening uiteraard wel materieel effect. Hoe per saldo elimineren en toerekenen zich per aanpassingsdatum materieel gaan verhouden, kan op dit moment niet met zekerheid worden aangegeven.

De heer Bakker (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Ik had het over het effect van de schoning. In 1981 registreert de Minister nu al een meevaller van f 125 miljoen.

Minister Albeda: In 1981?

De heer Bakker (CPN): Ja, in 1981.

Minister Albeda: Voor 1981 weten wij nog niet wat er uitkomt.

De heer Bakker (CPN): De schoning van de regelingsloonindex bedraagt f 125 miljoen. Dat staat op het papier-tje uit het slot van de redenering van de Staatssecretaris.

Minister Albeda: Er is een misverstand in het spel. Het bedrag dat wordt geschoond per 1 januari 1980 werkt uiteraard door in 1981, 1982, 1983 enz. Wanneer men het doorberekent naar het jaar 2000, wordt het een heel belangrijk bedrag.

De heer Bakker (CPN): Dit bedrag staat buiten de berekeningen die de Minister heeft gemaakt in de stukken. Op dat punt kwam hij tot f 900 miljoen en tot f 690 miljoen. Nu komt hij met een aantal nieuwe posten. Dat zijn de verminderde inkomsten door middel van de nota van wijziging. Daartegenover stelt hij een extra bedrag vanwege het niet doen van uitgaven, te weten de schoning van de index van de regelingslonen. Dat komt dus bovenop hetgeen in de stukken is berekend.

Minister Albeda: De heer Bakker moet in de gaten houden dat het extra bedrag in wezen toevallig is vanwege de werking van het systeem.

De heer Bakker (CPN): En dat betwijfel ik nu juist! Naar mijn mening is dat helemaal niet toevallig. In de systematiek van de schoningsoperatie komen dergelijke bedragen naar voren.

Minister Albeda: Dan moeten wij in de periode van de drie jaar waarover de heer Van der Doef sprak en waarin hij met de Staatssecretaris wil nagaan wat er dan is gebeurd, of misschien over een langere periode, echt bezien hoe de plussen en de minnen zich tot elkaar verhouden. Ik ben er niet zeker van dat er dan alleen maar minnen of alleen maar plussen zullen zijn. Men zal zien dat dit afhangt van de toevallige combinatie van factoren binnen een bepaalde halfjaarlijkse periode. Op dat punt kunnen wij elkaar beter over vier jaar nader spreken.

Ik kan dit niet garanderen. Het staat er als post pro memorie. Ik kan niet zeggen dat ik schat dat er in de komende jaren een bepaald bedrag uitkomt.

De heer Bakker (CPN): Dit begrijp ik wel, want u kunt volgens mij straks met terugwerkende kracht niet meer berekenen, hoeveel het was geweest, als u de schoningsoperatie achterwege had gelaten.

Minister Albeda: Dit kan best.

De heer Van der Doef (PvdA): Kunt u dan in ieder geval toelichten hoe u aan het bedrag van f 125 miljoen bent gekomen? Dit is een resultante van effecten van het niet doorwerken van bepaalde elementen in de index. Ik ben zeer nieuwsgierig naar de berekening die hieraan ten grondslag ligt.

Minister Albeda: Ik kan u op dit moment niet precies vertellen hoe dit is uitgerekend. Het is een calculatie van de verschillen tussen de ontwikkelingen van het minimumloon en de uitkeringen in het oude en in het nieuwe systeem.

Albeda

De heer **Van der Doef** (PvdA): Ik neem aan dat het bedrag niet zo maar geprikt is. U voert het immers op als dekking van een gat dat in uw financiële veronderstellingen wordt geslagen. Hieraan moet een berekening ten grondslag liggen. Het moet niet veel moeite zijn, deze aan de Kamer over te leggen.

De heer **De Vries** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De heer Van der Doef kan dit vinden in de nota naar aanleiding van het eindverslag. Hierin is de index die per 1 januari 1980 geldt, uitgesplitst in een aantal componenten. Hieruit blijkt dat het effect van de eliminatie van een aantal elementen ongeveer een kwart procentpunt oplevert. Dit geldt voor de minima en voor de bovenminima. Als wij dit uitdrukken in guldens, komt er een bepaald bedrag uit. Dit heeft de heer Van der Doef aangetroffen.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Ik wil weten van welke verhogingen voor 1980 hierbij is uitgegaan.

Minister **Albeda**: Ik heb het kunnen vinden op bladzijde 13 van de nota naar aanleiding van het eindverslag. Daar staat precies welke elementen welk percentage opleveren. Verder begrijp ik uw vraag niet.

De heer **Weijers** (CDA): De heer Van der Doef wil in de computer kijken.

Minister **Albeda**: Dat moet je niet doen, dan zie je niets.

De heer Van der Doef heeft een opmerking gemaakt over het elimineren van de VUT-bijdrage. Hij zei dat op dit punt geen SER-advies is gegeven. Inderdaad is de SER aan deze component, die van nogal recente datum is, in zijn advies niet toegekomen. Dit neemt niet weg dat wij een beslissing over het al of niet doorwerken van deze component moeten nemen. Logischerwijs hebben wij aansluiting gezocht bij de qua karakter het meest met de VUT-bijdrage vergelijkbare component, de pensioenpremiëcompensatie, waarover de SER uiteraard wel heeft geadviseerd.

De heer Van der Doef vroeg bovendien een verduidelijking van de wijze waarop eliminatie van de compensaties voor werknemersbijdragen in pensioenpremies en VUT-bijdragen uit het bruto-aanpassingsmechanisme zal worden geëlimineerd. De eliminatie van beide beloningscomponenten vraagt geen amendementen of nota's van wijziging. De componenten zijn niet met name in de voorgestelde wettekst genoemd. Het wetsontwerp ver-

wijst hiervoor naar een algemene maatregel van bestuur in artikel I onder B. Beide componenten kunnen in de algemene maatregel van bestuur als te elimineren componenten met name worden genoemd. Dit zal gebeuren. Daarom is er geen behoefte aan een expliciete uitspraak van de Kamer.

Het laatste zeg ik aan het adres van de heren De Korte en De Vries. Ik meen dat hun motie overbodig is.

De vraag van de heer De Korte in welke mate de laagste schaallonen in de jaren 1974 tot 1977 ten gevolge van de ontwikkeling van het minimumloon zijn ondergelopen, is niet precies te beantwoorden. In vergelijking met deze jaren zal in 1980 het onderlopen zeker niet in grotere mate plaatsvinden, eerder in mindere mate. Destijds hebben immers bijzondere verhogingen plaatsgevonden. Wij overwegen deze niet, althans niet voor de naaste toekomst.

Bovendien is de najiling een tijd lang problematisch geweest in die zin dat op jaarbasis gemeten, de verhoging van het minimumloon hoger uitviel dan de stijging van het contractloon. Dit was in de periode dat het stijgingstempo van de nominale loonstijging aanzienlijk verminderde. Dit probleem doet zich thans in veel mindere mate voor. Men zou bijna zeggen: helaas.

De heren De Vries, Van der Doef en Nypels hebben gesproken over de minimumvakantiebijslag.

De heer De Vries heeft ons voorstel om bij nader inzien de niveaucorrectie achterwege te laten en de minimumvakantiebijslag gefaseerd te verhogen, juist begrepen. Inderdaad zijn wij in beginsel bereid, de minimumvakantiebijslag in 1981 te verhogen van 7,5% tot 8%, mits de daartoe benodigde financiële middelen beschikbaar zijn. In deze zin is de verhoging duidelijk geconditioneerd. De Staatssecretaris zal hierop ingaan, ook wat de financiële aspecten en de koopkrachteleffecten ervan betreft.

□

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Over de vraag, of het ter tafel liggende wetsvoorstel al of niet een hervormingsvoorstel is, wordt verschillend gedacht. Er is ook op verschillende wijze op gereageerd. Ik zou zelf het volgende hiervan willen zeggen:

Ik meen dat de vastlegging van de netto-netto-koppeling van bijzonder essentieel belang is. De heer Weijers heeft nadrukkelijk hierop gewezen. Ik vind het een heel ver gaand voorstel. Voor het overige meen ik te mogen zeggen, dat sprake is van een voortzet-

ting van het beleid met betrekking tot de aanpassingsystematiek van onze sociale verzekeringen, namelijk op basis van een welvaartsvast systeem, zij het, dat het hier en daar is gecorrigeerd. Ik zou dit dan ook willen kwalificeren als een voortzetting van het beleid.

Zelf zie ik meer kenmerken van hervormingsvoorstellen in de voorstellen welke hier aan de orde zijn geweest met betrekking tot de integratie van de kinderbijslag en de kinderafrek – een vrij ingrijpende zaak – en met betrekking tot de gelijkberechtiging van man en vrouw in de algemene arbeidsongeschiktheidsverzekering. Ik meen dat met name deze beide wetsontwerpen ingrijpende hervormingsvoorstellen beheldden.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Van der Doef heeft over de kwestie van de solidariteit gesproken en uit de stukken geciteerd. Ik zou een ander citaat kunnen geven, namelijk uit de volumenota. Ik heb de nota voor mij, maar in verband met de tijd wil ik ermee volstaan, ernaar te verwijzen. Ik wil de heer Van der Doef aanbevelen, de beschouwingen hierover in de volumenotitie nog eens te lezen.

De heer Van der Doef heeft gevraagd, of de term 'overtrokken solidariteit' niet de indruk wekt, dat er een teveel aan uitkeringen is geweest. Uit de voorstellen die wij doen blijkt inderdaad, dat wij vinden dat van een scheefgroei in deze zin sprake is geweest. Vandaar dat wij met voorstellen komen om deze zaken te veranderen. Ik ben graag bereid, over een jaar of wat – in welke kwaliteit dan ook – met de heer Van der Doef van gedachten te wisselen over de effecten van de voorstellen die ter tafel liggen. Ik ben overigens blij dat hij heeft geconstateerd – dit is juist – dat ik in ieder geval geloof in deze zaak heb.

Mijnheer de Voorzitter! Verschillende geachte afgevaardigden zijn ingegaan op datgene, wat ik in eerste termijn heb gezegd over de gefaseerde verhoging van de minimumvakantie-toeslag van 7½% naar 8%, zonder een gelijktijdige correctie in de maanduitkeringen van het minimumloon. Het is volstrekt juist, dat onze toezegging, in eerste termijn gedaan – de Minister wees er zojuist ook op – geconditioneerd is. De verhoging van de minimumvakantietoeslag van 7½% naar 8% in 1981 is afhankelijk gesteld van de beschikbaarheid van structurele dekking hiervoor. Deze dekking, alsmede de dekking van de financiële gevolgen van de bevrozing van de bovenminima, kan worden gevonden in een eventuele verdere schoning van

De Graaf

de regelings-loonindex en/of in additionele ombuigingen in dezelfde sfeer. De heer De Vries heeft goed begrepen, dat de door mij – ook anderen hebben dit zo genoemd – in eerste termijn gepresenteerde budgettaire effecten een illustratie vormen van het te dekken bedrag. Ik wil dit graag bij dezen bevestigen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil vervolgens iets zeggen over de gevolgen van de nota van wijzigingen zoals zij ter tafel ligt wat de koopkracht betreft.

De heren Van der Doef en De Korte hebben daar nadrukkelijk naar gevraagd, ook naar de verdere maatregelen die wij hebben voorgesteld.

Ik heb in eerste termijn reeds gesteld dat de nadere maatregelen van de Regering ertoe leiden dat de koopkrachtmutatie in 1980 voor de sociale minima overeenkomt met die genoemd in tabel IV.10, maar dan bijgesteld zoals is te vinden op pagina 42 van de memorie van toelichting, namelijk een plus van 0,3%.

Voor de boven-minima zal in 1980 de koopkrachtontwikkeling eveneens globaal overeenkomen met de effecten, aangegeven in dezelfde tabel. In ieder geval zal de koopkracht tot aan modaal blijven gehandhaafd.

Ik vraag er begrip voor dat ik geen exacte cijfers tot in tienden van procenten nauwkeurig geschat voor de uitkering voor bovenmodaal kan noemen. Ik volsta met op te merken dat de effecten in de bijgestelde kolom van tabel IV.10 van de memorie van toelichting globaal zullen worden gerealiseerd.

De heren De Korte, Van Dis, De Vries en Van der Doef hebben gevraagd naar de plussen en de minnen voor het jaar 1980 van de voorstellen die wij laatstelijk hebben gedaan. Deze plussen en minnen luiden als volgt. De verhoging van de vakantie-uitkering zonder verrekening in de maanduitkering is – 125 miljoen. De bevrozing van de toeslag boven minimaal is – 50 miljoen, te zamen een bedrag van – 175 miljoen gulden. De schoning van het indexcijfer van het regelingsloon is 115 miljoen in 1980. In antwoord op de vraag van de heer Van Dis: Dit is inderdaad structureel. Of de volgende veranderingen van het indexcijfer ook iets in die zin te zien zullen geven, is niet duidelijk.

De heer Van Dis wil nu misschien nog weten hoe het voor 1981 is. Dat was 125 miljoen. Hij ziet dat de stijging het gevolg is van deze verandering van het indexcijfer.

De heer **Van Dis** (SGP): Dat heb ik heel goed begrepen. Maar bestaat ook de mogelijkheid dat bij een eerstvolgende halfjaarlijkse aanpassing er in plaats van een hogere ombuiging een lagere ombuiging is?

Staatssecretaris **De Graaf**: Ja zeker. Dat heeft de Minister ook wel laten weten. Het opschonen van elementen kan naar twee kanten uitpakken, dus in deze zin zowel plussen als minnen.

Om het lijstje af te maken: Voor het jaar 1980 is er dan een structureel tekort van 60 miljoen gulden.

Voorts heeft men mij gevraagd naar het bedrag dat in de oorspronkelijke opzet van de voorindexering was voorzien. Dat was circa 35 miljoen gulden. Na de nota van wijziging is nog circa 45 miljoen nodig uit de voorindexeringspot voor de boven-minima in de WAO. Daartegenover staat dan 200 miljoen aan gereserveerde middelen plus nog eens 50 miljoen door het tijdelijk achterblijven van het indexcijfer van de regelingslonen per 1 januari 1980.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Ik neem aan dat de Staatssecretaris bereid is het staatje als een noot in de Handelingen te doen opnemen en ook het op korte termijn te doen uitreiken. Ik heb de cijfers niet zo snel kunnen opschrijven, laat staan verifiëren.

De **Voorzitter**: Als noot wordt het niet opgenomen; het staat in de tekst van de Handelingen.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Ik neem aan dat de Staatssecretaris alles heeft voorgelezen wat op zijn staatje staat. Kan ik het dan niet toch binnen enkele minuten, als stencil, krijgen?

Staatssecretaris **De Graaf**: Daartegen bestaat geen bezwaar. Dat is binnen enkele minuten wel te leveren.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Dan wil ik nog een vraag stellen over die 115 miljoen voor 1980 en die 125 miljoen voor 1981 als gevolg van de schoning van de index. Is dat een extra opbrengst? Zo niet, waarom is het dan niet voorzien bij de financiële doorberekening van de oorspronkelijke plannen? Ik zie niet zo goed welke extra opschoning, ten opzichte van de oorspronkelijke plannen, nu aan de orde is.

Staatssecretaris **De Graaf**: Tot nu toe was deze post ook voor het jaar 1980 een pro memorie-post. Het kon niet anders zijn omdat niet bekend was wat het verwerken van deze elementen, zoals men die terugvindt op blz. 13 van

de gestencilde uitgave van de nota naar aanleiding van het verslag, betekende. Daarom kon het ook niet anders. Nu is voor het jaar 1980 bekend wat dit oplevert, vandaar dat deze cijfers nu ook kunnen worden gegeven. Omdat er geen enkele zekerheid bestaat dat dit zich bij volgende toepassing en berekeningen van het indexcijfer ook zal voordoen, kan het voor de navolgende jaren niet anders zijn dan een PM-post. Die 125 miljoen voor 1981 vormen de structurele bijdrage in het kader van deze correctie. Dat werkt uiteraard voor de volgende jaren door.

De heer **Van der Doef** (PvdA): De Staatssecretaris acht dit uit een oogpunt van financiële dekking voor 1980 en 1981 voldoende zeker?

Staatssecretaris **De Graaf**: Deze 125 miljoen is, wat dat betreft volledig zeker voor 1981 en voor 1980 geldt hetzelfde voor die 115 miljoen. Het is een uitvloeisel van de berekeningsmethode die men terugvindt in de gegevens van de nota naar aanleiding van het eindverslag.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Naarmate de loonontwikkeling in 1980 hoger is, zal de opbrengst dus ook nog wat gunstiger worden?

Staatssecretaris **De Graaf**: Het gaat niet om de hoogte van de loonontwikkeling. Het gaat om de vraag op welke wijze elementen, die uit een bepaalde loonontwikkeling voortvloeien, verwerkt worden. Dat kan heel verschillend zijn. Vandaar dat daaromtrent geen enkele zekerheid valt te geven. De Minister heeft daarop ook heel duidelijk gewezen.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Ik redeerde vanuit mijn veronderstelling dat dat in 1980 wel grote betekenis gaat krijgen, maar ik merk wel dat wij het daarover nog niet eens zijn geworden.

Staatssecretaris **De Graaf**: Het lijkt mij niet uitgesloten, maar ik geloof dat je dan toch eerst moet kijken hoe de werkelijke loonontwikkeling is. En dan zou, als dat bekend is, blijken dat het voor het jaar 1981 niet meer een PM-post zal zijn, maar een werkelijk ingevulde post.

De heer **Weijers** (CDA): Het kan ook een plus zijn.

Staatssecretaris **De Graaf**: Het is nu een plus. De heer Weijers bedoelt dat het een plus kan zijn voor het indexcijfer als zodanig, met name voor de vloer. Dan kost het inderdaad geld.

De Graaf

De heer De Korte blijft moeilijkheden zien met de aanpassing van de premie inkomensgrenzen. Hij heeft daarover een motie ingediend. Ik heb in een schriftelijke behandeling reeds benadrukt dat onze benadering consequent is, doch op korte termijn niet volledig consequent kan worden doorgevoerd. Wij zijn met de heer De Korte van mening dat de aanpassing van de premieplichtige inkomens dient te geschieden met de geschoonde index.

Wij zijn voorts van mening dat hierbij geen niveautoerekening dient plaats te vinden. Immers, de inkomenseffecten van deze toerekening dienen ten principale te worden gezien in het kader van de gewenste heffingsgrondslagen van de sociale verzekering, waarop wij thans studeren.

Het ziet er naar uit dat het naar niveau toerekenen nadelig is voor de lagere inkomens. De heer De Korte zegt dat het niet naar niveau toerekenen nadelig is voor midden-inkomens. Daarom willen wij dat deze zaak eens grondig wordt bekeken. Louter door de omstandigheid dat bij de werknemersverzekeringen een koppeling bestaat tussen het maximum premieplichtige dagloon en het maximum uitkeringsdagloon, is hier gekozen voor een naar niveau toegerekende index.

Het zal de heer De Korte duidelijk zijn, dat wij hem in dat licht moeten vragen, zijn motie in heroverweging te nemen. Ik zou eraan willen toevoegen, dat bij de studie, die gaande is, ook met name de vraag moet worden bezien wat is geworden van de verhouding tussen het bodpensioen en de huidige premiegrenzen bij de volksverzekeringen. Die verhouding was bij de start in 1957 duidelijk anders. De maximum grenzen zijn sedert 1957 alleen maar aangepast aan de ontwikkeling van de regelingslonen, terwijl de bodpensioenen ettelijke malen structureel zijn verhoogd. Ook in die onderlinge verhoudingen is sedert 1957 nogal eens verandering opgetreden. De gevolgen daarvan zal men op zijn minst eens onder ogen moeten zien.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Jansen heeft gewezen op de solidariteit. Hij is teruggekomen op het onderscheid tussen de premieheffing werknemersverzekeringen en de premieheffing volksverzekeringen. Wat bij de volksverzekeringen uit solidariteits-oogpunt wel zou kunnen, kan zijns inziens niet bij werknemersverzekeringen. Wij hebben duidelijk aangetoond, dat het ons in dit wetsontwerp om een verevening gaat: het rechttrekken van

scheef gegroeide verhoudingen uit een oogpunt van solidariteit. Het verschil tussen de werknemersverzekeringen en de volksverzekeringen, dat de heer Jansen signaleert, heeft betrekking op de premieheffing, d.w.z. een solidariteit die leidt tot inkomensherverdeling. Dit wetsontwerp richt zich louter op die evenwichtige ontwikkeling. Die andere problematiek zal in een breder kader moeten worden bestudeerd.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Nypels heeft er terecht op gewezen, dat als het gaat om de pensioenopbouw, er nog wel lacunes zijn als gedacht wordt aan mensen, die werkloos zijn en die veelal geconfronteerd worden met het niet continueren van de pensioenopbouw. Ik ben het ook eens met zijn correctie met betrekking tot de doorbetaling van de pensioenopbouw in geval van arbeidsongeschiktheid, waarbij de inflatie niet gevolgd wordt. Ik aanvaard graag deze twee kanttekeningen, die de heer Nypels heeft gemaakt.

De heer Van Dis heeft gelijk dat mijn collega Nootboom mede-ondertekenaar is van het wetsontwerp. Ik heb het stapeltje stukken eens doorgebladerd en ik heb geconstateerd, dat hij soms wel en dan weer niet als mede-ondertekenaar is vermeld. Ik kan het niet verklaren. Het doet trouwens ook weinig ter zake. De heer Van Dis heeft gelijk dat in dit wetsontwerp ook beschouwingen zitten over de arbeidsongeschiktheidsaftrek en de bejaardenaftrek, typisch fiscale zaken.

De heer Van Dis (SGP): De nota van wijzigingen – de eerste of de tweede – is alleen maar ondertekend door de Minister en niet door beide hier aanwezige Staatssecretarissen.

Staatssecretaris De Graaf: Mijnheer de Voorzitter! Het is een wat willekeurige gang van zaken. Sommige dingen zijn mij ook niet altijd even duidelijk.

De heer De Korte heeft nog de aandacht gevestigd op de gemiddelde premie voor de ziekte- en wachtgeldverzekering. Hij heeft gezegd dat hij er nog eens op wil terugkomen. Ik wil toegeven dat het nuttig is, deze premie-ontwikkeling te blijven volgen en dat wij, als veranderingen optreden, bereid moeten zijn, die veranderingen in de beschouwingen te betrekken.

□

Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil graag nog even reageren op opmerkingen van de heren Van der Doef, Bakker en Nypels over hetzelfde onderwerp.

Voorop wil ik stellen, zoals ik ook gisteren heb gedaan, dat het specifieke van de uitkeringen aan verzets- of oorlogsslachtoffers zit in de regeling zelf en niet in het gekozen welvaartsvaste aanpassingsmechanisme.

Als men het ermee eens is dat door de loonindexering van uitkeringen een niet-parallele inkomensontwikkeling ontstaat tussen actieven en niet-actieven en als men het erover eens is dat in ieder geval voor de toekomst dit moet worden voorkomen, dan is er naar mijn mening geen argument, deze regelingen ten principale te laten afhaken wat betreft de vereveningsbijdrage. Deze bijdrage fungeert immers als een soort categorale correctie op de loonindex om in de toekomst de parallele ontwikkeling te waarborgen.

De heer Bakker (CPN): Voor welke groepen van verzekerden?

Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters: Ik kom bij de groepen uit. Het gaat hierbij om de hantering van de loonindex en de categorale correctie daarop op een bepaalde wijze, om te komen in het algemeen tot een parallele ontwikkeling van inkomens van actieven en niet-actieven. Daarin ligt naar mijn mening de rechtsgrond, ook de vereveningsbijdrage te hanteren in deze typische regelingen. Ik beweer daarbij dat de vereveningsbijdrage intrinsiek bij de toepassing van de loonindex behoort.

De principiële vraag blijft dan nog over, of bij deze algemene beleidsmaatregel uitzondering moet worden gemaakt voor diverse groepen oorlogsgetroffenen en of die nu een uitzonderingspositie moeten gaan innemen. Vanaf het moment dat de wet in het Staatsblad komt, worden deze groepen in een uitzonderingssituatie geplaatst. Zij hebben van het moment van inwerkingtreding van de wet een gunstiger positie dan de andere groepen die in de wet aan de orde zijn.

De uitzonderingspositie van de diverse groepen oorlogsgetroffenen is en blijft gegarandeerd door het speciale karakter van de wetten op zich zelf, zoals de speciale rechtsgronden van de wetten en de maatstaven die in deze wetten worden gehanteerd, etcetera. Mede gelet op het niveau van de voorzieningen die voor de verschillende oorlogsgetroffenen in de afgelopen jaren tot stand zijn gebracht, zijn er naar mijn mening geen redenen aanwezig, vandaag op dit speciale onderdeel deze groepen in een extra uitzonderingssituatie te plaatsen. Ik kan daarvoor namelijk geen doorslaggevende argumenten vinden. Daarmee

Kraaijeveld-Wouters

heb ik ook mijn mening gegeven over het amendement dat hierop betrekking heeft. Ik meen aanneming daarvan te moeten ontraden.

De **Voorzitter**: Enkele leden vragen een derde termijn. Ik stel voor, aan dit verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **Van der Doef** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou graag over twee door mij ingediende amendementen en over andere amendementen enkele opmerkingen willen maken en een mededeling willen doen.

De **Voorzitter**: Kunt u dat niet beter bij de artikelsgewijze behandeling doen?

De heer **Van der Doef** (PvdA): Ik wil ze intrekken.

De **Voorzitter**: Dat kunt u dan doen.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Goed. Ik wil nog twee moties indienen. De ene gaat uit van de veronderstelling dat het wetsontwerp in de voorgestelde vorm, gelet op de discussie tot nu toe, zal worden aangenomen. In deze motie staat, wat de uitvoering betreft, dat de realisering daarvan zal zijn gebaseerd op een strikte parallelle inkomensontwikkeling van actieven en niet-actieven, op het huidige netto-netto-niveau.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de eer u deze motie te overhandigen.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Van der Doef en Nypels wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat de hiervoor bedoelde maatregelen, ondanks de gefaseerde invoering daarvan, zullen leiden tot een verschil in inkomensontwikkeling van actieven enerzijds en niet-actieven anderzijds;

overwegende, dat een verschil in inkomensontwikkeling tussen actieven en niet-actieven niet gewenst is;

van oordeel, dat aan de uitkeringsgerechtigden voor meerdere jaren de garantie moet worden gegeven, dat hun inkomens zich parallel zullen ontwikkelen met de overeenkomstige inkomens van actieven;

nodigt de Regering uit, zodanige compensaties op de minimum-uitkeringen en de lopende uitkeringen boven het

minimum te verstrekken, dat een parallelle inkomensontwikkeling van actieven en niet-actieven op het huidige netto-niveau in stand blijft,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 36 (15 900).

□

De heer **Van der Doef** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Wat een ander aspect betreft treed ik ook in de veronderstelling dat het voorstel van de Regering wordt aangenomen, namelijk ten aanzien van het veranderde fiscale regime voor de minima. Op grond van die veronderstelling heb ik er behoefte aan, in een motie, mede ondertekend door de heer Nypels, tot uitdrukking te brengen dat het bij de regeling, die de Regering daarvoor in de plaats stelt, namelijk een reiskostenaftrek van f 150, gaat om een bedrag uit 1971, dat dus dient te worden aangepast. Dat leidt in deze motie tot de uitnodiging aan de Regering, op dat punt zo spoedig mogelijk voorstellen aan de Kamer te doen.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Van der Doef en Nypels wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat er een verschil in fiscaal regime bestaat tussen actieven en niet-actieven;

overwegende, dat de wettelijke aftrek van f 150,- voor inkomsten uit vroegere arbeid sinds 1971 niet meer is bijgesteld;

overwegende, dat de forfaitaire aftrek voor inkomsten uit tegenwoordige arbeid via verhoging van het reiskostenforfait wel is bijgesteld;

overwegende, dat ook de kosten voor de niet-actieven sinds 1971 zijn gestegen;

nodigt de Regering uit, op zo kort mogelijke termijn de Kamer voorstellen te doen toekomen om de wettelijke aftrek uit vroegere arbeid ten minste voor de sinds 1971 opgetreden inflatie bij te stellen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 37 (15 900).

□

De heer **Van der Doef** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De Minister is enige tijd geleden zo vriendelijk geweest, met een blik omhoog te veronderstellen, dat ik alsnog een amendement zou kunnen indienen in verband met de nota van wijzigingen en wel op het stuk van de vakantietoeslagverhoging en het niet corrigeren van het minimumloon en de sociale minima. Helemaal moet ik mededelen dat mijn informatie juist was. Het is de ambtenaren volstrekt onmogelijk, binnen een redelijke termijn – een termijn van nogal wat uren – aan dat verzoek te voldoen, dus de bijstand te verlenen die tot verantwoorde amendering kan leiden. Dat knikje, dat de Minister opving, had kennelijk betrekking op een amendement, dat uitsluitend de minima van 7,5 op 8 zou brengen. Uit stuk nr. 19 zal blijken, dat het onze intentie is, juist ook voor de boven-minima tot dezelfde gedragslijn te komen. Welnu, de amendering die daartoe moet leiden, is van zodanig technische aard, dat zij onder de gegeven omstandigheden niet mogelijk is. De Kamer moge dit als een extra aanbeveling beschouwen om de daartoe strekkende motie te ondersteunen.

□

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog slechts een motie indienen over het meewegen van c.a.o.'s van trendvolgers. In de regeringsloonindex, die maatstaf is voor de bruto-aanpassing van minimumloon en sociale uitkeringen, worden namelijk ook de effecten van de collectieve arbeidsovereenkomsten voor de trendvolgers meegenomen. Dat zijn dus volgende c.a.o.'s. Ik heb gezegd dat ik het in principe onjuist vind, dat die worden verwerkt in een proces, waarbij het vooral gaat om initiërende c.a.o.'s.

Ik heb de Minister gevraagd, uit te leggen, of dit technisch mogelijk is. Dat had hij namelijk in eerste instantie gezegd. Hij zei: Het is allemaal erg ingewikkeld, het is moeilijk uit elkaar te halen. Hij begreep het zelf ook niet helemaal. Ik denk dat het een kwestie is van herschrijven van computerprogramma's. Misschien kunnen de chips helpen. Het lijkt mij echter toch goed, op dit punt een kameruitspraak te vragen. Ik dien dan ook een motie in, mede namens collega Nypels.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden De Korte en Nypels wordt de volgende motie voorgesteld:

Voorzitter

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

constaterende, dat in de regelingsloonindex, die maatstaf is voor de bruto-aanpassing van minimumloon en sociale uitkeringen, ook de effecten worden verwerkt van de collectieve arbeidsovereenkomsten voor zogenaamde trendvolgers;

overwegende, dat het in een methode, die beoogt de bruto-ontwikkeling van minimumloon en sociale uitkeringen te koppelen aan de effecten van collectieve arbeidsovereenkomsten, niet past daarin ook door te laten werken het effect van collectieve arbeidsovereenkomsten, die op hun beurt slechts de effecten van een aantal van de eerdergenoemde – initiërende – collectieve arbeidsovereenkomsten volgen;

van oordeel, dat de effecten van de collectieve arbeidsovereenkomsten van zogenaamde trendvolgers bij de bruto-aanpassing van minimumloon en sociale uitkeringen buiten beschouwing dienen te blijven,

verzoekt de Regering bij de aanpassingssystematiek voor minimumloon en sociale uitkeringen alleen uit te gaan van de effecten van initiërende collectieve arbeidsovereenkomsten, en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 38 (15 900).

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Naar mij blijkt, worden de op het wetsontwerp voorgestelde amendementen voldoende ondersteund.

Over de artikelen I en de daarop voorgestelde (gewijzigde) amendementen, II en IV en de daarop voorgestelde (gewijzigde) amendementen wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over artikel V, waarop is voorgesteld een amendement-Van der Doef c.s. (stuk nr. 21, I).

De heer **Van der Doef** (PvdA): Qua strekking en techniek is dit amendement niet meer van toepassing na de nota van wijzigingen. Daarom trek ik alle amendementen, voorkomend op stuk nr. 21 in.

De **Voorzitter**: Aangezien de amendementen-Van der Doef c.s. (stuk nrs. 21 t/m V) zijn ingetrokken, maken zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over de artikelen VI t/m XII, XIII en de daarop voorgestelde (gewijzigde) amendementen, XIV t/m XVI en XVII en de daarop voorgestelde (gewijzigde) amendementen wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over artikel XVIII, waarop is voorgesteld een amendement-Van der Doef c.s. (stuk nr. 19, II).

De heer **Van der Doef** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Zoals u mogelijk hebt kunnen afleiden uit mijn eerdere opmerkingen zijn de amendementen op stuk nr. 19 tot uiting gekomen in een motie, omdat het na de indiening van de nota van wijzigingen op stuk nr. 24 technisch onmogelijk bleek nog tijdig nieuwe amendementen in te dienen. Ik trek dus die amendementen in.

De **Voorzitter**: Aangezien de amendementen-Van der Doef c.s. (stuk nrs. 19, I t/m VIII) zijn ingetrokken, maken zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over de artikelen XIX, XIX A en het daarop voorgestelde gewijzigde amendement, XX, XXI en het daarop voorgestelde gewijzigde amendement, XXII, XXIII en het daarop voorgestelde gewijzigde amendement, XXIV, XXV en de daarop voorgestelde (gewijzigde) amendementen, XXVI, XXVII, XXVII A en het daarop voorgestelde gewijzigde amendement, XXVIII en XXIX en de daarop voorgestelde (gewijzigde) amendementen, XXX, XXXI, XXXI A en XXXII en de daarop voorgestelde gewijzigde amendementen XXXII A, XXXIII, XXXIV, XXXIV A, XXXV en XXXVI en de daarop voorgestelde gewijzigde amendementen, XXXVII, XXXVIII, XXXVIII A en XXXIX en de daarop voorgestelde gewijzigde amendementen, XL en XLI en de beweegreden wordt geen beraadslaging gevoerd.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, zo aanstonds niet over de moties te stemmen, aangezien enkele moties zojuist pas zijn ingediend. Ik wil echter een uitzondering maken voor de moties die, naar het oordeel van de indieners, het karakter van een amendement hebben. Ik verzoek de indieners mij te laten weten, welke moties dit zijn.

Overeenkomstig het voorstel van de Voorzitter wordt besloten.

De behandeling wordt geschorst.

De vergadering wordt enige minuten geschorst.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het **verslag van mondeling overleg over de herstructurering van de ijzergieterijen (15 800-XIII, nr. 25)**

en van:

de motie-Van der Hek c.s. over steun aan Asselbergs Holland B.V. in het kader van een zogenaamde dakconstructie (15 800-XIII, nr. 27);

de motie-Engwirda c.s. over adviezen uitgebracht aan de Regering inzake steunverlening aan het bedrijfsleven (15 800-XIII, nr. 28);

de motie-Engwirda c.s. om de steunverlening aan Asselbergs Holland B.V. aan een voorwaarde te binden (15 800-XIII, nr. 29).

De **Voorzitter**: De Regering heeft mij gevraagd, de beraadslaging te heropenen. Ik stel voor aan dat verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

□

Minister **Albeda**: Mijnheer de Voorzitter! Ik licht nog even het standpunt van de Regering toe ten aanzien van de moties over de herstructurering van de ijzergieterijen.

Allereerst kom ik tot de motie van de heer Van der Hek. Wanneer wordt bedoeld dat de overheid moet streven naar enige vorm van een lichte dakconstructie waarbij ook ruimte is om dit nu in fasen te doen, kan hiermee worden ingestemd. Met een lichte dakconstructie zou dan moeten worden bedoeld op een zekere markt- en investeringsafstemming. Vooral wordt bedoeld op bestendiging van de resultaten van het herstructureringsbeleid van de grote gieterijen.

In de tweede plaats is er het verzoek aan de Regering, maatregelen te nemen waardoor de continuïteit van Asselbergs Holland BV wordt gewaarborgd, met als voorwaarde het deelname aan een dakconstructie. Dit verzoek is slechts aanvaardbaar binnen de grenzen die de Minister in het debat al heeft aangegeven. Dat betekent dat de Regering bereid is, anderhalf miljoen gulden ter beschikking te stellen, mits de andere geldgevers – met name de banken – bereid zijn, een bijdrage te leveren aan de overbrugging van het liquiditeitstekort totdat de cash flow positief wordt, en de preferente crediteuren voorlopig afzien van invordering. De Minister van Economische Zaken heeft vandaag daartoe reeds via zijn ambtenaren opnieuw besprekingen geopend met banken en Asselbergs Holland BV. Mochten deze besprekingen

Albeda

slagen, dan houden wij onze toezeggingen overeind met betrekking tot balanssanering, ondanks het feit dat aan onze oorspronkelijke voorwaarden niet werd voldaan. Verder dan deze toezegging kan de Regering niet gaan.

De motie van de heer Engwirda op stuk nr. 28 gaat over de beschikbaarstelling van rapporten. Het is het beleid van de Regering om te beslissen. De Kamer controleert de Regering op de beschikbaarstelling van overheids-gelden. Indien rapporten, zoals het rapport van de Nederlandse Investeringsbank, eigendom blijven van de NIB, dan is het niet aan de Regering, deze ter beschikking te stellen van de Kamer. Voor zover er toestemming is van de eigenaars kunnen dergelijke rapporten uiteraard wél ter beschikking komen.

De heer Engwirda heeft ook nog de motie op stuk nr. 29 ingediend. Naar de mening van de Regering is die motie overbodig. De voorwaarde werd reeds gesteld – en ten dele uitgevoerd – en zal zeker mede worden overwogen indien de Regering tot een nadere regeling met Asselbergs komt.

□

De heer **Van der Hek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb met belangstelling geluisterd naar de Minister van Sociale Zaken, die invalt voor de Minister van Economische Zaken. Dit verbaast mij enigszins, omdat de Minister van Economische Zaken al vrij duidelijk is geweest. Waarom wordt deze toegift gegeven?

Ik zal de Minister niets meer vragen, maar maak slechts een opmerking. In de motie wordt een zeer heldere uitspraak aan de Kamer gevraagd. Deze wordt door vele fracties gesteund. Het moet volstrekt duidelijk zijn dat in het overleg dat thans wordt gevoerd of binnenkort zal worden gevoerd met crediteuren – aan dit overleg zal ook worden deelgenomen door de Regering en door Asselbergs – met vermijding van een surséance van betaling een beroep wordt gedaan op alle crediteuren, een interne sanering tot stand te brengen ten einde de continuïteit te kunnen waarborgen. Dit was het streven van het debat. Als de Minister zijn verklaring uitlegt' is dat mijn interpretatie ervan.

□

Minister **Albeda**: Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dat de bedoeling van de toelichting duidelijk is, wanneer men de tekst van de motie leest. Het lijkt mij goed, aan te geven binnen welk kader de Regering de operatie inzake Asselbergs ziet.

De beraadslaging wordt gesloten.

De motie-Van der Hek c.s. (15 800-XIII, nr. 27) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De motie-Engwirda c.s. (15 800-XIII, nr. 28) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de fractie van de BP tegen deze motie heeft gestemd.

De motie-Engwirda c.s. (15 800-XIII, nr. 29) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PvdA, de PPR, de CPN, de PSP en DS'70 vóór deze motie hebben gestemd.

Ik stel voor, het verslag van mondeling overleg over de herstructurering van de ijzergieterijen (15 800-XIII, nr. 25) voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Nadere wijziging van de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag, een aantal sociale verzekeringswetten en enige andere wetten (herziening aanpassingsmechanismen en vaststelling regelen hoogte sociaal minimum) (15 900)**.

De **Voorzitter**: Op artikel I, onderdeel A, is een amendement ingediend door de heer M. Bakker. Hij heeft mij gemachtigd, mee te delen dat dit amendement (stuk nr. 16) alsnog wordt ingetrokken.

Onderdeel A van artikel I wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde amendement-M. Bakker c.s. (stuk nr. 26, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de CPN, de PvdA, D'66, de PPR en de PSP vóór dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan, dat als gevolg van de verwerping van dit amendement de overige op stuk nr. 26 voorkomende amendementen als vervallen kunnen worden beschouwd.

Onderdeel B wordt zonder stemming aangenomen.

Het onderdeel van het amendement-Van der Doef c.s. (stuk nr. 18, I) tot toe-

voeging van een vierde lid aan artikel 15 wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat dit onderdeel van het amendement is verworpen met dezelfde stemverhouding als het vorige amendement.

Het onderdeel van het amendement-Van der Doef c.s. (stuk nr. 18, I) tot toevoeging van een vijfde lid, eerste alinea aan artikel 15, wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat dit onderdeel is verworpen met dezelfde stemverhouding als het vorige onderdeel.

Het onderdeel van het amendement-Van der Doef c.s. (stuk nr. 18, I) tot toevoeging van een vijfde lid, tweede en derde alinea, aan artikel 15, wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat dit onderdeel is verworpen met dezelfde stemverhouding als het vorige onderdeel.

Ik neem aan, dat als gevolg van de verwerping van het amendement-Van der Doef c.s. (stuk nr. 18, I) de overige op stuk nr. 18 voorkomende amendementen als vervallen kunnen worden beschouwd.

Onderdeel C wordt zonder stemming aangenomen.

Onderdeel D wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel I wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel II wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-M. Bakker c.s. (stuk nr. 25, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de CPN, de PSP en DS'70 vóór dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan dat als gevolg van de verwerping van dit amendement de overige op stuk nr. 25 voorkomende amendementen als vervallen kunnen worden beschouwd.

Het amendement-Van der Doef c.s. (stuk nr. 20) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN en de PSP vóór dit amendement hebben gestemd.

Ik wijs erop, dat dit amendement ook betrekking had op een aantal andere artikelen.

Voorzitter

Onderdeel A van artikel IV wordt zonder stemming aangenomen.

De onderdelen B tot en met K worden zonder stemming aangenomen.

Artikel IV wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen V tot en met XVI worden zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Nypels c.s. (stuk nr. 29, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat dit amendement is verworpen met dezelfde stemverhouding als het vorige.

Ik neem aan, dat als gevolg van de verwerping van dit amendement de overige op stuk nr. 29 voorkomende amendementen als vervallen kunnen worden beschouwd.

Artikel XVII wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen XVIII, XIX, XIX A, XX t/m XXVII, XXVII A en XXVIII worden zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Bakker c.s. (stuk nr. 30, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de CPN, de PvdA, D'66, de PPR, de PSP en de DS '70 vóór dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan, dat als gevolg van de verwerping van dit amendement de overige op stuk nr. 30 voorkomende amendementen als vervallen kunnen worden beschouwd.

Artikel XXIX wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen XXX, XXXI, XXXI A, XXXII t/m XXXIV, XXXIV A, XXXV t/m XXXVIII, XXXVIII A, XXXIX t/m XLI en de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

Het wetsontwerp wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN en de PSP tegen het wetsontwerp hebben gestemd.

Aan de orde zijn de **stemmingen** over: de motie-Van der Doef c.s. over de component «herstructurering van beloningsverhoudingen» (15 900, nr. 27);

de motie-Van der Doef c.s. over de component «eindejaarsuitkering» (15 900, nr. 28);

de motie-Van der Doef c.s. over de consequenties van de verhoging van de vakantiebijslag (15 900, nr. 31);

de motie-Van der Doef c.s. over een parallelle inkomensontwikkeling van actieven en niet-actieven (15 900, nr. 36).

De motie-Van der Doef c.s. (15 900, nr. 27) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN en de PSP vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Van der Doef c.s. (15 900, nr. 28) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie is verworpen met dezelfde stemverhouding als de vorige.

De motie-Van der Doef c.s. (15 900, nr. 31) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie is verworpen met dezelfde stemverhouding als de vorige.

De motie-Van der Doef c.s. (15 900, nr. 36) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie is verworpen met dezelfde stemverhouding als de vorige.

De **Voorzitter**: Ik geef thans gelegenheid tot het afleggen van **stemverklaringen** over de onderwerpen, waarover zojuist is gestemd.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Na de uitvoerige beschouwingen rond het wetsontwerp heb ik er behoefte aan het stemgedrag van mijn fractie, die zo overtuigend tegen het wetsontwerp heeft gestemd, te motiveren.

Juist in de situatie waarin algemeen bereidheid aanwezig is om onder zich veranderende economische omstandigheden de gevolgen daarvan ook in de inkomensverhoudingen tot uitdrukking te brengen en lijnen uit het verleden door te trekken in de mate waarin zij werkelijk inkomensparalleliteit te zien geven, is het voor ons niet aanvaardbaar, dat een wetsontwerp gegroeide, gewenste, besloten en maatschappelijk verworven inkomensverhoudingen corrigeert middels een daarin vervatte ingreep. De gevolgen

daarvan voor de mensen die zijn aangewezen op sociale uitkeringen hebben niet alleen het effect dat wij hebben beoogd, namelijk vanaf 1 januari 1980 parallelle inkomensontwikkelingen, maar zij hebben in het bijzonder het effect dat op de gegroeide inkomensverhoudingen op een grove wijze inbreuk wordt gemaakt.

Ik heb er al op gewezen – en ik herhaal het bij deze stemverklaring uitdrukkelijk – wat de extra betekenis van dit wetsontwerp is geweest voor de sociaal-economische verhoudingen en voor het arbeidsvoorwaardenoverleg. Ik heb er al op gewezen welke negatieve invloed daarvan is uitgegaan.

Op die gronden, die betrekking hebben op zowel datgene wat er in het wetsontwerp ten aanzien van de sociale minima gebeurt als het grove onderscheid dat gemaakt gaat worden tussen oude en nieuwe gevallen van uitkeringen boven het minimum, hebben wij tegen dit wetsontwerp gestemd.

□

De heer **Nypels** (D'66) Mijnheer de Voorzitter! De fractie van D'66 erkent dat het wetsontwerp principiële betekenis heeft met name doordat een vorm van welvaartsvast koppeling van de sociale minima en het netto minimumloon wordt vastgelegd in de wet. Wij erkennen ook de noodzaak van het nemen van een beslissing over de effecten van de structuurwijzigingen in de bouw- en uitzend-c.a.o.'s.

Toch kunnen wij onze stem niet vóór het wetsontwerp uitbrengen, ook al erkennen wij verder dat tijdens de behandeling van het wetsontwerp twee belangrijke verbeteringen zijn aangebracht door de nota van wijzigingen: Een neerwaartse correctie van het minimumloon bij de verhogingen van de minimumvakantiebijslag heeft niet plaatsgevonden. Het is bovendien van grote betekenis dat voor de bestaande uitkeringen geen afbouw van de volgens de Regering in het verleden ten onrechte gekregen overcompensaties zal plaatsvinden. Het blijft echter in onze ogen een groot bezwaar, dat de nieuwe uitkeringen voor de boven-minima in de sociale verzekeringen, waaronder de WAO en werkloosheidsuitkeringen, worden verlaagd in netto uitkeringspercentage, terwijl de nieuwe koppeling van de sociale minima aan het minimumloon een te grote achteruitgang voor de betrokkenen geeft.

Een belangrijk argument echter om tegen het wetsontwerp te stemmen is ook onze twijfel over de zorgvuldig-

Nypels

heid van de wetgeving zelf. Wij kunnen de consequenties die dit wetsontwerp heeft voor de betrokkenen in de toekomst niet overzien door het te korte tijdsbestek, waarin de behandeling heeft plaatsgevonden – dit is overigens geen verwijt aan de Voorzitter – en de chaotische gang van zaken met de laatste nota van wijzigingen waardoor wij vannacht niet eens konden overzien wat de consequenties daarvan waren voor onze eigen amendementen, waardoor wij niet konden overzien wat gehandhaafd moest worden, wat aangepast en gewijzigd, waardoor het ook ten dele onmogelijk is gebleken met name een door de Partij van de Arbeid ingediend amendement nog tijdig aan te passen. Dit alles heeft voor ons tot gevolg dat wij niet de verantwoording voor het wetsontwerp wensen te dragen.

□

De heer **Weijers** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Dit wetsontwerp vormt een gelukkige afsluiting van een jarenlang slepende, en slepend gehouden, discussie over scheefgroei in de koppelingssystemen. Bovendien wordt wederom een mijlpaal in de geschiedenis van de sociale zekerheid geslagen, namelijk de netto-netto-koppeling.

Na de door onze fractie gevraagde wijzigingen voor minimumniveau en voor de verkregen rechten daarboven, stemmen wij in met het ontwerp. Daarmede is opnieuw zekerheid in de sociale zekerheid voor jaren bereikt en wij zullen daar, zoals altijd, voor blijven staan.

De vergadering wordt van 18.40 uur tot 20.15 uur geschorst.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

het het verslag van een mondeling overleg over de provinciale vrouwenemancipatiebureaus en de toekomst met betrekking tot de advisering inzake emancipatievraagstukken (15 800-XVI, nr. 16);

het verslag van een mondeling overleg over het ontwerp-bijstandsbesluit landelijke draagkrachtcriteria (15 300-XVI, nr. 76);

en van:

de motie-Wütrich-van der Vliet c.s. over het provinciale emancipatiebeleid (15 800-XVI, nr. 20);

de motie-Van der Spek c.s. over de provinciale vrouwenemancipatiebureaus (15 800-XVI, nr. 22);

de motie-Langedijk-de Jong c.s. over de landelijke draagkrachtcriteria voor de ABW (15 800-XVI, nr. 21).

De beraadslaging wordt hervat.

□

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Mijnheer de Voorzitter! Graag wil ik reageren op de opmerkingen, die vandaag zijn gemaakt over de vrouwenemancipatiebureaus. Ik dank de fracties, die steun geven aan het beleid dat ik ontwikkel. Ik heb begrepen dat er ook kritiek is op mijn beleid en dat een enkele fractie mijn beleid totaal afwijst. Ik wil graag daarop ingaan.

Ik wil beginnen met een algemene opmerking. Het rijksbeleid inzake emancipatie dient een stimulerend beleid te zijn, te voeren op alle deelrekenen van het overheidsbeleid. Mijns inziens moet het rijksbeleid sterk gericht zijn op de behoeften en de mogelijkheden, die aan de basis worden onderkend. Ik denk aan aansluiten bij dat waarmee groepen en individuen bezig zijn op het gebied van de emancipatie. Van daaruit dient steun te worden gegeven in die zin dat activiteiten worden gefinancierd opdat mensen binnen eigen kaders aan hun emancipatie kunnen werken en in de samenleving emancipatoire activiteiten kunnen ontwikkelen. De beroepsmatige ondersteuning, die men daarbij denkt nodig te hebben, dient gegeven te kunnen worden.

Met het oog daarop ben ik begonnen met zo decentraal mogelijk regelingen te ontwerpen. De rijksbijdrage-regeling emancipatie-activiteiten is een echte rijksbijdrage-regeling. Alle activiteiten op plaatselijk niveau behoren, wat de financiering ter zake betreft, tot de verantwoordelijkheid van de gemeentelijke overheid. Dat is geen eenvoudige zaak. Vanmorgen is reeds gesteld, dat het niet altijd goed gaat en dat er gemeenten zijn, waarin men nog niet 'vrouwgevoelig' is. Het blijkt in elk geval dat 400 gemeenten met 11 miljoen inwoners bezig zijn, emancipatoire activiteiten te honoreren via de circulaire van dit jaar. Ik hoop dat zulks via de rijksbijdrage-regeling ook het volgende jaar gebeurt. Daarbij kan op een vorm van ondersteuning worden gerekend, zoals wij die kennen via de rijksbijdrage-regeling sociaal-culturele activiteiten: ondersteuning van het dagelijkse werk op plaatselijk niveau.

Daarboven zien wij activiteiten op regionaal en provinciaal niveau. Ik denk dat het juist is, de gelden daarvan te leiden waar de overheid het beste kan bezien wat er gebeurt. Ten aanzien van provinciale activiteiten

heb ik nogal wat in de experimentenpot gehad, gefinancierd via het bedrag op de begroting ter zake. Allerlei activiteiten, die aanslaan – ik denk aan de kadertrainingen die op provinciaal en regionaal niveau vooral aan de orde zijn – breng ik naar de provincie. De provincie zelf doet er ook het een en ander aan.

Terecht is onder andere door mevrouw Wütrich-van der Vliet gesteld dat in diverse provincies emancipatiebeleid wordt gevoerd. Provinciale overheden pakken deze zaken op, maken nota's en boren financieringsbronnen aan. Ik heb besloten – ik heb daarover overleg gevoerd met het IPO-maatschappelijk welzijn – een circulaire per 1 januari a.s. te doen uitgaan om te bewerkstelligen dat deze activiteiten op provinciaal niveau worden gehonoreerd. Men dient de activiteiten in hun totaliteit aan mij voor te leggen. Daarvoor kan men – de bedragen zijn vastgesteld – in dat kader ook gelden krijgen.

Ik heb met het IPO kort maar krachtig gesproken over deze circulaire en gezegd – ik heb de indruk dat men daarop positief reageerde – dat deze circulaire voor een jaar de vorm zal zijn en dat wij in overleg met de provincies – ik zal daarvoor een voorstel doen – zullen proberen uit te vinden, hoe in het financiële kader een regeling uitgedacht kan worden, waar deze activiteiten, niet in circulairevorm, maar zo decentraal mogelijk binnen het totale beleid, een plaats in zouden kunnen vinden, zodat deze activiteiten een financiële ondersteuning behouden en aangemoedigd worden, omdat het bedrag van de rijksoverheid een behoorlijk bedrag is.

Ik wil erbij zeggen – in aansluiting op een aantal opmerkingen van hedenmorgen dat er weinig geld in activiteiten en veel geld in structuren zou gaan zitten – dat de gelden die nu naar de provincie gaan verre overstijgen – hoewel het bij de kleine provincies gaat om een bedrag van f 30.000 en bij de grote provincies om een bedrag van f 100.000 – de bedragen die op dit moment vanuit de rijksfinanciën naar de provinciale activiteiten gaan. Slechts een enkele provincie heeft op het ogenblik op rijksniveau provinciaal een bedrag dat een beetje aanligt tegen het bedrag dat men nu kan ontvangen. Er is zelfs een provincie die uit de rijksniveau-pot f 4000 krijgt en direct f 100.000 kan gebruiken.

Tot nu toe hebben wij alleen een steunfunctieteam op landelijk niveau, het team 'Eva bijt door' gestationeerd in Amersfoort. Dat is bereikbaar, al is het dan vanuit de verte, voor alle pro-

Sociale verzekering
(aanpassingsmechanismen)
Vrouwenemancipatie
Algemene Bijstandswet

Kraaijeveld-Wouters

vincies – de telefoon is geduldig – maar toch niet zo bereikbaar dat men zo maar binnenloopt. Men kan er niet, zoals men dat in zijn eigen omgeving zou kunnen, direct op af stappen. Toch heeft het team 'Eva bijt door' erg veel ondersteunend werk in de steunfunctiesfeer verricht. Ik heb het voornemen dit team nog een jaar extra experimenteel te laten functioneren en vanuit dit team is al eerder de suggestie gekomen om de ondersteunende activiteiten te verspreiden over de provincies. In de provincie Drenthe kennen wij het instituut ombudsvrouw. Dat is iets provinciaals en tevens steunfunctie. In andere delen van het land heeft men iets dergelijks niet. Naast de ondersteunende hulp, aangeboden via het experiment emancipatiewerkers binnen eigen organisaties en instellingen, hier het algemene kader: een vorm van beroepsmatige ondersteuning, als men dat wenst, dichterbij huis dan vanuit een landelijk steunteam.

Mevrouw Bischoff van Heemskerck (D'66): Mij is ter ore gekomen dat uit uw experimentenpot dit jaar minder zou zijn gegaan naar experimenten dan voor een vergelijkbaar bedrag vorig jaar. Is dat niet waar?

Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters: Ik kom aan deze vraag toe. Mevrouw Bischoff van Heemskerck heeft vanmorgen zelfs gesuggereerd dat de experimentenpot gehalveerd zou zijn. Dat is in het geheel niet waar. Ik heb hem in de begroting van volgend jaar nog groter gemaakt in plaats van het bedrag op dezelfde hoogte te houden.

Provinciale steunpunten zou men de emancipatiebureaus kunnen noemen. Mevrouw Wüthrich heeft over dit begrip gesproken. Het gaat over een klein bureau met deskundigen, die de emancipatiegroepen ondersteunen, uitgewaaierd over het land, eventueel straks ook in de grote steden en eventueel ook, als het allemaal goed slaagt en als men er zeer gebrand op is in de provincie meer dan een provinciaal emancipatiebureau te krijgen, in de toekomst in de regio te verspreiden. Dat kan altijd worden gezien.

In ieder geval moeten zij dichterbij huis komen, bereikbaar en bereikbaar, voor groepen en voor mensen die ondersteuning wensen in de zin van advisering en informatie bij een centraal adres, waar men veel suggesties kan krijgen. Er moet een functionaris zijn die kan assisteren als men activiteiten wil gaan opzetten en die ook weer mensen met anderen in contact kan brengen. Het moet een bureau zijn,

waar vanuit ook de samenleving wordt gezien, waar knelpunten in de samenleving en in de diverse organisatievormen van de samenleving gesignaleerd kunnen worden, waar knelpunten onder beleidsaandacht kunnen worden gebracht en waar men actief naar allerlei organen en instellingen kan optreden.

Mevrouw Beckers heeft gevraagd of de provinciale drempel niet te hoog is. Als de zaak aanslaat, kan ik constateren of de zaken nog verder kunnen worden verbreed. Als je met hele kleine bureau's in een regio begint, lijkt het mij iets te zwak van opzet te worden. Ik heb uit het mondeling overleg begrepen dat zij stimulerend beleid op dit punt belangrijk vindt, maar dat zij het liever dichterbij huis had gezien. In de toekomst zullen wij dit moeten bezien.

Mevrouw Vrijlandt heeft gezegd dat de provincie op eigen wijze gestalte moet kunnen geven aan het bureau. Ik ben het daar geheel mee eens en in de regeling heb ik dan ook slechts twee randvoorwaarden neergelegd. Verder kan de provincie concreet met de gebruikers van het bureau veel invullen. Als randvoorwaarde is gesteld dat functies moeten worden opgebouwd. Het moet niet te eenzijdig worden met één type functie, waardoor bepaalde gewenste functies straks eventueel zouden ontbreken. Het moet evenwichtig worden opgebouwd, maar men moet zelf kiezen welke functies men ter plekke nodig acht.

Een tweede randvoorwaarde is de bestuursvorm, in de zin van een bestuur of een begeleidingsgroep als het bij een instelling of een orgaan wordt ondergebracht. Daarin moet er een evenwichtige vertegenwoordiging zijn van de totale vrouwenwereld. Eventueel kan de maatschappelijke wereld, die breder is dan de vrouwenwereld ook in die bestuursvorm aanwezig zijn. Daarbij verwijs ik ook naar het rapport van de commissie-Van den Burg over het democratisch functioneren van gesubsidieerde instellingen. Cliënten, vrijwilligers en beroepskrachten moeten invloed op het beleid kunnen uitoefenen.

Mevrouw Bischoff heeft gewezen op de diverse opvattingen in het veld. De een zegt dat het een stimulerend actiecentrum wordt, waar men voor of tegen kan zijn. De ander zegt weer dat het centra van repressieve tolerantie worden. Ik verneem dit ook. Mevrouw Bischoff heeft gezegd dat vrouwen dringend steun in de rug moeten hebben. Zij noemde het voorbeeld van het onderzoek dat aantoonde dat, op het

moment dat mannen in vrouwenbanen komen, de functies aantrekken en er steeds meer mannen komen, terwijl omgekeerd vrouwen in mannenbanen nog nauwelijks voorkomen. Het is een signaal uit de praktijk hoe vrouwvriendelijk de samenleving is en hoe het in de harde praktijk van bijvoorbeeld de arbeidsmarkt echt nog niet ideaal is geregeld. Er moet nog veel gebeuren en zo'n bureau kan een geweldige steun zijn in de rug van mensen die actief bezig zijn met het veranderen van de samenleving.

Mevrouw Evenhuis ondersteunt het standpunt, Mevrouw Wüthrich juicht het toe dat er in de provincies regionale ondersteuning komt, maar zij vindt de vorm niet goed. Zij heeft ook een motie ingediend. Zij wijst op de verschillen tussen de provincies en zij wil ze dan ook hun gang laten gaan. Ik sluit juist aan bij die grote variatie in de provincies. Als men al iets heeft ontwikkeld – ik denk bij voorbeeld aan één of meer functionarissen bij een culturele raad – en men vindt dat op die manier het vrouwenemancipatiebureau ontwikkeld moet worden, dan moet men dat zelf maar zo invullen. Als men het wil laten bestaan uit een rijdende bus met één persoon die de hele provincie bezoekt en overal informatie, documentatie en adviezen uitdeelt, dan moet men dat zo inrichten. Als men kiest voor een provinciaal opbouworgaan, of juist voor een categoriaal instituut, dan is dat allemaal mogelijk, aansluitend bij wat er al aanwezig is.

Ik speel daar dus juist op in. Dat wil echter niet zeggen, dat ik er niet ook zelf mede in geïnteresseerd ben, welke steunstructuur wordt ontwikkeld op het provinciale en het regionale niveau en dat ik er niet mede-beleidsverantwoordelijkheid voor zou willen dragen. Ik wil er best op toezien, dat de zaken goed van de grond komen, maar ik heb wat dit betreft echt wel vertrouwen in provinciale overheden, evenals in gemeentelijke overheden. In de praktijk wordt er echter in lang niet alle provincies echt emancipatiebeleid gevoerd. Ik denk dat het erg goed is, dat de provincies te zamen met mij een bureau ontwikkelen, in hun eigen context maar financieel zeer gestimuleerd door CRM.

Als tweede reden heeft mevrouw Wüthrich genoemd, dat de provincies hiervoor geen geld hebben. Als ik let op hetgeen hier en daar gefinancierd wordt en op wat men over heeft voor emancipatiebeleid, dan moet ik zeggen dat men wel geld heeft. Er blijkt trouwens dat het helemaal niet om zul-

Kraaijeveld-Wouters

ke grote bedragen gaat. Men woerkt met geld en men kan al met kleine bedragen geweldig uit de voeten. Dat wijst op een geweldige inzet, vooral van vrouwen. Ik moet dan ook constateren dat er al veel gedaan kon worden. In vele provinciale kassen bleek gelukkig nog geld aanwezig te zijn voor emancipatie. Die stroom kan nu enigszins verlegd worden. Ik kom daarop straks nog terug.

De derde reden van mevrouw Wüthrich was dat ik zeer veel geld in de structuur zou steken. De heer Van der Spek heeft opgeteld, dat het in totaal 3,75 mln. zou kosten, als in elke provincie een volledig emancipatiebureau kwam. In de meerjarenramingen kan men zien, dat het bedrag op de rijksbegroting voor emancipatiezaken steeds stijgt. Dit jaar is er nauwelijks geld in structuuropbouw gestoken. Het komende jaar is 1,5 mln. begroot voor vrouwenemancipatiebureaus, om op gang te komen. Op de lange duur komen we terecht op 3,75 mln.

Mevrouw Wüthrich-Van der Vlist (PvdA): Ik meen mij uit het mondeling overleg te herinneren, dat de Staatssecretaris 2,6 mln. had uitgetrokken voor de emancipatiebureaus in het komende jaar.

Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters: Neen, 2,7 mln. voor emancipatiewerkers, 1,5 mln. voor emancipatiebureaus. Ik had het voor de zekerheid nog even opgeschreven.

Mevrouw Wüthrich-Van der Vlist (PvdA): Dan staat het fout in het verslag.

Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters: Dan zal ik het nog even nakijken, want ik moet geen verkeerde dingen zeggen. Ik dank mevrouw Wüthrich voor de tip. Ik had het echter zo opgeschreven en ik meende ook, dat het waar was. Wij moeten namelijk rekenen met startfunctionarissen. 'Ik moet geen geld overhouden', begreep ik steeds, al vind ik dat zelf ook niet zo aardig, maar daar kom ik straks nog op. In ieder geval meen ik dat we het bedrag voor deze periode niet te hoog hebben ingezet, omdat er nog heel wat werk moet worden verricht voordat de bureaus op volle toeren draaien. Het geld is er dus wel.

Toch wil ik dit punt een beetje principiëler benaderen. Ik heb ook in het land nogal eens de kritiek gehoord, dat ik zoveel geld in structuren zou steken. Ik wil deze redenering bestrijden. Wat zijn structuren? Het is mijn bedoeling, dat de bureaus er zijn om mensen te

stimuleren, te begeleiden, te activeren en te assisteren bij het ontwikkelen van eigen activiteiten. Dat is een steunfunctie. Dat betekent dat de bureaus in te zetten zijn in het totale werk.

Ik denk dat niemand zal ontkennen, dat er toch enige huisvestings- en apparaatskosten bij komen. Het gaat echter niet om de structuur, het gaat om het aansluiten bij het werk. Het is dus allemaal ten behoeve van het werk en het is geen mooie lege huls. Integendeel.

Vanmorgen is in het IPO aan de orde geweest de opbouw van de functies. Een van de gedeputeerden heeft mij gevraagd of, als het vrouwenemancipatiebureau niet volledig met al die functies wordt gevuld, dan per se die andere functies vervuld moeten worden. Mijn opvatting is dat, al zou er maar een halve functionaris aanwezig zijn, dit voor mij al een volwaardig emancipatiebureau zou zijn. Als men aan meer geen behoefte heeft, moet men het bij die halve of hele persoon laten. Als men meer nodig heeft, zijn daarvoor mogelijkheden aanwezig, ter ondersteuning van het werk.

De vierde opmerking van mevrouw Wüthrich luidde dat het mogelijk gemaakt moest worden dat de provincie een emancipatiebeleid voert. Ik wijs erop dat ik thans de circulaire heb aan te bieden. Dit is een financieel aanbod, waarmee de provincies mijns inziens uit de voeten kunnen. Voorts wil ik samen met de provincies emancipatiebureaus ontwikkelen. Ik heb trouwens tevens vastgelegd, dat de emancipatiebureaus gedecentraliseerd zullen worden. Hieromtrent bestond bij de heer Van der Spek een misverstand. Het is niet zo dat die bureaus over vijf jaar weer opgeheven zullen worden. Wij besluiten nu tot het maken van een start. De functionarissen kunnen dan in vaste dienst worden aangesteld. Natuurlijk hebben zij een goede rechtspositieregeling nodig, geen tijdelijk dienstverband dus.

In de algehele bestuurlijke verantwoordelijkheid is echter nu reeds besloten (dit heb ik vanmorgen ook in het IPO-overleg duidelijk gemaakt) dat het emancipatiebureau over vijf jaar definitief tot de verantwoordelijkheden van de provincie zal gaan behoren. Ik neem aan dat ikzelf of mijn opvolgster op deze plaats deze operatie budgettair neutraal kan uitvoeren. Dit is echter thans niet aan de orde. In principe is evenwel beslist, dat het rijk de emancipatiebureaus slechts gedurende vijf jaar tot zijn verantwoordelijkheden rekent. De provinciale overheden

zijn hierbij echter sterk betrokken; zij kunnen dan ook op dit punt mede een emancipatiebeleid voeren.

De relatie beroepskrachten-vrijwilligers is een ander centraal thema uit de bijdrage van vanmorgen. Mevrouw Bisschhoff is van mening dat de beroepskrachten die werkzaam zijn bij instellingen of bureaus, mensen die een emancipatiebeleid, een vrouwvriendelijker beleid willen gaan voeren, een steun in de rug kunnen geven. Mevrouw Evenhuis vraagt zich af of de afstand niet groter wordt als beroepskrachten worden aangesteld en de heer Van der Spek is van mening dat wij op deze wijze op weg zijn naar institutionalisering en een vorm van ongewenste professionalisering.

Ik zou het betreuren als alles in het emancipatiewerk – dat wij toch allen belangrijk werk vinden – in de sfeer van vrijwilligheid werd gehouden. In die gedachtengang zou het niet belangrijk zijn beroepskrachten aan te stellen, of dat daarvoor geen geld zou zijn. Deze mensen zouden inderdaad niet behoeven te worden aangesteld als men geen beroepsmatige ondersteuning behoeft. Dan geraken wij echter in een discussie over de vraag of de beroepskrachten ten dienste van de cliënten en ten behoeve van het werkveld, dienstbaar moeten zijn binnen het instituut waarbij zij hun eigen rechtspositie hebben.

Mevrouw Evenhuis-van Essen (CDA): Met de kwalificatie van beroepskrachten bedoelde ik geen vrijwilligers, maar wel degelijk betaalde beroepskrachten. Het gaat alleen om de kwalificatie, want wij gaan nu afstand scheppen tussen vrouwen met een praktische intelligentie en vrouwen met een hoog gekwalificeerde opleiding. Worden zij in een ambtelijk geheel ingeschaald?

Ik wil de hulpverlening zeker niet in de vrijwilligerssfeer halen. Ik heb alleen gevraagd hoe de kwalificaties liggen.

Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters: Daar was ik nu juist aan toe. Ik heb u echter de woorden 'ongewenste professionalisering' niet in de mond gelegd. Dit was een uitdrukking van de heer Van der Spek. Ik heb gezegd dat ik het zou betreuren als wij moesten gaan spreken van een ongewenste professionalisering op het moment dat er een beroepsmatige ondersteuning ten aanzien van de emancipatie gaat komen. Er zijn mensen, die principiëel ertegen zijn om te institutionaliseren, om met beroepskrachten aan het werk te gaan. Dat is echter een zaak van die mensen zelf.

Kraaijeveld-Wouters

In het totale beleid, in het totale welzijnsveld hebben wij zeer bewust beroepskrachten geïntroduceerd. Als men ziet wat er allemaal is ontwikkeld op het Departement van CRM, zou men misschien kunnen zeggen dat het iets te ver is gegaan. Wij moeten er natuurlijk voor oppassen dat wij niet alles professionaliseren. Bij vrouwenorganisaties blijkt echter behoefte te bestaan aan een beroepsmatige ondersteuning. Die moet er dan ook komen, wil men een stimulerend beleid voeren.

Mevrouw Evenhuis-van Essen vraagt terecht wat ik dan onder deskundigheid versta. Aanbieden is om de drie formatieplaatsen te vullen, wat deeltijdbanen betreft, naar meer mensen toe. Bij de aanstelling van mensen is de zwaarte van de functie primair bepalend. Er zal een schets moeten worden gemaakt welke mensen men nodig heeft. Aan de hand van die schets zal een sollicitant moeten worden beoordeeld. Dan wordt gekeken naar leeftijd, opleiding en ervaring. Het is belangrijk, als er een persoon komt met een bepaalde opleiding, die men kan gebruiken, dat men die persoon kan aanstellen en dat de gelden voor die formatieplaats beschikbaar zijn.

Ik heb dus ook aanleiding gevonden om hoger opgeleiden in bepaalde schalen te plaatsen en een aantrekkelijke baan aan te bieden. Dit wil echter niet zeggen dat er uitsluitend hoger opgeleiden in die schalen kunnen komen. Dat moet men zelf uitmaken wanneer men de mensen aanstelt. De emancipatiedeskundigheid, die niet in een diploma is uitgedrukt, maar waarover vrouwen (of mannen) vaak wel beschikken, kan gehonoreerd worden. In het totale plaatje van de aanstelling wordt daarmee ook rekening gehouden, als het gaat om het vaststellen van het salaris.

Mevrouw Evenhuis-van Essen (CDA): Dat is natuurlijk de vraag. Wordt de beter opgeleide vrouw beter betaald en de minder opgeleide vrouw slechter?

Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters: Het gaat om de zwaarte van de functie en om de vraag of de mensen de taak waarvoor je ze stelt, aankunnen. Men kan dit dan aantonen door een diploma of men kan dit niet aantonen. Uit de sollicitatiegesprekken en uit de gegevens die men zelf kan verstrekken over de ervaringen, zal moeten blijken of men te maken heeft met die deskundigen die ook in die schaal kunnen worden geplaatst. Zo werkt men op dit

moment bij de aanstelling. Op dit moment is het op CRM heel gewoon dat bij dit soort aanstellingen in de ambtelijke sfeer, niet alleen het papier telt, maar dat ook andere wezenlijke zaken meetellen bij de aanstelling van mensen in een bepaalde functie, in een bepaalde schaal.

Mevrouw Evenhuis-van Essen (CDA): Geeft de Staatssecretaris ook richtlijnen uit ten aanzien hiervan? Als er ambtenaren, ook van de provincie, bij komen, gaat men misschien toch te veel ambtelijk, te veel in schalen denken. Is het mogelijk dat hieraan toch meer ruimte wordt gegeven en niet alleen binnen de Kamer?

Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters: Ik vind het toch leuk dat dit hier ter sprake komt: dat het goed is dat CRM bij de start aanwezig is en dat CRM erop moet letten dat het op dit punt goed gaat.

Mevrouw Evenhuis-van Essen (CDA): De Staatssecretaris zal zich misschien ook herinneren dat ik daarvan geen tegenstander was.

Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters: Ja, maar ik geef via u antwoord aan een ander.

De Voorzitter: Het is mij een lief ding waard als wij de eerste termijn van de Kamer over de Grondwet vanavond nog kunnen afmaken. Dit betekent dat wij voor dit onderwerp nog één uur hebben voor de rest van het antwoord van de Staatssecretaris en de tweede termijn. Iedereen kan verder uitrekenen wat dit betekent.

Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters: Mevrouw Beckers-de Bruijn heeft gesteld dat de nadruk onevenredig sterk op de structurering wordt gelegd, dat initiatieven eigenlijk in de kiem worden gesmoord. Ik wil nog eens benadrukken dat initiatieven alle kansen hebben. Er is een rijksbijdrage-regeling. Er is een provinciale circulaire. Er is een experimentenpot van CRM, die voor alle nieuwe initiatieven kan worden gebruikt. Ik heb een hele lijst – ik zal de kamer die ook toesturen – van wel en niet gehonoreerde aanvragen. Als ik het aantal aanvragen bezie dat is gehonoreerd van de honderden die zijn binnengekomen, dan constateer ik dat er een geweldige ruimte overblijft voor nieuwe initiatieven, die gesteund kunnen worden met financiële regelingen op alle niveaus. Dit bureau staat los daarvan.

Men hoeft niet gebruik te maken van dit bureau, men kan bij de eigen initiatieven een zeer relevant gebruik

maken van het bureau. Niemand – mensen van een vrouwenrefcenterum, een vrouwencafé, mensen die andere initiatieven ontplooiën die spiksplinternieuw zijn – is verplicht om iets met het emancipatiebureau te maken te hebben. Men kan er naar mijn mening goede adviezen krijgen. Los van datgene wat men zelf kan gaan doen en gaan aanvragen, heeft men ergens in de provincie dat service-instituut waar men wel of niet als nieuw initiatief iets in kan zien.

Mevrouw Beckers heeft ook nog gesproken over de vrijwilligers. Zij heeft gezegd dat vrijwilligers weinig invloed op de beleidsbepaling hebben. Ten aanzien van het vrouwenemancipatiebureau was het echter een van mijn wezenlijke voorwaarden dat in de begeleidingsgroep of in het bestuur de strakker georganiseerde vrijwilligersvrouwenorganisaties of die vrijwilligersgroepen die op allerlei lossere manieren binnen het emancipatieveld aanwezig zijn, invloed hebben op de beleidsbepaling. Die beleidsbepaling betreft het takenpakket van de functionarissen.

Via die functionarissen gaat het dan tegelijkertijd over het uitvoerend werk dat daardoor wordt ondersteund. Ik kan de stelling van mevrouw Beckers dus niet helemaal onderschrijven. Als zij bedoelt dat de beroepsmatige activiteiten en de uitvoeringsactiviteiten te sterk uit elkaar worden getrokken, dan kan ik haar verhaal wat beter begrijpen. Ik moet dan zeggen dat beide activiteiten zo dicht bij elkaar moeten blijven dat zij elkaar raken. De functionarissen hebben geen enkele zin als zij niet werken ten gunste van hetgeen men in de uitvoerende sfeer doet of wenst te doen.

Mevrouw Beckers heeft ook gevraagd naar de financiële mogelijkheden voor de vrijwilligers. Zij heeft er reeds zelf op geduid dat de eerste deelnota van de nota vrijwilligersbeleid – aangekondigd in de begroting van het Ministerie van CRM – niet al te lang op zich laat wachten. Daarbij zelf betrokken zijnde, ben ik van mening dat het erg goed is, binnen de departementale sfeer van de interdepartementale commissie een moment te kijken wat wij precies willen zeggen naar de vrijwilligers toe over de vergoeding van kosten. Wij trekken dan direct heel concreet het lijntje door naar de emancipatievelden. Het wordt dan erg belangrijk wat wij voor die groepen kunnen zeggen.

Mevrouw Beckers heeft voorts gezegd dat de drempel te hoog is. Zij zei ook dat de rijksbijdrage-regeling erg in-

Kraaijeveld-Wouters

gewikkeld is. Er is een populaire brochure van het Ministerie van CRM die men gratis kan verkrijgen. Wij hopen dat die in het hele land geweldig gaat functioneren. Men kan in die brochure zelf bekijken hoe het moet. Tegelijkertijd is de rijksbijdrageregeling zo eenvoudig dat alleen de gemeenten met meer dan 45.000 inwoners moeten komen met een plan en een programma. De andere gemeenten – dus de meeste – kunnen allemaal volstaan met een lijst. Het essentiële verschil met de circulaire is dat men inspraak moet geven aan de emancipatiegroepen zelf. Dat betekent in de praktijk dat de zaak niet erg ingewikkeld is, dus dat de regeling zo eenvoudig mogelijk is gemaakt. Zij betekent tegelijkertijd een steun in de rug voor de mensen die de inspraak wensen en die zelf invloed willen uitoefenen op de gemeentelijke lijst. Daarbij komt dan nog de professionele ondersteuning.

De emancipatiewerkers zijn overal 'uitgezet' in het land. Dat is niet voor niets gebeurd bij vele vrouwengroepen en -organisaties die hun plaatselijke groepen erg stimuleren om op de juiste wijze op het beleid in te spelen. Door de Nederlandse vrouwenraad, door verschillende platforms en mede door 'Eva bijt door' worden vrouwen plaatselijk gestimuleerd, voorgelicht en gewezen op de weg die zij dienen te gaan en op de mogelijkheden die zij kunnen benutten. 'Eva bijt door' heeft zeer bewust actie gevoerd toen de circulaire uitkwam.

Onlangs heb ik begrepen dat zij menen dat het feit dat 400 gemeenten in Nederland met in totaal 11 miljoen inwoners direct op de eerste circulaire hebben gereageerd, mede veroorzaakt wordt door hun activiteiten in de voorlichting. Ik vermoed dat dit grotendeels waar is.

Mevrouw Beckers heeft gevraagd wat de globale criteria zijn voor de rijksbijdrageregeling. Dit is in de regeling verwoord. Dezelfde formuleringen worden gebruikt in alle andere regelingen. Het gaat om bewustmaking, doorbreken van rolbeperkingen en verandering van maatschappelijke structuren. Hieraan voegen sommige gemeenten al dit jaar de spontane openschoolgroep toe. Ik honoreer dit. Als men meent dat deze groep echt een bijdrage levert tot de emancipatie van de vrouw, en deze groep valt onder de geformuleerde criteria, is dit naar mijn mening terecht. Het is ook mogelijk dat de gemeente een andere weg kiest, zoals de rijksbijdrageregeling sociaal-culturele activiteiten. Het is ook mogelijk

dat de groep in een club- of buurthuis zit en dan geld krijgt via het vormingswerk voor jonge volwassenen of iets dergelijks.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Het is ook mogelijk dat er dan niets gebeurt.

Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters: Men moet in een gemeente waar niets gebeurt, zelf beargumenteren waarom men onder een regeling valt. Hierbij kan worden verwezen naar andere gemeenten waar de activiteit als emancipatoir wordt gezien en dit mede door het departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk positief wordt behandeld.

Ik heb gemerkt dat in sommige gemeenten de activiteiten van vrouwen-groepen van politieke partijen wel en in andere gemeenten niet in de regelingen zijn opgenomen. Ik heb zelf onder dezelfde titel emancipatiewerkers aangeboden aan de landelijke politieke vrouwenorganisaties. Men weet waarschijnlijk dat ik ook uit de experimentenpot allerlei activiteiten van politieke vrouwenorganisaties heb gefinancierd het afgelopen jaar. In de praktijk betekent dit dat ik de politieke vrouwenorganisaties benader onder de titel van bewustwording, juist op een maatschappelijk gebied waarop de vrouw weinig aanwezig is. Het is aan de gemeenten zelf – hierover kan een zeer principiële discussie ontstaan – te bepalen of men politieke vrouwenorganisaties in het beleid wil betrekken. In ieder geval is het landelijke beleid in dezen voorbeeldig. Hierop kan men de eigen gemeente wijzen.

Mevrouw Vrijlandt heeft gesproken over de vertraging van de plaatselijke regeling. Omstreeks 1 november jongstleden zijn alle brieven naar de gemeenten gegaan. Men weet nu ook wat het komende jaar zal gebeuren. Er zal een sluitingsdatum voor de aanvragen moeten worden vastgesteld. Hierna moeten de aanvragen worden beoordeeld en afgehandeld. Voor het komende jaar zal het dus hetzelfde zijn als voor dit jaar. Men zit altijd met de overbrugging van een periode. Nu al is gebleken dat vele gemeenten dan zelf voorfinancieren. Zij hebben er groot vertrouwen in dat het rijk de aanvraag zal honoreren en dat de rijksbijdrage zal worden verleend. Ik vermoed en hoop dat het ook het komende jaar zo zal gaan.

De heer Van der Spek wees op de langlopende projecten die uit de experimentenpot worden betaald. De vrouwenhuizen behoorden hiertoe, maar zijn nu, na een aantal jaren, aan

het einde van het experiment gekomen. Toen men begon was er geen regeling; nu zullen deze huizen onder de plaatselijke activiteitenregeling vallen. Wat dit betreft is geen langdurig project meer nodig.

Een ander voorbeeld is 'Eva bijt door'. Als dit team aan het einde van het experiment is gekomen, kan 'Eva bijt door' worden vervangen door de provinciale bureaus, die de taken geheel overnemen. De verlenging van het team heb ik in dit licht gezet: het overdragen van ervaringen aan organen, die dan de taak overnemen.

Dit betekent dat lang lopende projecten niet meer zo nodig zullen zijn. Het experimentele, het nieuwe, dat wat geen kans krijgt in de normale plaatselijke context en zeer veel belang heeft voor emancipatie van vrouwen, maar eerst moet worden geprobeerd, kan opnieuw voor de experimentenpot worden aangemeld. Ik sta op het standpunt dat lang lopende projecten niet uit de experimentenpot moeten worden bekostigd. Als dit werkelijk nodig is, zal ik bezien of een project langer moet lopen dan één of misschien twee jaar. Tot nu toe hebben wij in de vorm van aanmoedigings-subsidies een aantal activiteiten van start geholpen. Deze laten wij dan graag weer los.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil vervolgens iets zeggen over de startfase voor de vrouwen-emancipatiebureaus. Er kan inderdaad met een behoeftenverkenning worden begonnen. Er zijn gelden voor één jaar (1980) om de zaak te bekostigen, gericht op het tot stand brengen van vrouwen-emancipatiebureaus. Het is eveneens mogelijk, voor de duur van een jaar een startfunctionaris aan te stellen. Hierbij zal men eerlijk en oprecht het doel moeten hebben, te komen tot de instelling van zulke bureaus. Het is heel wel mogelijk, dat blijkt dat het toch niet deze kant op moet gaan. Deze ruimte zit er natuurlijk altijd in, maar als men aan de gang gaat, moet men niet om gelden vragen onder een titel, anders dan die van het streven tot zulke bureaus te komen.

Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Evenhuis heeft gezegd, dat sprake is van een soepel beleid. Ik vond het aardig, dit te horen. In de startfase kan men hoorzittingen houden en de basis laten meespreken. Dit is trouwens ook de bedoeling. Daarna kan men tot een opzet komen, ook in het kader van een meerjarenplanning. Het is hierbij mogelijk, verder te denken dan het eerste jaar.

Kraaijeveld-Wouters

De heer Van der Spek sprak over een geringere bevoogding door Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk. Ik heb niet goed begrepen, of hij in dit verband over staffunctionarissen of over startfunctionarissen sprak.

De heer **Van der Spek** (PSP): Startfunctionarissen.

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Staffunctionarissen worden aangesteld door de groep die er al is. De startfunctionarissen zullen niet door CRM worden bevoegd. Ik meen dat dit een geweldig fijne handreiking voor sommigen kan betekenen. In de provinciale context kan het bij voorbeeld komen tot de instelling van een overlegplatform, met die ene, vooruitgestoken post van CRM, het bureau Landelijk Contact, waar één ambtenaar aanwezig is die speciaal met emancipatiezaken en emancipatiebeleid belast is. In de provinciale context kan men voor een jaar een eigen functionaris aanstellen – een startfunctionaris. Het enige wat CRM doet, is aanwezig zijn. Het tweede wat CRM doet is, deze functionaris voor 100% betalen. Deze functionaris moet qua rechtspositie goed worden ondergebracht, via een contract van een jaar met CRM. Verder heeft de startfunctionaris niets met CRM te maken.

Mijnheer de Voorzitter! Ook hiervoor geldt dat men moet proberen, een startfunctionaris te krijgen – of twee halve – die deskundig zijn, die dit werk en deze taak aankunnen. Dan maakt het bij het beoordelen niet uit, welke diploma's men al dan niet heeft.

Mijnheer de Voorzitter! De voorlichting is uitermate belangrijk. Het is een goede suggestie – ik zal dit 'meenemen' – om via televisiespots het werk goed onder de aandacht te brengen. In ieder geval is reeds besloten, weer met een 'titanspot' te komen.

Wat de financiering betreft – 80% : 20% – is in het laatste standpunt gekozen voor: personeelskosten, huisvestings- en apparaatskosten. Het komt ongeveer op hetzelfde neer.

Koppelsubsidies vind ik zelf niet plezierig. Wij wilden eigenlijk hiervan af. Toch is het naar mijn mening zeer belangrijk dat de beide overheden – waarbij de provinciale overheid een grote invloed wil hebben; zij krijgt die ook binnen de regeling – de financiering voor hun rekening willen nemen en financieel (al is het, wat de provincie betreft, voor een veel geringer bedrag dan het geval is ten aanzien van het Rijk) medeverantwoordelijk willen zijn.

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): Ik begrijp dat dit wederom een principiële afwijking is van het algemene beleid, waarover de drie grote kamerfracties het eens waren bij de bespreking van de Knelpuntennota en in de opeenvolgende jaren, ook in het kabinet waaraan uw partijen deelnamen. Dus nu weer het herinvoeren van de koppelsubsidies in tegenstelling tot de vrij principiële discussie die wij daarover een aantal jaren in grote eensgezindheid hebben gevoerd.

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Ik realiseer mij dat heel goed. Ik heb daarover uitvoerig overleg gevoerd met Binnenlandse Zaken. Het is geen mooie vorm, maar het is ook een overgangsvorm. Ik kan mij echter voorstellen dat mevrouw Kappeyne van de Coppello dit nu sterk onder mijn aandacht brengt. Besloten is dat de zaak over vijf jaar geheel gedecentraliseerd zal zijn. Mevrouw Vrijlandt heeft gevraagd of de gelden dan in het gemeentefonds terechtkomen. Een volledig gedecentraliseerde regeling betekent dat het bedrag volledig bij de provincie komt.

Ik kan natuurlijk ook zelf voor 100% subsidiëren, en de provincie, waarop iedereen gesteld is dat die invloed heeft op de ontwikkeling ook mee verantwoordelijk maken voor het hele beleid en dan maar afwachten wat 100% financiering zal zijn. De provincie heeft emancipatiegelden. Zij is op een bepaalde wijze bereid mede te financieren.

Op het moment dat dit uitgekristalliseerd is, zal duidelijk zijn hoe wij dat zullen doen. Het principiële gegeven waarop mevrouw Kappeyne van de Coppello heeft geduid, blijft inderdaad recht overeind staan.

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): Eerlijk gezegd begrijp ik dat niet. Wat is nu het beleid van het kabinet?

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Het beleid van het kabinet is decentralisatie en nog eens decentralisatie. Als het om subsidie gaat, is het rijkssubsidiebeleid. Er is nu een kleine afwijking van het totale regeringsbeleid. Vanwege het nieuwe beleid dat ik toch graag wil inbedden in de provinciale context, is er nu het gegeven van een vorm van koppelsubsidie.

Mevrouw **Epema-Brugman** (PvdA): Bedoeld om dat nieuwe beleid af te remmen omdat de provincies dan toch geld moeten geven? Het wordt dan altijd toch wat moeilijker.

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Nee, ik probeer het beleid te laten landen waar het hoort te landen: niet droppen van bovenaf, maar samen met de provincies iets ontwikkelen en dan gezamenlijk daarvoor de verantwoordelijkheid dragen.

Mevrouw **Epema-Brugman** (PvdA): Verantwoordelijkheid dragen is nog iets anders dan de financiering van het geheel. Nieuwe taken die provincies of gemeenten krijgen dient – wij beweren dat ook altijd bij het milieu – het Rijk dan ook te financieren.

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Ik begrijp dat u het er niet mee eens bent. Maar ik wil de provincie graag medeplichtig maken op alle fronten, bij het opzetten van emancipatiebureaus waarin ik zelf vanuit het stimuleringsbeleid en vanuit de rijksoverheid als zijnde nieuw beleid een geweldige vinger aan de pols wil houden. Ik vraag dan aan de provincies samen met mij een bepaalde financiële verantwoordelijkheid te dragen.

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): Mijn vraag naar aanleiding van uw opmerking dat Binnenlandse Zaken het daarmee eens was, wat ik op zich zelf vrij irrelevant vind, was of dit regeringsbeleid is. Zo ja, dan betekent het een principiële afwijking van de regel: Wie het beleid bepaalt betaalt. Als u zegt: Hier gaan wij weer principieel terug, dan is dat een heel principiële beslissing van de Regering en niet alleen van u of van Binnenlandse Zaken.

De **Voorzitter**: Wat wil de Kamer? Zullen wij nu besluiten dat de wetsontwerpen over de Grondwet vanavond niet meer aan de orde komen?

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): De Grondwet is een kwestie van vele lezingen. Dit is een heel principieel punt dat in eerste lezing wordt beslist.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, dat de wetsontwerpen over de Grondwet vanavond niet meer aan de orde komen. Tegen het voorstel dat ik nu doe, kan men bezwaar maken. Ik moet mij houden aan bepaalde regels. Als men blijft interrumperen, is het gevolg dat de wetsontwerpen over de Grondwet niet meer aan de orde komen vanavond.

De heer **Patijn** (PvdA): Ik vind het niet prachtig als de Grondwet niet meer aan de orde komt. Wij zouden de betreffende wetsontwerpen vóór het Kerstecres afhandelen. Wij krijgen de volgende week nog een antwoord van de Regering, daarna de artikelsgewijze

Kraaijeveld-Wouters

behandeling. U heeft de Staatssecretaris gewaarschuwd dat zij al net zo lang heeft gepraat als de leden die het woord gevoerd hebben te zamen. Wij hebben voor de Grondwet vijf kwartier nodig. Wij zouden dus om uiterlijk kwart voor tien moeten beginnen. Naar mijn oordeel lijkt dat nog best mogelijk te zijn.

Ik zou echt een beroep op u willen doen het bij de leiding van deze vergadering mogelijk te maken dat wij vanavond de eerste termijn van de wetsontwerpen over de Grondwet, wat vijf kwartier in beslag zal nemen, kunnen afmaken.

Ik ben dus tegen uw voorstel.

De **Voorzitter**: Het enige dat u mij dan kunt vragen is dat ik geen interrupties meer wil toestaan.

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): Daar ben ik dan tegen, omdat het hier ook over een principieel punt gaat.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Het komt zo weinig voor dat wij uitgebreid over emancipatie kunnen praten. Daarom vind ik dat wij dit debat behoorlijk moeten kunnen afmaken. Het is voorbereid in een mondeling overleg en ik vind dat wij er dan ook in een plenaire vergadering tijd aan mogen besteden.

Mevrouw **Epema-Brugman** (PvdA): Het moet toch mogelijk zijn met korte interrupties en met korte antwoorden van de Staatssecretaris ook de belangrijke behandeling van de Grondwet door te laten gaan. Als iedereen een beetje kort is, moet het best mogelijk zijn. Misschien kan de Staatssecretaris ook op een aantal feitelijke vragen schriftelijk antwoord geven.

De **Voorzitter**: Dan hoop ik dat wij om kwart voor tien hiermee klaar zijn. Mijn voorstel trek ik voorlopig in.

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Mijnheer de Voorzitter! De principiële lijn van de Regering is geen koppelsubsidies toe te kennen. Dit vormt een uitzondering op die principiële lijn, waaraan de Regering overigens, ook naar mijn opvatting, in de toekomst vast moet houden.

De Kamer heeft mij uitvoerig gevraagd naar de reacties van de provincies in het IPO-overleg van hedenmorgen. Ik zal kort aangeven welke belangrijke zaken aan de orde zijn geweest.

Het IPO-welzijn gaat op 14 februari het uiteindelijk standpunt over de subsidieregeling bepalen. Ik zal die regeling dan met terugwerkende kracht in laten gaan.

Er is uitvoerig gesproken over het functiepakket en de opbouw van de functies, die ik zoëven al geschilderd heb. Ook was men zeer geïnteresseerd in de bestuursvorm. Men vroeg zich af of ook Statenleden in een dergelijk bestuur zitting zouden kunnen nemen. Bij een evenwichtige vertegenwoordiging van de diverse vrouwengroeperingen is het natuurlijk mogelijk daarnaast een Statenlid in het bestuur op te nemen. Dat dient men in de provincie dan zelf te beslissen.

Er is voorts gediscussieerd over de financiering. De personeelskosten worden door mij betaald en de huisvestingskosten en de apparaatskosten door de provincies. Ik heb de provincies toegezegd dat ik ook wel wil bezien welke mogelijkheden er op CRM zijn om ook tussenkosten voor onze rekening te nemen. Ik denk hierbij aan kosten bij voorbeeld voor een functionaris die ergens een hoorzitting gaat organiseren en daarvoor een bepaald bedrag nodig heeft.

Uitvoerig is gediscussieerd over subsidieregeling of bijdrageregeling. De invulling door de provincie is door hen uiteraard sterk benadrukt. Tot slot is duidelijk afgesproken dat over vijf jaar een decentralisatiebeslissing zal worden genomen, zodat een ieder weet waar men aan toe is.

Mevrouw Wüthrich heeft gezegd dat alle provincies ontvreden waren over het overleg. Ik heb alle provincies gevraagd vóór een bepaalde datum te reageren. Die datum vond men te dichtbij liggen. In de vakantietijd die daartussen lag had men natuurlijk ook niet veel gelegenheid een reactie op te stellen, en daartegen was vooral de kritiek gericht.

Mevrouw Evenhuis heeft gesproken over de Volkshogeschool Noord-Brabant. Dat beleid valt onder het financieel systeem van het internaatstelsel, waarover ik nog een standpunt zal innemen. Vooruitlopend op een nieuw financieel systeem ga ik om te beginnen voor één jaar de Volkshogeschool Noord-Brabant in ieder geval nog één extra functionaris, namelijk één cursusleidster, aanbieden, omdat daar inderdaad de bezetting zeer krap is. Dat is dan vóór de nieuwe regeling ingaat. Als de nieuwe regeling ingaat zal het nieuwe systeem gelden.

Voorts heeft mevrouw Evenhuis gevraagd naar de cursus bestuurlijk handelen. Er is veel over gesproken. Verhoudingsgewijs vroeg men hiervoor een buitensporig hoog bedrag. Inhoudelijk is het een heel ander soort project dan wij tot nu toe kenden. Vandaar ook dat het zo lang heeft geduurd. De

brief gaat nu uit. Er is niet zo direct de hoogste prioriteit aan gegeven, omdat het een project voor 1980 was.

Mevrouw Bischoff vraagt of de emancipatiewerkers alleen landelijk zijn. Neen, er zijn landelijke organen die geen emancipatiewerker hebben gekregen. Er zijn regionale organen die er wel een hebben gekregen.

Het is een experiment, dus niet ieder kan in het kader aan zijn/haar trekken komen. Het experiment moest voldoende reikwijdte hebben en een evenwichtige geografische spreiding, zodat de emancipatiewerkers bij voorbeeld niet uitsluitend in het westen of het oosten van het land werkzaam zouden zijn. Op die manier is in diverse projecten een emancipatiewerker aangesteld.

Er is nog gesproken over emancipatiegelden.

Mevrouw **Bischoff van Heemskerck** (D'66): Ik zou...

De **Voorzitter**: Is het niet mogelijk, daarop in tweede termijn terug te komen?

Mevrouw **Bischoff van Heemskerck** (D'66): Het gaat erom of ik een motie zal indienen.

Kunnen samenwerkende gemeenten emancipatiewerkers krijgen?

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb aangekondigd, dat het project 30 emancipatiewerkers bevat. Op de begroting wordt voor drie jaar rekening gehouden met 31,5 personen, die zijn aangesteld. Wat dit betreft, kunnen geen aanvragen meer gehonoreerd worden. Er zijn aanvragen gedaan door samenwerkende gemeenten – ik herinner mij dat een groep uit mijn woonplaats Heerhugowaard met een andere gemeente een emancipatiewerker heeft aangevraagd – waarbij ik een afweging moest maken, ik moest rekening houden met een evenwichtige geografische spreiding en voldoende reikwijdte.

Het aanstellen van emancipatiewerkers kan wel eens wat lang duren.

Wat het emancipatiegeld voor 1979 betreft, is geen persbericht uitgegeven. Ik zeg dit naar aanleiding van hetgeen doorklonk – misschien ten onrechte – in hetgeen mevrouw Bischoff van Heemskerck naar voren bracht. Ik weet wel dat in de pers is geschreven over een en ander, maar ik heb geen enkel bericht naar buiten gebracht. Trouwens, de afrekening is nog niet gereed want het is nog niet 31 december.

Gevraagd is of ik al door het beschikbare geld heen ben, waarover ik sprak

Kraaijeveld-Wouters

in juni jl. Dat geld is nog niet helemaal op. Doordat het wat langer duurt dan misschien gedacht is met betrekking tot het aanstellen van emancipatiewerkers is er wat geld overgebleven. Met het van start gaan van vrouwenemancipatiebureaus moest ik vorig jaar juni, toen de begroting voor dit jaar werd vastgesteld, rekening houden. Daarvoor zijn nog geen gelden uitgegeven. Waarschijnlijk houd ik uit dien hoofde zo'n anderhalf miljoen gulden over (het kan iets meer of iets minder zijn) op een totaal van f 8,9 miljoen zoals op de begroting staat, maar dat nog wat hoger is.

Van het bedrag van vorig jaar is nog f 7 miljoen gestationeerd bij de Minister van Financiën. Als ik dit jaar wat overhoud, zal dat dezelfde weg gaan. Ik denk dat ik het volgende jaar een deel van dat geld nodig heb, indien de zaak tenminste in de mate aantrekt als ik hoop. Dan volgt een gesprek met de Minister van Financiën ingevolge onze afspraak aan het begin van deze kabinetsperiode.

Gevraagd is of ik flexibel wil zijn met aanwijzingen. Technisch gezien, is het uitermate moeilijk nieuwe aanvragen nog te honoreren. Alle aanvragen zijn praktisch weggewerkt. Wat op de valreep nog binnenkomt, volgt de normale procedure. Als het kan, wordt een ander snel weggewerkt. Elke cent die ik nog kan uitgeven voor 1979 zal worden uitgegeven, uiteraard.

Het gevraagde overzicht komt. Projecten, die niet aan de regeling voldoen, worden afgewezen. Als het gaat om een plaaselijke activiteit die onder de rijksbijdrageregeling valt en waarvoor van het Rijk gelden worden gevraagd verwijs ik daarheen.

De Emancipatiecommissie beleeft vandaag haar laatste dag. Morgen verdwijnt na vijf jaar officieel die commissie. Over die commissie moeten wij ook als Regering met zeer veel waardering spreken vanwege de zeer vele en goede adviezen.

Ik heb de leden van de Eerste Kamer gevraagd, na gesprekken en briefwisselingen met de commissie, in een overgangscommissie zitting te nemen en de Regering te willen adviseren op het moment dat de Regering om adviezen vraagt. Tegelijkertijd kan dan aan de opbouw van het bureau worden begonnen. Er kon niet eerder worden begonnen omdat de Ministerraad het besluit moest nemen, een nieuwe emancipatieraad in het leven te roepen.

Het moet in de Kamer ook nog duidelijk worden dat het op deze manier moet. Zestien leden van de Emancipa-

tiecommissie heb ik gevraagd, of zij in de overgangscommissie zitting willen nemen. Twaalf leden willen dat in een nieuwe commissie die overgangscommissie zal zijn, met een beperkte taakstelling, geheel vallende onder de instellingsbeschikking – dat is het juridisch kader, waaronder de zaak kan functioneren – die ik heb verlengd en die naar ik meen op 12 december in het Staatsblad heeft gestaan. Er is inderdaad van de zomer een nieuw lid benoemd, omdat de Emancipatiecommissie mij dat dringend heeft verzocht. Het nieuwe lid wist dat de Emancipatiecommissie op 14 december zou worden opgeheven. Zij heeft toegezegd in de overgangscommissie zitting te willen nemen.

Ik kom nu tot de bespreking van de moties. Mevrouw Wüthrich zal uit mijn verhaal hebben begrepen dat ik graag samen met de provincies de emancipatiebureaus wil ontwikkelen en dat ik er niet voor voel tegen de provincies te zeggen: Hier hebt u geld; u zou daarmee emancipatiebureaus kunnen oprichten. Ik vind wel dat de provincie op alle onderdelen zeer veel invloed moet hebben bij de ontwikkeling van een bureau.

Men zal begrijpen dat ik ook de motie van de heer Van der Spek niet graag in beleid vertaald zou willen zien. Ik denk dat hem wel duidelijk zal zijn dat ik niet afzie van mijn voorstellen. Voor blijf-van-mijn-lijf-huizen is er een officiële regeling via de Algemene Bijstandswet. Die kunnen draaien en daar kunnen wij aan verbeteren. Verhoging van de subsidies voor vrouwenhuizen behoort bij de plaatselijke regeling. Over blijft momenteel de kinderopvang, waarvoor wij experimenten op gang hebben gebracht en waarin wij een aantal miljoenen gulden extra hebben gestopt, ook vanuit het emancipatiebeleid. Deze experimenten zullen moeten uitwijzen, of een breed pakket van kinderopvang in Nederland ontwikkeld zou kunnen worden in allerlei variaties, die mensen nodig hebben.

Ik wil nu nog een aantal opmerkingen maken over het Bijstandsbesluit landelijke draagkrachtcriteria. Mevrouw Vrijlandt vraagt, of er problemen kunnen ontstaan door het wegvallen van het onderscheid tussen periodieke kosten en incidentele kosten. Het onderscheid is niet relevant. Het uitgangspunt is, dat het inkomen van mensen te kort schiet om bijzondere kosten, van welke aard dan ook, op te vangen. Wat dat betreft is er een volstrekt gelijke behandeling.

Mevrouw Vrijlandt en mevrouw Cornelissen hebben gevraagd om een evaluatie. Ik zeg graag toe, dat wij na twee jaar de resultaten van de evaluatie aan de Kamer zullen doen toekomen.

Mevrouw Cornelissen vraagt, waarom er jaar- en geen maanddraagkracht is. Zij geeft mij het voordeel van de twijfel. Er zijn twee belangrijke redenen voor. Jaardraagkracht geeft een beter inzicht in iemands financiële positie en het is naar mijn mening ook eerlijker om geen onderscheid te maken tussen mensen die op een bepaald moment ineens veel onkosten hebben en mensen die in de loop van een bepaalde tijd dezelfde soort kosten hebben, die dezelfde hoogte bereiken.

Mevrouw Langedijk wijst met het College Algemene Bijstandswet op de liquiditeitsproblemen, die bij lagere inkomensgroepen zouden kunnen ontstaan en zij vraagt om uitbreiding van de leenbijstand. Liquiditeitsproblemen zijn niet uitgesloten. Leenbijstand is volgens de wet alleen mogelijk voor duurzame gebruiksgoederen. Als iemand niet bij de bank kan lenen of geen spaargeld heeft, dan kan in individuele noodgevallen de bijstand à fonds perdu worden gegeven. Die wordt dan later verhaald. Formeel is het een ander systeem, maar materieel heeft men dezelfde uitkomst. Ik zeg toe, zoals het College Algemene Bijstandswet mij adviseerde, bij de evaluatie van de regeling dit punt speciaal te bezien om erachter te komen of in de praktijk moeilijkheden bij mensen kunnen ontstaan.

Mevrouw Cornelissen en mevrouw Langedijk hebben naar de Boddaertcentra gevraagd. Deze huizen zijn in het kader van de indirecte financiering sterk in onze aandacht. Tot de bijzondere kosten van bestaan behoren ook de kosten die voor rekening komen van cliënten, ingeval er dienstverlening wordt aangeboden.

In de praktijk pakt het heel verschillend uit, zo wordt gesignaleerd. Deze regeling geeft een wat uniformer patroon aan, zodat de verschillende aanpak in de praktijk wel zal verdwijnen. Dan moet besloten naar welk financieringskader deze tehuizen worden overgeheveld. Op dat moment kan bekeken worden of er wellicht een retributiestelsel geïntroduceerd moet worden.

Mevrouw Cornelissen (CDA): Met name moet dan worden bekeken of deze bijdrage zou kunnen vallen in het kader van de rijksbijdrageregeling – kinderdagverblijven.

Kraaijeveld-Wouters

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Bij voorbeeld, maar dat is een volgende beslissing. Ze worden eerst toegelaten, neem ik aan en dan wordt bekeken in welk voorzieningenbeleid ze thuishoren.

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA): De problemen hebben juist betrekking op de tussenperiode dat ze nog niet toegelaten zijn en er nog geen indirecte financieringsregeling is. Dan komt dit draagkrachtbesluit er tussen, waarin wordt genormeerd. Daardoor kunnen mensen in de problemen komen.

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Er wordt al tijden ten aanzien van deze tehuizen de bijzondere draagkracht gehanteerd. Sommige gemeenten doen het wel en soms zeer sterk, maar andere gemeenten niet. Daarvoor is deze regeling.

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA): Het gemiddelde wat nu gevraagd wordt is 20% à 25%. Dat gaat fors omhoog in de deze nieuwe regeling. Dat gemiddelde geeft al aan dat het redelijk lukt om rekening te houden met eisen van hulpverlening als men er beneden zit. Als men er boven zit, wordt het al erg moeilijk. Bij 50% kan de hulpverlening zelfs sterk in gevaar komen.

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Het gaat om het inkomen van de ouders die een bepaalde bijdrage voor zorg en dienstverlening moeten betalen. Dat inkomen van de ouders wordt voor een groot deel gespaard. Ik zie wel dat men in sommige gevallen veel meer van de ouders vraagt, dan volgens deze regeling noodzakelijk is. Dan spreken wij eigenlijk ten principale over de percentages in deze regeling.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): De brief die wij hierover van de landelijke stichting hebben gekregen, geeft aan dat nu een aantal gemeenten 20% à 25% vragen van de draagkracht. Ik zeg niet dat wij nu de draagkracht vaststellen in het nu voor ons liggende ontwerpbesluit voor landelijke draagkrachtcriteria, maar er zijn gemeentebesturen die daar wel op vooruitlopen. In een aantal situaties is de bijdrage dan te hoog, om daarvoor nog mensen hulp te laten ontvangen van deze instellingen. Daarom vraagt men of het niet mogelijk is om deze instellingen, of de bijdragen van de ouders te laten vallen onder dezelfde noemer als de rijksbijdrageregeling voor kinderdagverblijven. In die richting zou ik het ook willen sturen.

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Ik ben van plan om zo snel mogelijk de indirecte financiering rond te krijgen en de toelating vast te stellen. Voor die tehuizen waarbij het mogelijk is, wil ik zo spoedig mogelijk vaststellen in welk voorzieningenbeleid ze thuishoren.

Mevrouw **Bischoff** en mevrouw **Langedijk** hebben gesproken over de drempel. Mevrouw **Bischoff** heeft er moeite mee. Zij vindt het onrechtvaardig dat men bij f 138 geen bijstand krijgt en bij f 139 wel. Dat is nu eenmaal zo met drempels. Het gaat om een administratieve drempel en niet om een eigen risico. Er moet daarom een grens gesteld worden waaronder kleine kosten niet vergoed worden. Boven die grens – dit is arbitrair – zijn het geen kleine kosten meer en die worden dan ook volledig vergoed. Mevrouw **Langedijk** heeft erop gewezen dat er verschil van mening kan ontstaan. Er staat in de wet wat zij heeft vermeld en in het verslag van het mondeling overleg staat een formulering die in verband daarmee misverstand zou kunnen wekken.

Tot f 138 of f 140 moet men de kosten zelf betalen. Als er eenmalig een bedrag van f 145 ineens op de mensen afkomt, wordt dat apart behandeld. Zo staat het in artikel 6 en dat is niet voor een andere uitleg vatbaar.

Mevrouw **Langedijk** heeft niet alleen moeite met de drempel, maar zij meent ook dat een drempel niet past in de Algemene bijstandswet, als sluitstuk van de sociale zekerheid. Zij aanvaardt wel drempels in andere wetten, maar zij meent dat juist voor mensen, aangewezen op de Algemene bijstandswet, een uitzondering zou moeten worden gemaakt. Op dit punt verschil ik met haar van mening. Ik wil geen onderscheid maken tussen ontvangers van bijstand en ontvangers van andere uitkeringen. Velen van hen hebben het sociale minimum; dan dient men op dezelfde wijze behandeld te worden. Als er in de sociale zekerheid hogere drempels aanwezig zijn, dan gaat het niet om administratieve drempels, maar om eigen risico. Met dit besluit landelijke draagkracht wordt vastgelegd, wanneer er aanleiding tot bijstandsverlening is. Daarin vindt men dan weer de sluitstukfunctie van de Algemene bijstandswet terug.

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA): Het verschil met...

De **Voorzitter**: Ik sta nu geen interrupties meer toe.

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: DIVOSA heeft inderdaad bezwaar tegen draagkracht op jaarbasis, vanwe-

ge de moeilijke uitvoerbaarheid. Ik ben DIVOSA tegemoet gekomen. Ik ga niet meer uit van een verschuivende jaarperiode, maar van een vast jaar. Verder laat ik de drempel gelden voor het gehele kalenderjaar. Die oplossing vergroot de technische uitvoerbaarheid.

Mevrouw **Langedijk** heeft gevraagd, of een doeluitkering in verband met studie, scholing of vorming bij het inkomen wordt geteld. Neen, die behoort niet tot het inkomen waarvan wordt uitgegaan bij het toepassen van de draagkrachtregels. Verder vraagt zij naar het advies van de Raad van State. Dat advies is positief uitgevallen. Ik ben het op het ogenblik aan het werken.

Een adviesaanvraag aan het college voor de Algemene bijstandswet inzake het vrijlaten van inkomsten bij bijstandsverlening in algemene bestaanskosten is in voorbereiding. Daarom kan ik haar nog geen antwoord op haar vragen geven. Als het gaat om nevenverdiensten, anders dan in het BLN, dan moet ik haar erop wijzen, dat per saldo in het besluit landelijke draagkrachtcriteria het sociaal minimum plus 65% wordt vrijgelaten. Daarom is er geen aanleiding, de neveninkomsten nog eens apart te behandelen. De 16- en 17-jarigen worden er niet bij betrokken, omdat die onder de gezinsbijstand vallen. De RWB begint bij 18-jarigen. In heel bijzondere omstandigheden kan er voor 16- en 17-jarigen individualisering van de wet optreden. Dan kan er voor hen sprake zijn van bijzondere kosten die door de bijstandswet worden vergoed.

Ten slotte meent mevrouw **Langedijk** dat het besluit door de jaardraagkracht en door de drempel het individualiserende karakter van de Algemene bijstandswet aantast. Ik wil er nog eens de nadruk op leggen, dat individualiseren het afwijken van een algemene regel is. Die mogelijkheid is er. De algemene regel is er. Iedereen kan die hanteren en men weet, waaraan men toe is. In de nota van toelichting is er nadrukkelijk op gewezen, dat het individualiseringsprincipe van de bijstandswet geheel overeind blijft. Ik wil er dan ook bij de Kamer op aandringen, de motie van mevrouw **Langedijk** niet aan te nemen, omdat anders het beleid niet tot uitvoering kan worden gebracht.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de spreektijd in tweede termijn te bepalen op ten hoogste twee minuten per spreker.

Daartoe wordt besloten.

Mevrouw **Vrijlandt-Krijnen** (VVD): Ik zal mijn best doen, mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Staatssecretaris voor haar uitgebreide uiteenzetting. Ik zal daar helaas in tweede termijn niet aan toekomen en ik zal mij dus beperken tot een aantal hoofdlijnen.

Wat de Staatssecretaris heeft gezegd, heeft een groot deel van de ondergrond van mijn fractie weggenomen.

Er is nog wel een aantal vraagpunten overgebleven. In de eerste plaats heeft de Staatssecretaris gewezen op de Drentse ombudsfunctie. Ik zou graag willen weten hoe die activiteiten verder worden voortgezet. Nu die Drentse ombudsfunctie genoemd is, wil ik ook graag iets meer weten over de Stichting Ombudsvrouw. Wordt het ombudswerk nu helemaal apart opgezet?

Dan zou ik mij willen beperken tot de zaken waaromtrent ik het niet helemaal eens ben met de Staatssecretaris. Zij heeft in haar betoog gesteld, dat zij in de overgangssituatie graag samen met de provinciale overheden een beleid wil voeren. Ik vind dat dit beleid echter niet mag inhouden dat de landelijke invloed beslissend is en dat alleen de criteria mogen blijven gelden; deze moeten beslissend zijn voor de opzet van de emancipatiebureaus.

Wat betreft het feit dat vrouwen met weinig geld toe kunnen: ik denk dat vrouwen kennelijk beter in staat zijn met de voor hen beschikbare middelen goed te werken.

De financiering is uiteindelijk het belangrijkste punt. Het beleid van de Staatssecretaris met betrekking tot de vrouwenemancipatiebureaus beschouw ik op dit moment als een soort gedeconcentreerd rijksbeleid. Mag ik het zo verstaan dat de financiering het karakter van een tijdelijke rijksbijdrageregeling vormt voor vijf jaar? Ik verwacht inderdaad dat een en ander straks zal passen in de rijksbijdrageregeling cultureel werk. In eerste instantie heb ik de vraag gesteld of dit structureel gefinancierd zal worden; kennelijk zal dit het geval zijn.

In eerste termijn heb ik gesproken over de koppelsubsidie. Ik wil nu stellen dat wij sinds de behandeling van de knelpuntennota evenals de fracties van de PvdA en het CDA als algemeen uitgangspunt hebben aanvaard: wie het beleid bepaalt, betaalt. Het kwaad van de koppelsubsidies is een van de hoofdredenen geweest van het onderzoek dat in de knelpuntennota heeft geresulteerd. Wij willen overigens dat

er een heroverweging plaatsvindt van de vraag welke overheid welke taak krijgt. Wij erkennen ook dat de overheden elkaar kunnen aanvullen. Maar dit neemt niet weg, dat elke overheid een duidelijk omliggende taak moet hebben en daarvoor ook financieel verantwoordelijk moet zijn.

Gezien het feit dat wij slechts twee minuten spreektijd hebben gekregen en ik toch een motie wil indienen over dit punt, zal ik dit niet verder uitwerken. De motie moge ik u hierbij overhandigen.

Motie

De Voorzitter: Door de leden Vrijlandt-Krijnen, Evenhuis, Kappeljine van de Coppello, Rempt-Halmans de Jongh en Hermans wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging over de provinciale vrouwenemancipatiebureaus;

overwegende:

dat de Regering van oordeel is, dat het emancipatiebeleid een stimuleringsbeleid is;

dat het emancipatiebeleid gericht is op het op gang brengen van nieuwe activiteiten op provinciaal niveau;

dat deze nieuwe activiteiten niet ten koste mogen gaan van bestaande emancipatie-werkzaamheden;

spreekt als haar oordeel uit, dat bij de financiering van een stimuleringsbeleid ten behoeve van emancipatie een koppelsubsidie niet past,

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie krijgt nr. 23 (15 800-XVI)

Mevrouw **Bischoff van Heemskerck** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Staatssecretaris voor de gegeven antwoorden. Er zit kennelijk in het begin wel enige ruimte voor emancipatiebureaus bij de provincie, maar ik krijg toch de indruk dat de eindfase al vastligt. Ik zou dat aan de hand van een antwoord op mijn vraag graag toegevoegd willen zien.

Hoe is het mogelijk dat men in de provincie al gaat inventariseren tijdens het oprichten van de emancipatiebureaus? Men zegt nl. dat wel een halve steunfunctie kan worden vervuld maar verder slechts een aantal basisactiviteiten kan worden verricht.

Mijn tweede punt betreft de financiën. De Staatssecretaris denkt ongeveer nog anderhalf miljoen over te houden. Ik heb in de eerste termijn al

gezegd dat flexibiliteit bij de aanvraag van gelden nodig is, geen flexibiliteit in de zin dat ook geld wordt besteed aan minder nuttige emancipatie-initiatieven, maar juist flexibiliteit ten aanzien van andere criteria, bij voorbeeld het feit dat er nu al 31 emancipatiewerkers zijn en er per se geen een meer bij zou kunnen. Bovendien heb ik van de gemeenten gehoord dat zij nogal moeilijkheden hadden met de criteria 'plaatselijk' en 'bovenplaatselijk'.

De Staatssecretaris zou ook eens kunnen kijken naar bepaalde relevante onderzoeken. Er is nog genoeg te doen. Om dit te ondersteunen wil ik een motie indienen en verzoeken deze dinsdag a.s. nog in stemming te brengen.

Motie

De Voorzitter: Door de leden Bischoff van Heemskerck, Wüthrich-van der Vlist, Van der Spek en Beckers-de Bruijn wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging over de provinciale vrouwenemancipatiebureaus;

van oordeel, dat er voldoende organisaties en groepen in Nederland zijn die op emancipatiegebied nuttige werkzaamheden verrichten en die momenteel zonder subsidie werken;

van oordeel, dat het emancipatiebeleid er niet bij gebaat is als de resterende gelden voor 1979 terugvloeien in de algemene middelen;

verzoekt de Regering, het uiterste te doen de resterende gelden voor 1979 alsnog aan organisaties en groepen toe te kennen, waarvoor de behoefte aan subsidie voldoende is aangevoeld,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 24 (15 800-XVI).

Mevrouw **Evenhuis-van Essen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Vandaag wordt wel veel gevraagd van het aanpassingsmechanisme van de vrouwenemancipatie. Ik dank de Staatssecretaris voor haar antwoord. Ik heb slechts enkele opmerkingen.

Eén daarvan gaat over de wijze waarop de kwestie van de cursus bestuurlijk handelen op het ministerie is behandeld. Als het om grote bedragen

Evenhuis-van Essen

gaat, worden toch ook wel eens voor-
schotten verschaft, juist omdat het
grote bedragen zijn.

Wordt bij de sollicitatieprocedure
voor de Emancipatieraad aandacht be-
steed aan de pluriforme samenstel-
ling? Welke criteria worden bij die pro-
cedure gehanteerd, opdat de raad op
tijd kan functioneren?

Is het mogelijk dat ook wij de
beschikking krijgen over de circulaire
aan de provincies? Is het mogelijk dat
wij ook een verslag krijgen van het
IPO-overleg, opdat wij kunnen zien
hoe de provincies zelf erover denken?

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Mijnheer
de Voorzitter! Ik wil mijn collega in tijd
inhalen. De Landelijke stichting dag-
centra voor schoolgaande jeugd zou
bij de invoering van deze regeling toch
in moeilijkheden kunnen komen. Ik
verzoek de Staatssecretaris dringend
erop toe te zien dat eventueel de rijks-
bijdrageregeling voor kinderdagver-
blijven op dat moment ook van toe-
passing wordt op deze Boddaert-
huizen.

Mevrouw **Wüthrich-van der Vlist**
(PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank
de Staatssecretaris voor haar antwoor-
den. Ik hoop echter dat zij niet zo de-
taillistisch in haar beleid op alles in-
gaat, dat er nog meer geld overblijft in
de toekomst.

Ik heb mij afgevraagd of de provin-
cies de gelden op basis van de een-
jarige circulaire en die op basis van de
vijfjarige periode nu wel of niet naar
eigen inzicht door elkaar mogen beste-
den.

De Staatssecretaris zegt dat over vijf
jaar definitief de bureaus naar de pro-
vincies gaan. In het verslag staat ech-
ter dat in ieder geval bekeken wordt of
dit wel mogelijk is. Gaan de financiën
dan mee naar de provincie? In het ver-
slag staat op blz. 4, vijfde alinea, dat
een bedrag van 2,6 miljoen is gereser-
veerd voor deze voornemens. Bedoeld
worden de emancipatiebureaus.

De Staatssecretaris bagatelliseert nu
de provinciale ontevredenheid. Vol-
gens mijn informatie was er wel dege-
lijk inhoudelijk kritiek, bij voorbeeld
ten aanzien van de invulling van het
provinciale emancipatiebeleid.

□

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA):
Mijnheer de Voorzitter! In de snelle be-
oordeling van mevrouw Kraaijeveld-
Wouters van ons verhaal over de Alge-
mene Bijstandswet valt mij één ding
vooral op. Dat is namelijk de zinsnede
dat de jaardraagkracht meer inzicht

geeft in iemands financiële positie. Als
men spreekt over 'onindividuele' op-
merkingen, is dit er wel één van de
eerste orde. Het individu rekent hele-
maal niet in jaarinkomen, zeker niet als
het een laag inkomen heeft. Het rekent
per maand. Op het individu gericht
werken, betekent voor de meeste soci-
ale diensten dat men per maand de
zaak bekijkt.

Het betekent verder dat het voor-
beeld van de Staatssecretaris dat inci-
dentele en langdurige hulp gelijk wor-
den behandeld, niet opging. Ik sprak
in mijn verhaal niet voor niets over
'periodieke' kosten.

Hoe snel komt de Staatssecretaris
met een regeling voor de Boddaert-
tehuizen? Zij heeft toegezegd dat de
zaak snel rond zal zijn.

Verder heeft zij gezegd dat er toch
geen onderscheid moet worden ge-
maakt tussen de ontvangers van ver-
schillende uitkeringen. Zij vergeet
daarbij naar mijn mening minstens
twee dingen. In de eerste plaats heb-
ben voorliggende wetten – daar praten
wij altijd over – eigen voorzieningen.
In de tweede plaats kunnen deze wet-
ten wel eens niet helpen, juist als het
om bijzondere kosten gaat, als men
tenminste al onder de werking van die
wetten valt. De sluitstukfunctie van de
Algemene Bijstandswet komt er wel
eens in tot uitdrukking dat men – he-
laas – van beide uitkeringen gebruik
moet maken.

Het advies van de Raad van State is
positief. Ik had gevraagd om de tekst.
Krijgen wij die of niet?

De Staatssecretaris is niet ingegaan
op de woonkostenberekening als aan-
tasting van de 65% ruimte. Wij vrezen
dat die hele berekening de ruimte wel
eens kan aantasten.

Staatssecretaris zal begrijpen dat wij
onze motie handhaven. Zij karakteri-
seerde 'individualiseren' als het afwij-
ken van een algemene regel. Daarmee
argumenteerde zij naar mijn mening
dat de Algemene Bijstandswet steeds
meer algemene regels – ook deze –
moest krijgen, waarbij er voor de lage-
re overheden de mogelijkheid is, daar-
van af te wijken als dat voor het indivi-
du nodig is. Die algemene regel moet
dan niet in zich zelf de mogelijkheid
hebben dat je aan individualisering
niet meer toekomt. Dat is onze kritiek.

□

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**:
Mijnheer de Voorzitter! De activiteiten
van de Drentse ombudsvrouw – zoals
in het uiteindelijke standpunt staat –
vallen onder de functieomschrijvingen
die in het standpunt zijn aangegeven.

Dit instituut kan dus in een emancipa-
tiebureau worden ingebouwd als men
dat wenst.

Als de landelijke overheid een
enorm bedrag aan subsidiëring inzet
om te komen tot beroepsmatige on-
dersteuning en als de landelijke over-
heid daarin een ontwikkelingsbeleid
voert, dan zal diezelfde landelijke over-
heid zeker met bepaalde criteria wer-
ken. Er zal moeten worden aangeduid
waarvoor het geld moet worden inge-
zet. Ik heb slechts twee grote rand-
voorwaarden neergelegd, namelijk de
bestuursstructuur en de opbouw van
de functies wanneer wij kijken naar het
eindplaatje. Verder kan er zeer veel
worden ingevuld door de provincie.
Het Rijk is daarbij dan aanwezig in de
startfase. Het gaat dan echter om de ge-
zamenlijke verantwoordelijkheid. Het
Rijk zal de zaak ten slotte toetsen aan
de eigen voorwaarden, wil het Rijk ten-
minste meedoen aan het ontwikkelen
van een vrouwenemancipatiebureau
in een bepaalde provincie.

Ik kom tot de formulering van me-
vrouw Vrijlandt: 'gedeconcentreerd
rijksbeleid'. De regeling heeft eigenlijk
al het karakter van een soort rijksbij-
drageregeling. Zij wordt definitief na
vijf jaar. Het is mijn voornemen, te ko-
men tot decentralisatie van beleid. Naar
mijn mening is een periode van vijf jaar
een goede periode om dat te overzien.

Mevrouw Vrijlandt heeft gezegd dat
de regeling dan geschoven wordt in de
rijksbijdrageregeling sociaal-cultureel
werk. Het vrouwenemancipatiebureau
beweegt zich veel breder dan alleen op
het gebied van ontplooiing bewustma-
king en vorming. Dat zou sociaal-cultu-
reel werkterrein zijn. Naar mijn me-
ning hebben wij tegen die tijd de Ka-
derwet, zodat de zaak onder de Kader-
wet kan vallen. Daaronder komt ook de
rijksbijdrageregeling sociaal-cultureel
werk te vallen.

Mevrouw Vrijlandt heeft een motie
ingediend. De Kamer heeft van mij be-
gripen dat ik het erg relevant acht, ge-
zamenlijk met de provincies iets op te
zetten. De Kamer heeft van mij ook be-
gripen dat ik in de meerjarenramin-
gen voor de emancipatiebureaus in
Nederland niet op 100% subsidiëring
reken. Dat zijn twee gegevens die ik
naast de motie leg. Daardoor moet ik
zeggen dat ik aanvaarding van de mo-
tie ontraad. Ik moet de motie evenwel
nog goed lezen om te zien wat er pre-
cies in wordt bedoeld. Ik heb de indruk
dat er een bepaalde constatering
wordt gedaan en dat aan mij wordt
overgelaten, daaruit een conclusie te
trekken. Ik weet echter niet of dat hele-
maal juist is.

Kraaijeveld-Wouters

Mevrouw **Epema-Brugman** (PvdA): Wat gebeurt er, als de VVD bij de behandeling van de begroting van CRM met een amendement komt om het bedrag te verhogen?

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Toen ik de motie voor het eerst hoorde, dacht ik dat ik deze als een tik op mijn vingers moest beschouwen. Zo zou ik de motie beschouwen, als deze zou worden aangenomen. Als er van mij wordt gevraagd, het voorstel los te laten, ontraad ik aanneming van de motie. Ik moet echter eerst de tekst hebben.

Mevrouw **Vrijlandt-Krijnen** (VVD): Het gaat om de principiële stellingname die wij al jaren geleden in de Kamer als zodanig hebben aanvaard. Ik heb deze opnieuw in de motie vastgelegd, omdat ik van mening ben dat wij op deze manier verder moeten werken.

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Het is goed; dan begrijp ik de motie zo. Ik neem graag de uitzondering op de regel voor mijn verantwoordelijkheid, terwijl ik het eigenlijk eens ben met de inhoud van de motie dat wij in het geheel niet moeten afwijken van de principiële regel. Ik meen dit om mij moverende redenen te moeten doen.

Mevrouw **Bischoff** vroeg wat de ruimte voor de provincies in het begin voorstelt. Als het vrouwenemancipatiebureau slechts uit één persoon bestaat, is dat het vrouwenemancipatiebureau. Daarvoor zijn de gelden. Dezelfde gelden kunnen niet voor andere zaken worden gebruikt, want de gelden zijn beschikbaar voor de bureaus. Activiteiten worden bekostigd uit andere regelingen.

Mevrouw **Evenhuis** vroeg toezending van de circulaire. Ik zal dit doen. Verder vroeg zij of de kamerleden een vastgesteld verslag van het IPO-overleg kunnen krijgen. Ik ben door het IPO ontvangen. Ik heb hiervan geen verslag; ik heb de Kamer mondeling verslag gedaan. Het overleg met het IPO is nog niet beëindigd. Dit zal pas op 14 februari aanstaande zijn, als de provincies hun standpunt innemen. Dit standpunt zal ik in overweging nemen. Hierna zal de regeling worden vastgesteld.

Mevrouw **Bischoff** heeft een motie ingediend. Zij wees op de 31 emancipatiewerkers en vroeg of er niet één bij kan. Het gaat om een nieuwe functie. Het experiment is bedoeld om helderheid te verkrijgen in de vraag of zo'n soort functionaris zin heeft. Ik heb nogal

wat aanvragen moeten afwijzen, omdat velen deze beroepskracht in dienst willen hebben. De Kamer heeft geen bezwaar gemaakt, toen ik dit experiment aankondigde. Dit kon 30 of 31 mensen bevatten.

Als ik nu aanvragen honoreer, terwijl de sluitingsdatum al lang verlopen is, schep ik een groot precedent. Dan heb ik geen been meer om op te staan om nieuwe aanvragen die ver na sluitingstijd zijn binnengekomen, niet te honoreren. Het is een afgerond project.

Over de motie merk ik het volgende op. Voor nuttige zaken die nog zonder subsidie werken, kan men op elk moment bij het Departement aanvragen indienen onder regelingen die ervoor gelden. Hierna zullen de aanvragen worden gezien en zo snel mogelijk worden afgewerkt.

Mevrouw **Evenhuis** vroeg naar de cursus bestuurlijk handelen. Er is een soort storting geweest. De cursus was bedoeld voor 1980. Men is al in 1979 met de voorbereidende werkzaamheden begonnen. Als dit zeer duidelijk was geweest, had dit nog sneller afgehandeld moeten zijn. Dan had de beslissing misschien veertien dagen eerder kunnen worden genomen. Men had dan niet gehad, waarmee men nu zit. Ik heb al gezegd dat ik de zaak snel zal afhandelen. De mensen weten dan waar zij aan toe zijn.

Mevrouw **Evenhuis** en ook de VVD-fractie vanmorgen hebben gesproken over de pluriformiteit van de Emancipatieraad. Ik noem dit een schot voor de boeg. De Kamer krijgt over enige tijd het wetsontwerp dat op het ogenblik bij de Raad van State ligt. Ik hoop dat het binnen niet al te lange tijd bij mij terugkomt.

Mevrouw **Wüthrich-Van der Vlist** (PvdA): Hoe lang is dat?

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Dit ligt aan de Raad van State. Men heeft mij ervan verzekerd dat men zal proberen, voor het einde van het jaar de zaak rond te krijgen. Dit kon men mij echter niet garanderen.

Mevrouw **Cornelissen** vroeg naar de Boddaertthuizen. Ik zeg graag toe dat ik de problemen zal bezien en de brief nog eens goed zal lezen. Volgens de normale procedure moet ik ze toelaten. Er zijn honderden instellingen die in de operatie Indirecte Financiering zitten. Misschien is het gemakkelijk deze onder de kinderdagopvang te brengen. Dit moet echter goed worden gezien, want deze heeft een zeer eigenaardige regeling. Staatssecretaris **Wallis de Vries** is hiervoor de aangewezen bewindsman.

Mevrouw **Wüthrich** zeg ik dat ik de kritiek van het IPO niet heb bagateliseerd. Zij zei echter dat het IPO veel kritiek had over het gevoerde overleg. Hiervan heb ik gezegd dat het vanmorgen beperkt is gebleven tot wat ik meldde. Het IPO voor maatschappelijk welzijn is geen gestructureerd overlegorgaan, maar een mogelijkheid om goed met elkaar te overleggen. Men had per provincie al schriftelijk gerea-geerd.

De circulaire geldt voor één jaar. Deze vorm is voor mij voor één jaar aanvaardbaar. Ik heb de provincies toegezegd dat ik dit jaar zal nagaan, wat voor soort regeling wij moeten ontwerpen. Binnen de circulaire en binnen de toekomstige regeling kan men zelf de prioriteiten aangeven. Men kan het gehele pakket voor de bijdrage naar CRM sturen. Men kan de zaak dus zelf invullen, onder de titel 'emancipatoire activiteiten op provinciaal en regionaal niveau', want de plaatselijke activiteiten vallen onder de plaatselijke regelingen, etcetera. Na vijf jaar gaat inderdaad het geld mee – als het van mij afhangt – omdat decentralisatie betekent: het geld meegeven naar de beleidsverantwoordelijke overheid die dan het beleid gaat voeren.

Mevrouw **Langedijk** kan ik mededelen, dat wordt gerekend per persoon en per maand. Gaat het om het vaststellen van iemands inkomen, dan kan het beeld per maand heel verschillend zijn. Ik denk dat het in de praktijk rechtvaardiger is, als men uitgaat van de draagkracht per jaar. Wat de periodieke kosten betreft, komt men hiermee in het geheel niet in moeilijkheden. In de afgelopen jaren hebben wij tienduizenden bijdragen verleend die periodieke kosten betroffen. Vooral bejaarden maken van deze mogelijkheid gebruik.

De Algemene Bijstandswet, mijnheer de Voorzitter, is inderdaad het sluitstuk. Het is ongewenst, dat men bepaalde kosten automatisch in de vorm van bijstand terug ontvangt, wanneer het gaat om kosten die men zelf moet betalen. Wanneer moeten mensen in het kader van de Algemene Bijstandswet worden geholpen? Dit dient te geschieden wanneer men, binnen het normale bedrag – dit is in ieder geval het sociale minimum – de normale kosten die men moet betalen opbrengt en ineens extra kosten krijgt die men niet meer kan betalen.

De redenering, dat van het sociaal minimum in de AAW wel een administratief bedrag door mensen zelf kan worden opgebracht, maar van een sociaal minimum in de Algemene Bij-

Kraaijeveld-Wouters

standswet niet, is naar mijn mening niet hard te maken. Deze mensen beschikken over precies hetzelfde inkomen. Als het gaat om voorliggende voorzieningen waaraan extra kosten verbonden zijn welke niet worden vergoed, dan wordt in deze regeling vastgesteld, welke elementen hiervan in de Algemene Bijstandswet terug kunnen komen.

Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot de tekst van het advies van de Raad van State is een zeer principiële vraag gesteld. Zij is mij ook verleden jaar gesteld, toen het ging over de rijksbijdrageregeling voor sociaal-culturele activiteiten. Toen heeft een aantal kamerleden mij verzocht, de tekst van het advies van de Raad van State aan de Kamer toe te zenden. Deze zaak wordt geregeld bij de wet inzake de openbaarheid van bestuur. Officieel is het nu de gewoonte, adviezen van de Raad van State niet aan de Kamer toe te zenden. Het is een heel enkele keer wel gebeurd, namelijk wanneer te voren werd vastgesteld, dat een advies aan de Kamer zou worden gezonden, zodat de Raad van State bij de formulering van het advies wist dat het publiek zou worden. In een heel enkel geval is het voorgekomen – bij de behandeling van een wetsontwerp – dat de Kamer als geheel (vaak op initiatief van een commissie) erom verzocht, om de behandeling tot een goed einde te kunnen brengen, het advies te ontvangen. Het betrof dan een algemene vraag van de gehele Kamer. Ik herinner mij de discussie hierover van vorig jaar.

Mevrouw **Epema-Brugman** (PvdA): Er is ook wel eens alleen maar op verzoek van een commissie het advies van de Raad van State overgelegd.

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Dat betrof dan de gehele commissie, gedekt door – neem ik aan – de gehele Kamer.

Mevrouw **Epema-Brugman** (PvdA): Niet gedekt door de hele Kamer. Het geldt voor de WIR.

Staatssecretaris **Kraaijeveld-Wouters**: Dat is dan een precedent waarnaar nog zou kunnen worden gekeken. In ieder geval denk ik dat het toch wat vreemd zou zijn nu de Raad van State te benaderen om alsnog het advies openbaar te kunnen maken.

Wat betreft de individualisering en het afwijken van de algemene regel: ik ben het met mevrouw Langedijk eens dat in de Bijstandswet het individualiseringsprincipe hoofdprincipe is. Er

ontstaat langzamerhand toch de behoefte wat algemene regels te maken. Er zullen derhalve regels vastgesteld moeten worden waaraan gemeenten houvast hebben. Met die praktijk stemt een ieder in. Als men weggelopen minderjarigen tegenkomt, wil men erg graag weten hoe ongeveer het beleid moet zijn. Wij stellen nu een besluit landelijke draagkrachtcriteria vast, onverlet latende de mogelijkheid voor de gemeente elk geval individueel te bezien. Men heeft daarnaast houvast aan een regeling, terwijl de mensen ook wat rechtszekerheid hebben omdat zij ongeveer weten waar zij aan toe zijn.

Ten slotte de woonkosten. Als vastgesteld wordt dat woonkosten een zware last vormen, kan daarmee rekening worden gehouden door een deel van de kosten als buitengewone uitgaven mee te nemen. Ten opzichte van de huidige gemeentelijke praktijk kan dit soms enige verslechtering betekenen. Nu wordt veelal rekening gehouden met de gehele woonlast. Dat zou niet helemaal passen in het besluit landelijke draagkrachtcriteria. Het gaat om het inkomen van iemand en hoe zwaar dat belast kan worden. Men krijgt anders eerder bijstand als men erg hoge woonlasten heeft. Indirect worden dus hoge woonkosten gesubsidieerd voor mensen die in een dergelijke woning eigenlijk niet terecht hadden moeten komen. Individuele gevallen blijven natuurlijk onder de Bijstandswet.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, over de ingediende moties aanstaande dinsdag te stemmen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van de ontwerpen van (rijks)wet:

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen inzake de inrichting en de samenstelling van de Staten-Generaal (14 222);

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van de bepalingen inzake de verkiezing van de Tweede Kamer en de Eerste Kamer der Staten-Generaal (14 223);

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen inzake de werkwijze van de Staten-Generaal (14 224);

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van de bepalingen inzake het geven van inlichtingen door de ministers en de staatssecretarissen en het recht van onderzoek (14 225, R 1051);

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van de bepalingen inzake de begroting (14 226);

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet, strekkende tot opnemings van een bepaling inzake de openbaarheid van bestuur (14 348);

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet, strekkende tot het doen vervallen van het additionele artikel inzake heerlijke rechten (14 457).

De algemene beraadslaging wordt hervat.

Motie

De **Voorzitter**: De heer Van Thijn heeft gisteren de indiening van een motie aangekondigd. Hij heeft mij gemachtigd mede te delen dat de motie nu mede namens de heer Patijn wordt ingediend. Zij luidt:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

van oordeel, dat in ons democratisch staatsbestel de rechtstreeks gekozen volksvertegenwoordiging het laatste en beslissende woord behoort te hebben bij de aanvaarding van wetsontwerpen;

nodigt de Regering uit, wetsontwerp 15 047 inzake bepalingen betreffende de wetgevende macht te wijzigen overeenkomstig de volgende uitgangspunten:

1. zodra de Tweede Kamer een voorstel van wet heeft aangenomen zendt zij het aan de Eerste Kamer;

2. deze heeft gedurende drie maanden de gelegenheid dit wetsontwerp aan te nemen dan wel het ter heroverweging aan de Tweede Kamer terug te zenden;

3. wanneer de Eerste Kamer binnen de gestelde termijn dit wetsontwerp niet heeft aangenomen en evenmin gebruik heeft gemaakt van het recht van terugzending, wordt dit geacht door de Staten-Generaal te zijn aanvaard;

Voorzitter

4. wanneer de Eerste Kamer van het recht van terugzending gebruik maakt is de eindbeslissing over het wetsontwerp, voor wat de Staten-Generaal betreft, aan de Tweede Kamer,

en gaat over tot de orde van de dag

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 18 (14 222).

De heer **Abma** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! De verdelende gerechtigheid heb ik betracht, toen ik al de geagendeerde grondwetsvoorstellen naar evenredigheid gelijkelijk aandacht heb geschonken. En toch, in mijn bijdrage tot het debat van de gezamenlijke behandeling zal ik die beste aandacht voor de diverse voorstellen niet meetbaar tot uitdrukking brengen.

De totale wijziging moet zich uiteraard wel uitstrekken over vele jaren. Een voortdurende deelname aan de procedure is bij wijze een enigermate ontmoedigende bemoeienis. Wat is het geval? Wij hebben bij eerdere gelegenheid onze twijfel kenbaar gemaakt voor de methode van de onderhavige revisie-operatie bij stukjes en beetjes. Het is, de gekozen methode in aanmerking genomen, geboden de systematiek niet uit het oog te verliezen. Via nota's en andere happenings in het verleden zijn de hoofdlijnen getrokken. Het betaamde de Regering binnen dat geschetste kader te opereren. Wanneer, ongeacht de verstreken tijd, de Regering zich daaraan niet had gehouden, had zij de paraplu moeten meenemen om zich tegen de verontwaardiging van de Kamer te beschermen. Ik hoor dat al.

Ik vind dat de Kamer die beheersing ook had moeten opbrengen. Daarom vindt mijn fractie het ongelukkig wanneer bereids aanvaarde beslissingen opnieuw discutabel worden gemaakt. Het is ondoelmatig energieverbruik. Bovendien komt de systematiek in de gevarenzone.

Taak en bevoegdheid van de Eerste Kamer mogen niet opnieuw ter discussie komen. Hetzelfde geldt voor het geknaag aan de evenredige vertegenwoordiging via het lonken naar het districtstelsel. Gesneuvelde stokpaardjes draven weer vrolijk rond; onkruid vergaat niet, stokpaardjes sterven niet.

De beslissingen zijn gevallen. Wij kunnen niet aan de gang blijven.

Ik wil beginnen met een aantal opmerkingen over de wetsontwerpen 14 222 en 14 223. Uiteindelijk hebben

wij geen moeite met de betuiging dat de Staten-Generaal het gehele volk vertegenwoordigt. Weliswaar stelt een partij ons kandidaat voor het lidmaatschap, maar die partij verlangt en verwacht dat wij ons houden aan de uitspraken van Gods Woord, dat zegt: een ieder ziet niet alleen op het zijne, maar een ieder ziet ook op wat van de andere is. Daaruit volgt dat wij het ware welzijn van het gehele volk als totaliteit behoren te beogen.

Terloops zij gezegd dat voor stemrecht een meer dan bijkomstige relatie tot het volk en primair het ingezetenschap een criterium is. Eerst vonden wij het woord 'gehele volk' aan de pleonastische kant. Toch verkiezen wij het nu, omdat het allen wil omvatten, van de ongeborenen tot hen die in de terminale levensfase verkeren. Het lijkt ons zodoende heel suggestief en inspirerend. De gehele volksvertegenwoordiging moet er zich van bewust zijn dat zij er heeft te zijn voor heel het volk.

In de opsomming onder artikel 3.1.2, eerste lid, komt de Eerste Kamer achteraan. Moet dat nu zo nodig? Dat in artikel 3.1.2, tweede lid, van de Tweede Kamer eerst het aantal leden wordt voorgeschreven is een argument dat men zelf kan creëren. Die constructie is bovendien zeer eenvoudig te verhelpen.

Aan uitbreiding van het aantal leden van de Tweede Kamer, of van beide Kamers, hebben wij overigens voorschands geen behoefte. Elke verhoging vermeerdert wellicht het werk eerder, dan dat het het vermindert. Dat leden, zoals is opgemerkt, teleurgesteld, overspannen, ziek de Kamer verlaten zou even goed het gevolg kunnen zijn van het feit dat men juist binnen grote fracties zich zoveel inspanningen moet getroosten om zich wat te profileren.

Het is logisch, de volgorde Eerste Kamer, Tweede Kamer aan te houden. De Voorzitter van de Eerste Kamer is toch ook Voorzitter van de Verenigde Vergadering? Wanneer iemand het verschil in politiek gewicht tot uitdrukking wil brengen, kan hij zich bedienen van de figuur van de climax. Die figuur bestaat toch nog? Of zit de bedoeling voor, zich via een schotje voor de boeg een voorschotje te veroorloven op de afschaffing van de Senaat? Het hinkende paard komt reeds achteraan. De geadeslag kan de wetgever snel toebrengen. Het gaat een beetje op euthanasie lijken. Laten wij de raad der ouderen, voor zover toepasselijk voor de leden, verzekeren van onze referentie; ere wie ere toekomt.

Over eed dan wel verklaring plus belofte van zuivering alsmede van trouw

wil ik een enkele vraag stellen. Ik geef toe dat het woord 'zuivering' een begrip en een staande term is geworden. Toch deel ik de bezwaren van hen, die zich over die uitdrukking bezwaard gevoelen. Enfin, de bewindslieden weten geen ander woord. Blijkbaar is de kwalificatie 'integriteit' geen aanbeveling of wist zij geen aanbeveling te verwerpen.

Een belangrijke opmerking vind ik de navolgende. Mij is geleerd en ik heb het zelf vele jaren anderen ingeprint, dat niet slechts de valse eed – mijneed dus – een kwalijke zaak is, maar evenzeer de overbodige eed. De catechismus, die velen kennen – de Heidelberger – spreekt van onnodig zweren.

Ik zou wel eens willen weten of de voorgestelde tekst van 3.1.11 de interpretatie toelaat dat leden, die slechts herkozen zijn en in feite hun ambt continueren, niet per se beide eden c.q. beloften behoeven af te leggen, zeker de laatste. Dit vraag ik ook daarom, omdat volgens 3.1.14.3 de ontbinding van de vorige Kamer ingaat op dezelfde dag dat de nieuwgekozen Kamer samenkomt. Voor de periodieke verkiezing streeft men, als ik het goed heb begrepen, naar eenzelfde regeling. De eenmaal afgelegde eed of verklaring behoudt toch ten volle zijn (haar) kracht en geldigheid? Ik vraag dit tevens omdat een nieuwe formulering bij wet wordt overwogen. De mogelijkheid van voortzetting van het mandaat kan sober en summier in de nieuw te kiezen formule worden verwoord.

De voorgestelde oplossing zou aan de plechtigheid van het aantreden van de nieuwe Kamer een zinvoller en eerbiediger karakter nog kunnen geven. Misschien geeft dit ook perspectief voor de opgeworpen vraag ten overstaan van wie de eden, c.q. de beloften moeten worden afgelegd, alhoewel wij de aflegging ten overstaan van de Koning zinvol achten. De winst per saldo van wat ik vraag, indien bevestigend beantwoord, zou in elk geval daarin bestaan dat onnodig zweren wordt voorkomen.

Het spijt ons, dat de formule van eden en beloften in de Grondwet gaat ontbreken. Burgers van dit land – onderwijsgevend met name – zullen eerder de Grondwet bij de hand hebben dan een complete verzameling van wetten. Waarom mogen ingezetenen en speciaal de jeugd, die enig inzicht in het staatsrecht worden bijgebracht, niet weten met welke woorden exact de vertegenwoordigers van het volk hun integriteit en trouw hebben beloofd en gezworen?

Dat past zeer wel in het kader van de veelvuldig bepleite openheid en openbaarheid.

Wij betreuren het dat de voorzittersbenoeming wordt verzakelijkt. Misschien willen sommigen mijn tekst corrigeren met het woord geontmythologiseerd: De gang van zaken, tot dusver onderstreept door de verbondenheid van het staatshoofd met de vertegenwoordiging van het volk. Zou het, indien deze voorgestelde regeling vastbesloten is, aanbeveling verdienen dat ten minste in die gevallen, dat een nieuwe voorzitter wordt verkozen, bij voorbeeld een deputatie van de Kamer een nieuwgekozen functionaris aan het staatshoofd voorstelt? Op die wijze blijft er toch iets van het oude gebruik overeind, functioneel zelfs.

Ik geef toe: leeggelopen ceremonieën kunnen verdwijnen, maar enige goede contacten tussen het staatshoofd en de volksvertegenwoordiging mogen er toch zijn. Enig decorum mag ook zeker worden nagestreefd en gezien zijn gedragingen verwacht ik bij deze Minister een willig oor. Dit heeft althans zin en getuigt van een zekere hoffelijkheid, die in het verkeer van monarchie en volksvertegenwoordiging op haar plek zou kunnen zijn.

Ik wil nu een opmerking maken over artikel 3.1.13. Ik vind, gelet op de steeds opnieuw en soms wat hypocriete becommentariëring van het besluit omtrent wat de Grondwet nu geldelijke voorzieningen noemt van de leden door pers en publieke opinie, het wel prudent, voor eventuele wijzigingen een tweederde meerderheid voor te schrijven.

Ten slotte wat het eerste ontwerp betreft, de ontbinding van de Kamers. Wij willen ons gaarne aansluiten bij opmerkingen die mevrouw Kappeyne van de Coppello namens de VVD uitsprak. Wij vinden ontbinding van de Eerste Kamer, wat nauwkeuriger uitgedrukt: de gevolgen daarvan, niet zo constructief en bevredigend. De bedoeling zit immers voor, dat na ontbinding een nieuwgekozen Eerste Kamer de periode van de vorige uitdient. Dat kan nog wel eens neerkomen op een tijdvak van een jaar of zelfs minder. Dat is nog het minste, hoe onaantrekkelijk overigens. Immers, een nieuwgekozen Eerste Kamer zal er nauwelijks anders uitzien dan haar voorganger.

Opgemerkt werd dat intussen in de provinciale staten zich soms kleine verschuivingen kunnen hebben gepresenteerd, afsplitsingen bij voorbeeld.

Moet zo'n evenement, dat nota bene op geen enkele kiezerslegitimatie kan bogen, zo hoognodig in de samenstelling van de nieuwgekozen Eerste Kamer neerslag vinden? Dit is bij uitstek een gelegenheidsargument, dat tot ware oplossing geen steek bijdraagt. Consequent ware het dan om verkiezingen te houden voor de provinciale staten, opdat metterdaad de gewenste raadpleging van de kiezers over het conflict kan plaatsvinden. Meer gezamenlijke produktie in wetgevende beaardslaging van Eerste en Tweede Kamer in verenigde vergadering stuit bij ons op weerstanden.

Wat overigens de gemeenschappelijke behandeling eventueel van nota's aangaat, bestaat er bij de Tweede Kamer een sterke tendens om dat juist in openbare commissies te doen, waarvoor geen enkele grondwettelijke basis behoeft te bestaan, wanneer dit zou geschieden gezamenlijk met de Eerste Kamer.

Wat de onwenselijkheid van kabinetswisseling betreft om de populaire technische term te gebruiken 'tijdens de rit' vragen wij ons af, of zonder meer de conclusie gewettigd is die gemaakt is en ook tijdens het debat nog weer, dat dit nooit meer hoeft te gebeuren. Het wil mij voorkomen dat de slechte ervaring niet zozeer berust op het blote feit dat een ander kabinet optrad, als wel dat voor een andere coalitie een formule werd gekozen. Dat juist deed de maat overlopen.

Dat de Eerste Kamer geen wetten zou mogen verwerpen, bevreemdt ons. In deze Kamer dringt men er soms op aan dat leden naar hun geweten stemmen. Zou dat dan niet mogen voor leden van de Eerste Kamer, wanneer zij het in geweten niet verantwoord achten om aan een wetsontwerp hun stem te geven?

De heer De Kwaadsteniet pleitte voor een beperkte terugzending, waarvan hij geen frequente toepassing voorzag. Juist omdat het geen ingewikkelde en tijdrovende procedure is, zou het vaker kunnen worden gebruikt dan hij voorziet. Het kan dan gebeuren dat een wetsontwerp hier toch weer in de brievenbus wordt geworpen, eventueel met suggesties voor amendering er gratis bijgeleverd. De senatoren bestuderen nu de wetsontwerpen met een globale bril en stemmen voor of tegen, maar ze zouden wel eens een leesbril kunnen aanschaffen, om te bekijken of er ook terugzendingsperspectieven in zitten.

Europarlementariërs, hier geïntroduceerd door een grondwetsartikel,

vinden wij toch wat vreemde eenden in de bijt. Ik zag mevrouw Kappeyne al wegsnellen naar diverse gemeenteraadsvergaderingen. Iets bescheiden zou het kunnen zijn als wij van anderen af aan leden van provinciale staten dezelfde faciliteiten zouden verlenen als aan Europarlementariërs.

Ten aanzien van wetsontwerp 14 224 wil ik slechts opmerken dat er heel wat verbeteringen zijn geooft.

Ik kom tot wetsontwerp 14 225, over het geven van inlichtingen en het recht van onderzoek. Kennis is macht, zo luidt een bekend gezegde. Zonder nu door het aanbrengen van allerlei mogelijke nuanceringen deze stelling te ontcrachten, zouden wij de geldigheid van deze uitspraak ook op de politieke verhoudingen van toepassing willen verklaren, want daarin is het element nooit afwezig. Het is zelfs een essentieel bestanddeel. In ons dualistisch stelsel kan zich op kritieke ogenblikken de vraag aandienen wie in die bepaalde situatie de machtigste zal blijken te zijn.

Om stellingen te kunnen verdedigen en bestrijden, is kennis van zaken en informatie nodig. Onze Grondwet gaat er wellicht begrijpelijk stilzwijgend van uit dat de Regering over informatie beschikt en die niet prijs wenst te geven. Voor zover wij weten, bestaat er geen bepaling die het parlement verplicht, de Regering bepaalde inlichtingen te verschaffen. Wij gaan er kennelijk van uit dat de Regering met de meest begerenswaardige kennis is bedeeld en dat zij daarom de machtigste is. Dit is toch de achtergrond van de informatieplicht van de Regering.

De rechten van de oppositie worden – zie de stukken – wel de hoeksteen van de parlementaire democratie genoemd. Een ieder die onder democratie nog iets anders verstaat dan de heerschappij van de helft plus één, zal dit uitgangspunt onderschrijven. Minderheid zijn, mag niet hetzelfde betekenen als slachtoffer zijn.

De centrale vraag bij dit wetsontwerp is in onze ogen tot wiens verantwoordelijkheid het gerekend moet worden dat de minderheid – meestal de oppositiepartijen – ook reële mogelijkheden hebben op het spel met gelijke kansen dat democratie heet. Tweërlei vertrekpunt – een wat omineus woord – is mogelijk. Men kan uitgaan van de Kamer, of de Regering.

Wij menen die twee mogelijkheden in de stukken ook aan te treffen. De memorie van toelichting neemt op bladzijde 3 ook als vertrekpunt de verantwoordingsplicht van de Regering.

Abma

De memorie van antwoord zet op bladzijde 2 in bij de controlerende functie van het parlement. Naar wij menen zijn beide uitgangspunten legitiem in een dualistisch stelsel. Afhankelijk van het uitgangspunt dat men kiest, zou men van een inlichtingenrecht of van een inlichtingenplicht spreken. Wie het recht accentueert en ervan uitgaat, dat de Regering ertoe gedwongen zou moeten worden, de gewenste informatie te verstrekken, zal de meerderheid van de Kamer moeten mobiliseren en zal het primair moeten zoeken langs wegen als het Reglement van Orde en de agenda van de Kamer. Wie geneigd is, primair te wijzen op de plicht van de Regering zal, aannemend dat de Regering deze zienswijze deelt, de rechten van de minderheid vastgelegd willen zien in de Grondwet, opdat de minderheid niet telkenmale afhankelijk is van de steun van de meerderheid.

Het inlichtingenrecht ligt op het terrein van veel ongeschreven staatsrecht, van vaste, langzamerhand gegroeide staatkundige praktijk met normatieve elementen. Het is minder een zaak van formeel recht. Wij menen te mogen zeggen dat het recht op inlichtingen in de Nederlandse staatkundige praktijk desondanks geenszins onbevredigend functioneert. Ondanks het summier artikel in de huidige Grondwet heeft de staatkundige praktijk een ontwikkeling te zien gegeven die er uiteindelijk toe geleid heeft dat ook vragen van individuele leden der Kamer of van minderheden worden beantwoord.

Het viel ons bij lezing van de stukken op dat over allerhande vragen en inlichtingen wordt gesproken, zoals die in het kader van de behandeling van wetsontwerpen, begrotingen, nota's, individuele, mondelinge en schriftelijke vragen, interpellaties enz. Nergens, zo blijkt, komen de inlichtingen aan de orde die in het kader van de behandeling van een verzoekschrift door de commissie voor de verzoekschriften gevraagd plegen te worden aan de betrokken ministers. Moet voor het vragen van deze inlichtingen de grondwettelijke basis gezocht worden in het inlichtingenrecht of in het petitierecht? Daarstraks hebben wij de verschillende vertrekpunten gememoreerd die denkbaar zijn bij de benadering van het recht om inlichtingen te vragen. Wij herinnerden tevens aan het dualistisch staatsbestel dat wij hier te lande kennen.

Voor alle duidelijkheid: met het begrip 'dualisme' bedoelen wij aan te ge-

ven, dat er sprake is van een onderscheiden verantwoordelijkheid, niet dat wij Regering en parlement als elanders tegenstanders of – nog erger – vijanden willen zien. Men is in vele zaken op elkaar aangewezen, tot samenwerking gehouden. Dat geldt onzes inziens ook bij het tot stand brengen en het effectueren van het inlichtingenrecht. Een centrale vraag daarbij lijkt ons, of het uiteindelijk toch de meerderheid van de Kamer is die beslist, of het verstrekken van inlichtingen door de Regering geëist moet worden. Het voorgestelde grondwetsartikel geeft steun aan de ontwikkeling in de praktijk van de rechten van minderheden, maar het bevat geen bepaling waarin formeel een minderheidsrecht wordt toegekend. Het bezwaar – naast de voordelen – van zulk een recht is dat het voet zou geven aan een interpretatie, dat minderheden die beneden de in de Grondwet neergelegde grens blijven, geen aanspraak kunnen maken op inlichtingen van de Regering. Dat zouden wij uiteraard niet bedoelen.

Wij menen dat het te recht is dat de Regering de aanvankelijk op bladzijde 5 van de memorie van antwoord ingenomen stelling, dat er een zo essentieel verschil is tussen individuele, mondelinge of schriftelijke vragen en vragen, gesteld in het kader van een door de Kamer aan de orde gesteld onderwerp, dat het individuele daarom niet direct in het grondwettelijk recht op inlichtingen begrepen zou moeten worden, in de nota naar aanleiding van het eindverslag heeft verlaten. Anders zou, zoals reeds eerder door ons is bevestigd, het individuele kamerlid te zeer zijn aangewezen op het Reglement van Orde en de kameragenda. De rechten van de individuele kamerleden als ook van de kamerminderheden moeten een waarborg in de Grondwet vinden.

Is dat gebeurd, dan komt een volgende belangrijke zaak aan de orde, nl. dat zowel Kamer, kamerleden als de Regering enerzijds een gepast gebruik maken van het recht en anderzijds geen ongepast gebruik maken van het recht om inlichtingen te weigeren. Om met de Kamer te beginnen: deze zal niet opportunistisch – openlijk of bedekt – te werk mogen gaan als men voor de vraag wordt geplaatst of men zich al dan niet achter een verzoek om inlichtingen zou plaatsen. Kortom, de vraag is hoe wij een garantie kunnen scheppen dat van de binnen onze constitutionele praktijk gegroeide gewoonte niet dan om gewichtige redenen wordt afgeweken.

De Regering kan, zoals reeds uit de memorie van toelichting blijkt, aanvankelijk weigeren de gevraagde inlichtingen te verschaffen om redenen van opportuniteit. Dit is niet in strijd met het ongeschreven staatsrecht. De Regering moet een beroep op een verschoningsgrond zorgvuldig overwegen en haar weigering op voor de Kamer toetsbare wijze presenteren. De Kamer kan dan het beroep op het belang van de staat al of niet aanvaarden. Op dit punt komt opnieuw een stuk eigen verantwoordelijkheid van de Regering aan de Kamers tot uitdrukking. Wij realiseren ons dat vrijwel nooit een beroep op de verschoningsgrond wordt gedaan. Desalniettemin zouden wij toch nog even bij dit punt willen stilstaan en enige vragen willen voorleggen.

Het belang van de staat, wat is dat? Wij hebben begrepen dat het om meer dan alleen de veiligheid van de staat gaat. Wij hebben er ook begrip voor dat de Regering niet in staat is een inventarisatie te geven van omstandigheden, maar, de rekbaarheid en vaagheid van de aanduiding 'het belang van de staat' vraagt eenvoudig om concretisering. Er zijn nu eenmaal grote en kleine belangen. Om maar iets te noemen: als de Regering in de stukken noemt de eenheid van de Kroon, de betrekkingen van Nederland met andere landen, principiële en economische belangen. Wij kunnen daarin wel meegaan.

Veel meer moeite hebben wij met de andere voorbeelden, zoals de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de gronden in artikel 4 van de Wet openbaarheid van bestuur. Wij kunnen ons uiteraard goed voorstellen dat deze belangen zich verzetten tegen het verstrekken van inlichtingen in het openbaar, maar vertrouwelijke informatie van de Kamer wordt door deze belangen toch niet belet. Willen de argumenten voor een beroep op de verschoningsgrond toetsbaar zijn voor de Kamer dan zou het wellicht wenselijk zijn dat de Regering verplicht wordt haar beroep concreet te motiveren. Zou dit niet op enigerlei wijze vastgelegd dienen te worden?

Tot slot het recht van enquête; allereerst de benaming. De huidige Grondwet duidt het recht van enquête aan als recht van onderzoek. 'Onderzoek' is ruimer dan 'enquête'. Enquête is een bepaald type onderzoek. Ook al is tegenwoordig in het Burgerlijk Wetboek in het vennootschapsrecht sprake van een enquêterecht, wij zouden toch op prijs stellen op behoud van de bena-

Abma

ming 'recht van enquête' van wat de Regering in dit wetsvoorstel 'recht van onderzoek' wil noemen. De benaming 'recht van enquête' is naar ons gevoel verbonden met het feit dat personen gedwongen kunnen worden tot medewerking. Het enquêterecht moet in onze opinie geen politiek strijdmiddel worden. Het is om die reden dat wij er geen voorstander van zijn om dit recht aan een minderheid in de Kamer toe te kennen.

Ten slotte nog iets over wetsontwerp 14 226, de begroting. Het budgetrecht is een van de oudste en nog steeds een van de belangrijkste bevoegdheden van de volksvertegenwoordiging. Eerder memoreerden wij het gezegde: kennis is macht.

Thans zouden wij dit kunnen variëren door te zeggen dat ook geld macht betekent. Dat zulks zowel door de Regering als door parlement als door de kiezers beseft wordt, kan ons inziens blijken uit het enorme beslag dat allerlei vraagstukken van materiële en sociaal-economische aard leggen op tijd en inspanningen van politici. De overheid wordt voor hoe langer hoe meer zaken medeverantwoordelijk, door uitkeringen, door subsidies, door salarissen enzovoort. Controle is geboden.

De Rekenkamer behoort tot de oudste staatsinstellingen. Begrotingen plegen echter niet alleen een uitgaven maar ook een inkomstenkant te hebben. Wat voor de overheid inkomsten zijn, zijn voor de burgers lasten. Regering en parlement schijnen altijd de neiging te hebben om meer te willen. Dat betekent dus meer uitgaven.

In het bestaande Grondwetsartikel 133 wordt geëist dat in de wet de middelen tot dekking van de uitgaven worden aangewezen. De aanwijzing van de middelen hield vroeger de machtiging in tot het heffen van belastingen. Thans is die relatie tussen uitgaven en belastingheffing veel losser geworden en wordt algemeen aanvaard dat de grondslag voor belastingheffing niet in de begrotingsbepaling is gelegen, maar in op een andere grondwetsbepaling gebaseerde belastingwetten.

Het wetsontwerp beoogt naar ons inzicht geen belangrijke inhoudelijke wijziging. Wel is er sprake van het creëren van ruimte voor nieuwere ideeën als meerjarenbegrotingen, meer departementenbegrotingen. Wat heet echter 'nieuw' in dit verband? Immers, het voorschrijf van een jaarlijks in te dienen begroting gaat terug tot een voor 1922 bestaande situatie. Het heeft onze volle instemming dat ook

de Eerste Kamer bij de vaststelling van de begrotingswetten betrokken blijft. Wij stemden destijds voor de motie-De Kwaadsteniet, die tot strekking had dat de Eerste Kamer haar thans toekomstige taken en bevoegdheden zou moeten behouden.

Begrotingswetten beogen de Regering te autoriseren tot uitvoering van de begroting. De behandeling daarvan geeft een goede gelegenheid voor gedachtenwisseling met de Regering over het voorgenomen beleid. De Eerste Kamer der Staten-Generaal is medewetgever. Ook al bevatten begrotingswetten geen strafbepalingen, ook al hebben zij geen directe gevolgen voor de burgers, zoals belastingwetten, zij liggen toch op het terrein van de medewetgeving. Zolang zelfs de Tweede Kamer er niet in slaagt alle begrotingswetten voor 1 januari van het jaar waarop zij betrekking hebben, te behandelen, zolang neigen wij ertoe om niet al te zwaar te tillen aan het feit dat begrotingswetten niet altijd voor 1 januari in het Staatsblad komen. De Eerste Kamer kent bovendien nog de praktijk van de zogenaamde formele afdoening.

Met de formulering van het eerste lid van artikel 5.2.7. en met name met het woord 'vastgesteld' kunnen wij vrede hebben. Immers, niet de ontvangsten en uitgaven voor het komende begrotingsjaar worden vastgesteld, doch de vaststelling bij wet en de begroting van de ontvangsten en uitgaven is aan de orde. Ook de nieuwe redactie van de tweede volzin van het derde lid van artikel 5.2.7., bij nota van wijziging aangebracht, heeft onze instemming. Wij preferen het woord 'goedgekeurd' boven 'onderzocht'. Wij beseffen natuurlijk dat hier niet van goedkeuring sprake is, zoals dit in het staatsrecht en administratief recht gebruikelijk is.

Gaarne zouden wij nog een nadere toelichting ontvangen op de briefwisseling tussen de Minister van Binnenlandse Zaken en de Algemene Rekenkamer, met name over het punt van de partiële verantwoording en de vorm waarin dit dient te geschieden. Op welke wijze van die mogelijkheid gebruik zal kunnen worden gemaakt, zal ingevolge het ontwerp-artikel, de wet moeten bepalen. Betekent zulks inderdaad dat een partiële verantwoording geen steun vindt in de huidige nieuwe Comptabiliteitswet en dat moet worden teruggevallen op artikel 104 van de Grondwet, behelsende de inlichtingsplicht van de Regering? Naar mijn mening heb ik nu de Regering voldoende ingelicht over ons standpunt.

De heer **Verbrugh** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! De wetsvoorstellen betreffende het grote parlementaire kader waarbinnen zich in ons land het politieke gebeuren afspeelt. Dit zorgt voor de ordening van het belangrijkste politieke handelen van de burgers, voor een evenwichtig stelsel van begrensde bevoegdheden en voor ingebouwde garanties van controle en invloed op bestuur en wetgeving. Het is een stelsel dat mijn politieke vrienden en ik als een vrucht van nogal wat wijsheid zien. Die wijsheid wordt ook in het Spreukenboek geprezen. Ook als het GPV hier een fractie van 30 leden zou vormen – de Minister behoeft niet bang te zijn – dan zouden wij niet begeren, in dit onderdeel enigszins substantiële veranderingen aan te brengen.

Minister **Wiegel**: Waarom zou ik daarvoor bang zijn?

De heer **Verbrugh** (GPV): Ik zeg ook dat de Minister daarvoor niet bang behoeft te zijn. Je kunt je zo weleens afvragen wat er zou gebeuren wanneer een eenmansfractie een fractie van dertig man werd. Ik kan mij voorstellen dat dit in bepaalde gevallen in het verleden wel aanleiding zou hebben gegeven dat men dat liever niet wenste.

Minister **Wiegel**: Het enige dat zou kunnen gebeuren is dat de fractievergaderingen die de geachte afgevaardigde nu met de leden van zijn fractie heeft, wellicht nog iets langer duren!

De heer **Verbrugh** (GPV): Dat ben ik met de Minister eens.

De parlementaire stelsels zijn mijns inziens in de Westerse wereld mogelijk geworden als gevolg van het rechtmatige terugdringen van de politieke macht van de kerk, van de mijns inziens eveneens rechtmatige wens de bevoegdheden van regeringen te beperken en van het drijven van de ideologie van de volkssoevereiniteit. Ook in onze tijd zijn nog veel mensen in de ban van de ideeën van Rousseau cum suis. Het zijn deze voorstellingen die het criterium worden aan de hand waarvan het deugdelijk functioneren van bij voorbeeld het parlement wordt beoordeeld. Het is echter al meer dan een eeuw ervaringswijsheid, te kunnen voorspellen dat het resultaat op een teleurstelling zal uitlopen.

Op 6 april schreef de zich parlementoloog noemende Rotterdamse politicoloog dr. Van Schendelen in NRC/Handelsblad dat de luider hoorbare kritiek op het parlementaire functioneren niet wordt veroorzaakt door

Verbrugh

de afnemende invloed van het parlement – het tegendeel is volgens hem het geval en mijns inziens heeft hij gelijk – maar door de gestegen verwachtingen. Democratie als hoogste uiting van de volkswil en als laatste norm van ons politieke handelen brengt mijns inziens de verwerpelijke tendens met zich, alle macht in één staatsorgaan te concentreren, als dat staatsorgaan maar in de naam van de heilige volkswil opereert. Veel tirannie in Azië en Afrika wekt bij ons in het Westen nog geen weerzin op, omdat de propaganda van de machthebbers zegt dat zij de volkswil uitvoeren.

Meer waardering heb ik echter voor Thorbeckes Narede waarin terecht staat dat als het slechts zou gaan om de vraag naar wat het volk of de meerderheid wil, de vraag naar hetgeen recht, waar, goed en uitvoerbaar is zou vervallen. Wat de vormgeving van ons constitutionele stelsel betrof, pleitte hij – zoals de Minister maar al te goed weet – dan ook niet voor concentratie van politieke macht, maar voor spreiding, namelijk door een stelsel van elkaar wederkerig beperkende organen. Wij zijn het hier volstrekt met elkaar eens. Wij moeten in vrijheid met elkaar samenwerken. Voor een goede nationale ontwikkeling blijft het daarom naar mijn mening noodzakelijk dat de geest van Rousseau zoveel mogelijk in de fles blijft. Ik zie nu de Minister niet meer knikken, maar naar mijn mening is er toch een belangrijk verschil tussen Rousseau en Thorbecke.

De heer **Van der Sanden** (CDA): Dat hangt ook van de kwaliteit van de kurk af.

De heer **Verbrugh** (GPV): De fles moet goed dicht zijn, hoor.

Het is verleidelijk van hieruit in één zin een uitstapje te maken door te zeggen dat het nu gezegde niet alleen geldt voor de politieke instellingen. Het geldt ook voor het vrije veld van particuliere instellingen, waarin langs de lijnen van het rapport van de commissie-Van der Burg het overtrokken volkswilideaal eenvormig aan de gevarieerde maatschappelijke werkelijkheid dreigt te worden opgelegd.

Ook een parlement kan een plaats zijn waar in naam van de indirecte volkssoevereiniteit de macht te veel wordt geconcentreerd. Een voorbeeld hiervan is het Britse Lagerhuis, waarin een ongezonde machtsconcentratie plaatsvindt, die mede wordt gevoed door het kiesstelsel dat op zijn beurt steeds in stand wordt gehouden door de geconcentreerde macht van de

meerderheid van het Lagerhuis met haar gevolmachtigden, de Britse regering.

Zoals ik al zei, kunnen wij ons goed vinden in de grote lijnen van het Nederlandse constitutioneel-parlementaire stelsel, dat na de behandeling van de nota over het te voeren grondwetsherzieningsbeleid gelukkig niet ingrijpend wordt gewijzigd. Veel van de bepalingen van voorstel 14 222 kan ik zonder probleem aanvaarden. Ik denk hierbij aan de handhaving en de toekenning van rechten aan de Eerste Kamer en aan de veranderde wijze van verkiezing ervan.

De handhaving van de aantallen Eerste- en Tweede-Kamerleden kan ik eveneens redelijk noemen, al zal ik mij na vergelijking met de aantallen kiezers in het buitenland die in andere kleine landen achter elk parlamentslid staan, niet verzetten tegen een verhoging. Tegen een vergroting van het aantal kamerleden zou vooral de veel gehoorde klacht van te grote specialisatie en het te detaillistische karakter van het werk van de Kamer pleiten.

Onze oud-collega Kleisterlee sprak bij zijn afscheid anderhalve maand geleden zelfs over een superspecialisme waardoor het overzicht over het totaal van de werkzaamheden zal verdwijnen en er in het parlementaire werk hier en daar zelfs ontmenselijkende trekken binnendringen. Ik heb mij afgevraagd of dit een kwestie is die samenhangt met het grote aantal leden van de Kamer, in het bijzonder van de grootste fracties. Wellicht is iets anders de oorzaak van het detaillisme.

Is het niet mogelijk dat speciaal een Kamer die zich niet beperkt tot haar controlerende en wetgevende taak, maar continu wil meeregeren, tot zo'n specialisme wordt gevoerd? Graag hoor ik hierover de mening van de Minister, als een van onze vaste tegenspelers, zeker nu hij op parlementaire ervaring kan bogen.

Bij enkele uitspraken en bepalingen zet ik kanttekeningen. In de wetsbepalingen wordt terecht niet voorgeschreven dat een tussentijdse kabinetswisseling slechts na tussentijdse verkiezingen mogelijk is. Volgens de Regering is echter in ons bestel het achterwege blijven van verkiezingen bij tussentijdse kabinetswisseling nauwelijks aanvaardbaar.

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): Niet of nauwelijks!

De heer **Verbrugh** (GPV): Het is dus nog sterker dan ik het zei. Waarom willen de bewindslieden en mevrouw

Kappeyne zo'n harde regel? Wat verstaan zij overigens in dit verband onder kabinetswisseling?

Nog niet zo lang geleden nodigde de heer Van Agt de PvdA minzaam uit, steun te verlenen aan het kabinetsbeleid, waarbij hij zinspeelde op samenwerking met de huidige coalitiepartners op kabinetsniveau. Dit gebeurde nog voordat wij over de modernisering van kernwapens spraken. Stel dat het werkelijk was gebeurd. Zouden voor zo'n tussentijdse herformatie van het kabinet tot een zogenaamd nationaal kabinet verkiezingen nodig zijn geweest?

Een nadeel van deze vrij nieuwe en nog niet vast aanvaarde regel is dat een kabinet onnodig lang kan blijven doorgaan, omdat bij voorbeeld een deel van de coalitie bang is voor verkiezingen. Wat dit betreft lijkt mij dat de situatie in Noorwegen doorslaat naar de andere kant. Daar heeft men bepaald dat voor de Storting slechts eenmaal in de vier jaar verkiezingen worden gehouden. Ook dan loopt het vast. Toen de Noorse meerderheidsregering door het EG-referendum in 1972 was verslagen, konden er geen verkiezingen worden gehouden en moest een minderheidsregering worden gevormd. Deze moest enkele jaren aanblijven, totdat men weer kon kiezen.

Ik ben er daarom voor, na tussentijdse ontslagvragen van een kabinet onbevanging naar het gelang van de omstandigheden te beslissen of er wel of niet tussentijdse verkiezingen moeten plaatsvinden.

Dit lijkt mij te voren niet te voorspellen. Ik zou het waarderen, als de situatie weer werd zoals die van vóór de val van het kabinet-Biesheuvel. Toen is het namelijk hiermee begonnen.

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): Neen.

De heer **Verbrugh** (GPV): Het was, meen ik, naar aanleiding van de overgang van het kabinet-Marijnen naar het kabinet-Cals.

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): Naar aanleiding van de overgang die toen niet met een kamerverkiezing gepaard ging. Dit is ongeveer 14 jaar geleden.

De heer **Verbrugh** (GPV): Ja, maar het heeft voor het eerst gewerkt bij de val van het kabinet-Biesheuvel. Toen was het voor het eerst, dat men die verkiezingen ging houden, op het meest ongelukkige tijdstip dat men zich kan voorstellen, namelijk in november, midden in de begrotingsbehandeling. Dat moeten wij nooit meer doen!

Verbrugh

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): Ik zou u erop willen wijzen, dat er ook een kamerontbinding is geweest die in 1966 werd ingezet en die in 1967 door verkiezingen werd doorgevoerd: de nacht van Schmelzer!

De heer **Verbrugh** (GPV): Ja, maar toen zat er een interimkabinet tussen. Dat was een andere situatie.

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): Ja, maar dat interimkabinet werd toen ingesteld om de ontbinding – en dus de kamerverkiezing – voor te bereiden.

De heer **Verbrugh** (GPV): Ja, maar toen...

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): Het zou te gek zijn geweest als er in één periode vier kabinetten waren geweest.

De heer **Verbrugh** (GPV): Het derde kabinet in die periode was geen reële zaak.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De heer Verbrugh heeft met name bezwaar tegen het jaargetijde waarin het gebeurde. Ik herinner mij nog, dat ik klappertandend mijn entree in deze Kamer maakte.

De heer **Verbrugh** (GPV): Als het kabinet valt, moet het in de goede maand gebeuren en bij voorbeeld niet in juli.

Minister **Wiegel**: U werd lid van de Kamer op 23 februari 1967, ik op 18 april 1967.

De heer **Verbrugh** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Ik blijf het betreuren, dat de tekst van de eed en de belofte uit de Grondwet verdwijnt. Juist in ons belangrijkste staatsstuk, waarin onder andere de rechten en bevoegdheden van het parlement zijn vastgelegd, is de formulering van de eed of belofte waarmee een volksvertegenwoordiger zijn of haar werk begint een goede zaak. De Grondwet is nu eenmaal een document waarmee nog betrekkelijk veel burgers enigszins vertrouwd kunnen geraken. Dit stuk wordt nog veel gelezen. Verdwijnt hieruit de tekst van de eed c.q. de belofte, dan verdwijnt dit – voor het politieke leven niet onbelangrijke – element tevens uit de ogen van een groot deel van onze bevolking. Is het verlangen naar een gestroomlijnde Grondwet hier niet te ver doorgevoerd?

Mijnheer de Voorzitter! Een kritische vraag wil ik ook stellen over het gemak, waarmee de Regering in de memorie van antwoord de stelling onderschrijft die in het voorlopig verslag

door de fractie van de VVD is geponeerd, namelijk dat in ons land voor de verkiezingen geen personenstelsel maar een lijstenstelsel geldt. Moet hierbij niet genuanceerder worden gesproken? Ons stelsel biedt de mogelijkheid, iemand met behulp van voorkeursstemmen – ongeacht zijn plaats op de kandidatenlijst – te kiezen. Ik meen dan ook, dat wij in ons land beter kunnen spreken van een gemengd stelsel. Ook professor Oud kwalificeert in 'Het constitutioneel recht van het Koninkrijk der Nederlanden' ons kiesstelsel als een tussenweg, bij een gebonden lijstenstelsel. Een zuiver gebonden lijstenstelsel laat alleen de mogelijkheid van een stem voor de lijst, zonder de mogelijkheid van een voorkeursstem.

In Denemarken kan men kiezen tussen een stem voor de lijst en een stem voor één van de kandidaten van de lijst. Er is daar maar één mogelijkheid. Bij ons kunnen alleen maar stemmen op personen worden uitgebracht. Het systeem van voorkeursstemmen is bij ons tamelijk geprotonceerd.

Mijnheer de Voorzitter! Ook in dit debat probeert de linkerzijde weer de invloed van de Eerste Kamer te verkleinen. In het eindverslag wordt door de grootste oppositiefractie aangevoerd, dat de Eerste Kamer zich zelfs heeft verstout, het wetsvoorstel-Lambers c.s. inzake de abortus te verwerpen en ook, dat zij het waagde zoveel weerstanden tegen de sanctiewet te tonen. Het is jammer, dat de bewindslieden slechts mager op dit argument hebben gereageerd. Zij hebben zich beperkt tot de opmerking, dat zij geen oordeel willen geven over de opstelling van de Eerste Kamer ter zake.

Dat hoefde ook niet. De Regering had wel erop kunnen wijzen dat het hier ging om twee wetsontwerpen die op verschillende manier de grondslagen van ons rechtsbestel raakten. Juist in zulke gevallen moet men verwachten dat een zelfstandige opstelling van de Eerste Kamer wel eens tot een andere uitslag kan leiden dan in de Tweede Kamer, juist als het om dergelijke grondslagen gaat, gezien het feit dat de Eerste-Kamerleden nu eenmaal geen fulltime professionele politici zijn en dat zij een belangrijk deel van hun beroepsarbeid niet aan het Binnenhof verrichten.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Het zal de heer Verbrugh waarschijnlijk verbazen dat ik het met hem eens ben. Gezien de bevoegdheden waarover de Eerste Kamer beschikt, is het niet meer dan normaal dat zulke gebeurtenissen zich aftekenen. Ik voeg daaraan toe dat

men dan niet tegelijkertijd de stelling kan verkondigen, hetgeen zowel door de Minister als door de meerderheid van deze Kamer gebeurt, dat er een lange traditie is van terughoudendheid van de Eerste Kamer en dat zo'n terughoudendheid ook in de komende jaren verzekerd zal zijn. Dat is het punt. Daarom vind ik, die ook de terughoudendheid van de Eerste Kamer bepleit, dat wij de bevoegdheden van de Eerste Kamer daarmee in overeenstemming moeten brengen.

De heer **Verbrugh** (GPV): Ik dank de heer Van Thijn voor zijn matige woorden, die hij sprak ten aanzien van de Eerste Kamer. Hij bepleit dus terughoudendheid. Ik krijg wel eens de indruk dat inderdaad het grote fictieve ideaal van de linkerzijde zou zijn het één-kamerstelsel welk ideaal men toch op de een of andere manier wel wil benaderen.

In dit verband zou ik willen vragen – hoewel ik zelf ben voor een twee-kamerstelsel – of de Minister niet meent dat er een mogelijkheid is waarbij de Eerste Kamer werkelijk ernstig gevaar zou lopen. Het zal de heer Van Thijn misschien interesseren of hij kent het geval misschien al. Zal dat niet ontstaan als een flink deel van de Tweede Kamer met een rechtse meerderheid zich ergert aan de Eerste Kamer, wanneer deze een flinke linkse meerderheid heeft die alles tegenhoudt wat rechts in dit huis wil klaarmaken?

Ik merk dat de heer Van Thijn inderdaad gelooft dat dit een mogelijkheid is.

Een andere vraag over de Eerste Kamer betreft de suggestie van senator Zoutendijk, die hier nog niet besproken is. Ik vond het een interessante suggestie. Zij stond in Liberaal Reveil van maart. De heer Zoutendijk vroeg naar een bescheiden uitbreiding van de bevoegdheden van de Eerste Kamer. Volgens hem zou er meer en meer sprake zijn van slordige wetgeving. De Eerste Kamer kan daar eigenlijk alleen wat aan doen door het verkapte recht van amendement via de novelle. De heer Zoutendijk stelt daarom voor de Eerste Kamer het recht te geven een haar toegezonden wetsontwerp opnieuw voor advies aan de Raad van State te doen voorleggen. Na ontvangst van het advies kan eventueel worden besloten het wetsontwerp opnieuw naar de Tweede Kamer te zenden voor hernieuwde overweging.

Ziet de Minister aan dit voorstel aantrekkelijke kanten? Het kan helpen voorkomen dat de Eerste Kamer het zware middel van verwerping van een

Verbrugh

wetsontwerp hanteert in gevallen waarin dat niet gewenst is. Ik hoor graag wat de Minister van de suggestie van de heer Zoutendijk denkt.

Naar aanleiding van het voorstel in 14 223 zeggen de indieners dat de introductie van ons kiesstelsel met betrekkelijk veel districten grondwettelijk niet mogelijk is. Ik wees al op het voorbeeld van Groot-Brittannië waar mijns inziens te veel politieke macht in één hand is geconcentreerd en waar men juist veel te weinig oog heeft voor het representatiekarakter van het parlement. Zou er geen verband bestaan tussen de achtergestelde positie van de Rooms-Katholieke Noordleren en het districtenstelsel dat daar lange tijd heeft gegolden? Nederland is nog meer dan Ierland een land met minderheden die een grote schakering aan politieke denkbeelden bezitten. Wil men alle burgers gelijke rechten geven, dan leidt dit tot een conceptie van een volksvertegenwoordiging die zo goed mogelijk een afspiegeling is van ons volk, hetgeen wijst op evenredige vertegenwoordiging.

Dat stelsel levert meteen een goede garantie voor het dualisme, dat ons bestel kenmerkt, waardoor wij een evenredige verdeling van de macht krijgen.

Mijn fractie blijft van mening dat de eis van ingezetenschap moet worden gesteld aan het verlenen van actief kiesrecht voor de Tweede Kamer. Na wat hierover gezegd is in de schriftelijke gedachtenwisseling wil ik de Minister vragen of hij niet van mening is dat degene die het kiesrecht uitoefent ook de gelegenheid moet hebben toch enigszins geëngageerd te kunnen zijn met de politieke sfeer, de propaganda en de wisselwerking in het land, waar de gekozen kandidaten zullen functioneren. Dat haal je echt niet uit de buitenland-editie van de NRC.

De verder gaande uitholling van deze eis in de nota van wijziging leek mij dan ook een verslechtering van de bepalingen op dat punt.

In tegenstelling tot de huidige bepalingen stelt de Regering ons voor om geen termijn te stellen voor de verenigbaarheid van het ambt van minister of staatssecretaris met het kamerlidmaatschap. Een nadeel daarvan is dat de stimulans voor de voortgang van een kabinetsformatie, die uitgaat van een aflopende termijn waarin beide ambten zouden kunnen samenvallen, verloren zou gaan.

Ik hoor al gepruttel. Ik zal de be-windslieden en de heer De Kwaadste-

niet niet tegenspreken als zij weinig reële waarde hechten aan dit argument.

Ik zou echter wel even de aandacht willen vragen voor een wat onderbelicht aspect van deze zaak. Na de laatste langdurige kabinetsformatie hebben wij het verschijnsel gezien dat een vrij grote groep kamerleden slechts enkele weken lid was van deze Kamer, waarna zij hun plaats weer moesten inruimen voor oud-kabinetsleden. Nu is het erg onbevredigend als iemand een maatschappelijke functie voor een zo kortstondig parlementair bestaan moet opzeggen. Dan staat er wel tegenover dat het parlementslid daarna voor twee jaar een uitkering krijgt. Dat is echter ook onbevredigend, omdat de periode gedurende welke men uitkeringsgerechtigd is in geen verhouding staat tot de periode waarin men lid van de Kamer was.

Ik kan mij daarom vinden in het weglaten van de grondwettelijke eis dat een minister niet langer dan drie maanden lid van de Tweede Kamer kan zijn. Ik vraag mij wel af of, als deze bepaling nu wegvalt, ook de periode van uitkeringsgerechtigdheid van een zeer kort gefunctioneerd hebbend kamerlid niet behoort te worden ingekort. Ik hoor graag het oordeel van de Minister. Hij zal er wel wat van weten, hoewel het geen grondwetszaak is.

Tot slot wil ik nog een enkele opmerking maken over wetsontwerp 14 224. Met genoegen nam ik kennis van de nota van wijzigingen, waarbij in artikel 3.2.3 wordt voorgeschreven dat ook in de toekomst voor het beraadslagen meer dan de helft van het aantal leden aanwezig moet zijn. De openbaarheid van het kamerwerk wordt nog altijd groter en daarmee ook de zichtbaarheid van het functioneren. Het beeld van de vrijwel lege vergaderzaal zal wel altijd mogelijk blijven. Dan is het echter prettig de bezoekers op de grondwettelijke voorschriften te kunnen wijzen.

Na enige aarzeling hebben wij ons ook kunnen verenigen met de gedeeltelijke deinstitutionalisering van de datum van heropening van de Staten-Generaal. Gisteren wees de heer Patijn op de mogelijkheid van 31 augustus, als vaste openingsdatum. Het getuigt van een zekere monarchale gezindheid van de geachte afgevaardigde. Uiteraard waardeer ik dat. In de praktijk zal het dan wel de laatste dinsdag in augustus moeten worden, want op zondag kun je geen Prinsjesdag vieren.

Aantrekkelijk zou het zijn als die dag zou samenvallen met de beëindiging van het kamerreces. Desnoods zou dat

dan wat later kunnen ingaan. Ik begrijp echter dat dit laatste met de Grondwet niets te maken heeft. Dit was slechts een cri de coeur.

De laatste tijd is wel voorgesteld om het voorlezen van de Troonrede op Prinsjesdag aan de Minister-President over te laten. Als men van mening is dat de liefde voor de monarchie wel zal uitslijten als het functioneren van de monarch maar niet gezien wordt, dan is dat misschien wel een zinnig voorstel. Zolang wij echter nog een levende monarchie hebben moet dit idee, mijns inziens, worden afgewezen.

Ook het praktische argument, dat men wel hoort, als zou het voorlezen van de Troonrede door de Koning de burgers in verwarring brengen, omdat deze zouden kunnen denken dat het om een door de Koning persoonlijk opgesteld stuk zou gaan, acht ik weinig overtuigend. De meeste mensen weten best hoe de vork in de steel zit. Als men in 1977 een demissionaire Minister-President een regeringsverklaring had laten voorlezen – dan kun je niet meer van een Troonrede spreken – waarin een uiteenzetting werd gegeven van het ontbreken van kabinetsbeleid, dan zou dat voor sommige mensen ook zeer verwarrend hebben gewerkt. Maar je moet de staatsgebruiken niet afstemmen op wat enkele onwetende burgers niet begrijpen; je moet die afstemmen op wat zinnig is en wat aan de burgers gemakkelijk kan worden uitgelegd.

Ik stem in met degenen, die op Prinsjesdag duidelijker tot uitdrukking willen zien gebracht dat de Koning woordvoerder is van de Regering. De opstelling in de Ridderzaal wekt de indruk, dat de Koningin zich richt primair tot de Ministers en verder tot de Staten-Generaal. Meent de Regering niet, dat het de duidelijkheid in de staatsrechtelijke verhoudingen zou verhogen als er op Prinsjesdag een opstelling zou zijn, waarbij de Koningin omringd door haar Ministers de Staten-Generaal zou toespreken? Ik hoor graag een reactie op deze suggestie.

De Voorzitter: Ik wil nu de beraadslaging schorsen, omdat het elf uur is geweest.

Mevrouw Wessel-Tuinstra (D'66): Ik zou graag het ordevoorstel indienen, dat ook de laatste spreker in dit debat nog aan het woord zou komen zodat bij uitzondering het tijdstip van elf uur wordt overschreden.

De Voorzitter: Het is mogelijk, zo'n voorstel in te dienen, maar ik ben niet geneigd, dat voorstel over te nemen. U weet wat dit betekent.

Voorzitter

Mevrouw **Wessel-Tuinstra** (D'66): Ik geef het op.

De **Voorzitter**: De tekst, die door de fractie van D'66 is voorbereid, kan natuurlijk aan de Regering ter hand worden gesteld. Die tekst kan dan dinsdag a.s. na de stemmingen worden uitgesproken. Als onmiddellijk daarna de Regering aan het woord komt, kan ook met die tekst al rekening zijn gehouden.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, het verslag van de vorige vergadering goed te keuren.

Daartoe wordt besloten.

Sluitting 23.03 uur.

Lijst van ingekomen stukken met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen

1°. drie Koninklijke boodschappen, ten geleide van de volgende wetsontwerpen:

Naturalisatie van Appono, Margaretha en 21 anderen (15 954);

Naturalisatie van Andrade, Gilberto Joao en 28 anderen (15 955);

Naturalisatie van Belghazi, Hassan en 25 anderen (15 956).

Deze Koninklijke boodschappen met de erbij behorende stukken, zijn al gedrukt en rondgedeeld;

2°. een brief van de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, ten geleide van zijn circulaire aan de gemeentebesturen, over de uitkering gewoon lager onderwijs 1979.

De Voorzitter stelt voor, deze brief niet te doen drukken en hem voor kennisgeving aan te nemen; de bijgevoegde stukken liggen op de griffie ter inzage;

3°. een brief van de bewindslieden van Financiën, over het rapport Inflatieneutrale Belastingheffing (14 932, nr. 4).

Deze brief is al gedrukt en rondgedeeld;

4°. een brief van de Voorzitter van de West-Europese Unie, ten geleide van de tijdens het tweede deel van de 25e gewone zitting aangenomen aanbevelingen.

Deze brief ligt op de griffie ter inzage;

5°. de volgende adressen:

een, van mevrouw C. A. M. Lampeden Braber te Haarlem, met betrekking tot afkoop pensioen;

een, van J. Jansen of Lorkeers te Haarlem, met betrekking tot een naamswijziging.

Deze adressen zijn gesteld in handen van de Commissie voor de Verzoekschriften;

6°. de volgende brieven e.a.:

een, van de Rotterdamse Werklozen Belangen Vereniging, over de sociale minima;

een, van gedeputeerde staten van Noord-Brabant, over de herstructurering ijzergieterijen;

een aantal, over de voorgenomen korting op de sociale uitkeringen;

een aantal, over de modernisering van kernwapens;

een, van A. A. H. Klees, met het eindrapport inzake de vermeende neushoornjacht in Zambia;

een, van het Nederlands Comité

'Iran', met het december-bulletin;

een, van de algemeen secretaris van de Algemene Verladere- en Eigen Vervoer Organisatie, over het goederenvervoer in het verkeersbeleid;

een, van het bestuur van het Productschap voor Vis en Visproducten, met het jaarverslag 1978;

Deze brieven liggen op de griffie ter inzage; voor zoveel nodig is kopie gezonden aan de betrokken commissies;

7°. een afschrift van een brief van de Emancipatiecommissie, gericht tot de Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, over verlenging van het lidmaatschap van de Nationale Adviescommissie Emancipatie.

Dit afschrift ligt op de griffie ter inzage.